

Debreceni Egyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Dr. Nyilas Anna

A polgári per egyszerűsítésének és gyorsításának eszközei az európai jogrendszerekben, különös tekintettel a kis értékű követelésekre vonatkozó eljárásokra

PhD értekezés

TÉMAVEZETŐ:
Dr. Gyekiczky Tamás
CSc, egyetemi docens

DEBRECEN

2011.

Támogató vélemény

Dr. Nyilas Anna „A polgári per egyszerűsítésének és gyorsításának eszközei az európai jogrendszerekben, különös tekintettel a kis értékű követelésekre vonatkozó eljárásokra” című PhD értekezéséről.

Az értekezés témaválasztásáról, a kitűzött kutatási célokról

Az értekezés témája nemcsak aktuális, hanem az elmúlt évek közösségi jogfejlődésének és a hazai reformoknak kulcsfontosságú területe. Jogszabályok, törvénymódosítások és közösségi rendeletek jelzik, a jogpolitika nem csak érintett a polgári perek egyszerűsítésében, hanem intenzív jogalkotással kíván fellépni a célok elérése érdekében.

Az értekezés a közösségi és a hazai jog fejlődése mellett elemzési körébe vonja az európai jogcsaládok számos típusát, és a jogfejlődésre hatást gyakorló tagállamok jogrendszereit. A perek egyszerűsítése mellett vizsgálja a pertartamok csökkentésének lehetőségét, és szabályait, a megvalósult – avagy éppen elvetett – törvényhozói törekvéseket.

A dolgozat – a szakirodalommal összhangban – a gyors, egyszerű per modelljének a kis pertárgy értékű peres eljárásokat tekinti. Az európai államok többségében a kis-értékű eljárások (un. bagatell ügyek) szabályozásának kialakítása nagyrészt az ezredforduló tájékán megtörtént, hazánkban 2009-re vált teljessé a perkódex e részének átalakítása. A dolgozat – és az azt megalapozó kutatás – szinte szinkronban fejlődött és alakult a törvényhozói munkával, nemegyszer éppen az értekezés írójának publikációi adták e változások szakirodalmi hátterét. Az értekezés a napi aktualitások mellett bemutatja a jogi szabályozás formálódását, a jogi megoldások kialakításának folyamatát. A dolgozat ezért a közösségi jog tartalmának feltárása mellett célul tűzi ki a jogalkotási folyamat sajátosságainak vizsgálatát, eredményei, megállapításai a szerző kutatási területéről érdemi ismereteket nyújtanak.

Az értekezés módszeréről

A szerző módszertana a polgári peres joganyag nemzetközi összehasonlítása. A jogösszehasonlítás módszerét következetesen és alaposan érvényesíti, ám nemcsak az egyes országok szabályozását, hanem az egyes perintézményeknek mint önálló (jogcsaládokban kialakuló) modelleknek az összehasonlító elemzését is felvállalja. A szakirodalom feldolgozása mellett a szerző széles körű feltáró munkát végzett a jogi szabályozás területén, de figyelme kiterjedt a bírói jogalkalmazás hazai, uniós, és tagállami rendszereire. Számos olyan forrás feldolgozása található meg az értekezésben, amelynek nincs hazai (magyar) fordítása. A kutatás eredményeit végül egy ideáltípusba összegzi a szerző, választ adva arra a kérdésre, milyennek kell(ene) elképzelni azokat a perszabályokat, amelyek a polgári peres eljárásokat egyszerűvé és gyorsá teszik.

Az eredményekről, a munka eredetiségéről

Az értekezés a választott kutatási célkitűzések megvalósítása során, a módszertan sikeres alkalmazásával a kutatási terület mély és önálló elemzését nyújtja. Az értekezés ezzel új ismereteket, új tudományos eredményeket publikál. Nemcsak az elmúlt évtized európai jogfejlődésnek markáns törekvéseiről kapunk átfogó képet, hanem alapos vizsgálatát nyújtja a változások háttérében álló jogirodalmi és jogpolitikai irányzatoknak, áramlatoknak is. Kimutatja, a jelenleg aktuális feszültségként kezelt problémák mögött történeti – szabályozási folyamatok rejtőzködnek, sőt a perkódex számos intézménye, tradicionális megoldásai éppen maguk idézték elő az eljárások elhúzódását. Az új eljárási rendszereknek, mint az

elektronikus eljárásoknak a szerző kiemelkedő jelentőséget tulajdonít, tudja azonban, a most induló un. e.eljárások tapasztalatai csak a közeljövőben összegezhetőek.

Összegző értékelés

Dr. Nyilas Anna a kutatási témáját alaposan, mindenre kiterjedő módon dolgozta fel, ennek során új eredményeket ért el. Önálló kutatómunkájának és széles szakirodalmi jártasságának köszönhetően doktori értekezése messzemenően eleget tesz a PhD fokozat odaitéléséhez szükséges követelményeknek.

Debrecen, 2010. Október 18.

Dr. Gyekiczky Tamás

Tanszékvezető egyetemi docens
DE.YEK. Állam- és Jogtudományi Kar
Polgári Eljárásjogi tsz,

Köszönetnyilvánítás

Hálás köszönettel tartozom témavezetőmnek, Dr. Gyekiczky Tamás tanszékvezető egyetemi docensnek, a munkám során nyújtott hasznos tanácsaiért, megértéséért és sok türelméért. Köszönöm korábbi témavezetőmnek, Dr. Wopera Zsuzsa tanszékvezető egyetemi docensnek (Miskolci Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola), hogy lehetőséget adott és ösztönzött a témában való kutatásra.

Szeretnék köszönetet mondani Dr. Szabó Béla tanszékvezető egyetemi tanárnak, a Doktori Iskola vezetőjének, és Dr. Horváth M. Tamás tanszékvezető egyetemi tanárnak, a Doktori Iskola korábbi vezetőjének, mert lehetővé tették számomra, hogy Debrecenben folytathassam kutatásomat, és mindvégig segítették a dolgozat megírását tanácsaikkal, támogatásukkal.

Köszönöm továbbá Dr. Fodor László tanszékvezető egyetemi tanárnak, hogy még hallgatóként lehetőséget adott nekem a tudományos munkára, és kezdeti lépéseimben pótolhatatlan segítséget nyújtott.

Köszönettel tartozom a munkám során nyújtott biztatásukért és tapasztalataik megosztásáért közvetlen kollégáimnak, Dr. Molnár Judit egyetemi tanársegédnek és Dr. Bartha Ildikó egyetemi adjunktusnak. Külön köszönettel tartozom továbbá a kutatásomban nyújtott segítségért és a hasznos tanácsokért Dr. Balogh Judit tanszékvezető egyetemi docensnek és Dr. Várnay Ernő tanszékvezető egyetemi tanárnak, valamint Dr. Szemesi Sándor egyetemi adjunktusnak.

Végül köszönet illeti a Társadalomtudományi Könyvtár dolgozóit, különösen Pergéné Szabó Enikő könyvtárvezetőt, és Novák Csaba könyvtárost, mert mindig gyors és szakszerű segítséget nyújtottak a szakirodalom beszerzésében.

TARTALOMJEGYZÉK

Rövidítések jegyzéke	1
Bevezetés	2
1. Kutatási célkitűzések	2
2. A vizsgálat tárgya, a téma lehatárolása	4
3. Kutatási módszer meghatározása	7
I. RÉSZ	
<u>Az eljárásjogi rendszerek – az egyszerűsített eljárások működési környezete</u>	9
1. fejezet	
A polgári peres eljárás funkciói	9
2. fejezet	
A hatékonyság-probléma	15
II. RÉSZ	
<u>Az egyszerűsítés eszközei az elsőfokú eljárásban</u>	30
1. fejezet	
Az egyszerűbb és gyorsabb eljárás megteremtésére irányuló törekvések a '90-es évekig	31
1. Franciaország	31
2. Hollandia	33
3. Németország	36
4. Ausztria	40
5. Magyarország	42
2. fejezet	
A legutóbbi reformok hatása az eljárás egyszerűsítésére	47
Anglia és Wales	
<u>A Practice direction</u>	49
<u>A valódisági nyilatkozat</u>	50
<u>A keresetlevél és a védekezés tartalma</u>	50
<u>A permenedzsment</u>	54
Franciaország	
<u>A felek kérelmei</u>	63
<u>Az egyoldalú bejelentés</u>	66
<u>Justice de proximité</u>	66
<u>A permenedzsment</u>	68
Hollandia	
<u>A felek kérelmei</u>	73
<u>A permenedzsment</u>	74

Németország	
<u>Döntés az iratok alapján</u>	78
<u>A fellebbezés korlátozása</u>	79
<u>A permenedzsment</u>	80
<u>A felek kérelmei</u>	87
Ausztria	
<u>A nyilatkozat kizárása</u>	91
<u>Permenedzsment</u>	91
<u>A felek kérelmei</u>	93
Magyarország	
<u>A felek kérelmei</u>	96
<u>A permenedzsment</u>	101
<u>A pervezetési tevékenység</u>	105
<u>A fellebbezés korlátozása</u>	110
<u>Rövidebb határidők</u>	111
3. fejezet	
A per illetve a tárgyalás előkészítésének szabályozása	113
Pre-action protocols	114
Disclosure	115
Case management conference	117
A francia előkészítő bíró jogköre	118
Intézkedések elrendelése a francia jogban	119
Az elrendelhető intézkedések a német ZPO-ban	120
Meghallgatás vagy írásbeli előkészítés	121
Előkészítő intézkedések a magyar jogban	123
4. fejezet	
A tárgyalás elmulasztásának szabályozása	128
A hatályos magyar szabályozás	134
A francia NCPC szabályozása	137
Mulasztási ítélet az angol CPR-ben	140
A mulasztás következményei a német ZPO szerint	142
Az osztrák ZPO szabályozása mulasztás esetére	146
III. RÉSZ	
<u>A kis értékű követelésekre vonatkozó szabályok, speciális „summary” eljárások a tárgyaló országokban</u>	148
<u>Osztályozás a szabályozás módja szerint</u>	152
1. fejezet	
- egyetlen önálló, speciális eljárás: Anglia	152
1. A small claims eljárás	153
Az érvényesíthető követelés	153
Mennyiségi és minőségi kritériumok	154
Képviselő	155

A felek nyilatkozatai	156
Az előkészítő szakasz	156
A rugalmasság elve	157
A határozat	158
A költségek viselése	158
Jogorvoslat	159
2. A fast track eljárás	161
Egyéb eszközök az egyszerűsített elbírálásra	162
1. Egyszerűsített ítélethozatal (summary judgment)	162
Az elrendelés feltételei	162
2. Striking out	163
A két esetkör	164
Tárgyalás nélkül hozott ítélet a striking out-ot követően	164
3. A közbenső kifizetés (interim payment)	165
2. fejezet	
- több, különböző eljárás ugyanarra a célra: Franciaország	166
1. A référé eljárás	166
A référé eljárás természete	166
- a keresetindítás szabályai	167
- a tárgyalás	167
- a határozatok	167
a. A „klasszikus” référé	169
b. az „állapot fenntartó” référé – jogellenes zavarás vagy fenyegető kár elhárítása	170
c. Szakértő kirendelése référé eljárásban	170
d. Az előzetes kifizetés référé eljárásban (référé provision)	171
e. A référé injonction de faire	171
2. Az injonction eljárások	172
a) az injonction de payer	172
- a kibocsátás feltételei	172
- a kérelemre vonatkozó szabályok	172
- a határozat jellege	173
- az ellentmondás (opposition) szabályai	173
b) az injonction de faire	174
- korlátozott alkalmazási terület	174
- a kibocsátás feltételei	174
- a kérelemre vonatkozó szabályok	174
- a határozat jellege	174
3. Az egyszerűsített nyilatkozattétel (déclaration au greffe)	175
- az érvényesíthető követelések	175
- a kérelem formája és tartalma	175
- a greffe feladatai	176
4. Az ordonnance sur requête	176

- a határozat jellege	177
- az eljárás jellemzői	177
5. Procédure à jour fixe	177
- az elnök feladatai	178
	Hollandia
1. Kis értékű követelések esetén alkalmazandó eljárás	178
Hatáskör, illetékesség	179
Az eljárás megindítása	179
A felek nyilatkozatai	180
A határozat jellege	180
2. Kort geding eljárás	180
3. Versneld regime	181
4. Verkorte termijn, a határidők rövidítése	182

3. fejezet

- nincs speciális önálló eljárás és más egyéb, ezt a célt szolgáló szabályozás:

	Németország	183
1. Az eljárás egyszerűsített szabályai		183
A tárgyalás – a bizonyítás szabályai		184
A határozat		184
2. A fizetési meghagyás (Mahnbescheid)		185
A Rechtspfleger feladata		185
Jogorvoslat a határozat ellen		185
3. Urkunden-Scheck und Wechselprozess		186
Az érvényesíthető követelés		186
Az előzetes eljárás		186
Az utó-eljárás		187
4. Ex parte eljárások		187
- nagyrészt szintén a hiány jellemzi:	Ausztria	187
1. Egyszerűsített eljárási szabályok		188
Az érvényesíthető követelés		188
A tárgyalás – a bizonyítás szabályai		188
Jogorvoslat		189
2. Csak okirati bizonyításra korlátozódó eljárás (Mandatsverfahren)		189
A kérelem szabályai		189
Határozat		190
Az ellentmondás hatása		190
3. Váltó és csekk jogviszonyból eredő követelések eljárása (Wechselmandatsverfahren, Scheckmandatsverfahren)		190
4. Mahnverfahren (fizetési meghagyásos eljárás)		190
A kérelem benyújtása		191
A határozat		192
5. Bestandsverfahren (bérleti szerződés megszüntetése)		192

	Magyarország	193
1. A sommás eljárás		193
Az eljárás menete röviden		194
2. Az 1997. évi LXXII. törvény		195
3. A gyorsított perekre vonatkozó (meg nem valósult) Pp. koncepció		196
4. Törvényjavaslat a polgári peres és nemperes eljárások gyorsításáról		198
5. A 2008. évi XXX. törvény		199
A fizetési meghagyásos eljárás a 2008. évi XXX. törvényben		200
A fizetési meghagyásos eljárás változásai		202
A kisértékű perek szabályai a törvényben		203
6. A kisértékű perek hatályos szabályai		203
A bíróság aktívabb szerepe		205
A felek nyilatkozatai		208
A jogorvoslat korlátozása		212
IV. RÉSZ		
<u>A kapcsolódó EU rendeletek beépítése a tagállami jogrendekbe</u>		217
1. fejezet		
A harmonizáció jogi háttere		225
2. fejezet		
Az intézkedések értékelése		234
3. fejezet		
A kis értékű követelések európai eljárása		250
Az eljárás megindítása		254
Az alperes válasza		255
Határidők		256
Határozathozatal		257
Felülvizsgálat a rendelet alapján		258
Végrehajtás		258
A rendelet hatálya, a tagállami jogok szerepe		260
V. RÉSZ		
<u>Összefoglalás és következtetések</u>		261
A kutatás eredményei – az egyes fejezetekhez kapcsolódóan		261
Táblázatok		282
Irodalomjegyzék		312
English summary		343

Rövidítések jegyzéke

AB	Alkotmánybíróság (magyar)
ADR	Alternatív vitarendezési mechanizmusok (Alternative Dispute Resolution)
AG	Allgemeine Gerichtsordnung
BGH	Bundesgerichtshof
BVerG	Bundesverfassungsgericht
CEPEJ	Commission Européenne pour l'Efficacité de la Justice
CMC	Case Management Conference (angol)
CPC	Code de Procédure Civile (francia)
CPR	Civil Procedure Rules (angol)
EEO Rendelet	Council Regulation (EC) No 805/2004 creating a European Enforcement Order for uncontested claims
EJEB	Emberi Jogok Európai Bírósága
EJEE	Emberi Jogok Európai Egyezménye
EK	Európai Közösség
EOP Rendelet	Regulation (EC) No 1896/2006 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 creating a European order for payment procedure
ESC Rendelet	Regulation (EC) No 861/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a European small claims procedure
EU	Európai Unió
EUB	Európai Bíróság
NCPC	Nouveau Code de Procédure Civile (francia)
német ZPO	Zivilprozessordnung (német)
osztrák ZPO	Zivilprozessordnung (osztrák)
PD	Practice Direction (angol)
Pp	a Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény
Rv	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (holland)
TDI	Tribunal d'Instance (francia)

*„Chercher le pourquoi des choses qui arrivent
nous mène à trouver les choses qui arriveront.”*

*STENDHAL, Pensées. Filosofia Nova,
Paris, Le Divan, 1931, tome I, p. 83.*

*„Si a jure discedas vagus eris, et erunt
omnia omnibus incerta.”*

*Sir Edward COKE, The Institutes of the Lawes of England. A Commentary on Littleton,
227.*

Bevezetés

1. Kutatási célkitűzések

Az Európai Unió egyes tagállamai polgári perjogának megismerése, ezen belül az elsőfokú eljárás szabályainak, az általánostól eltérő, az ügyek gyorsabb, egyszerűbb elintézését szolgáló rendelkezéseknek a vizsgálata.

A kisebb pertárgyértékű ügyekre vonatkozó sajátos eljárásjogi jogintézmények megismerése. A hatályos jogszabályokon kívül a korábbi évtizedek eljárásjogát is vizsgálom, hiszen csak így érthető meg a jelenkori szabályozás, valamint a korábban alkalmazott eszközöknek ma is létjogosultsága lehet, vagy fel lehet használni a korábbi tapasztalatokat.

A funkció alapján választom ki a vizsgálandó rendelkezéseket, elsősorban aszerint, hogy melyek azok, amelyek a hatékonyságot, az érdemi döntés mielőbbi megszületését szolgálják.

Lehetőség nyílik az egyes jogintézmények összehasonlítására is. Természetesen ennek során figyelemmel kell lenni egyéb tényezőkre is, mint a jogi környezet (más jogszabályokhoz való viszony, jogrendszerbeli elhelyezkedés stb.), a társadalmi tényezők

(pereskedési szokások, jogkövetési hajlandóság, stb.), a költségtényezők, a bírósági szervezet felépítése, stb.

Megvizsgálom, hogyan működnek ezek az eljárások az adott országban, mi az eredeti célja, amit a jogalkotók szántak neki, és mi a valós szerepe a vizsgált perjogi rendszerben, hogyan használják a jogalanyok, hogyan érvényesül a gyakorlatban. A szabályozások alternatívákat is mutathatnak egymás jogalkotása számára, de legalábbis viszonyítási pontként szolgálhatnak a hazai polgári eljárási jogintézmények formálása során.

Szeretnék rávilágítani az egyes európai országok bírósági eljárási közötti hasonlóságokra és eltérésekre, az őket összekötő kapcsolódási pontokra. Előfeltevésem, hogy az egyes államoknak ugyanazokkal, vagy hasonló problémákkal kell szembenézniük az igazságszolgáltatási rendszer működtetése során, illetve az elvárások a rendszerrel kapcsolatban közel hasonlóak, és mint az Európai Unió tagjai, ezen országok célja is valójában egy közel azonosan magas minőségi szint biztosítása kellene, hogy legyen, illetve a hatékony, gazdaságos működtetés is minden vizsgált országban legalábbis törekvésként jelenik meg.

Feltételezhetjük ez alapján egyfelől azt, hogy az eszközök és módszerek tekintetében is sok a hasonlóság. Van ilyen, ez tény, de éppen olyan sok az eltérés is, ami a jogfejlődés eltérő útjaira, az eltérő eljárásjogi hagyományokra vezethető vissza. Azonban az egységes Európában ma már ezek a rendszerek egymás felé haladnak, egyre fontosabb emiatt egymás jogrendszereinek megismerése.

Ami ennél jobban tükrözi a valóságot véleményem szerint az, hogy a módszerek, ahogyan ezeket a problémákat kezelik, nagyon sokfélék, és ami az egyik országban nagyon jól működik, az a másik országban egyáltalán nem kerül be a mindennapi gyakorlatba, még akkor sem, ha egyébként jogalkotási szinten átveszik (pl. a közvetítés lehet ilyen jogintézmény). Ezért fontos az egyszerűsítést és gyorsabb elbírálást szolgáló eljárásjogi jogintézményeket nem kiragadva, hanem az egész perjogi rendszerre - a bíróságok szervezetétől az eljárás menetéig, az alapelveket, a felek és a bíróság jogai és kötelezettségeit is érintve vizsgálni.

A polgári peres eljárást a nemzeti szabályoktól tágabb perspektívában vizsgálom. A peres eljárás szakaszainak funkcionális összehasonlítása rávilágít egyrészt arra a tényre, hogy egy ország polgári eljárásjogi rendszere pusztán választás kérdése. Nincs univerzális egyetértés

abban, hogy mi szolgálja leginkább a minőségi, tisztességes, és hatékony eljárást, illetve még abban sem, hogy egyáltalán ezeket az értékeket kell-e szolgálnia a rendszernek. A preferenciák és célok megértésén keresztül elgondolkodhatunk a saját rendszerünk tökéletesítésén, illetve alternatívákat is figyelembe vehetünk.

Másrészt, a rendszerek összehasonlítása révén tisztábban láthatóvá válnak az eljárásjogi szabályok közötti kapcsolódások, melynek következtében nagyon nehéz egy részterületét úgy megváltoztatni, hogy közben az ne legyen hatással a rendszer más elemeire, és ezáltal az egész eljárásra.

Mindegyik vizsgált országban (Anglia, Németország, Franciaország, Ausztria, Hollandia, Magyarország) komoly problémákat tapasztaltak az igazságszolgáltatás működésében, ennek megfelelően mindenhol tettek erőfeszítéseket a javítás érdekében. Céлом ezzel a dolgozattal, a törvénymódosítások és a vonatkozó elemzések, illetve a gyakorlat megismerésével feltérképezni, milyen trendek, folyamatok játszódnak le az egyes országokban. A polgári eljárás gyakran változik, állandó problémaként utalnak a magas költségekre és az eljárások szükségtelen elhúzódására. Ehhez az utóbbi években hozzáadódott a perek emelkedő száma, ami tovább fokozta a hatékonysági problémákat.

2. A vizsgálat tárgya, a téma lehatárolása

A téma aktuális mind az egyes belső tagállami jogok, mind az uniós jogalkotás tükrében, mivel napjainkban is törekvések vannak és lépések történnek mindkét szinten a létező szabályozások továbbfejlesztésére. Az utóbbi évtizedek perjogi reformjainak során általában egyik célkitűzésként mindig jelen volt az eljárások egyszerűsítésének és gyorsításának igénye, a hatékonyabb jogérvényesítés megvalósítása, vagy az igazságszolgáltatás számára rendelkezésre álló erőforrások jobb elosztása érdekében. Meg kell jegyezni, hogy hazánkban a polgári eljárásjogi szabályok mindig is gyakorta módosultak, vagy legalábbis jelen volt a változtatás igénye, még ha ezek csak tervezet szintjén maradtak is esetenként. Ha pedig az elmúlt fél évszázadra tekintünk vissza, láthatjuk, hogy számottevően átalakultak a bíróság és a felek eszközei, jogai és kötelezettségei az eljárás vonatkozásában.

Ugyanakkor, ahogy erre már utaltam, az elsőfokú eljárás egyszerűbbé és hatékonyabbá tétele egy ma is dinamikusan alakuló terület a polgári perjognak. Milyen polgári per szeretnénk a XXI. században? Kihasználjuk-e a modern technikából adódó lehetőségeket, vagy ezekkel éppen elveszítjük a per lényegét, a személyes meghallgatást és meggyőződést, a kontradiktórius alapelv kiteljesedését? Ezekre a kérdésekre is keresem a választ, amikor elemzem az európai országok vonatkozó perszabályait és gyakorlatát.

A polgári peres eljárások konvergenciájának egyik oka a polgári igazságszolgáltatás válsága, az alacsony hatékonyság, a bizalmatlanság és tekintélyvesztés, amelyek közös problémák Európában. Ezzel szembesülve az államok jogalkotási lépésekkel válaszoltak, amelyek – mivel ugyanazon problémát célozták – legalábbis vagy hasonló lépéseket jelentettek, vagy hasonló eredményt kellett, hogy hozzanak (netalán hasonlóan eredménytelenek voltak).

Bizonyos típusú jogviták esetében számos ország speciális eljárásokat vezetett be annak érdekében, hogy az ügyeket rövid határidővel elintézzék. Ezek lehetnek egyszerűsített eljárási szabályok, információs technológia alkalmazása a kis perértékű ügyek gyors és hatékony elintézésére. A kis értékű követelések érvényesítésére lehetnek speciális bírói fórumok, vagy specializálódott bírák (pl. Belgium, Franciaország), vagy tartozhat az általános hatáskörű elsőfokú bíróság egyik részlegéhez (pl. Hollandia). Ezen speciális eljárásokat és a kis értékű követelések elkülönített szabályozását a dolgozatban részletesen elemeztem. Természetesen meg kell említeni, hogy más megoldási lehetőségek is kínálkoztak és bizonyos országokban olyan sikeresek lettek, hogy követendő mintává váltak akár európai szinten is, különösen a mediáció, de alkalmazzák a nem-peres eljárások lehetőségének növelését, az eljárási időtartamok normatív szabályozását, illetve a perbeli és peren kívüli egyezségkötés támogatását is.

A kis perértékű követelések érvényesítésének jogi lehetőségei az európai országokban többé-kevésbé letisztáztak, Magyarországon azonban éppen a dolgozat megírása idején, 2009-ben változott az erre vonatkozó joganyag. Mikor elkezdtem a témával foglalkozni, még nem volt semmilyen előjel és utalás arra, hogy a magyar jogban megjelenne az önálló kisértékű követelések eljárása. Egy ideig magam is úgy véltem, hogy ez a jogalkotási lépés felesleges, hiszen az európai rendelet megszületésével az eljárás úgymint bekerül a hazai jogba, mint opcionális lehetőség a jogalanyok számára. Igaz, végül csak határon átnyúló

elemmel rendelkező ügyekben lehet az eljárást alkalmazni, így valószínűleg ezért lépett a hazai jogalkotó még a rendelet hatálybalépése előtt, ezért teremtette meg a külön eljárást kis értékű követelésekre a hazai jogban is. Tartalmában és alkalmazási körében azonban a két eljárás eltér, így feltételezhetjük, hogy többek között céljaik sem teljesen azonosak.

A problémák gyökere a rendelkezési elv és az aktív bírói pervezető magatartás összehangolása és az egyensúly megtalálása, ami nem könnyű feladat. A rendelkezési elv nem jelentheti, hogy akár a felperes, akár az alperes a per lefolyását akadályozza, a jogait rendeltetésszerűen gyakorolja és ezáltal a bíróság hatékony pervezetését gátolja. A Polgári Perrendtartás nevéből is kitűnően, a polgári peres eljárás rendjének megállapítására hivatott. A polgári per lefolytatása, mint minden eljárás, elképzelhetetlen valamiféle „rend” megvalósítása nélkül. A „rend”, így az „eljárás rendje” is, szükségképpen feltételezi és megkívánja, hogy a vele kapcsolatos jogok és kötelezettségek nem korlátlanul, nem gátlástalan áradással, hanem nagyon is pontosan körülhatárolt korlátok, illetve keretek között gyakorolhatók.¹ A bíróság és a felek közötti pervezetési jogosítványokat ésszerűen kell elosztani, a felek rendelkezési jogainak kiszélesítése azonban mindig a felelősség növelésével jár együtt. Ez akkor elfogadható, ha a felek birtokában vannak a szükséges információknak, adatoknak, és a szakértelemnek, ami nem mindenkinek áll rendelkezésére, mivel sokaknak nincs anyagi lehetősége annak igénybevételére. Természetes, hogy más megközelítést igényel egy olyan per, amelyben a felek képesek anyagilag viselni a jogi képvisellel járó költségeket, és ahol a pertárgy értéke nagyságrendileg nagyobb az esetlegesen felmerülő perköltségeknél, mint egy olyan ügy, ahol a felek jogismerete, technikai felszereltsége csekély szintű, amelyben egy szakértői bizonyítás a pertárgy értékével vetekedő perköltséget eredményezhet. A másik oldalról kérdés az is, hogy meddig lehet a bíróság pervezetési jogosítványait kiszélesíteni anélkül, hogy a törvényhozó a polgári eljárásjog klasszikus alapelveinek, elsősorban a rendelkezési és a tárgyalási elvnek a feladására kényszerülne.

Mindemellett a polgári peres eljárás is európai dimenzióba lépett, a területet érintő egyre nagyobb EU befolyás hatásaként, a Szerződésekben megfogalmazott szabályozási

¹ lásd: NOVÁK István, *A felek eljárási jogainak korlátai a Pp. rendszerében*, Jogtudományi Közlöny, 1974., 574-580.

kritériumrendszer alapján. Számos rendelet, irányelv, Zöld Könyvek az eljárásjogi kérdésekről, és a 65. cikke a Szerződésnek – illetve jelenleg a Lisszaboni szerződés 81. cikke -, továbbá a Bíróság esetjoga, közvetlenül eljárási kérdéseket érintenek. Habár még a harmonizáció pontos területe nem tisztázott, de különösen a 81. cikk fényében, már messze meghaladtuk azt az időt, amikor a polgári eljárást a jog egy teljesen nemzeti jellegű területének tekintették. Lehetséges, hogy a 81. cikk később is szerepet kap olyan területeken, amelyeket jelenleg tisztán nemzetinek tartanak.

Megközelítem újszerűségét egyfelől az a tény adja, hogy a dolgozat által kutatott kérdéskörök átfogó magyar feldolgozásával eddig nem találkoztunk. Továbbá, az egyes országok eljárásjogi normáinak és az Uniós szabályozásnak egymással párhuzamosan és komplex módon történő feldolgozása sem történt még meg. A szerzők, akik a témával foglalkoztak, általában egy-egy részterületre koncentráltak, a téma egy vetületét mutatták be nagy részletességgel. Ezzel szemben kísérletet tettem a dolgozatban egy átfogó szemlélet érvényesítésére, ami talán azzal jár, hogy egy-egy szűkebb területet nem mutatok be kimerítő részletességgel. Célkitűzésem azonban inkább a kapcsolódási pontok, az összefüggések, és a jövőbeli lehetséges irányvonalak feltárása, a fejlődési folyamat leképezése volt. Ezért arra törekedtem, hogy az egyes részek közötti egyensúly ne boruljon fel, ne tolódjanak el az arányok az egyik vagy másik kérdéskör irányába. Az összefüggések megvilágítására az egyes fejezeteken belül az adott helyen kerül sor, illetve a dolgozat utolsó része, a Következtetések keretében. Éppen ennek köszönhetően a disszertáció kérdéskörei még további rész-kutatásokra adnak számomra lehetőséget. A téma terjedelme és továbbgondolásra érdemes részei folytán nem is tekintem lezártnak a kutatási munkámat ezen a területen.

3. Kutatási módszer meghatározása

Az összehasonlító módszeren keresztül közelítem meg az egyes országok eljárásjogi rendszerét. A vizsgálódásom egyszerre horizontális, amikor a jelen illetve a közelmúlt eljárását, illetve azok egyes elemeit, szempontjait veszi górcső alá, ugyanakkor történeti is – és ilyen értelemben vertikális - mivel nem feledkezik meg a gyökerekről, a római jogi örökségről és a középkorban, majd a nemzetállamok korában lezajlott nagyon fontos, mai

napig meghatározó változásokról. A jogösszehasonlító elemzés a külföldi jogszabályok közvetlen elemzésére és a külföldi szakirodalom eredményeire egyaránt támaszkodik. Felismerni a hasonlóságokat, különbségeket, a jogintézmények vonatkozásában. Minden esetben egymással összefüggésben vizsgálom az egyes országok jogrendszerét.

A jogrendszerek közötti eltérések jelentőségének csökkentése a mai jogegységesítés-centrikus gondolkodásnak felel meg.² Az általános célkitűzés- mindnyájan ismerjük – át kell hidalni a nemzeti jogok különbségeit. Ennek állították szolgálatába az összehasonlító jogot. A nemzeti jogoknak a jogösszehasonlítás révén való meghaladására irányuló általános törekvések szolgálatában felmerül egy konkrét tudományos és egy konkrét gyakorlati célkitűzés. Az elméleti cél a közös alapelvek kidolgozása, a jogintézmények közös magvának feltárása. A gyakorlati célkitűzés a jogközelítés és az Európa-jog építése, egy európai jog létrehozására vagy megközelítésére törekvés, a nemzeti jogok meghaladása. A jogegységesítési törekvések eredményeképpen eddig megszületett uniformizált szabályok komparatista kutatók közreműködése mellett történt. Ezen törekvések elsődleges célja, hogy a nemzeti jogrendek közötti különbségeket a lehetőséghez képest megszüntessék, vagy legalább csökkentsék.³

Az összehasonlítás módszere mellett számos egyéb módszert igénybe veszek: történeti, strukturális, funkcionális, empirikus, tematikus, stb.

A kutatásom során törekszem a vonatkozó külföldi jogirodalom, a vizsgált országok neves eljárásjogászainak és kutatóinak álláspontjai, nézeteinek megismerésére, rendszerezésére, emellett ugyancsak fontosnak tartom a hazai jogirodalom áttekintését. Ennek során az összehasonlító jellegű munkákra különösen hangsúlyt fektetek. A külföldi forrásanyagban túlnyomórészt angol és francia, kis mértékben német munkákra támaszkodtam, a legújabb eredmények mellett a téma klasszikusai és az elsődleges források feldolgozására is törekedtem. A magyar nyelvű szakirodalomban is a régi irodalomtól kezdve napjainkig törekedtem áttekinteni a témával összefüggő nézeteket, irányzatokat.

² pl. van RHEE, C.H., *Civil Procedure: A European Ius Commune?*, European Review of Private Law, 2000, 589-611.

³ REIMANN, Mathias, *Comparative Law and Private International Law* = The Oxford Handbook of Comparative Law. szerk. REIMANN, M. and ZIMMERMAN, R., Oxford University Press, 2006., 1363-1396.

Az empirikus módszert annyiban használtam, amennyiben törekedtem a rendelkezésre álló, elérhető adatokat összegyűjteni, azokat értelmezni, és következtetéseket levonni. Ám a statisztikák korlátait nem szabad figyelmen kívül hagyni, az osztályozási szempontok félrevihetik az értelmezést, emiatt nem biztos, hogy valós képet adnak a közölt adatok. Ezért megfontoltan kezelem az adatokat, igyekszem több forrásból megerősítést nyerni azok helyességéről, illetve az adatgyűjtés módjáról, körülményeiről tájékozódni.

A történeti megközelítést azon részeknél használom, ahol és amennyiben ez indokolt. Így különösen a dolgozat második részében, amely egy történeti perspektívába helyezi a polgári eljárások mai szabályozását és működését, és amelyben kiemelem a legfontosabb fejlődési csomópontokat, a főbb jellemzők bemutatásával.

I. RÉSZ

Az eljárásjogi rendszerek – az egyszerűsített eljárások működési környezete

1. A polgári peres eljárás funkciói

Ha a 21. század igényeinek meg kíván felelni a polgári igazságszolgáltatás, nagyobb figyelmet kell fordítani a célokra, amiket szolgál és amiket szolgálnia kell a társadalomban. Az igazságszolgáltatás feladata, hogy hatékonyan működjön, figyelembe véve a személyes jogok és szabadságok garantálásának szükségességét, és a minőségi szolgáltatás igényét, melyekkel a társadalom érdekét szolgálja. Az egyik legfontosabb szempont az igazságszolgáltatás megfelelő működésével összefüggésben a tisztességes és ésszerű időn belüli eljárás elveinek elfogadása, különösen az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikkében foglalt elvek érvényesítése. Az igazságos és ésszerű időn belüli eljárás összekapcsolódik a bíróságok munkaterhével, az eljárások időtartamával, és az eljárások időtartamát csökkentő, hatékonyságukat fokozó intézkedésekkel.⁴

⁴ az eljárások időtartamára és egyes ügyforgalmi adatokra lásd az I/a., b., és II. a-g. Táblázatokat.

Az eljárásjog azon szabályok és rendelkezések összessége, amelyek szerint a peres eljárásokat folytatni kell. Forrása lehet jogszabály, törvény vagy alacsonyabb szintű, megegyezés vagy gyakorlat. A legfontosabb funkciója, ezen belül célja a polgári eljárásnak a jogvédelem, a jogviták rendezése, és a törvényesség biztosítása (az önhatalom elkerülése). A pusztán jogvédelmi felfogás a per céljáról általános a régi (a háborúk előtti) magyar eljárási irodalomban: „...a perben a bíróság dönt a vitás alanyi magánjog fenn vagy fenn nem állása felől.”⁵ „Felperes köteles a bírósághoz fordulni önsegély helyett.”⁶ „A per célja a perbeli jogvédelem annak megállapítása, hogy a per tárgyát képező jogviszony fennáll vagy nem áll fenn.”⁷

A funkció szó jelentése: működés, tevékenység, valamely feladatkör megvalósítása végett. Benne van tehát a válasz a „mit” és „hogyan” kérdésre. Az eljárás célja szabja meg a konkrét gyakorlati feladatokat és a végrehajtásuknál irányadó eljárási alapelveket. Szilberekly Jenő a következőképpen ábrázolta a peres eljárás funkcionális összefüggéseit:

a Bíróság igazságszolgáltatási funkciója= feladatkör (Alkotmány, Bűsz.) + tevékenység (Pp, egyéb).

FUNKCIÓ⁸

<u>az eljárás célja</u>		<u>maga a tevékenység</u>	
egyéni érdek	közérdek	peres eljárás	nem peres eljárás
jogpolitika megvalósítása (jogvédelem, törvényesség stb.)		a bíróság, a felek, és egyéb résztvevők	
jogsértés megszüntetése, megelőzése, igazságos döntés stb.		egymással összefüggő eljárási cselekményei	

⁵ FALCSIK Dezső, *A polgári perjog tankönyve*. Budapest, 1907. , 7.

⁶ JANCSÓ-MESZLÉNYI, *A magyar polgári perrendtartás rendszeres kézikönyve*. Budapest, 1912., 16.

⁷ BACSÓ Jenő, *A polgári perrendtartás tankönyve*. Budapest, 1917. , 5.

⁸ SZILBEREKY Jenő, *A polgári eljárás funkciója és hatékonysága*. Bp, Közgazd. és Jogi Kvk., 1977., 82.

Megállapíthatjuk, hogy a legalapvetőbb funkciói a polgári eljárásnak:

- az alanyi jogvédelem;
- a törvényesség biztosítása;
- a jogsértések megelőzése.

Vitatott kérdés, hogy kielégíti-e a per a célját akkor is, ha az nem perrend-ellenes, vagy ennél több kell, azaz, hogy a jogvédelem a valóságnak megfeleljen. Az eljárásjogot alkotó szabályok egyik fontos célja és funkciója minden esetben elérni egy igazságos döntést a jogvitában, abban az értelemben, hogy az megfelel a jognak. Tehát az igazságosság abban az értelemben használható a perjoggal összefüggésben, hogy a döntés a jognak megfelel, erre kell törekednie valamennyi igazságszolgáltatási rendszernek. Másképpen, a valós tényekre kell alkalmazni a megfelelő (helyesen kiválasztott) jogot.⁹ Vagyis, meg kell elégedni az alaki igazsággal ott, ahol a felek rendelkezési jogát tekintetbe kell venni, de ez történik a vélelmeknél, vagy a közokiratok esetében is.¹⁰

Nem sokat ér azonban egy tökéletes polgári igazságszolgáltatás, ha annyira összetett a szabályozás, hogy egy átlagos jogkereső polgár nem képes megérteni azt, vagy ha hosszú évekbe telik mire az ügy érdemi döntésre alkalmassá válik. Ezen problémák felismerése hajtja azokat a változásokat, amelyeket valamennyi európai országban tapasztalunk. Az igazság szolgáltatása nem az abszolút igazságot jelenti, hanem az arányosságnak megfelelő igazságot. Így például egy adott ügyben, vagy bizonyos típusú ügyekben, ha a szakértői vélemény aránytalanul költséges lenne, azt el kell hagyni. Az angol CPR alapvető célkitűzése jól kifejezi, mit kell szolgálnia a pernek és a modern perjogi szabályozásnak.¹¹

⁹ SCOTT, Richard, *Recent Trends in the Reform of Civil Procedure.*; A.A.S. ZUCKERMAN, *Assessment of Cost and Delay – A Multi-National Perspective.* = RECHBERGER-KLICKA, *Procedural Law on the Threshold of a New Millennium.* XI. World Congress on Procedural Law., .35-46.; 165-195.

¹⁰ BACSÓ Jenő, *A polgári per célja*, A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság Kiadványai, V. Kötet, 10. szám, Debrecen, 1934, 3.

¹¹ CPR Rule. 1.1

- (1) These Rules are a new procedural code with the overriding objective of enabling the court to deal with cases justly.
- (2) Dealing with a case justly includes, so far as is practicable –
 - (a) ensuring that the parties are on an equal footing;
 - (b) saving expense;
 - (c) dealing with the case in ways which are proportionate –
 - (i) to the amount of money involved;
 - (ii) to the importance of the case;

A valóság kiderítésének követelménye mostoha sorsra jutott a megreformált Pp-ben, ugyanis alapvetően közvetlenül nem jelenik meg, illetve csak a jóhiszemű pervitel keretén belül a perbeli hazugság tilalmazásán keresztül, ám ez csak a felek vonatkozásában teremt kötelezettséget (és azt sem társítja érdemi, valós szankciókkal).¹² Azonban a bíróság irányában nem, hiszen a bíróság csak azt vizsgálhatja, amit a felek elé visznek a rendelkezési elv és a peranyagszolgáltatás elvének következetes és szigorú értelmezésével. Mindazonáltal tudjuk, hogy a bíróság befolyással lehet arra, ha kihasználja a törvény adta lehetőségeit, hogy a felek milyen tényeket visznek elé, milyen bizonyítást indítványoznak. Az inkább a probléma, hogy a bíró nem tud meggyőződni mindig ezek valóságáról vagy valótlanságáról. Ám a bírónak ilyen értelemben nem is kellene „nyomozót játszania”, ahhoz, hogy a felek a valóság előadására legyenek szorítva. Például az angol jog ismeri a statement of truth-t, ahogy azt a dolgozatban részletesen bemutatom, és a bírónak csak akkor kellene fellépnie, ha kiderül az eljárás folyamán (más tényekből, adatokból, más bizonyítás kapcsán) hogy a tényeket legjobb tudomása ellenére nem a valóságnak megfelelően adta elő a fél. Azonban a szocialista perjogban más értelme volt az igazság kiderítésének, hiszen a hivatalból bizonyítás és az officialitás talaján állt. Az anyagi igazság megvalósításának alapkövetelményét az 1952. évi III. törvényben a bíróság pervezetési jogának és kötelezettségének jelentős kiterjesztése is hivatott szolgálni. Ezért vonakodnak mai napig a bírók alkalmazni a törvény adta lehetőségeket az aktív pervezetésre. A kitanítási kötelezettség sokszor még mindig a szocialista bíróság nevelő funkciójának a teljesítését idézi fel. Talán ezért is van az, hogy jelenleg nem található a perrendtartási kódexben kifejezett jogalkotói célkitűzés arra nézve, hogy a polgári igazságszolgáltatásban hozott döntéseket az igazságra, vagyis a valósággal egyező tényekre kell alapozni. Ugyanakkor a többi alapvető, amiket ma ismerünk úgy mint rendelkezési elv, jóhiszemű pervitel, stb. szintén teljesen más tartalommal léteztek, és a demokratikus fordulat után átértelmezték őket úgy, ahogyan ma is ismerjük ezeket az alapelveket. Ezzel csak azt

(iii) to the complexity of the issues; and

(iv) to the financial position of each party;

(d) ensuring that it is dealt with expeditiously and fairly; and

(e) allotting to it an appropriate share of the court's resources, while taking into account the need to allot resources to other cases.

¹² NÉVAI László, *Egy új polgári perrendtartás koncepciójáról*, Magyar Jog, 1983. április, XXX. évf. 4. szám, 289-305.

érzékelteném, hogy a valóság kiderítésére törekvés is átértelmezhető lenne a mai viszonyok közé, és érvényesülhetne akár alapvető szinten, talán még az eljárás egyik rész-céljaként is, talán csak egy kötelezettségként ami a bíróság oldalán is megjelenne.

Németh János az igazságosság vonatkozásában két kategóriát különböztet meg, a döntés igazságosságát és az eljárás igazságosságát. Az objektív (tárgyi) igazságot fejezi ki a bíróság határozata, ha a valóságot tükrözi, minden releváns tény tartalmaz, nincsenek benne a valóságnak meg nem felelő ténymegállapítások. Eljárás értelemben igazságos a jogi döntés által érintettek bevonása a hatósági folyamatba, a jogegyenlőség elvének, a részvételi jogoknak a biztosításával. Ez a követelmény feltételezi többek között a kétoldalú meghallgatás elvének, a fegyveregyenlőség elvének, és a bíróság előtti egyenlőség elvének a perbeli megvalósulását.¹³

A bírósági döntés kiszámíthatóságának, előreláthatóságának követelménye szintén fontos az igazságszolgáltatás igénybevétele szempontjából. Igaz, a per konkrét eredményét mind a tények, mind a bizonyítás, mind a jogi minősítés tekintetében sok tényező befolyásolja. Arra azonban törekedni kell, hogy a bíróság ítélete ne hasson a felekre a meglepetés erejével (így ha a bíró olyan jogi álláspontra alapozza az ítéletét, amely nem került megvitatásra a per során sem az alperes, sem a felperes részéről, mivel kívül maradt jogi eshetőségi számításaik körén). Ezt ki lehet küszöbölni, ha ilyen esetben a bíróságnak fel kell hívnia a felek figyelmét az ilyen jogi értékelésre, illetve módot nyújt nekik az ezzel kapcsolatos álláspontjuk kifejtésére, pl. ez ismert a francia eljárásban.

A későbbi fejezetben ismertetett reformok összekapcsolódnak a polgári peres eljárásnak a társadalomban betöltött szerepének kérdésével. Hiszen az a reformok céljait és az eljárással szemben támasztott társadalmi vagy jogpolitikai elvárásokat is meghatározza. Az egyik hagyományos nézet, hogy a polgári per funkciója a jogvédelem és az anyagi jogosultságok tényleges megvalósítása, érvényesítése. Később terjedt el az a nézet, mely az igazságszolgáltatást olyan rendszernek írta le, amely társadalmi kontrollt gyakorol és megerősíti a társadalom morális értékeit, vagyis a „magatartás alakító” modell. Eszerint az egyedi ügyben az eljárás nem csak a jogvédelmet biztosítja, de másokat is befolyásol és arra ösztönöz, hogy teljesítse a kötelezettségeit. Így makroszinten az eljárás a megelőzés

¹³ NÉMETH János, KISS Daisy, *A Polgári Perrendtartás magyarázata, Második (átdolgozott) kiadás*, CompLex, Budapest, 2007., 93.

eszközévé válik, a súlypont pedig az alperesen van, és a jövőre irányul. A társadalmi kontroll modellt később kritizálták és előtérbe került egy újabb funkció, a konfliktusfeloldás. A konfliktusfeloldó modell nem hangsúlyozza a döntés helyességét (mint a jogvédelmi modell), hanem célja a reparáció és kompenzáció, ezzel egyszerre a múltra irányuló, és a felperesre koncentrál. Ez az irányzat az eljárást a felek számára nyújtott jogvita megoldó szolgáltatásként értelmezi. A per folyamata, más, kiegészítő célokat is szolgál, így például ténylegesen szolgálja a jog hatékonyságát. Ez a hatékonysági funkció teszi lehetővé, hogy a per a civilizáció eszköze legyen a jogtalansággal szemben. További kiegészítő funkció a jog értelmezése, magyarázata és fejlesztése.¹⁴

Ezen funkciók együttesének fényében kell szemlélnünk az eljárásjogi reformokat, mind tagállami, mind európai szinten. Ezt megvizsgálva, feltűnik, hogy a hatékonyság sokszor elsődleges célként jelenik meg. Ezzel a konfliktusfeloldó modellhez kerül közelebb, a cél a konfliktusok gyors feloldása a piaci résztvevők, fogyasztók, kisvállalkozások, stb. számára, könnyen alátámasztható azzal a funkcionális elképzeléssel, ami a felperesre koncentrál és célja a reparáció és kompenzáció. Mindazonáltal a konfliktusfeloldó modell és a magatartás-szabályozó modell egymást kiegészítheti, egyszerre is jelen lehet, és a hatékonyság két oldalát tükrözi. Ezért, bár valóban a polgári eljárásjogi harmonizáció esetében talán hangsúlyosabban kifejezett a konfliktusfeloldó funkció, a háttérben feltételezhetjük, hogy pozitív hatással van a jövőre nézve az alperesekre is. A perhatékonyság és gazdaságosság megvalósulása egy ösztönző lehet a lehetséges alperesek magatartásának megváltozására, így fokozza a jog általános, hatékony érvényesülését.¹⁵

Fontos azt is megemlíteni, hogy a jogvitát eldöntő bíróság szerepe mellett felértékelődik a bíróságok jogviszony-rendező szerepe.¹⁶ A bíróságok ma nem rendelkeznek monopóliummal a jogviták rendezésére. A bírósági igazságszolgáltatás rendszere versenyzik a vitarendezés más formáival. Vannak bizonyos elemek, amik miatt a leendő peres felek problémásnak találhatják a bírósági eljárást, legyen az bármilyen hatékony vagy

¹⁴ a jog hatékonyságáról általában lásd VISEGRÁDY Antal, *A jogi szabályozás eredményessége*, Dialóg-Campus Kiadó, 2006., az eljárásjog területén Uő., *Gondolatok a bírói jogalkalmazás hatékonyságáról*, Jogtudományi Közlöny, 1990/7-8, 276., Uő., *A bírói gyakorlat jogfejlesztő szerepe*. Bp. 1988.

¹⁵ lásd hasonlóan SZABÓ Imre, *A polgári peres eljárás hatékonysága*, Acta Jur. et Pol. Szeged, Tomus LXIX., Fasc. 39., 2007., 631-654.

¹⁶ bővebben lásd pl. POKOL Béla, *A bírói döntési folyamat elemzése*, Jogelméleti Szemle, 2002. évi 4. szám, http://jesz.ajk.elte.hu/2002_4.html (2009. április 14.)

tisztességes. Ezek az állami igazságszolgáltatás természetéből következő tényezők, mint a nyilvános tárgyalás, a jogi képviselők és a bíróság erős beavatkozása a felek magántermészetű ügyeibe, az eredmény kiszámíthatatlansága, stb.

2. A hatékonyság-probléma

Miért merült fel a hatékonyság kérdése a polgári peres eljárással összefüggésben? A '80-as években a fejlett társadalmi, gazdasági viszonyokból adódó tényezők a demokratikus államok igazságszolgáltatási szervezetének és működésének elavult intézményeivel szükségszerűen ellentmondásba kerültek:

- a túldifferenciált bírósági szervezet, a párhuzamos eljárások, a többfokú perorvoslati rendszer, a formalizmusból adódó számos kötöttség nem volt összeegyeztethető az igényekkel;
- a rendelkezési és a tárgyalási elv olyan uralma állt fenn, mely a perkoncentrációval és a pervezetéssel ellentétbe került, ellentmondás volt a magánérdek (alapelvek) és a közérdek (bírósági beavatkozás) között;
- hangsúlyossá vált a cél, hogy ne legyen szükségtelen akadálya a bírósági út igénybevételeinek.

A hatékonyság legfőbb összetevői az egyik – és általam is választott – értelmezés szerint az egyszerűség, az időszűrés, a költségek elfogadható szinten tartása, a nagyobb bírói szerepvállalás és a pártatlan (és a lehetőségekhez mérten igazságos!) döntések meghozatala. Ide tartozik az eljárási költség is, bár a költségek önmagukban nem lehetnek az igények érvényesítésének és a jogok védelmének akadályai, az állampolgárok vagyoni helyzete nem akadályozhatja az igények bíróság előtti érvényesítését. Ezt ma már a kiterjedt jogsegély rendszer biztosítja, és külön dolgozat témája lehetne, ezért csak röviden teszek róla említést.

A felsorolt tényezők a magánjogi és közjogi jogviszony ütközését is magában hordozzák. A per egy olyan sajátos jogintézmény, ahol találkozik a magánjog és a közjog, a magánérdek és a közérdek, és ennek a kettőnek valamilyen egyensúlyát kellene megvalósítani. Ennek érdekében meghatározni, hogy az eljárásnak mely elemei közjogi jellegűek, és melyek azok, amelyek a magánjog által meghatározottak. Ez a választóvonalat meg kell húzni, és

később nyilván átkerülhet valamely eleme az eljárásnak egyik vagy másik oldalra, annak megfelelően, hogy milyen eljárást szeretnénk, főként az igénybevevő felek, de a többi állampolgár, vagyis az egész társadalom is. A rendelkezési elvből lehet arra a következtetésre jutni – amint azt a mai Polgári Perrendtartásunk kifejezi - hogy a polgári per nem az igazság megállapításának eszköze, mert a felek rendelkezései korlátot szabnak a bírónak és a tényfeltárás csak e korlátokon belül érvényesülhet, s hogy a tárgyalási elvnel fogva a bíró csak a felek által behozott tényeket veheti figyelembe, és nem nyomozza az igazságot. A polgári perben ezért a valóságnak megfelelő tényállás megállapítása több akadályba ütközik, főképpen azért, mert a magánjogi szférán belül a felek teljes cselekvési szabadsága érvényesül, így ők öntik el, hogy magánjogaikat per tárgyává teszik-e mert azokkal szabadon rendelkeznek. Ám ha a per megindult, és abba az alperes belépett, ez a rendelkezési jogosultság többé már nem korlátlan, mivel a perben a rendelkezési jogosultság csak addig terjedhet, ameddig harmadik személyek jogos magánérdekét és ezzel a közérdeket nem sértik, mert a rendelkezési jogosultság nem akadályozhatja mások jogos érdekeinek érvényesítését. Az, hogy a magánjogias felfogás helyébe a közjogias irányzat lépett, magával hozta, hogy a pert nem tekintették többé olyan jogvédelmi eszköznek, ami minden tekintetben a felek uralma alatt áll, hanem olyan intézménynek, mellyel az állam a magánjogrendet igyekszik megvalósítani, mely ha a felek magánjogainak érvényesítésére szolgál is, végeredményben közérdeket szolgál.¹⁷

Az egyéni és a társadalmi érdek egybeeshet bizonyos esetekben, de ezek gyakran teljesen függetlenek egymástól, sőt akár ellentétesek is lehetnek. Például a társadalmi érdeket szolgálja az, hogy lehetőleg ne legyenek jogviták, de ha mégis vannak, azokat egy kis létszámú apparátus rövid időn belül, szinte automatizáltan intézze el. A közérdek szempontjából az, hogy egy konkrét esetben a felperes vagy az alperes nyer-e jogvédelmet a perben, teljesen közömbös. A közérdek itt az, hogy a megzavart vagy veszélyeztetett jogrend helyreálljon, vagyis, hogy a tényleges állapot a jogállapotnak megfelelő legyen. Az egyéni érdek ezzel szemben az, hogy ha érintett lesz egy bírósági eljárásban, foglalkozzanak az ügyével, hallgassák meg minden kérdésben és persze, számára kedvező döntés szülessen. Közömbös ugyanakkor számára, hogy a bíró a jogszabályt a jogrendnek

¹⁷ BACSÓ Jenő, *Tudományos perjog*, Debrecen, 1937., 8.

megfelelően alkalmazza-e, a tényállást a valóságnak megfelelően állapítja meg vagy sem, stb. Közös érdek, hogy az eljárás ne legyen nehezen érthető és szükségtelenül bonyolult, illetve költséges – bár itt már megint ütköznek az érdekek abban, hogy a társadalom vagy az egyén oldalán jelentkezzen a teher. A pervezetés erősítése, a bíróság számára bizonyos hivatalból megtehető intézkedések megtételének lehetősége, teljesen ellentétes általában a rendelkezési elv és a tárgyalási elv klasszikus értelmezésével. Ami a formalizmust illeti, ezek felesleges részeitől meg kívánnak szabadulni, pl. a francia reformok konkrétan utalnak erre a célkitűzésre.

A hatékonyság fogalmáról

A hatékonyság nem más, mint a kívánt eredmény elérése. Az eljárás hatékonysága tehát annak a hatásnak a létrejötte, melyet az eljárás útján kívánunk elérni. Ezt pedig az eljárás funkciója és ezen belül a célja határozza meg. Az eredményt kell tehát megvizsgálnunk, és nem mindegy, hogy a cél teljesen vagy csak részben valósult meg, és hogy az eredményt milyen módon értük el.¹⁸ Melyek a hatékonyság mutatói?

- az egyik definíció szerint az a rendszer hatékony, amely a legcsekélyebb idő-és munkaráfordítással a legmagasabb határfokot éri el – ez elég mechanikus megfogalmazás, nehezen lehet egy bíróságra vetíteni.
- Névai László a következőképpen határozta meg a hatékony eljárást: a valóságos (tényleges) jogvédelem megvalósítása optimális módon. Az optimális mód azt jelenti, hogy
- csak a legszükségesebb munkamennyiséget és időráfordítást igényli, és
- arányosan csekély költségkihatással jár,
- anélkül hogy sérelmet szenvedne az igazság kiderítése, és az alaposság (vagy ha korunk eljárására akarnánk vonatkoztatni, a megalapozottság.)¹⁹

A hatékonyság nem egysíkú fogalom, többféle igényt hordoz magában: időbeli, mennyiségi és minőségi elemeket. A bírósági munkát így összefüggéseiben vizsgálja. A hatékony ítélezési munka csak akkor éri el a kívánt hatást, ha minél rövidebb idő alatt, minél kisebb

¹⁸ SZILBEREKY, *i. m.* 169-170.

¹⁹ NÉVAI László, *Egy új polgári perrendtartás koncepciójáról*, Magyar Jog, 1983. április, XXX. évf. 4. szám, 289-305.

idő-és munkaráfördítással (nemcsak az eljáró bíróság, hanem a peres felek vonatkozásában is), minél jobb minőségű döntést érünk el.²⁰ Az igazságszolgáltatás teljesítménye összetett jelenség, mérése nem egyszerű, ha figyelembe vesszünk néhány minőségi mutatót is, ha tekintettel vagyunk a változó társadalmi környezetre, az új kihívásokra és az igazságszolgáltatás szervezeti tehetetlenségére. A legegyszerűbb talán az a mérleg, amely a bíróságok terhelésének és kapacitásának globális összefüggéseit mutatja. A bíróságokat több típusú igény éri el, amellyel foglalkozniuk kell, de alapvetően a peres és nem peres ügyek érkezésének adataiból lehet arra következtetni, hogy mennyi munkát végeznek a bíróságokon, különböznek-e egy-egy megyéhez érkező ügyek azok bonyolultsága tekintetében, figyelembe kell-e venni ilyen szempontokat és ha igen, akkor hogyan méri ezeket.²¹

Ha az eljárás nem éri el a célját, ebből következően nem tölti be a funkcióját sem, akkor ez az eljárás hatástalan, hatékonyságáról nem lehet beszélni, még akkor sem, ha esetleg módszerében megfelelően pl. időszerűen folyt le. Ha az eljárás csak részben éri el a célját, az sem nevezhető hatékonynak. A hatékonysághoz járul hozzá az eljárás egyszerűsége és időszerűsége. Ez azt jelenti, hogy az eljárás a szükségesnél nem több idő-és munkaráfördítással vezet eredményre, éri el célját.²² A lassú eljárás képes a célokat veszélyeztetni, hiszen időszerűtlenné teszi az eljárást és a meghozott döntést. A túlzottan gyors eljárás elnagyolt, felületes lehet, a döntés megalapozatlanságát eredményezheti, és így veszélyezteti az eljárási célok elérését. Ezért a gyorsaságot mindig össze kell kapcsolni az alaposág igényével.

A módszerbeli kérdések arra mutatnak rá, hogy a polgári eljárási jog milyen intézményekkel teszi lehetővé a bíróság és a felek számára a hatékonyságot szolgáló eljárási cselekmények végzését, milyen feltételeket biztosít a jogszabály a polgári peres eljárás hatékonyságához módszerei oldalán. Hogyan teszi lehetővé az eljárásjog, hogy a bíró és a felek a legegyszerűbb munkaráfördítással koncentráltan folytassák le az eljárást. A Cardiff-i Egyetem kutatói végeztek egy felmérést, arról, hogy mi befolyásolja a társadalmi és a felhasználói elégedettséget a bíróságokkal. Leszögezték, hogy különösen kevés adat

²⁰ IMREGH Géza, *Tárgyalás előkészítés és hatékonyság a polgári perben*, Magyar Jog 1980/2, 139-145.

²¹ lásd: II. Táblázat

²² KENGYEL Miklós, *A polgári bíráskodás hétköznapjai*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990. 119.

van arra, hogy a közvélemény miként vélekedik a polgári bíróságokról, és ezeknek mi áll a háttérben, a felhasználókról ugyancsak. Kiemelték, hogy bár sokszor feltételezik, hogy az elégedetlenség oka hogy pervesztesként távozik a fél, vagy neki kedvezőtlen döntés születik, ez csak bizonyos mértékig van így. Azonban a résztvevők megítélése az eljárás tisztességességéről, és nem a per végkimenetele befolyásolja leginkább az elégedettség mértékét. Ezért tehát a színvonalas, fair eljárás jelentős hatással van az elégedettségre még azok esetében is, akik pervesztesként távoznak.²³

Fontos meghatározni és hangsúlyozni a köz-és felhasználói elégedettség jelentőségét, a bíróságokkal szemben. Nem mindenekfeletti igény azonban az elégedettség: a bíróságok feladata az igazságszolgáltatás, és nem lehet mindenkinek kedvezni.²⁴ Egy ésszerű egyensúlyt kell találni az elégedettségre törekvés és a bírósági rendszer más igényei között, mint a kiszámíthatóság, hatékonyság, eljárási igazságosság.

Az igazságszolgáltatási rendszer működésével kapcsolatos elégedettség mérhető hatással van a társadalom egészére. Hozzájárul a rendszer legitimitásához a és befolyásolja az állampolgárok magatartását, fokozza a jogkövetést²⁵ és segíti annak a nézetnek a kialakulását, hogy a társadalom intézményei legitimek és megbízhatóak.²⁶ A mérések célja azt meghatározni, hogy milyen tényezők hozhatók kapcsolatba az elégedettséggel. Nem feltétel a kauzális kapcsolat megléte, ezek csak olyan tényezők, amelyek független kapcsolatban vannak az elégedettséggel. Genn és Paterson kérdőíve, a *Scottish Paths to Justice* tartalmaz néhány adatot a bíróságok és bírók társadalmi megítéléséről.²⁷ A válaszadók negyede nem volt meggyőződve arról, hogy tisztességes eljárásban részesülne, ha bíróság elé menne, egy jelentős többsége (70%) úgy érezte, a bírók számára idegen volt a hétköznapi emberek élete, és 70% úgy érezte a jogrendszer jobban szolgálja a gazdag

²³ Franciaországban ilyen irányú közvélemény-kutatások: CSA, *Justice: les Français désenchantés*, Sondage CSA L'Express, réalisé le 12/24 juin, 1997., CSA, *Les Français et la Justice*, Sondage CSA Sélection du Reader's Digest, réalisé le 29 juillet 2004., CSA, *Les Français et leurs services publics*, Sondage CSA Reader's Digest, réalisé le 30 septembre 2002., TNS Sofres, *Les Français et la Justice*, Sondage TNS Sofres Le Figaro Magazine, réalisé les 13 et 14 octobre 2004.

²⁴ MOORHEAD, Richard, SEFTON, Mark and SCANLAN, Lesley, *Just Satisfaction? What drives public and participant satisfaction with courts and tribunals*, Cardiff Law School, Cardiff University, Ministry of Justice Research Series 5/08 March 2008 First published April 2008.

²⁵ TYLER, T. R., *Why People Obey the Law*. New Haven, Yale University Press, 1990., 17-40.

²⁶ TYLER, T. R. and HUO, Y. J., *Trust in the Law: Encouraging Public Cooperation with the Police and Courts*, New York, Russell Sage Foundation, 2002., 132-133.

²⁷ GENN, H. and PATERSON, A., *Paths to Justice Scotland: What People in Scotland Do and Think About Going to Law*, Oxford, Hart, 2001. 221-223, 227-228, 233-234.

embereket, mint a szegényeket. A vállalkozások véleményéről kevés adat van, az azonban azt mutatja, hogy a vállalkozások általánosan elég rossznak ítélik a bíróságok működését más intézményekkel és szolgáltatókkal összehasonlítva. Az egyik kérdőív szerint az OECD országokban a vállalkozások 42%-a kissé rossznak, rossznak, vagy nagyon rossznak ítélte a bíróságok általános minőségét és hatékonyságát.²⁸ A per kimenetele független kapcsolatot mutatott az elégedettséggel. Azon résztvevők, akik pozitívnak ítélték a per kimenetelét, nagyobb valószínűséggel elégedettek. Az eredmény lehet egyszerűen pernyertesség vagy pervesztesség, illetve összetettebb értékelés, amiben benne van az eljárás igazságossága is. Ausztria, Hollandia lakossága többségében inkább megbízik vagy nagyon megbízik a bíróságokban. Egyébként a hollandoknak a legtöbb európai országnál magasabb a legalitásba és a jogintézményekbe vetett bizalmuk. Egy 12 európai országra kiterjedt vizsgálat szerint a hollandokra, a dánokra, és a németekre inkább jellemző a jogba és a jogintézményekbe vetett magas bizalom, míg a dél-európai országokra gyakran a kiábrándultság és eltávolodás jellemző.²⁹

Nagy tehát a változatosság a hatékonyság és a teljesítmény terén az európai országokban, és azon belül még a kontinentális rendszerek között is. A hatékonyságot is kapcsolatba hozták az elégedettséggel, amit itt az idő és költség együttes méréséből számolták ki. Az alacsonyabb költség és rövidebb időtartam nagyobb valószínűséggel vezet elégedettséghez.³⁰ A résztvevők értékelése az eljárásról szintén az elégedettség egyik tényezője. Tyler és Huo szerint ezek négy kölcsönhatásban lévő tényezőn alapulnak, amelyek: a döntéshozatal minősége, a féllel való bánásmód minősége, eljárási igazságosság, megalapozott bizalom. A pozitív értékelés a résztvevőktől ezek mindegyikéről kapcsolatban áll a magasabb elégedettséggel.³¹ A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy például, ha hosszabb ideig kell várni a bíróságon, ha a tárgyalások időpontja nem megfelelő, alkalmatlan, ha többszöri megjelenést követelt meg a bíróság, ennek mindnek kapcsolata volt a nagyobb mértékű elégedetlenséggel. Jelenleg a meghozott bírói ítéletek

²⁸ BATRA, G., KAUFMANN, D. and STONE, A., *Voices of the Firms 2000: Investment Climate and Governance, Findings of the World Business Environment Survey (WBES)*. The World Bank. 2002. , 35-36, 38., lásd X. Táblázat

²⁹ MÖLLER, G. , *Recent Tendencies in the Position of the Judge* = RECHBERGER-KLICKA, Procedural Law on the Threshold of a New Millenium. XI. World Congress on Procedural Law, 293-313.

³⁰ MOORHEAD, Richard, SEFTON, Mark and SCANLAN, Lesley, *i. m.* 14.

³¹ TYLER, T. R. and HUO, Y. J., *i. m.* 86-88.

nagy százaléka sem önkéntes teljesítés, sem végrehajtás útján utóbb nem teljesül. Baldwin szerint a kis értékű követelésekben érintett pernyertes felperesek nem voltak képesek teljesítéshez jutni a másik féltől, hónapokkal a bírósági tárgyalást követően. Ez a fő forrása volt az elégedetlenségnek, emiatt gyakran csalódottnak érezték magukat a kis értékű követelések eljárásával kapcsolatban.³²

A kis értékű követelések felperesei nagyobb mértékben elégedettek a tárgyalások eredményével, mint az alperesek. Gosling vizsgálata azt is feltárta, hogy az elégedettség értékelése attól is függ, mikor kerül sor a mérésre. Két mérést végzett, az egyiket a tárgyalás után 2-3 héttel, a másikat 8 héttel a tárgyalást követően. Az általános elégedettségi szint nem különbözött, de ezen belül az első vizsgálatnál a pernyertesek 95%-a és a pervesztesek 15%-a volt elégedett a tárgyalás eredményével, míg a második vizsgálatkor a pernyertesek 87%-a és a pervesztesek 63%-a volt elégedett az eljárással.³³

A kis pertárgyértékű ügyekben a formalitással kapcsolatos elvárások szerepet játszanak abban, hogy a résztvevők „kényelmesen és nyugodtnak” érezték magukat. Ahol a tárgyalások sokkal vagy kevéssel formálisabbak voltak a vártnál, a résztvevők annál kevésbé érezték magukat kényelmesen. Ha a tárgyalások sokkal kevésbé voltak formálisak a vártnál, a résztvevők akkor is kevésbé érezték magukat kényelmesen, mint akkor, amikor a formalitás mértéke nagyjából megegyezett a várttal. A különbségek nem jelentősek, de az, hogy a résztvevők kényelmesen és nyugodtnak érezték magukat vagy nem, kapcsolatban áll az elégedettséggel. Gosling kimutatta, hogy a tárgyalás előtt kapott információk hasznossága és hogy a felek megkaptak-e minden információt, ami szükséges a tárgyalásra, kapcsolatban vannak a small claims eljárást használók elégedettségével. Azok akik megkaptak minden információt és tanácsot (segítséget) ami szükséges volt a Bírósági Szolgálatról, nagyobb valószínűséggel elégedettek a small claims eljárás egészével.³⁴

Az iratok, eljárások, határozatok megértése: Gosling egy elégedettségi tényezőnek vette, hogy az alperesek mennyire találták könnyűnek az iratok megértését, amelyeket a bíróságtól kaptak a keresettel együtt, és a felperesek könnyűnek találták-e a

³² BALDWIN, J. , *Lay and Judicial Perspectives on the Expansion of the Small Claims Regime*, London, Lord Chancellor's Department Research Series 8/02 (2002). 2002, 444-445.

³³ GOSLING, *Survey of Litigants' experiences and satisfaction with the small claims process*. London: Department for Constitutional Affairs Research Series 9/06. 2006, 36.

³⁴ GOSLING, *i.m.* 42-46, 51-53.

formanyomtatványok kitöltését, ami fontos szempont a small claims eljárással való elégedettség mérésénél. Mindkettő fontos, de szerinte az alperesek számára a megértés egyértelműbben kapcsolatba hozható az elégedettséggel. Az alperesek 58%-a szerint a bírósági iratok nagyon vagy eléggé könnyen érthetőek voltak, a felperesek 84%-a szerint a formanyomtatvány könnyen kitölthető.³⁵ Gosling által alkotott tényező az is, hogy a kis értékű követelésekben érintett feleknek volt-e lehetősége az eljárásban mindent elmondani amit akartak, a tárgyaláson ez is kapcsolatban van az elégedettséggel. A hatás kifejezetten erős volt a röviddel a tárgyalás után készült felmérésnél.³⁶

Egy makroszintű vizsgálat Ausztriában jelentős pozitív összefüggést talált a GNP/fő növekedése és a pereskedés volumene között.³⁷ Egy másik mikroszintű kutatás, az anyagi és eljárásjogi szabályok együttes hatását vizsgálta az egyedi felek és résztvevők motivációjára és magatartására. Ez alapján felállították az „elvárt érték” modellt az ítélezésben. A pereskedés eszerint, a leendő felperes és alperes előzetes várakozásainak eredménye a per kimenetelét illetően, a költségek és előnyök vonatkozásában. Mivel legtöbb esetben vitás a jogosultság fennállása, a felek várakozásait növeli a kereset valószínű sikere, ezt fejezi ki az elvárt érték a vitatott kereseti követeléseknél. A kutatók vizsgálták, hogy mely feltételekkel lehet közelíteni a felek álláspontjait, ami lehetővé teszi az egyezség létrehozását, amivel elkerülhető a kötelező jellegű bírói döntés. Ez nemcsak a felek szempontjából, de a pergazdaságosság miatt is fontos. Két költségtényezőt próbálnak minimalizálni: a per közvetlen költségét és a hibák költségét, ami a jogalap vagy tényállás tekintetében hibás ítéletekkel függ össze. Ha az eljárás túlságosan olcsó, ez ösztönzi a jogviták bíróság elé vitelét, míg ha a költségeket megemelik túl magasra, az akadályt képez a jogviták megoldása előtt. A társadalom szempontjából egyik sem előnyös.

Az eljárás során meglátásom szerint főként az alábbi területeken vizsgálandó a hatékonyság kérdése, ezért dolgozatomban ezeknek kiemelt figyelmet szentelek:

³⁵ MOORHEAD, Richard , SEFTON, Mark and SCANLAN, Lesley, *Just Satisfaction? What drives public and participant satisfaction with courts and tribunals*. Cardiff Law School, Cardiff University, Ministry of Justice Research Series 5/08 March 2008 First published April 2008., 43.

³⁶ GOSLING, i.m., 42-46, 51-53.

³⁷ CLEMENZ/GUGLER (1998 és 2000). A kutatás megállapítása, hogy a GNP/fő növekedés fordítottan arányos az új keresetindítások számával (per fő), vagyis a gazdasági növekedés a pereskedés csökkenésével jár együtt, míg a recessziós időszakban növekedést mutat a perek száma.

- az alapelvekben;
- az eljárási cselekményekhez, és különösen a mulasztásokhoz fűződő jogkövetkezményekben;
- a per szerkezetében: ezen belül a tárgyalás előkészítése, a tárgyalásra való felkészülés, a pervezetés körében;

Külön kiemelném a következő jogintézményeket:

- a perelőkészítés szerepét, a permenedzselés eszközeit, a pervezetést;
- a mulasztás esetén alkalmazandó jogkövetkezményeket;
- az egyszerűsített eljárásformákat.

Mik képezik a hatékony eljárás korlátját? A jog a társadalmi viszonyok végtelen sokféleségét csak részben képes lefedni és visszatükrözni, mindig lesznek olyan életviszonyok, ügyek, amikkel még nem találkoztak a jogalkotók, és amire nem gondoltak, nem gondolhattak a jogszabály megalkotásakor. Már az anyagi jog is absztrahálja valamilyen szinten az alapul fekvő valóságot, amikor pedig még az eljárásjogi jogviszony is „rárakódik”, még egy absztrakciós szintet hoz létre, az adott társadalmi viszonyhoz képest. Például nézzük meg a keresetváltogatás problémáját. Amit a törvény másodfokon megenged, vagyis nem minősít keresetváltogatásnak, az lényegében mégiscsak a kereset megváltozását jelenti, a valóságban többé-kevésbé ugyanis megváltozik a kereset. Másik példa a perelőfeltételek kérdése, ami arra hivatott, hogy az eljárást helyes útra terelje, de éppen alkalmas arra is, hogy megtagadja a bíróság az eljárást, elzárja a bírói utat, vagyis az eljárás korlátaiként is felfoghatók.

A törvényalkotó azzal tudja elősegíteni az igazságszolgáltatás hatékonyságát, ha olyan jogszabályt alkot, amely a bíró számára megfogható, a gyakorlatban egyértelműen követhető előírásokat tartalmaz, és ezzel elősegíti a döntést. Gáspárdy szerint két törvényhozási technika lehetséges alapvetően, a gyorsaság előmozdítására:

Az egyik a perelhúzás hátrányos következményeinek elhárítására irányul, tehát megelőző, részben szankció-jellegű jogintézményeket, a másik pedig a hátrányos eredményt követő, a perelhúzást sújtó szankciókat jelent.³⁸ Az elhárító jellegű jogintézmények közé tartozik az érdemi pervesztés mint jogkövetkezmény, ami a mulasztás egy esetében, mégpedig a

³⁸ GÁSPÁRDY László, *A polgári per elhúzásának szankciói de lege ferenda*, Jogtudományi Közlöny 1983. évi 1. szám, 22-30.

bírósági meghagyásnál lehetséges. Ebben az esetben, tulajdonképpen a késlekedés nem jár késleltetéssel, mivel azonnal érdemi döntés születik, így ez valódi eszköze lehet a gyorsításnak, hiszen az eredeti permenetnél is gyorsabban befejeződik érdemi döntéssel. A szankció érdemi határozatban való megjelenéséhez, feltéve, hogy a szankciót az alperessel szemben alkalmazzák és marasztaló jellegű, anyagi jogi jogkövetkezmény is fűződik, hiszen a felek közötti jogviszonyt - a per tárgya tekintetében - véglegesen meghatározza. Specifikusan a perelhúzáshoz kapcsolódó nem érdemi szankciók lehetnek a pénzbírság, a többletköltségben marasztalás, illetve az elővezetés.³⁹ Mindegyikre találunk példát a Polgári Perrendtartásban. A pervitelt elősegítő magatartást ösztönöznék, ha a mulasztás érdemi szankcionálása a felperesi oldalon is megjelenne, az alperes javára (ennek egyik példája a negatív megállapítási viszontkereset). Azaz a hatékonyság szempontjából alapvetően fontos, hogy az eljárási cselekményeket mikor lehet, illetőleg mikor kell elvégezni. Az eljárási cselekményeknek az egész perbeli összefüggése mellett van egy szűkebb kapcsolódása is, egy-egy perszakaszhoz igazodóan. A cselekmény tehát egy vagy több perszakaszban végezhető. Ez szükségképpen egy formális elemet visz az eljárásba, ami adott esetben akadályozhatja is az érdemi döntés mielőbbi meghozatalát és a hatékonyságot. Első jele volt a koncentrálnak, hogy bizonyos feltételek mellett lehetővé vált a perfelvételi tárgyalási napon az érdemi tárgyalás megtartása is. A többi országban a törekvés az volt, hogy ami tárgyalás, az legyen koncentrált, lehetőleg egy tárgyalási napra, ami pedig a tárgyalást megelőzi, azt alapvetően átalakították, abból a célból, hogy megvalósulhasson a hatékony eljárás. Így bevezették az írásbeli vagy szóbeli előkészítést (Angliában a Master, Franciaországban a juge de la mise en état, Németországban maga az ítélkező bíró feladata).

Az időtényező egyrészt azt fejezi ki, hogy az ítélet időszerű legyen, hiszen hasznosságát veszíti el, ha túl későn születik meg. Ez nagy hatással van a rendszer egészének hatékonyságára és az egyedi estekre is. Az eljárásokban – így a polgári eljárásban - az időmúlás értelmetlenné teszi a jogvitát, illetve sok esetben a pernyertes fél igényérvényesítési lehetőségét hiúsítja meg. Sokszor hivatkoznak a bíróságok munkája kapcsán pénzügyi, infrastrukturális nehézségekre, a probléma azonban más okokra

³⁹ SZITÁS Benedek, *A perjogi önállóság, aktivitás, együttműködés és felelősség néhány kérdése*, Magyar Jog, 1983., 726-732.

vezethető vissza elsődlegesen. A pertartamot meghatározó tényező a bíróságok jogszabályértelmező és jogszabályalkalmazó munkája, ezen belül a per megszervezésére és kiértékelésére vonatkozó tudása, azaz a perrendtartás „know-how”-ja. A bíróság e munkája, ha jól működik, látványos eredményeket képes felmutatni a pertartam rövidülése terén.⁴⁰

A pertartam fogalma tekintetében Gáspárdy meghatározása szerint a per a keresetlevél iktatásával indul, feltétele, hogy az alperesnek azt kézbesítsék, s akkor ér véget, amikor a jogerős befejező határozatot minden félnek kézbesítették.⁴¹ Ezt a meghatározást elfogadva, ez az az időtartomány, amelyet pertartam alatt értünk. A fél szempontjából a pertartam a keresetlevél bírósághoz érkezésének időpontja és az ügy jogerős befejezésének időpontja között eltelt idő. Ezt nevezzük abszolút pertartamnak. Általános tapasztalat azonban, hogy a bíróságok ettől eltérő számítási módot alkalmaznak. A bírósági pertartam-fogalom azt a célt szolgálja, hogy megtudjuk, mennyi időt használt fel a bíróság az ügy érdemi eldöntése vonatkozásában. Ez maga után vonja a következtetést, hogy itt már nem beszélhetünk tényleges pertartamról.⁴²

Milyen előnyei vannak a rövidebb pereknek? Egyrészt bízhatunk abban, hogy a majdan végrehajtás alá vonható vagyontárgyak rosszhiszemű elidegenítése számára a rövidebb per kevesebb esélyt ad, mint a hosszabb. Emellett a rövid per alatt kevésbé nehezül el a bizonyítás, ami az idő múlásával mint tudjuk általában egyre nehezebb. A per lélektani traumatizáló hatása is annál kisebb, minél rövidebb a pertartam. Ennél is fontosabb, hogy a pertartamok rövidsége révén a bíróságokon munkacapacitás szabadul fel, és ez jótékonyan hat ki a többi folyamatban lévő és jövőben megindítandó per tartamára. És amennyiben ez a kedvező jelenség (a pertartamok rövidsége) az állampolgároknak is tudatosul, ez fokozza a bíróságok iránti közbizalmat, és megalapozza az igazságszolgáltatás hozzáférhetőségébe vetett hitet.⁴³

⁴⁰ GÁSPÁRDY László, *A polgári per idődimenziója*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989., 29.

⁴¹ GÁSPÁRDY László, *A polgári perek tartamát meghatározó tényezők rendszerének alapjai*, Publicationes Universitatis Miskolciensis, Series Juridica et Politica, Tomus II., Miskolc, 1987. 105-129.

⁴² PÉNTEK László, *Az ügyforgalom mérésének módszerei a Magyar Köztársaság bírósági szervezetében*, Egy élet az igazságügyi statisztika szolgálatában, Ünnepi kötet a 70 éves Vavró István tiszteletére, ELTE Állam-és Jogtudományi Kar, Budapest, 2006, 175-184.

⁴³ GÁSPÁRDY László, *Pertartam és kodifikáció*, Jogpolitika, 1981. december.

Gáspárdy négy tényezőt emelt ki a pertartam alakulása szempontjából.⁴⁴ Ezek:

1. a dologi feltételek
2. az ügyek
3. a magatartás
4. a törvény.

Merítve a fenti felsorolásból, de azt a szerzőtől némiképp eltérően értelmezve, a tényezőket a hatékonyság szempontjából is figyelembe veszem, mivel az időtényező a hatékonyság egyik vetületét képezi értelmezésem szerint. Az ügyek alatt kell érteni a beérkező és folyamatban lévő illetve a befejezett ügyek számát, de emellett az ügyek típusait is. Bizonyos ügyek lehetnek egyszerű ténybeli vagy jogi megítélésűek, illetve, lehet, hogy nincs szükség kiterjedt bizonyításra, esetleg a tények egyszerűen bizonyíthatók (pl. okirattal, vagy akár beismerés alapján, ahol adott esetben további bizonyításra nincs is szükség).

A magatartási tényező értelmezésemben a felek és a bíró perbeli szerepét takarja, és részletesen foglalkozom a kérdéssel a II. Részben. Az alperesi és felperesi perelhúzó magatartás megakadályozása egyrészt a jogalkotó feladata, megfelelő polgári perrendtartás alkotásával, amely a bírót felruházza az ezt szolgáló eszközökkel, másrészt a bíró feladata, aki ezeket megfelelően alkalmazza, az egyedi esetekben.

A törvény pedig azon jogszabályi rendelkezéseket jelenti, amelyek az ügyek gyorsabb elintézését elősegítik, illetve bizonyos rendelkezések esetében a jogalkotók azt állítják szabályozásuk céljaként. A jogi szabályozás ebből a szempontból tehát lehet megengedő, amikor is lehetővé teszi pl. az írásbeli előkészítést, vagy a mulasztóval szemben pénzbírság kiszabását. Van olyan eset is, amikor a bíró választhat több intézkedés közül, például a tárgyalás előkészítése körében, illetve úgy is dönthet, hogy ezeket nem alkalmazza. Másfelől lehet a norma parancsoló jellegű, ami előírja, hogy az adott intézkedést köteles megtenni a bíró, pl. az idézés kibocsátása nélküli elutasítás esetei. A pertartamok rövidítését célzó szabályok például a kisértékű perek eljárása, ahol számos, az általánosnál jóval rövidebb határidővel találkozunk. A magyar Polgári Perrendtartás ugyan megfogalmazza a perelhúzás általános tilalmát, és alapvető szinten tartalmazza az ésszerű

⁴⁴ GÁSPÁRDY László, *A polgári per idődimenziója*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989., 9-31.

időben befejezés követelményét, de kategorikus rendelkezést keveset találunk benne. A peres eljárás alatt a fellebbezési határidő az első jogvesztő határidő, a többi határidő mulasztása legfeljebb bírsággal jár. A német, osztrák perrendtartás ennél szigorúbb szabályokat tartalmaz, nem is beszélve az angol és francia perkódexekről.

Milyen per lenne hatékony? Az igazságszolgáltatás egy szolgáltatás, amit részben a fél, nagyobb részben a társadalom tart fenn. Ehhez kapcsolódik a közérdek, ami megjelenik a hatékonysági követelmény mögött, a feleknek a konkrét ügy befejezéséhez fűződő érdekén túl. A hatékonyság összefüggésben van a bizalommal is. A jog általában vett hatékonysága, a jogszabályok hatályosulása, „érvényesülésük tényleges eredménye” és azon társadalmi célok közötti viszony fejezi ki, amelynek elérésére megalkották őket.⁴⁵ Lehet beszélni tágabb értelemben az egyes jogszabályok hatékonyságán felül a jogrendszer egészének hatékonyságáról is.

A bírói munka hatékonyságát befolyásolja a keresetlevél tartalmi és anyagi valamint eljárásjogi megfelelősége, teljessége. Gyakori hiányosság a csatolandó okiratok, bizonyítékok körében van. A 2000. év elején a magyar bíróságokon végzett átfogó vizsgálat azt tükrözte, hogy a polgári eljárások elhúzódásának egyik kiemelten jelentős oka a keresetlevelek pontatlansága, hiányossága, mely a jogi képviselővel eljáró felek esetében is előfordult. A keresetlevél hiányainak pótlása miatti határidők, majd újabb határidők biztosítása a polgári eljárások jelentős részében az eljárást elhúzó tényezőként jelentkezett. A Pp. későbbi módosításai kedvezően befolyásolták az előbbi helyzetet. A keresetek eljárás során történő módosítása - akár több esetben is - a bizonyítási eljárás jelentős elhúzódásához vezetett. A polgári eljárások során a tárgyalások elhalasztásának 70-80%-ára azért került sor, mert az ügyfelek magatartása folyamatosan a bizonyítás kiegészítéséhez vezetett.⁴⁶ A polgári eljárások elhúzódását a tanúk rossz megjelenési fegyelme is érintette. Számos esetben az elhúzódást a nem megfelelő szakértő kiválasztása, majd a szakvélemény sok esetben kirívó késedelemmel történő előterjesztése okozta. Végül a kézbesítési akadályok is vezethetnek elhúzódáshoz. A kereseti kérelem összetettsége, a viszontkereset, beszámítási kifogás előterjesztése, a nagy terjedelmű tényállás és a bonyolult jogi megítélésű ügyek általában hosszabb időt vesznek igénybe. A kiemelten hosszú pertartamú

⁴⁵ VISEGRÁDY Antal, *A jogi szabályozás eredményessége*, Dialóg-Campus Kiadó, 2006., 43.

⁴⁶ lásd: VII. a, b. Táblázatok

ügyek kétharmadában szakértő kirendelésére került sor. Előfordul olyan ügy, melyben nyolc, illetve hét szakértő kijelölésére került sor. A szakértők túlterheltsége vagy mulasztása miatti késedelem jelentősen befolyásolja az adott ügy pertartamát.⁴⁷ Sok esetben a bíróságok nem tudnak eleget tenni a határidőkre vonatkozó követelményeknek.

A magyar jogrendszerben a felperes illetve az alperes a bíróságon előadja a tényállást, illetve kifejtik jogi álláspontjaikat, majd a bíró meghozza a döntését, melyben a tényálláshoz, ahogyan azt megállapította, kötve van, a jogi minősítés azonban az ő feladata. Ezért általában egy harmadik változat jelenik meg a döntésében, mivel a megállapított tényállás is eltérhet attól, amit az egyik vagy a másik fél bizonyítani kívánt, mivel a bizonyítás nem mindig sikerül. Ezt követően az elsőfokú ítéletet általában megfellebbezik, a másodfok pedig túlnyomórészt nem ért egyet az elsőfokú bíróság véleményével. Ez a modell a hatékonyságot nagymértékben csökkenti. Az angolszász és most már a német jogban is a másodfok szerepe számottevően kisebb. A tendencia arra mutat, hogy a másodfok elsősorban az elsőfokú eljárás körülményeit, annak törvényes lefolytatását vizsgálja, és csak kivételesen bírálja felül a tényállást. Ezzel az elsőfokú eljárás súlya megnő, és a felek kénytelenek az alapeljárásban minden eszközüket bevetni. Másodfokon már sem bizonyítani, sem pedig a bizonyítékokat magyarázni nincs lehetőség. A perelhúzásnak ezt a formáját ilyen módon kiküszöbölik. A hazai jogrendszerben a másodfok sokszor él a hatályon kívül helyezés lehetőségével, ami nemcsak a perek elhúzódsához, de az ítékezés bizonytalanságához és kiszámíthatatlanságához is vezet. Azzal, hogy az esetek nagy többségében a másodfokú bíróság felülbírálja az elsőfokú bíróság döntését, a jogbiztonságot csorbítja.

A bírói út csak akkor tudja szerepét betölteni, ha a jogviták eldöntése időszerű, de ugyanakkor jogilag és ténybelileg megalapozott. A bíróságnak nem feladata a tényállási oldalhoz kapcsolódóan az igazság kutatása. A törvény szerint a feladata a jogviták pártatlan eldöntése, és hogy a feleknek a jogviták elbírálásához, a perek tisztességes lefolytatásához és ésszerű időben történő befejezéséhez való jogát érvényesítse. És mit jelent a perek tisztességes lefolytatása? A kitanítási kötelezettség megszűnt, a tájékoztatás egy szűk körben maradt fenn. Az aktivitásnak más módon kell megvalósulnia és más területen kell

⁴⁷ FAZEKAS Sándor, *A bírósági eljárás tehermentesítése és gyorsítása*, *Bírák Lapja*, 2004. 1-2. szám, 33.

megnyilvánulnia, mint ami a szocialista perjog idején jellemző volt. A reformok sokszor visszakanyarodtak a '11-es perrendtartáshoz, annak egyfajta modernizált változatát megalkotva. A jogalkotók nem korlátoznák a felek rendelkezési jogát arra a kérdésre, hogy kívánnak-e bírósághoz fordulni vagy nem.⁴⁸ A per során a keresetváltogatás, az egyezség, és egyéb rendelkező cselekmények esetében is a rendelkezési jognak kell szerintük érvényesülni, és a bizonyítási eljárással összefüggésben is fontos jogosítványaiknak kell lenni. Ez egyfajta „fontolva haladó” szemlélet, igazából nem alkalmas szerintem a hatékonysági problémák kezelésére.

Ám egyetértek azzal az értelmezésükkel, hogy a peranyag-szolgáltatás nem egy kötelezettség, hanem egy jog. Ha jog, akkor a fél azzal szándéka szerint él, vagy nem él, ha visszaél vele, az pedig nem rendeltetésszerű joggyakorlás, melynek következménye a jog elvesztése kell, hogy legyen elsődlegesen, és csak másodlagosan kapcsolódhatnak hozzá szankciók. A bíró aktív szerepe abban nyilvánulhatna meg, - bár szerintem itt semmilyen cselekményre nem lenne szükség a bíró részéről, ha a jogvesztés a törvény erejénél fogva állna be- márpedig miért ne lehetne így, találunk rá most is példát a Pp-ben (szünetelés folytán a per megszűnése, a mulasztás jogkövetkezményei, ha a törvény másként nem rendelkezik) – hogy a jogával visszaélő féltől megvonja a jogot. Ehhez képest gyakoribb az a szabályozási eszköz, mely a szankcionálást állítja előtérbe. Ez azonban a kötelezettség-jellegét erősíti a tárgyalási elvnek és a peranyagszolgáltatásnak. Például az a rendelkezés, hogy a bíró az elkésett indítványokat, nyilatkozatokat figyelmen kívül hagyhatja, kivéve, ha megítélése szerint a per ésszerű időben történő befejezését nem késlelteti. Az angol szabályozás azonban eleve egy menetrend elkészítését irányozza elő, ami a bíró feladata, a felekkel együtt, egy előkészítő tárgyaláson vagy meghallgatáson. Később ehhez a menetrendhez képest veheti vagy nem veheti figyelembe a bíró az elkésett kérelmeket, nyilatkozatokat.

Egy olyan aktív bíró lenne a legideálisabb, aki képes megtervezni az eljárást (mert vannak eszközei és azokat alkalmazza is), képes a feleket arra ösztönözni, hogy meghatározott időn belül és rendeltetésszerűen (ez a nehezebb feladat) éljenek jogaikkal. Természetesen a törvénybe épített ösztönzők mellett – véleményem szerint azoknak kell elsődlegesnek lenni,

⁴⁸ GADÓ Gábor, *Javaslatok az igazságszolgáltatás hatékonyságának javítása érdekében*, Gazdaság és jog, 2007. évi 8. szám, 3-11.

így például a rövidebb időn belül ítélethez jutás, a költségkedvezmények, az egyezségkötés támogatása. Azt lehet leszűrni mindebből, hogy komplex módon kell közelíteni az eljárások vizsgálatakor, nem elég a döntés helyességét nézni, az időszerűséget is kell, illetve a hatékonyság egyéb szempontjait.⁴⁹ Nem lehet elszigetelten vizsgálni az eljárás egyes sajátosságait. Például a kötelező disclosure szakasz az angolszász eljárás központi eleme, de hiányzik a kontinentális kódexekből. Ezért mondhatnánk, hogy az előbbi jobban biztosítja a döntés helyességét, mert több releváns bizonyítékot hoz elő, és nagyobb ténybeli pontosságra vezet az ítéleteknél. De ez a következtetés felszínes lenne, mert a disclosure-nek is vannak hátrányai. Például költséges, a kevésbé gazdag fél ezáltal hátrányba kerül. Ha ezt figyelembe vesszük, láthatjuk, hogy amit a kontinentális rendszer veszít a helyességben, azt visszanyeri a szélesebb bírósághoz való hozzáférés tekintetében.

II. RÉSZ

Az egyszerűsítés eszközei az elsőfokú eljárásban

A következőkben egyfelől történetileg haladva emelem ki azokat az eljárási jogintézményeket, melyek megítélésem szerint leginkább hatással voltak az eljárások egyszerűsítésére és hozzájárultak a hatékonyabb eljárás megteremtéséhez. A fejezetek végére eljutunk a mai eljárásban érvényesülő eszközök és módszerek elemzéséig.

A reformfolyamatok áttekintését két részre osztottam, a '90-es éveket megelőző és az azt követő időszakra. A határvonal meghúzásának legfőbb oka, egyrészt, hogy Nyugat-Európában a jelzett problémák a 80-as évektől jelentkeztek, míg Kelet-Európában a rendszerváltások hozták magukkal az első jelentősebb módosításokat az eljárási rendszerben. Mindazonáltal a hatékonysági problémák igazán nálunk csak a '90-es években jelentkeztek. A nyugat-európai országokban ekkor már előkészületben voltak a reformok, a 2000-es évek elejére megszülettek az ilyen tárgyú törvények. Nálunk pedig gyakorlatilag az ezredforduló óta folyamatosan napirenden van a perrendtartás reformja. Ehhez képest a 90-es évek előtti időszak viszonylag csendesen telt, jogalkotási szempontból. A korábbi

⁴⁹ lásd pl. SZABÓ Imre, *A hatékonyság: megvalósítható cél vagy eljárási elv?* = Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században. Tanulmánykötet Gáspárdy László professzor emlékére. szerk. HARSÁGI Viktória, WOPERA Zsuzsa, HvgOrac, Budapest, 2007., 371.

időszak áttekintése pedig azért szükséges, mert a perjog fejlődése dinamikus egységet alkot, és bár abban az időben akár több évtizedet vett igénybe a változtatás, nem olyan hirtelen történt, mint napjainkban, mindamellett jelentősek voltak hatásukban és az eljárásjog jövőbeli alakításában.

A két fejezetet eltérő módon építettem fel, míg a régebbi korszakok esetében országonként, valóban csak a súlyponti változásokat emeltem ki, az elmúlt évtizedek változásait inkább funkcionális oldalról ragadtam meg, és részletesen elemzem a jogintézményeket, hiszen ezek általában a mai napig működnek a jogrendszerekben, vizsgálatuk ezért aktuális és releváns lehet.

1. Az egyszerűbb és gyorsabb eljárás megteremtésére irányuló törekvések a '90-es évekig

1. Franciaország

Az 1806-os Kódexet, mely nagyrészt az 1667-es Ordonnance alapján készült, nagyon extrém liberális szemlélet uralta, a fél rendelkezési joga korlátlan volt.⁵⁰ 1958-ban változott ez először, amikor a bírósági szervezetet is átalakították, az illetékességi szabályokat, a hierarchiát egyszerűsítették.⁵¹ Ekkor jött létre a Tribunal d'instance a korábbi békebírók helyett (így 2092 békebíró helyett 455 Tribunal d'instance). A korábbi Elsőfokú Bíróság helyett (Tribunal de premiere instance) pedig létrehozták a Tribunal de grande instance-t (általános elsőfokú bíróság).

1975-ben született az új Code de Procédure Civile, lépésről lépésre, végső formájában 1981-re készült el. Az új Kódex a felek és a bíróság közötti együttműködésre helyezte a hangsúlyt, szemben a korábbi féluralta eljárással. Ezt tükrözi az eljárást átható alapelvek megfogalmazása. 1963 és 1968 között zajlottak az új kódex előkészületei, ennek első eredménye a Décret No. 65-872., amely bevezette az előkészítő eljárást, egy bíró irányítása mellett (a juge de mise en état), a Tribunal de grande instance (általános elsőfokú bíróság) előtt. Ennek a dekrétumnak a kommentárja hivatott meghonosítani a francia eljárásjogban

⁵⁰ lásd erre pl. KENGYEL Miklós, *A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben*, Osiris, 2003., 30.

⁵¹ WIJFFELS, A, *French Civil Procedure (1806-1975)*, = van RHEE, C.H., *European Traditions in Civil Procedure*, Antwerpen, Intersentia, 2005., 25-49.

az eljárásra irányadó eljárásjogi alapelveket, mint fogalmat, és mint dogmatikai megalapozását az új Kódexnek. Az eljárási vezérelvek eredete a Napóleoni kodifikációk korából származik. 1932-ben jelent meg először maga a kifejezés, majd 1949-ben René Morel munkájában egy fejezet foglalkozik a francia eljárás vezérelveivel, ami tulajdonképpen a német doktrína lefordítása. Ezek olyan jogelvek, amelyek nem jelennek meg írott formában, de amiket mindenki elfogad, és uralják a polgári eljárást mindenkor, és amelyeket az eljárási szabályok érvényre juttatnak. Csak az új kódex szövegezésakor öltött formát a tényleges tartalma az alapelveknek.

A kódex első 24 cikke a peres eljárás elveit tartalmazza. Az első fejezetet alkotják, az Eljárásjogi Alapelvek. A Fejezet 10 szakaszra oszlik. Ezek a bírósági eljárás, a jogvita tárgya, a bizonyítás, a jog, a kontradiktórius eljárás, a védelem, az egyezség és a szóbeli előadás címeket viselik. Az első öt szakasz a bírósági ügyek analitikai lebontását tükrözi, amely egymást követően mint az eljárás, az álláspontok ütköztetése, a tények megvitatása, és a jogról való vita jelenik meg. Minden részben külön meg vannak határozva a bíróság és a felek feladatai. Ez azért szükséges, mert a szerepek változóak az egyes szakaszokban. A feleknek monopóliumaik és kötelezettségeik vannak a bíró vigyázó tekintete alatt. A fejezet fordulópontja a VI. szakasz, megteremti az eljárás egységbe foglalását, a kontradiktórius alapelvvel, ami az eljárás egészére vonatkozik, áthatja az egész jogvitát.⁵² A cél az volt, hogy kijelöljék a bírói felhatalmazás szükségképpeni határvonalát, és az eljárásjogi funkciókat megosszák a felek és a bíróság között.⁵³

Az elmélet és a gyakorlat e tekintetben ugyanis nem volt egyértelmű, megosztott és bizonytalan volt. A kódexnek ötvöznie kellett a francia liberális hagyományokat, amely szerint a jogvita ura a fél, és a bíró jogainak megerősítését, aki felhatalmazásánál fogva köteles törekedni a jogvita legjobb megoldására, ami közérdek. A kódex 1-13. cikke a tényleges együttműködés elvét fogalmazza meg, a felek és a bíró között, az ítélet meghozatala érdekében.

⁵² CADIET, Loïc, *France*, = ZUCKERMAN, A. A. S., *Civil Justice in Crisis: comparative perspectives of civil procedure*, Oxford University Press, 1999.; BELL, J., BOYRON, S., WHITTAKER, S., *Principles of French Law*, Oxford, 1998., 91-92.

⁵³ WIJFFELS, A., *The Code de Procédure Civile (1806) in France, Belgium and the Netherlands*, = van RHEE, R. (ed.), *The French Code of Civil Procedure (1806) after 200 years. The Civil procedure Tradition in France and Abroad*, Mechlen, Kluwer, 5-73.

Az 1958. és 1977. évi reformok során egyre több eljárástípust specializálódott bírók vagy bíróságok elé utalnak, ezek között van, amelyik nagyon jól működik. A másik jellemző pedig, hogy a felek rendelkezési joga és szabadsága felől elmozdulnak a bírósági irányítás felé, ami a per menetét illeti. Hagyományosan a francia eljárás is nagyon liberális volt, melyben a felek a per urai, de a bíró emellett kiterjedt jogosítványokat kapott, hogy befolyásolja a per menetét. Új elem az együttműködési kötelezettség a bíróság és a felek között az eljárás folyamán. Ezzel együtt a felesleges bonyolultságokat is igyekeztek eltávolítani. A rugalmasság lényege, hogy minden ügyre annyi időt és energiát fordítson a bíró, ami az adott ügy jellegéből következően szükséges. Egyszerűsített eljárásokat szintén alkalmaznak, amikor csak lehetséges. A bírók változó mértékű specializáltsága is jellemző: az előkészítő bíró, a tárgyaló bíró, a référé bíró stb.

2. Hollandia

Az 1838-as eljárásjogi kódex jelenti a perjog alapját, és a bíróságok szervezetéről szóló 1827. évi törvény. Van néhány különbség a francia perjogtól, bár egészében nagyon hasonló ahhoz. Az északi területeket csak 1810-ben csatolták Franciaországhoz, így a francia Kódexeket csak 1811-ben vezették be északon. 1813-ban ismét független lett az északi rész, mégis 25 évbe telt, mire saját kódexeket alkottak, addig a francia kódexek voltak hatályban. A déli rész is csatlakozott 1815-ben, és ők inkább a francia mintát támogatták. Aztán 1830-ban a déli rész kivált, létrejött Belgium, míg az északi rész, Hollandia megalkotta a saját polgári eljárásjogi kódexét, ami 1838-ban lépett hatályba. A Kódex négy könyvből áll, az I. Könyv a Rechtbanken (1-331. Art.), a Gerechthoven (332-362. Art.) és a Hoge Raad (398-429. Art.) előtti eljárás szabályait tartalmazza, a 2. Könyv a végrehajtásról, a 3. Könyv a különleges eljárásokról, a 4. Könyv a választottbíráskodásról szól.

Sok kritika érte ezt az 1838-as kódexet, ezért rekodifikációs javaslatok születtek 1855, 1865 és 1877-ben. A cél az eljárás felgyorsítása volt, de a javaslatokból sohasem lett törvény. Végül a reform 1896-ban valósult meg (Lex Hartogh). Az eljárásban korlátozták az új tények előadását a felek részéről, bizonyos idő eltelte után. Az akkori gyakorlat szerint ugyanis az ügynek „meg kellett érnie”, vagyis számos nyilatkozatot tettek a felek egymást követő tárgyalásokon, ami miatt az eljárás nagyon lassú volt. A nyilvános tárgyalás

központi eleme volt az eljárásnak. A reform kommentárja szerint, a problémákra két megoldás kínálkozik.⁵⁴ Az egyik, a bíróság befolyásának megnövelése az eljárás menete vonatkozásában. Ezzel kapcsolatban több ellenérv van: a bíró nem rendelkezik a szükséges információval annak eldöntéséhez, hogy használja-e az eszközeit a felek kényszerítésére vagy siettetésére, és meggátolja, hogy a felek és képviselőik szabadon eldönthessék, hogyan folytatják az eljárást. Ezért a másik megoldást választották, a Lex Hartogh általánossá tette az egyszerűsített eljárást, szinte az összes polgári jogvitára, de ez együtt járt érdekes módon a szóbeliség visszaszorításával. Ez azért is meglepő, mert általában a „summary” eljárások szóbeli jellegűek és informálisabbak, mint az általános eljárási szabályok. Az írásbeliség kiemelése különös abban az időben, amikor például Ausztria éppen arra törekedett, hogy visszaszorítsa az írásbeliséget, és a szóbeli eljárás legyen elsődleges, így felgyorsítva az eljárást, és a bíróság számára lehetővé téve a „valós” tényállás megtalálását. Ezért nem meglepő, hogy ebből a holland reformból hamarosan problémák adódtak.

Több javaslat is volt az eljárás korszerűsítésére, ezek közül a legfontosabb az 1920-as Gratama-javaslat, a kidolgozó bizottságról elnevezve. Az akkori eljárás főbb hibái a javaslat szerint:

- túlzott formalizmus, ami nem vezet a vita mibenlétének alapos feltárására;
- a jogvita ténybeli alapjának vizsgálata nem mindig megfelelő;
- túl hosszú nyúlnak az eljárások;
- az alperesnek túl erős a pozíciója.⁵⁵

A cél az eljárás koncentrálása és felgyorsítása volt, azzal a kiindulóponttal, hogy a bíróságnak az ítéletét a ténybeli igazságra kell alapoznia amennyire csak lehetséges, míg az akkori eljárás inkább a formális igazságot vette kiindulópontnak. Ez az új felfogás egyértelmű osztrák hatást mutat. Az 1898-as osztrák eljárási kódex ugyanis pozitív eredményeket hozott. A bíróság és a felek közötti közvetlen kapcsolatot támogatta. Az eljárást két szakaszra osztották: az első szakasz írásban zajlott, és a második, szóbeli

⁵⁴ JONGBLOED, *The Netherlands*. = van RHEE, C. H., *European Traditions in Civil Procedure*, Antwerpen, Intersentia, 2005., 69-95.

⁵⁵ JONGBLOED, *i. m.*, 69-90.

szakasz előkészítését szolgálta. Ez utóbbi szakaszban döntötték el az ügyet, lehetőleg egyetlen tárgyaláson.

A Gratama-javaslat is tartalmazta a két szakaszos eljárást, az első írásbeli előkészítő és a második szóbeli tárgyalási szakaszt. A legfontosabb újdonság a tárgyalási szakasz hangsúlyozása, a szóbeliség erősítése volt, mely célja a ténybeli igazság megtalálása volt. A tárgyaláson nem volt meghatározott sorrendje az előadásoknak, hanem egy informálisabb szabály volt, ami lehetővé tette, hogy az elnök határozza meg az előadások rendjét. A bíró, a képviselők, még maguk a felek is tehettek fel kérdéseket a (másik) félnek/feleknek.

A másik újdonság a bíró aktívabb szerepe volt, amely magában foglalta a határidők meghatározását, a meghallgatást, a felek tájékoztatással ellátását. A felek kezében volt továbbra is az eljárás megindításának joga, így a jogvita tárgyának meghatározása is, de az eljárás menete vonatkozásában a bíró kezébe került az irányítás.

A harmadik változás a felek tájékoztatási kötelezettségét érintette. A bírónak, ahhoz hogy a jogvitát érdemben el tudja dönteni, szüksége van az információkra, és már az eljárás minél korábbi szakaszában. A felperesnek ezért már a keresetlevélben pontosan elő kell adnia a követelését, és ha lehet, az alperes valószínű álláspontját is. A Gratama-javaslat szerint a felperesi keresetlevélnek egy jól körülhatárolt követelést kellett tartalmaznia, de a tények tekintetében kevésbé volt szigorú, azoknak nem kellett kimerítőnek lennie. Mivel a javaslat a szóbeli szakaszra helyezte a hangsúlyt, széles körű lehetőséget adott a kereseti követelés és a ténybeli alap megváltoztatására. A feleknek emellett információs kötelezettségük volt a bíróság felé, hogy az meggyőződhessen a ténybeli igazságról. A mai eljárás egyik fő törekvését, a hatékonyságot, és a kevesebb formalizmust már a Gratama-javaslat is jól szolgálta, például, azzal, hogy lehetőséget ad a hiányos vagy hibás eljárási cselekmények kijavítására, ha enélkül az egyik fél súlyos hátrányba kerülne. Azonban a javaslat annyi kritikát kapott, hogy nem is nyújtották be a Parlamentnek. Lassan elhalt, mivel az idő még nem volt alkalmas az új eljárás és a bíró aktívabb szerepvállalásának bevezetésére.⁵⁶

A következő kísérlet 1948-ban a Dorhout Mees Bizottság által történt, amely célja szintén egy iránymutatás kidolgozása az eljárási reformhoz. Az eljárással szembeni kifogások

⁵⁶ DEGUCHI, M., STORME, M., *The reception and transmission of civil procedural law in the global society: legislative and legal educational assistance to other countries in procedural law*, Garant, 2008., 198.

ugyanazok, mint korábban, többek között a szigorú formalizmus, hogy a tények vizsgálata nem megfelelő, az eljárás hosszadalmas és költséges. A Bizottság nem részletszabályokat akart alkotni, hanem csak általános iránymutatást. A kiindulópont, hogy a jogvita alapjául szolgáló tények alapos feltárása a felek és a bíró közös feladata. A lényege az eljárásnak az egyetlen tárgyalás, ahol a tanúkat meghallgatják, a felek további információkat adnak, szakértői véleményt terjesztenek elő, stb. A tárgyalást a felek írásbeli nyilatkozatainak előzetes megismerése előzi meg, amely iratokban a felek tájékoztatják egymást és a bíróságot az álláspontjukról, amit a tárgyaláson képviselni fognak. A nyilatkozatok benyújtására törvényi határidő lenne, az alperesnek például 8 napon belül kellene nyilatkoznia, hogy terjeszt-e elő érdemi védekezést. Ha igen, akkor 4 héten belül ezt meg kellene tennie, ennek hiányában mulasztási ítéletet hozhatna a bíró. A Bizottság által készített reformjavaslat végül megrekedt az Igazságügyi Minisztérium falai között, és nem lett kézzelfogható eredménye, a később megvalósult reformok nem említik forrásként, holott egyébként számos rendelkezés megegyezett a javaslattal.⁵⁷

3. Németország

A jogpolitikai viták a német ZPO 1877-es elfogadása után sem csillapodtak, főleg az osztrák ZPO elfogadását követően, az osztrák rendszerrel való összehasonlításból adódóan. Már 10 évvel a ZPO hatálybalépése után nyilvánvaló volt, hogy a feleknek nem volt közös érdekük az ügyek gyors lezárása. A szóbeliség elvéhez való merev ragaszkodás és a felek erős pozíciója az eljárás menetét illetően problémákat okozott a gyakorlatban. A felek nem voltak sem a teljes és a valóságnak megfelelő ténybeli előadásra, sem pedig a gyors pervezetésre kötelezve, a perek változatlanul elhúzódtak. A bíróság kezéből pedig mindazok a szankciók hiányoztak, amelyekkel a feleket akár a gyorsabb pervitelre, akár a valóságnak megfelelő tényállás előadására ösztönözhetnék volna.⁵⁸ Kisebb módosítások között meg kell említeni az Amtsgerichts-novelle-t (1909), ami egyszerűsítette az eljárási szabályokat a helyi bíróságok előtt, és erősítette a bíró pozícióját ezekben az eljárásokban. Az 1909-es helyi bírósági novella vezette be elsőként permendedzselésre szolgáló

⁵⁷ JONGBLOED, A. W., *Attempts to Accelerate Dutch Civil Procedure*, = van RHEE, C.H. (ed.), *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*, Antwerp, Intersentia, 2004, 148.

⁵⁸ KENGYEL Miklós, *A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben*, Osiris, 2003., 69.

eszközöket, a jogászi szakma heves ellenállásától kísérve. A novella a bírót felhatalmazta, hogy a felekkel megvitassa a tényeket és a jogvitát és előkészítse a tényfeltárást, hivatalos információt kérjen, tanúkat idézzen, szakértőt rendeljen ki és a feleket megjelenésre kötelezze. Nyomatékosabbá vált a bíróság tényállás-felderítési kötelezettsége, ugyanis a tárgyaláson a bíróság köteles a tényállást a felekkel megvitatni, továbbá „oda kell hatnia”, hogy a felek valamennyi jelentős tényről kimerítően nyilatkozzanak, és szakszerű indítványokat tegyenek.⁵⁹

Az első átfogó módosítás az 1924-es *Verordnung über das Verfahren in bürgerlichen Rechtstreitigkeiten*, amely a bíró pozícióját erősítette a per érdemi vonatkozásait illetően. A felek helyett ő határozhatta meg a határidőket is. Az 1924-es novella megszüntette a felek uralmát a határidők és a tárgyalások felett. A korábban megismert kérelmek és okiratok tartalmát a tárgyaláson nem kellett felolvasni, elég volt rá utalni, így a valóban vitás kérdésekre lehetett koncentrálni a tárgyaláson. A bíró tűzte ki a tárgyalás időpontját, és elutasíthatta az olyan kérelmeket, védekezést, amit késedelmesen terjesztettek elő a per hátráltatása céljából. Azonban a gyakorlatban ezt ritkán használták a bírók, félve attól, hogy megalapozatlan vagy helytelen ítéletet hoznak. A cél már akkor az volt, hogy egy tárgyaláson eldöntsék az ügyet, de ez messze volt a valóságtól.

A kérdés, hogy az anyagi jogban érvényesülő félautonómia milyen mértékben tükröződjön az eljárásjogi rendelkezésekben. A felek azon szabadsága, hogy a jogvita tárgyával rendelkezzenek, mindig szükségszerű eljárásjogi vetülete a polgári jogi félautonómiának. Azonban a *gemeines Recht* jogában még szélesebb jelentése volt, nemcsak az eljárás megindítása és lezárása, de az egész eljárásmenetre kiterjedt. A bíró nagyon passzív szerepre korlátozódott, a feleknek kellett szolgáltatniuk a peranyagot, a tényeket és bizonyítékokat. Még a tanúkra vonatkozóan is össze kellett állítaniuk a kérdések listáját, amelyeket a bíró majd feltegyen a tanúknak a kihallgatás során. A bizonyítékok értékelése is rendkívül formális szabályokhoz volt kötve. A tényeket nem ítéltette meg szabadon, csak a jogi vonatkozásokat tehette a felek által rendelkezésre bocsátott tények és bizonyítékok mellé, amelyeket kötött szabályok szerint értékelt.⁶⁰

⁵⁹ KENGYEL Miklós, *i. m.*, Osiris, 2003., 124.

⁶⁰ OBERHAMMER, P., DOMEJ, T., *Germany, Switzerland, Austria*, = Van RHEE, C.H.: *European Traditions in Civil Procedure*, Antwerpen, Intersentia, 2005., 103.

Az 1877-es ZPO egy fontos ponton hozott változást, a döntés ténybeli alapjának meghatározásánál a bírót nem kötötték többé formális értékelési szabályok, hanem a bizonyítékok meggyőző erejéről saját maga dönthetett. A ZPO ezen felül tartalmazott egy kötelezettséget a bíró számára, hogy a feleket a megfelelő kérdések feltevésével irányítsa, tisztázza a homályos kérelmeket, nevezze meg a bizonyítékaikat és tegyék meg nyilatkozataikat. Az Amtsgericht előtt még szélesebb volt ez a kötelezettség, a bíró köteles volt törekedni annak biztosítására, hogy a felek teljes nyilatkozatokat tettek minden releváns tényről, és a megfelelő nyilatkozatokat megtették. Az 1909-es reform kötelezte a bíróságokat, hogy az Amtsgericht eljárásában a felekkel megtárgyalják az ügy ténybeli és jogi vonatkozásait, az 1924-es reform ezt kiterjesztette minden eljárásra.

1976-ban újabb reformra került sor, az eljárás egyszerűsítése érdekében (Vereinfachungsnovelle), mely szerint a bíró köteles előkészíteni a tárgyalást írásban vagy egyetlen előkészítő tárgyaláson (ZPO 275, 276.§) annak érdekében, hogy egy érdemi tárgyaláson olyan állapotba hozzák az ügyet, hogy készen álljon az ítélelhozatalra. A felek peranyagszolgáltatására nézve, a nyilatkozatokat kötelesek a megfelelő időben előterjeszteni. Ha a bíró szabott határidőt, az elkésett kérelmeket kizárják, ha elfogadásuk késleltetné a jogvita eldöntését, és nincs alapos oka a késedelemnek. Ha a bíró nem szabott határidőt, akkor zárhatja ki a kérelmet, ha nagyfokú hanyagsággal járt el a fél.⁶¹

Jelentős változást hozott 1976-ban a bíróság és a felek viszonyában az ún. Prozessförderungspflicht bevezetése, amely a feleket a per menetét támogató magatartásra kötelezte. A 282.§ szerint mindegyik fél köteles a „támadó és védekező eszközeit” különösen az állításait és tagadásait kifogásait és ellentmondásait bizonyítási eszközeit és bizonyítási kifogásait olyan időben előterjeszteni, amely a per állása szerinti gondos és az eljárást elősegítő pervitelnek megfelel. Az elkésetten benyújtott előterjesztést a bíróság csak akkor fogadja el, ha az a jogvita elintézését nem hátráltatja, vagy ha a fél a határidő elmulasztásában vétlen volt.⁶²

Az 1976-os Vereinfachungsnovelle célja az eljárások koncentrálása, felgyorsítása volt. A fő eszköz a nagyobb irányítási jogkör megadása a bíró számára, és bevonása a per menetének

⁶¹ GOTTWALD, Peter , *Civil Justice Reform: German Perspective*, = ZUCKERMAN, A. A. S. , *Civil Justice in Crisis: comparative perspectives of civil procedure*, Oxford University Press, 1999., 207-234.

⁶² KENGYEL Miklós, *A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben*, Osiris, 2003., 66.

alakításába, a permenedzselés szabályainak kialakítása, a tárgyalási szakaszban. Nyilván ez együtt jár azzal, hogy nagyobb eljárásjogi felelősséget helyeznek a felekre, amit a 282.§ fejez ki: „A kérelmek időszerúsége – minden fél köteles a tárgyaláson a védekezését, kérelmét, nyilatkozatát, tagadását, ellenvetését, bizonyítékát olyan időben előterjeszteni, ami a gondos pervitelnek megfelel és előmozdítja a per gyorsabb befejezését. A kérelmeket és a védekezést, amire az ellenfél nem tud nyilatkozni előzetes megvizsgálás nélkül, a tárgyalás előtt írásban olyan időben kell előterjeszteni, és közölni az ellenféllel, hogy képes legyen azt megvizsgálni. A kereset elfogadhatóságára irányuló kifogásokat az alperesnek az érdemi nyilatkozata előtt vagy azzal egyidejűleg kell előadnia.”

A 296. szakasz értelmében az elkésett kérelmek és nyilatkozatok csak akkor engedhetők meg, ha a bíróság meggyőződése szerint annak megengedése nem hátráltatja a per befejezését, vagy a fél megfelelően igazolja a késedelmet. A védekezés és kérelem, amelyeket nem időben terjesztettek elő, vagy nem időben közölték, elutasítható, ha a megengedésük késleltetné az ügy befejezését a bíróság meggyőződése szerint és a késedelmet súlyos hanyagság okozta. Ha az elkésett védekezés a kereset érvényességére vonatkozik, csak akkor fogadható el, ha megfelelően igazolja az alperes a késedelmet.

Az 1976-os novella átalakította az elsőfokú eljárást, az eljárás koncentrálása érdekében, a tárgyalások számának csökkentésével. Ezt az alapos tárgyalás-előkészítéssel érték el, és a tárgyalás elhalasztását korlátozó rendelkezések bevezetésével. Szigorúbb előírásokat hoztak a késedelmes nyilatkozatokat illetően, azokat kizárták. Két lehetőség van a főtárgyalás előkészítésére: az előzetes tárgyalás, és az írásbeli nyilatkozatok kicserélése (írásbeli előkészítés). A bíró mérlegelésétől függ, hogy melyiket alkalmazza.

Az előkészítés területén további jogosítványt adtak a bírónak, mely szerint elrendelheti, hogy a fél egészítse ki vagy magyarázza meg az írásbeli nyilatkozatát, vagy csatoljon dokumentumokat. Ez lehetséges volt korábban is, de az új szabályok szerint köteles elrendelni a bíróság a szükséges előkészítő intézkedéseket. További, az alapos előkészítést szolgáló rendelkezés, hogy a bíró elrendelhet bizonyítást és bizonyítást vehet fel a tárgyalás előtt. Hogy az előkészítő szakasz időben befejeződjön, a bíróság kötelessége határidőket megállapítani bizonyos eljárási cselekmények megtételére (így a tisztázatlan pontok kifejtésére, a védekezés benyújtására, vagy a védekezésre adott válaszra). Az 1976-os reform előtt az elkésett nyilatkozatokat csak akkor utasíthatta el a bíróság, ha a fél korábban

nem tette meg azokat nagyfokú hanyagságból, vagy azért, hogy elhúzza az eljárást. A reform óta két helyzetet különböztet meg a törvény: ha a fél nem tesz meg egy nyilatkozatot, amit az előkészítő eljárásra előírt határidőben kellett volna, a szabály, hogy kizárják a nyilatkozatot, kivéve, ha a bíróság megítélése szerint a nyilatkozat elfogadása nem késlelteti az eljárást, vagy a félnek alapos indoka van a határidő be nem tartására. Ha nem kifejezett határidőt mulasztott, hanem az általános követelménynek nem felelt meg, ami előírja az eljárás gyors befejezésére való törekvés kötelezettségét, a bíróság elutasíthat egy nyilatkozatot, amit nem időben tettek meg, ha úgy találja, hogy a nyilatkozat elfogadása késleltetné az eljárást, és a fél nagyfokú hanyagsággal járt el. Ezen szigorúbb szabályok a gyakorlatban nem sok változást hoztak, mivel a német bíróságok nem alkalmazzák mereven e rendelkezéseket.⁶³

A novella előnye, hogy közvetlenebb érintkezést alakított ki a bíróság és a peres felek között, ezzel lehetővé tette a vitás kérdések gyors feltárását, és csökkent a bizonyítást elrendelő határozatok száma.⁶⁴ Ennek folytán csökkent a tárgyalás elnapolások száma, így az egyes perek időtartama is.⁶⁵

4. Ausztria

Az 1781-es Allgemeine Gerichtsordnung-al megvalósult az eljárásjog egységesítése. A 19. században két fontos jellemzője volt a fejlődésnek: számos alkalommal sikertelenül próbálták helyettesíteni mással az AG-t, ami már a korban is meglehetősen konzervatív volt, és a tendencia hogy egyre több ügyet „kivettek” az általános eljárásból egyszerűsített és gyorsított speciális eljárások körébe vonták azokat (amelyeket nem az AG szabályozott).⁶⁶

Az eredménytelenséget 1845-ben sikerült megtörni, a Summarpatent (egyszerűsített eljárásokról szóló törvény) elfogadásával, amely szóbeli eljárást vezetett be a kis értékű ügyekben, amelyben a bírónak sokkal nagyobb befolyása volt az ügy menetére, mint az AG

⁶³ van RHEE, C.H., *European Traditions in Civil Procedure*, Antwerpen, Intersentia, 2005., 116., OBERHAMMER, P., *Speeding Up Civil Litigation in Austria: Past and Present Instruments*, = van RHEE, C.H. (ed.), *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*, Antwerp, Intersentia, 2004, 227.

⁶⁴ IMREGH Géza, *Gondolatok az előkészítésről*, Magyar Jog, 2008. évi 11. szám, 788-794.

⁶⁵ KENGYEL Miklós, *A polgári eljárásjog az ezredfordulón*, Magyar Jog, 2000. évi 12. szám, 711-724.

⁶⁶ RECHBERGER, Walter H., *Die Ideen Franz Kleins und ihre Bedeutung für die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Europa*, *Ritsumeikan Law Review* No. 25, 2008. 101-110.

eljárása szerint. Ennek mintájára számos speciális eljárást hoztak létre, amelyek leszűkítették az AG alkalmazási körét, viszonylag kis ügycsoportra. 1873-ban elfogadták a kis értékű követelések eljárásáról szóló törvényt, amellyel már teljesen visszaszorult az AG alkalmazása.

A korábbi sikertelen reformkísérletek után, 1895-ben elfogadták a ZPO-t. Az osztrák 1895-ös Zivilprozessordnung, ami 1898-ban lépett hatályba, mérföldkő a polgári eljárásjog történetében, teljesen új elveket tükrözött ez a kódex, részben a régi eljárásjogi fogalmak talaján, részben más államok eljárásjogának pozitív elemei alapján, így megváltoztatta az osztrák eljárás arculatát. A huszadik század folyamán ez kódex szolgált modellként több országnak, éppen úgy, ahogy a francia kódex a 19. században. A kódexben megjelent a per szociális funkciója: a polgári pernek a közérdeket is kell szolgálnia, és gazdasági oldalról is kell szemlélni. A gazdasági szemszög azt takarja, hogy ügyelni kell, hogy a felek ne éljenek vissza az eljárással, ne használják arra, hogy elhalasszák a tartozás megfizetését, vagy hogy pénzhez jussanak, alacsony költséggel. Megfogalmazta, hogy a feleknek együtt kell működniük az érdemi ítélet elősegítése érdekében. Az osztrák ZPO karakterét Franz Klein eljárásjogi gondolkodása határozta meg.⁶⁷ Ennek a gondolkodásnak fontos jellemzője volt a jogvitáknak mint negatív társadalmi jelenségnek a felfogása. Ez alapján a reformelképzelései középpontjában olyan eljárás állt, amely gyors és hatékony módon tudja kezelni ezt a társadalmi jelenséget. Legfontosabb pontja a bíró hatalmának nagymértékű erősítése, különösen azzal, hogy irányítást ad neki a per lényeges mozzanatai felett és hatáskört az eljárás menete vonatkozásában.⁶⁸ A bíró erős pozíciója az eljárás vezetése körében nagyon sikeresnek bizonyult. Ez lett az osztrák ZPO legjellemzőbb vonása, és a legfontosabb eltérés a német ZPO-tól. A ZPO elfogadását követően lényegesen gyorsultak az eljárások. Ez nyilván a szóbeliség általánossá tétele miatt is volt, de az erős bíró – felfogás is fontos szerepet játszott ebben.⁶⁹

A magas színvonalú kódex ellenére néhány évvel később az eljárás elhúzódása ismét visszatérő probléma lett, ami a megnövekedett munkateherből és a gyakorlati alkalmazás

⁶⁷ KLEIN, F., *Pro futuro: Betrachtungen über probleme der civilprocessreform in Oesterreich*, 1891.

⁶⁸ KENGYEL Miklós, *A jogérvényesítés akadályai és a „joghoz jutás” lehetőségei a polgári igazságszolgáltatásban*, Jogtudományi Közlöny, 1988. április, 185-194.

⁶⁹ GOTTWALD, P., *Die osterreichische Zivilprozeßordnung aus deutscher Sicht*, in P. G. Mayr (Hrsg), 100 Jahre osterreichische Zivilprozeßgesetze (1998), 180.

nehézségeiből adódott. Ennek következtében az újabb reformok – Németországhoz hasonlóan – a késedelmesen előterjesztett nyilatkozatok elfogadását szigorították.⁷⁰ Eredetileg a felek bármikor tehettek új tényállításokat, az elsőfokú tárgyalás berekesztéséig. A bíróság csak akkor utasíthatta el, ha azért nem tette meg a fél korábban, hogy szándékosan elhúzza az eljárást. Ez nagyon ritkán teljesült. Az 1997-es módosításban elegendő volt a nyilatkozat vagy tényállítás késedelmességéhez, ha nem volt ésszerű kétely minden körülmény alapos mérlegelése után, hogy az eljárás elhúzására irányult az új tényállítás, bizonyíték. Ez a gyakorlatban szintén nem hozott változást. 2002-ben ismét változott a szakasz, a tényállítást, nyilatkozatot a bíró elutasíthatja, ha nagyfokú hanyagságból nem tették meg hamarabb. Azt is figyelembe kell vennie bírónak, hogy az elfogadása jelentősen elhúzná az eljárást. Ezek az előfeltételek szintén ritkán teljesülnek.⁷¹ Mégis sikerült más módon jelentősen fokozni a hatékonyságot, a kötelező és az adós távollétében kibocsátott fizetési meghagyás bevezetésével, ami 1983-ban történt meg. Az osztrák perrendtartás sikere bebizonyította azt, hogy a bíróság és a felek viszonyában tartósan létrehozható egy olyan egyensúlyi állapot, amely a peres felek rendelkezési jogait csak a legszükségesebb mértékben korlátozza, ugyanakkor a bírói pervezetés és az igazság kiderítésére való törekvés révén hozzájárul a polgári per társadalmi rendeltetésének a megvalósításához.⁷²

5. Magyarország

Az 1911. évi I. tc. elméleti alapjait tekintve a polgári perjogtudomány a francia forradalomig visszanyúló fejlődését összegző kódex, a törvény előtti egyenlőség, szóbeliség, a tárgyalás és a határozatok nyilvánossága, közvetlenség elvének talaján áll. A francia polgári eljárási kódex hatása lassan a kontinens meghatározó jogrendszereiben is érződött, így például az 1879-ben hatályba lépett német polgári perrendtartás és bírósági szervezeti törvény is tükrözte a francia vívmányokat, és hatott a magyar polgári

⁷⁰ BERGER, K.P., *European Private Law, Lex Mercatoria and Globalisation*, = HARTKAMP, A.S., HONDIUS, E. H., *Towards a European Civil Code*, Kluwer Law International, 2004., 43-58.

⁷¹ KLIČKA, T., *Die österreichische Zivilverfahrens-Novelle 2002 als Versuch einer Verfahrensbeschleunigung, ein Vergleich zur deutschen ZPO-Reform 2002*, ZZPInt 7 (2002), 179.

⁷² KENGYEL Miklós, *A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben*, Osiris, 2003., 97-148.

perrendtartás kidolgozóira.⁷³

Talán az 1893. évi XVIII. tc. - amely az ún. sommás eljárásról szólt – a szóbeliség és a közvetlenség elvének következetes alkalmazásával és a bizonyítékok szabad mérlegelésének bevezetésével jelentett igazi előrelépést a korszerű polgári perrendtartás felé vezető úton, miközben rámutatott arra is, hogy a peres eljárás egysége még csak távoli terv.⁷⁴

Az 1911. évi I. tc. a garanciális elemeket tartalmazó alapelvek bevezetésével, az írásbeliség visszaszorításával, az eljárás gyorsításával, átgondolt perorvoslati rendszerrel, nagy lépést jelentett a hazai jogfejlődésben.⁷⁵ Az „ideiglenes tárgyalás” - előkészítésére vonatkozó szabályok az eljárás gyorsítását célozták. A Pp. kihangsúlyozta a szóbeliség szerepét, a rendzavarás következményeit, a tárgyalásvezetés elnöki teendőit. A jogorvoslatok fajtái a fellebbezés, a felülvizsgálat és a felfolyamodás. A másodfokú bíróságot reformatórius jogkör illette meg. Ez a perek futamidejének rövidítését célzó megoldás volt.

Ez a törvény a felek rendelkezési jogának talaján állt, de a bíróság kezébe adta a pervezetést, hogy a bírói aktivitás megnövelésével elkerülje az eljárás parttalanságát.⁷⁶ A bíróság hivatalból rendelhetett el tanúbizonyítást, ha a per anyagából, vagyis a felek előadásaiból, az előkészítő iratokból, és a bizonyításfelvétel eredményéből vagy a per egyéb adataiból kitűnik, hogy ez a tényállás felderítésére szolgálhat.⁷⁷ A bíróság a tényállás felderítése vagy a felek között vitás ténykörülmény bizonyítása végett elrendelhetette, hogy a fél mutassa fel azt az okiratot, amely a fél előadása vagy a bizonyításfelvétel eredménye szerint birtokában van.⁷⁸ A más bíróság, közhatóság, közhivatalnok vagy közjegyző őrizetében lévő okiratot a bíróság hivatalból is beszerezhetette.⁷⁹ A bíróság a tényállás felderítése vagy a felek között vitás ténykörülmény bizonyítása végett a szemlét hivatalból is foganatosíthatta.⁸⁰ A fél eskü alatti kihallgatását is hivatalból elrendelhetette a bíróság, ha

⁷³ JUHÁSZ Imre, *A perrendtartás történelmi távlatból*, = A magyar polgári eljárásjog a kilencvenes években és az EU jogharmonizáció. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003., 93-101.

⁷⁴ Lásd a váltó- és kereskedelmi eljárást, a házassági perek eljárási szabályait, a bányaeljárást, ahol a szokásjognak és a bírói gyakorlatnak volt döntő szerepe.

⁷⁵ JUHÁSZ Imre, *i. m.* 93-101.

⁷⁶ 1911. évi I. tc. 368. §

⁷⁷ 1911. évi I. tc. 288. §

⁷⁸ 1911. évi I. tc. 326. §

⁷⁹ 1911. évi I. tc. 328. §

⁸⁰ 1911. évi I. tc. 340. §

döntő ténykörülményre nézve a bizonyíték kiegészítésére volt szükség, vagy ha más bizonyíték egyáltalán nem állt rendelkezésre.⁸¹ A szakértőt alapvetően a bíróság rendelte ki, ha megítélése szerint nem rendelkezett a per eldöntéséhez szükséges különleges szakértelemmel. A kártérítési perekben a 271.§ lehetővé tette, hogy a bíróság a szakértők meghallgatásán kívül a „bizonyításfelvételt és tudakozódásokat” hivatalból fogatosítsa (a tudakozódás azt jelenti, hogy a bíró saját kezdeményezéséből más tényeket és bizonyító eszközöket is felkutat és beszerez, azon kívül, ami az eljárásból tudomására jutott). A bíróság azonban néhány kivételtől eltekintve nem végzett valódi nyomozást a perben, mivel a bizonyítást csak olyan tényekre és körülményekre nézve rendelhette el, amelyekről a per adataiból szerzett tudomást. Tulajdonképpen csak kiegészítette a felek adatszolgáltatási tevékenységét.⁸² A törvény tilalmazta a valótlan tények állítását, a felek és képviselőik vonatkozásában is, a valós tényállásra utal például: „270. § A bíróság a tényállítás valóságát vagy valótlanágát a tárgyalás és a bizonyítás egész tartalmának szorgos méltatásával itéli meg.”

Az 1952-es Polgári Perrendtartás egy bíróközpontú, a felek autonómiáját háttérbe szorító eljárást honosított meg. A szocialista perrend azért adott a bíró kezébe erős hivatalbólisági jogokat, hogy fokozza az objektív igazság kideríthetőségét, kiküszöbölje a felek közötti egyenlőtlenségeket, segítse a felek eljárását, és megelőzze a rosszhiszemű pervitelt. Az '52-es Pp. szovjet mintára vezette be a népi ülnök, az ügyészi részvétel intézményeit, az első fokú eljárást egységesítette, egyfokú perorvoslati rendszert vezetett be, és a törvényességi óvást vezette be, a felülvizsgálati eljárást pedig megszüntette. A bíróság feladatát az igazság kiderítésében jelölte meg (eredeti szöveg anyagi igazság, de ez már a II. Ppn-ben kikerült). Az eredeti, '52-es Pp. szövege szerint a jogvitákat az anyagi igazság alapján kell eldönteni, a bírónak az anyagi igazság kiderítésére kell törekedni. Ezt a pervezetési jog és kötelezettség jelentős kiterjesztése hivatott szolgálni. Az anyagi igazság kiderítésére törekvő bíróság hivatalból gondoskodik arról, hogy a felek a perben mind anyagi, mind eljárási jogukat helyesen gyakorolják, és perbeli kötelességeiknek eleget tegyenek. A bíróság köteles a feleket a szükséges tájékoztatással ellátni, és őket a jogaikra illetőleg kötelességeikre figyelmeztetni. A felek az állam bíróságának paternalista gondoskodására

⁸¹ 1911. évi 1. tc. 368.§

⁸² KENGYEL Miklós, *A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben*, Osiris, 2003., 187.

számíthattak, amire szükség is volt, mivel az '52-es Pp. megszüntette az ügyvédkényszert.⁸³ A szocialista polgári eljárásjog — a rendelkezési és a tárgyalási elv „átértelmezésével” az eljárás minden mozzanatára kiterjedő erős bírói-ügyészi kontrollt teremtett a polgári jogviták felett. A pervezetéssel és a bizonyítás lefolytatásával kapcsolatos bírói jogosultságok túlbujánzása (párosulva az ügyészi részvétel lehetőségével) a feleknek nemcsak a klasszikus értelemben vett magánautonómiáját szüntette meg, hanem megfosztotta őket az önálló kezdeményezés jogától és lehetőségétől is.⁸⁴ A kérelemhez kötöttség a szocialista perjogban nem érvényesült, általános elv volt, hogy a bíróság a felek kérelméhez főszabály szerint nem volt kötve, kivéve a törvényben megjelölt eseteket (kereseti kérelem, ellenkérelem, fellebbezési kérelem, stb.). Eszerint a bíróság általában nem köteles a felek kérelmét teljesíteni, erre csak akkor kerül sor, ha a bíróság szükségesnek tartja. Sem a fél kérelme, sem az ellenfél nyilatkozata nem parancs a bíróság számára. A jelenlegi szabályozás és alapelvi szintű rendelkezés éppen ennek ellentéte, azaz főszabály szerint a bíróság kötve van a felek kérelmeihez és nyilatkozataihoz, és csak akkor térhet el ettől, ha a törvény kifejezetten megengedi.

A rendszerváltást megelőzően a Polgári Perrendtartásban négy novelláris változtatás történt, ebből a IV. Novella, az 1979. évi 31. tvr. nem érinti témánkat.⁸⁵ Az I. Novella (1954) ma is hatályos rendelkezése hogy a bíróság pénzbírsággal sújtja – meghallgatás után – azt a felet vagy képviselőt, aki valamely nyilatkozatot késedelmesen tesz meg, vagy azt felhívás ellenére nem teszi meg, és ezáltal a pert elhúzza.

A II. Novella (1957) után az igazság „anyagi” jelzője már kimaradt a szövegből. A jogirodalom a bíróság feladatával és a törvény céljával összhangban a bizonyítás célját az objektív igazság, azaz a valóságnak megfelelő tényállás feltárásában jelölte meg. Tehát a bíróságnak kötelessége, hogy a per során az igazságról, vagyis a valós tényekről meggyőződjenek.

A III. Novella (1972) korlátozta az ügyészi keresetindítás és beavatkozás lehetőségét, és az eljárás hatékonyságának a fokozása érdekében lépéseket tett a felek perbeli súlyának és

⁸³ GÁSPÁRDY László, *Modern Magyar Perjogtörténet*. Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc, 2000., 13.

⁸⁴ KENGYEL Miklós, *A bíróság és a felek közötti felelősségi viszony a polgári perben (Történeti és összehasonlító elemzés)*, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 1989., 88.

⁸⁵ GÁSPÁRDY László, *Ötvenéves a Polgári Perrendtartás*, Magyar Tudomány, 2003/2. szám, 177-183.

felelősségének a növelése irányában. A „régii Pp.” mulasztási ítéletre vonatkozó szabályaiból merített ihletet, amikor az alperes terhére bírósági meghagyás kibocsátását tette lehetővé az első tárgyalás alperes általi elmulasztása esetén, amennyiben írásbeli védekezést sem terjesztett elő.⁸⁶ Végül ez a Novella vezette be az írásba foglalt ítéletek rövidített megindolásának lehetőségét.⁸⁷

A Novella (1972) általános indokolásában a Pp. módosításának célkitűzései között az eljárás hatékonysága fő helyet foglalt el. Eszerint:

- hatékony eljárási szabályokat kell létrehozni az eljárás további egyszerűsítésére és gyorsítására. Ez túl általános megfogalmazás, minden novellában benne lehetne, anélkül, hogy bármi konkrétumot tartalmazna ennek megvalósítására.
- szigorú intézkedéseket kell tenni azokkal szemben, akik perbeli jogaikkal visszaélnék (de ha ez a bírók mérlegelésén múlik, akkor nem biztos, hogy a gyakorlatban alkalmazni is fogják)
- az egyesbíráskodás bevezetése ekkor történt meg.

Az akkori, bírók által készített értékelés hangsúlyozta, hogy a hatékonyság biztosítása az egységes Pp-ben foglalt eljárási szabályok és intézmények, valamint a jogpolitikai irányelvek iránymutatásainak helyes és megfelelő értelmezésével és következetes alkalmazásával lehetséges. Ugyanakkor egyes ügycsoportokban az eljárás elhúzódása az esetek nagy többségében azzal van összefüggésben, hogy a bíróságok és a felek (képviselőik) néha éppen az egyszerűsítés és gyorsítás helytelenül felfogott érdekében az eljárásjogi rendelkezéseket megsértik, és ez vezet az eljárás elhúzódásához. A bírói munkamódszer hiányosságai, hibái pedig az előkészítés, a pervezetés és a bizonyítás körében jelentkeznek. A felek perelhúzó magatartásával szemben nem lépnek fel mindig kellő eréllyel a bírók, sok esetben nem alkalmazzák a szankciókat akkor sem, amikor annak a jogszabály alapján helye lenne. A III. Ppn. néhány konkrét rendelkezésének megvalósulása a gyakorlatban:

- a pénzbírásg kiszabásától tartózkodnak a bírók, mert nehezen mérhető le egyfelől a rosszhiszeműség, főként annak kétséget kizáró módon való megállapítása. A szankciók

⁸⁶ GÁSPÁRDY László, *Modern Magyar Perjogtörténet*, Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc, 2000., 25.; lásd még: GÁSPÁRDY László, *A magyar polgári perjog történeti fejlődése*, = Polgári perjog Általános Rész, szerk. WOPERA Zsuzsa, KJK-Kerszöv, Budapest, 2003., 27-33.

⁸⁷ GÁSPÁRDY László, *Modern Magyar Perjogtörténet*, 26.

alkalmazásának nem feltétele a szándékos magatartás, elegendő a hanyag, nagyfokú gondatlan magatartás, az indítványok nyilatkozatok késedelmes megtétele, ha az a per elhúzódását jelenti;

- lazaságok mutatkoznak a határidők nyilvántartásában, előfordul, hogy a bíróság nem ellenőrzi a határidő teljesítését, a késedelmet nem kéri számon, vagy pedig teljesítése esetén maga a bíróság indok nélkül késedelmeskedik a további intézkedések megtételével. Sok esetben az eljárás elhúzódását az eredményezi, hogy a szakértők még az engedélyezett hosszabb esetleg többször meghosszabbított határidő mellett is késedelmesen terjesztik elő szakvéleményüket;

- a bírósági meghagyás tekintetében vitás volt, hogy mi tekinthető az alperes írásbeli védekezésének. Javasolták, hogy ha a döntéshez szükséges tényállás megállapítható, a bíróság a bírósági meghagyás kibocsátását mellőzze, és ítélettel érdemben döntsön az ügyben;

- a viszontkereset két feltétel együttes fennforgása esetén utasítható el, a késedelmes előterjesztés, és a per befejezését hátráltató szándék;

- a bírók nem élnek a rövidített indokolás lehetőségével, kivéve másodfokon, ahol gyakran élnek azzal a lehetőséggel, hogy az elsőfokú ítéletet annak indokai alapján hagyják helyben.⁸⁸

2. A legutóbbi reformok hatása az eljárás egyszerűsítésére

Az angol polgári eljárást 1999-ben teljesen átalakították, a Woolf jelentést követően.⁸⁹ Az új eljárási kódex olyan nagymérvű változást jelent, ami nem történt az angol eljárásjogban az 1873-75-ös Judicature Acts óta, amely egyesítette a common law és equity bírászkodást, és létrehozta az egységes High Court-ot, vagy a huszadik században ilyen volt az esküdtszék kiiktatása a polgári igazságszolgáltatásból.

⁸⁸ VARGA Gyula, *A bírósági meghagyás a polgári perben*, Magyar Jog 1973/3. szám, 148-156.

⁸⁹ WOOLF, *Access to Justice: Final Report to the Lord Chancellor on the Civil Justice System in England and Wales*, HMSO, London, 1996.

A radikális reformra 1999 áprilisában került sor. Ekkor léptek hatályba az új Polgári Eljárásjogi Szabályok (CPR). Gyakorlatilag négy év előkészítő munka után, és egy kormányváltás közepette, sikerült véghezvinni az eljárási rendszer teljes átalakítását egy olyan országban, amelyet általában erősen tradicionálisnak és konzervatívnak tartanak.

A mai eljárási rendszer alapja a Lord Woolf által 1996-ban készített „Access to Justice” című jelentés és reformjavaslat, mely az alábbi követelményeket támasztotta az eljárási rendszerrel szemben:

- lehetőség szerint igazságos döntés szülessen,
- az eljárás legyen tisztességes,
- ésszerű költségek mellett kínáljon megfelelő eljárásokat az egyes ügyekre,
- ésszerű időn belül döntsék el az ügyeket,
- érthető, áttekinthető legyen a használók számára,
- az ügy természetétől függően a lehető legnagyobb kiszámíthatóságot biztosítsa,
- az igazságszolgáltatás hatékony legyen, megfelelően felszerelt és szervezett.⁹⁰

A jelentés megállapította, hogy ezen követelmények egyike sem érvényesült akkoriban a polgári eljárásokban, a rendszer egyenlőtlen volt, költséges, lassú, bizonytalan, és bonyolult. A jelentés 303 javaslatot fogalmazott meg, amelyek közül a legfontosabbak:

- a kis értékű követelések eljárásának összeghatárát felemelni 3000 fontra;
- a fast track eljárás bevezetése;
- az alternatív vitarendezési formák igénybevételének ösztönzése;
- a bíróknak nagyobb felelősséget adni az eljárás menedzselése terén;
- az információs technológia fokozottabb használata;
- az iratok és eljárások egyszerűsítése, egységes eljárási szabályok a County Court és a High Court előtt;
- rövidebb tárgyalási időközök, és eljárási határidők.⁹¹

Az 1999-es reformok a fogalomhasználatot is átalakították, a törvény nyelvezete sokkal egyszerűbbé vált mint korábban, például a felperes elnevezése „claimant”, az addigi

⁹⁰ WOOLF, *Access to Justice: Final Report to the Lord Chancellor on the Civil Justice System in England and Wales*, HMSO, London, 1996., Section 1.

⁹¹ WOOLF, *Access to Justice: Final Report to the Lord Chancellor on the Civil Justice System in England and Wales*, HMSO, London, 1996., Recommendations.

„plaintiff” helyett. A kereset-formanyomtatvány felváltja a summons és a writ-et, egységes formát kap, a korábbi eltérő periratok megszűnnek.

A Practice direction

A törvény minden egyes szakaszához egy ún. gyakorlati útmutató (Practice direction, PD) tartozik. A PD-k kiegészítik a CPR-t, a céljuk, hogy magyarázzák és értelmezzék, illetve részletesen kifejtsék annak szabályait, vagy konkrét gyakorlati útmutatással lássák el a gyakorló perjogászokat. A CPR a PD-kkel együtt alkalmazandó, és valamennyi szabályt a törvény alapvető célkitűzésének fényében kell mindig értelmezni (overriding objective). A törvény elsődleges célkitűzése: Az 1.1 szakasz kimondja, hogy a fő célkitűzés a bíróságok számára lehetővé tenni a jogviták igazságos eldöntését. Az Overriding Objectives azon része, hogy a bíróság igazságosan kezelje az ügyeket, csak az eljárási igazságosságra utal. A törvénybe nem foglalták bele, hogy az igazság kiderítésére kell törekedni, többek között azért, mert az igazságra törekvés a bíró magától értetődő feladata, és nem kell kifejezetten rendelkezni erről.⁹²

Ez azt jelenti, hogy:

- biztosítja, hogy a felek egyenlő elbánásban részesülnek;
- költségkímélő;
- oly módon kezeli az ügyeket, ami arányban áll:
 - a pertárgy értékével (ügyl, hogy a költségek ne legyenek nagyobbak, mint a kereseti követelés);
 - az ügy jelentőségével (van-e jelentős jogkérdés az ügyben);
 - az ügy bonyolultságával;
- biztosítja, hogy az eljárás gyors és tisztességes;
- a bíróság forrásait megfelelően elosztja (a kis értékű ügyek ne vegyenek el több időt, mint ami igazolható).⁹³

⁹² ANDREWS, Neil, *The Modern Civil Process. Judicial and Alternative Forms of Dispute Resolution in England*. Mohr Siebeck, Tübingen, 2008., 273.

⁹³ CPR Rule 1.1 (2)

A valódisági nyilatkozat

Számunkra különös eleme a kereset-formanyomtatványnak a valóság állítására vonatkozó nyilatkozat. A keresetlevél, a kereseti követelés és az alperesi védekezés mind az ügyre vonatkozó állításokat tartalmaz, amelyeket mindegyiket igazolni kell a valódisági nyilatkozattal. Ennek van egy formális szövege, amit a 22. gyakorlati útmutató (PD) tartalmaz: „Tudomásom szerint az e dokumentumban állított tények valóságok.” A kereseti kérelemnek valós információkat kell tartalmaznia, erre szolgál a statement of truth, valamennyi nyilatkozatot meg kell erősíteni ezzel. Ezzel a dokumentumot benyújtó fél elismeri, hogy a saját tudomása szerint a benne szereplő tények valóságok. A CPR 32.14(1) szerint aki hamis tényt állít ilyen megerősített dokumentumban, anélkül, hogy jóhiszeműen vélné annak valódiságát, bűnös az eljárás akadályozásában (contempt of court). A valódiságról szóló nyilatkozatot általában a fél írja alá, de a jogi képviselő is megteheti. Aki hamis tényt állít egy valóság állításával megerősített dokumentumban, vagy aki hamis tényállítás megtételét okozza annak tudatában, hogy az nem valós, bűnös a bírósági eljárás akadályozása miatt, és ez pénzbírságot vagy elzárást vonhat maga után.⁹⁴

A keresetlevél és a védekezés tartalma

A keresetlevél tartalmazza a bíróság adatait, a felek nevét és lakcímét, a követelés rövid összefoglalását, a kért jogvédelmet, és ha pénzkövetelésről van szó, az összeget meg kell jelölni.⁹⁵ A keresetlevelet el kell látni aláírt valódisági nyilatkozattal (statement of truth), amiben a felperes nyilatkozik, hogy legjobb meggyőződése szerint az általa előadott tények valóságok. A felperes kérelmének tényállításokat kell tartalmaznia, amiken a kereseti

⁹⁴ CPR Rule 22.1, Azon dokumentumok, amelyek valódisági nyilatkozatot igényelnek:

- keresetlevél (formanyomtatvány);
- a kereseti követelés maga;
- a védekezés;
- a disclosure lista;
- a tanúvallomás;
- az allokációs kérdőív;
- a statement of case;
- az application notice;
- a szakértői vélemény;
- az ellenfél kérdésére adott válasz.

⁹⁵ CPR Rule 16.3.

kérelme alapul. Egyelőre nem kell tartalmaznia a bizonyítékokat, amelyekkel bizonyítani akarja azokat a tényeket, és szintén nem kell a jogi értékelést, amit levon belőlük.⁹⁶

A keresetlevél-formanyomtatvány (claim form) tartalmazza többek között a felperes és az alperes nevét, a kereset tárgyát pontosan és kimerítően, és a kereseti kérelmet, vagyis hogy a felperes milyen döntést vár a bíróságtól, valamint azt a felhívást, hogy az alperes tegyen eleget a felperesi követelésnek, vagy töltsön ki egy ún. kézbesítési elismervényt, amelyen jelezze, hogy kívánja-e vitatni a követelést.⁹⁷ Tartalmazza azt a figyelmeztetést, hogy ha nem teljesít és nem is küld kézbesítési elismervényt azzal, hogy vitatja a követelést, a felperes kérelmezheti mulasztási ítélet meghozatalát minden további értesítés nélkül.⁹⁸

Az alperesnek válaszolnia kell erre az ún. statement of claim-re. A felperes azon állításait tagadhatja, amiket vitássá kíván tenni, valamint további tényeket állíthat, amivel alátámasztja védekezését. Új szabály, hogy az alperes nem elég, hogy egyszerűen tagadja a kereseti tényállításokat, hanem meg kell jelölnie, pontosan melyiket tagadja, melyikre kér a felperestől bizonyítást, mert nem tudja elismerni sem tagadni. További nyilatkozatokat akkor kell tenni, ha a felperes válaszolni kíván az alperesi védekezésre, különösen, ha viszontkeresetet támaszt az alperes. A rendszer előnye, hogy a tények körét az eljárás korai szakaszában kijelölik, így azt, hogy mely tények szorulnak bizonyításra, melyek vitások, és melyek azok amelyeket az ellenfél nem vitat. A tárgyaláson lefolytatott bizonyítás határait kijelölik, ám ez azzal járhat, hogy fontos bizonyíték az értékelésen kívül marad, mert csak a pleadings-szakasz után derül fény ennek létezésére vagy relevanciájára. Másfelől, ha szabadon lehet módosítani a pleadings-t, az értékük és gyakorlati hasznuk lecsökken.⁹⁹ A pleadings újabb elnevezése statements of case, ami magában foglalja a kereseti kérelmet, az ellenkérelmet, az ezekre adott választ, a viszontkeresetet, és ezek bármely részét.

A tények előadása fontos a korai szakaszban, mivel a kérelmek alapján hoz meg a bíró számos management-típusú döntést, így az ügy allokációját és a feleknek adott iránymutatásokat. Az eljárás megindítása két lépésből áll, a keresetlevél benyújtása az illetékes bírósághoz, és az alperesnek való kézbesítés. Ezt a két lépést fontos

⁹⁶ JOLOWICZ, J. A. , *On Civil Procedure*, Cambridge University Press, 2000, 187.

⁹⁷ JOLOWICZ, J. A. , *i.m.*, 55.

⁹⁸ O'MALLEY, Stephen, LAYTON, Alexander, *European civil practice*, Volume 2., 2nd ed., London, Sweet & Maxwell, 2004., 620-622.

⁹⁹ JOLOWICZ, J. A. , *i. m.* 36.; ZUCKERMAN, AAS, *Civil procedure*. London, LexisNexis, 2003., 220.

megkülönböztetnünk az eljárás megindítása (vagyis a keresetlevél benyújtása) és a perindítás hatályainak beállása szempontjából, mivel mindkettőhöz fontos és eltérő jogkövetkezmények fűződnek. A megindítás cselekménye a formális kezdő időpontja az eljárásnak, az elévülési időt abban az időpontban kell figyelembe venni, illetve egyéb keresetindítási határidőt. Lényeges, hogy egyoldalúan, egyszerűen és gyorsan megtehető legyen. Ezzel ellentétben a notifikáció cselekménye, vagyis az értesítése a másik félnek, nem csak formalitás, hanem alapelvi szintű követelmény.

Az alperest az eljárás megindulásáról a keresetlevél kézbesítésével tájékoztatják, aminek a keresetlevél bíróság általi befogadásától számított 4 hónapon belül kell megtörténnie.¹⁰⁰ Az alperesnek a kézbesítéstől 14 nap áll rendelkezésére, hogy tudomásul vegye a kézbesítést, és további 14 nap, hogy elküldje a védekezését a bíróságnak, amelyben előadja az ő álláspontját a tényekről, és a kereseti kérelem megtámadásának okait. A védekezés benyújtása után ún. ügyelosztási (allokációs) kérdőívet kapnak a bíróságtól a felek, és az ezekre adott válaszok alapján a bíró beosztja az ügyet valamelyik eljárási rendbe (track).

Az alperes elismerheti a követelést – a teljes összeg megfizetése mellett - ebben az esetben az eljárás megszűnik. Elismerheti a követelés egy részét, vagy védekezést terjeszthet elő. Amennyiben az alperes vitathatja a követelést, egy kézbesítés tudomásulvétele (N9) formanyomtatványt vagy egy érdemi védekezést kell benyújtania a keresetlevél átvételétől számított 14 napon belül. Amennyiben csak egy tudomásulvételt küld, még további 14 napja van az érdemi védekezés benyújtására.

Ha az alperes viszontkeresetet támaszt a felperessel szemben, vagy harmadik személlyel szemben támaszt követelést, megteheti a védekezés előterjesztése előtt, vagy azzal egy időben, a bíróság engedélyére nincs szükség. Ennél későbbi időpontban csak a bíróság engedélyével és illeték megfizetése ellenében van erre lehetőség.

A felperes benyújthat egy válasziratot a védekezésre, az allokációs kérdőív visszaküldésével egyidejűleg. Az írásbeli bizonyítékok és a Statements of Case alkotja az alapját a későbbi perbeli nyilatkozatoknak.

Bár a bíró az aki megállapítja a tényeket, de a feleknek kell azokat biztosítani a bíróság számára. Ideálisan a bíró csak azokra az információkra támaszkodhat, amit a felek elé

¹⁰⁰ HAYE, Nicola, PREVETT, Geoff, *England and Wales*, = GRUBBS, Shelby R. , *International Civil Procedure*, The Hague, Kluwer International, 2003., 179-200.

vittek. Nyilván ezek olyanok lesznek, ami az ő érdeküknek megfelel. A bíró ezért elvben a felek választásához van kötve, a tények feltárása során. A statement of the case-nek kellene tartalmaznia mindazon tényeket amelyeket a felek állítanak. Mindkét fél felállítja a tények készletét, így a bírónak ez a két készlet fog rendelkezésére állni. Nem folytathat kutatást a tények egy esetleges harmadik készletének összeállítása céljából. Ez a kép azonban az idők során sokkal árnyaltabb lett. A case-management gondolata a bíró megnövekedett szerepét hozta magával, a tények felderítése terén is. A cél, hogy a felek minél hamarabb, az eljárás minél korábbi szakaszában „felfedjék lapjaikat”, sőt ez most már az eljárást megelőző szakaszra is kitolódott. Számos jogvitában pre-action protocol-ok szabályozzák a megteendő lépéseket, amelyek a perindítás feltételét is képezik. Ha pedig nem tartják be a felek, a mulasztó fél marasztalható lesz a költségekben. Ezekről az eszközökről a későbbiekben részletesen szólok.

Miután az alperes benyújtja a védekezést, a bíróság a megfelelő útra (track) osztja az ügyet. Ennek eldöntéséhez mindkét fél kap egy allokációs kérdőívet. Ha a bíró szükségesnek találja, olyan típusú eljárásra is oszthat egy ügyet, ami magasabb értékű követelésekkel foglalkozik általában, vagy, a felek beleegyezésével egy alacsonyabb értékű követeléseket tárgyaló eljárásra is oszthatja. Ha vitatja a követelést, vagyis védekezést terjeszt elő az alperes, az általános eljárás, hogy a bíró az egyik eljárási útra utalja az ügyet, a további case management feladatok pedig eszerint alakulnak.

Ha az alperes nem válaszol a keresetre, a felperes jogosult mulasztási ítélet hozatalát kérelmezni. Ha válaszol az alperes, az alábbi folytatás lehetséges:

- a felperes eláll a keresettől;
- a felek egyezséget kötnek;
- a bíróság döntése, hogy az alperesnek nincs valós védekezése a keresetre és summary judgment-ben határoz (lásd a dolgozat erről szóló Részét);
- tárgyalás kitűzésére kerül sor.

Az elektronikus szolgáltatások terjedése révén a meghatározott pénzüsszeg iránti kereset vagy ingatlan visszabocsátása iránti kereset benyújtása interneten keresztül is lehetséges. Ez a Money Claim Online, ami 2002 februárjában indult, és a Northampton County Court nevében fogad kereseteket. A Possession Claim Online 2006 októberében indult, és az ingatlan irányítószáma szerinti bíróság nevében fogadja a kereseteket. A felperes az eljárási

illetéket megfizetheti bankkártyával. Ezek a szolgáltatások megszüntetik az időigényes és ismétlődő adminisztratív munkát a bíróságon, csökkentik az eljárási költséget, és felszabadítanak erőforrásokat, amit más feladatokra lehet felhasználni.¹⁰¹ Azon felperesek, akik általában nagy számú keresetet indítanak (pl. bankok, hitelkártya kibocsátók, ügyvédek) a Claim Production Centre-en keresztül tehetik meg, amit 1990 januárban hoztak létre, és amely garantálja a keresetek feldolgozását és elküldését 24-48 órán belül. Az erre szolgáló központi feldolgozó egységet 1992-ben hozták létre, a Northampton County Court-on található.

A permenedzsmen

A hatályos CPR egyik fontos alappillére a case-management. Ennek lényege, hogy az igazságszolgáltatás mint rendszer és a bíróságok mint ennek elemei, az egyedi ügyekben szabályozzák a tartalmát és menetét a pernek. A kis értékű és az egyszerű megítélésű ügyekben ezt sztenderd iránymutatások alapján végzik (pl. Appendix A, CPR Practice Direction Part 27.). A felek kérelmeinek kiegészítéséhez a bíró engedélye általában szükséges, és a bíró meg is tilthatja a módosítást. A gyakorlat megengedi a módosítást, mindaddig, amíg ez a másik félnek nem okoz igazságtalanságot.¹⁰²

Elvileg a felek hívják a tanúkat és ők hallgatják ki, valamint a másik fél tanútól is kérdezhetnek. A tényállás felderítésének eszközei a tanúvallomások és az ellenfél kikérdezése. A bíró beavatkozása nélkül a felek kikérdezhetik egymást és harmadik személyektől tanúvallomást vehetnek a releváns információk megszerzése érdekében. A tanúvallomás általában egy bírósági személy jelenlétében történik, szóbeli kérdezése a harmadik személynek mindkét fél által. Kérhetik továbbá dokumentumok átadását vagy engedélyt ingatlanra való belépésre. Kérhetik, hogy a másik fél ismerjen be valamit, mint például egy dokumentum valós tartalmát. Szakértőket nevezhetnek.¹⁰³

A bíróság nem kötelezhet egy tanút megjelenésre, ha a felek nem hívták azt a tanút. Nem írhatja elő a bíróság a fél számára, hogy milyen bizonyítást kellene lefolytatnia. Nem lehet

¹⁰¹ www.moneyclaim.gov.uk, www.possessionclaim.gov.uk (2009. december 14.)

¹⁰² VERKERK, R., *England and Wales*, = Van RHEE, C.H., *European Traditions in Civil Procedure*, Antwerpen, Intersentia, 2005., 307.

¹⁰³ GEEROMS, Sofie, *Foreign law in civil litigation: a comparative and functional analysis*, Oxford University Press, 2004., 13-41.

szakértői bizonyítást végezni a tárgyaláson, ha a bizonyító fél nem kérelmezte azt a bíróságtól. A bíróság nem rendelheti el, hogy a fél szakértői véleményt szolgáltatson, ha a fél nem kíván szakértőt igénybe venni az eljárásban. Egyetlen lehetősége van a bíróságnak, független szakértőt rendelhet ki bármely tény vagy vélemény kérdésében, ami nem érintet jogkérdést, vagy jogértelmezést. De ez is csak a felek beleegyezésével történhet. Van azonban egy eszköze a bírónak, jelezheti a félnek, hogy ha nem hív fel tanút vagy nem intéz kérdéseket a másik fél tanújához, egy vitatott tény bizonyítására, a kérelme valószínűsíthetően el fog bukni. A bíróság mindkét rendszerben felhasználhatja a saját tudomását a köztudomású tények esetében, amelyekre nem szükséges bizonyítást vezetni. Ami a jogkérdéseket illeti, az angol bíró alapozhatja szabadon az ítéletét olyan jogalapra, amit a felek nem hívtak fel.¹⁰⁴

A feladatok elosztása, a ténykérdés és jogkérdés megkülönböztetése eltérő célokat szolgál a common law és a kontinentális rendszerekben.¹⁰⁵ A common law-ban ez a döntési jogkör megosztásának kritériuma a bíró és az esküdtszék között, a kontinentális eljárásban a bírói hatalom terjedelmének kijelölése a felek vonatkozásában. A common law rendszerben régebben az esküdtszék döntött a tények kérdésében, a kontinentálisban ahol sohasem volt esküdtszék, a bíró döntött ezekben is. A jogkérdésben pedig mindkét rendszerben a bíró dönt. Korábban a bizonyítás főként szóban történt a tárgyaláson Angliában, a tárgyalás most is szóban zajlik, de a CPR csökkenteni kívánja a szóbeli bizonyítás mennyiségét a tárgyaláson, ami negatív hatással van a szóbeliségre. Például, míg korábban a szakértői

¹⁰⁴ GRAEF, Ralph Oliver, *Judicial Activism in Civil Proceedings: a Comparison between English and German Civil Procedural Approaches*, Pro Universitate Verlag, Sinzheim, 1996., 46.

¹⁰⁵ A jogrendszerek lehetséges csoportosítására lásd pl. GLASSON, E, *Les sources de la procédure civile française*, L. Larose et Forcel, Paris, 1882., DAVID, R, *Les grands systèmes de droit contemporains*. 2. Édition, Dalloz, Paris, 1966., BADÓ Attila, LOSS Sándor, *Betekintés a jogrendszerek világába*, E-Press, Szeged, 2004. 12-18., VISEGRÁDY Antal, *Jogi kultúra, jogelmélet, joggyakorlat*, Aula Kiadó, Budapest, 2003., 18-23., az eljárásjogra vonatkozóan pl. CAPPELLETTI, M, GARTH, B. G., *Civil Procedure*, Ch. 1, *Introduction – Policies, Trends and Ideas in Civil procedure*, XVI International Encyclopedia of Comparative Law, 1987, 3-8., PLUCKNETT, T.F.T., *A Concise History of the Common Law (5th ed.)*. Boston, 1956, 384., VARANO, Vincenzo, *Some Reflections on Procedure, Comparative Law, and the Common Core Approach*, *Global Jurist Topics*, 2003, Vol. 3, Iss. 2, Article 4., Van RHEE, C.H., *Civil Procedure: An Academic Subject? = The Use of Legal History in the Teaching of Contemporary Law*, ed. D. Heirbaut, D. Lambrecht, Brussels, 2000., 67-77., van CAENEGEM, R. C., *European law in the past and the future: unity and diversity over two millennia*, Cambridge University Press, 2002., 24-30.

véleményt szóban adták elő a tárgyaláson, most a CPR előírja, hogy írásos jelentésben kell a szakértői véleményt megadni, kivéve, ha a bíróság másként rendelkezik.¹⁰⁶

A bíróknak nagyobb befolyásuk van az eljárás menetére, mint korábban. Időrendet állapíthatnak meg, és ügyelnek, hogy a felek ne húzzák el az ügyet feleslegesen. Az 1.4. szakasz tartalmazza a bírók aktív permenedzselési kötelezettségeit:

- a jogvita mibenlétének korai tisztázása;
- eldönti, mely kérdések igényelnek feltárást, bizonyítást;
- javasolni a feleknek az ADR-t, ha lehetséges;
- megtenni mindazon eljárási cselekményeket, amelyekhez nem szükséges a felek jelenléte;
- iránymutatást adni a feleknek, hogy az ügy tárgyalása gyors és hatékony legyen.¹⁰⁷

Korábban a felek uralmán alapult az eljárás, a teljes adverszális modellen. A felek – illetve jogi képviselőik – határozták meg:

- a perindítást, a kereset ténybeli és jogi alapját, a kérelmet és ellenkérelmet (statements of case), a kért jogvédelmet;
- a tárgyalás előtti szakaszt, a biztosítási vagy ideiglenes intézkedések kérelmezését;
- az egyezségkötést, és az elállást;
- a bizonyítékok rendelkezésre bocsátását, és a nyilatkozattételt a tárgyaláson vagy egyéb meghallgatáson.¹⁰⁸

Nagy problémát jelentett, hogy a felek, különösen a felperes és a jogi képviselője nem elég gyorsan végezték a percselekményeket. Egyes esetekben mindkét fél jogtalan előnyökhöz jutott, kihasználva az eljárási szabályokat, ami növelte a költségeket, az eljárás időtartamát, és bonyolulttá tette az ügyeket.¹⁰⁹

Az új rendszer az ügy megfelelő menetéért való felelősséget a peres felekről és a jogi képviselőkről a bíróságra helyezte. Ennek körében a bíróságok határozzák meg az eljárás menetét és a kereteit tartalmilag is, standard iránymutatások révén, vagy a bonyolultabb ügyekben management-megbeszélés keretében. A CPR két csoportját tartalmazza a menedzsment feladatoknak, amelyek részben fedik egymást, és egymást erősítik, és

¹⁰⁶ CPR Rule 35.5.(1)

¹⁰⁷ CPR Rule 1. 4 (2)

¹⁰⁸ ANDREWS, Neil, *English civil procedure: three aspects of the long revolution*. Centro di Studi e Ricerche di Diritto, 2001. - w3.uniroma1.it

¹⁰⁹ ANDREWS, Neil, *Principles of Civil Procedure*, London, Sweet & Maxwell, 1994, 45.

amelyek nem taxatív felsorolást jelentenek a bíró új aktív szerepének tartalmára vonatkozóan. Ezt fejezi ki az a rendelkezés, hogy a bíró megtehet bármilyen intézkedést, vagy hozhat bármilyen határozatot az eljárás menedzselése érdekében, és az alapvető célkitűzés megvalósítása érdekében.¹¹⁰ A bíró hivatalból is határozhat, nem kell hozzá a fél kérelme.¹¹¹ A fast és multi track eljárásokban az alábbi menedzsment feladatai vannak a bírónak:

- az együttműködés és egyezségkötés körében a felek közötti együttműködést előmozdítani; segíteni az egyezségkötést és az ADR-t; szükség esetén szüneteltetni az eljárást a bíróságon kívüli tárgyalások idejére.

- a relevancia és a prioritások meghatározása: az ügghöz tartozó kérdések meghatározásában segítség; a kérdések megtárgyalásának sorrendjét eldönti; eldönti, mely kérdések igényelnek érdemi tárgyalást és melyek intézhetők el egyszerűsítve.¹¹²

- egyszerűsített határozatok hozatala: summary disposal vagy strike out kezdeményezése; az ügghöz nem tartozó kérdések kizárása; előzetes kérdésként eldönteni az ügyet.¹¹³

- időszersőség: time-tables, és az ügymenet kontrollja;¹¹⁴ tárgyalás előkészítése, directions.¹¹⁵

- arányosság: a tervezett lépés az ügyben költséghatékony-e, a pertárgyértékre és egyéb körülményekre figyelemmel.¹¹⁶

A felek többé nem hosszabbíthatják a kötelező eljárási határidőket és a bíró által meghatározott határidőket. A tárgyalási határnapot például nem változtathatják meg a felek. A fast track eljárásban egy általános időbeosztás szerint a tárgyalás előtti szakaszra például az alábbi határidőket írhatja elő a bíró: az allokációtól számítva az 5. héten disclosure, 11. héten tanúvallomások benyújtása, 15. héten a szakértői vélemények benyújtása, és a tárgyalás a 30. héten.¹¹⁷

¹¹⁰ CPR Rule 3.1(m).

¹¹¹ CPR Rule 3.3.

¹¹² CPR Rule 1.4(2)

¹¹³ CPR Rule 3.1(2)

¹¹⁴ CPR Rule 1.4(2)(g).

¹¹⁵ CPR Rule 1.4(2)(l).

¹¹⁶ CPR Rule 1.4(2)(h) and 1.1(2)(c).

¹¹⁷ PD (28) para 3.12.

Az angol CPR szerint a bíró általános management eszközei¹¹⁸ szerint a bíró meghosszabbíthat vagy rövidíthet egy határidőt, akkor is, ha annak lejártá után kérelmezték; tárgyalást elhalaszthat vagy korábbra tűzhet; kötelezheti a felet vagy képviselőjét a bíróság előtti megjelenésre; tárgyalást tarthat és bizonyítást vehet fel telefonon vagy más közvetlen szóbeli kommunikáció útján; elrendelheti hogy az eljárás egy részét külön eljárásként folytassák le; felfüggesztést rendelhet el az eljárás egészére vagy egy részére, vagy az ítélethozatalra, általánosan vagy konkrét időpontig vagy eseményig; egyesíthet eljárásokat; két vagy több kereseti kérelmet egy alkalommal tárgyalhat; külön tárgyalást rendelhet el bármely kérdésben; meghatározza a tárgyalás menetét, az ügy egyes kérdéseit milyen sorrendben tárgyalja; kizárhat egy kérdéskört a mérlegelésből; elutasíthatja a keresetet vagy érdemi ítéletet hozhat egy előzetes kérdésben hozott döntést követően; bármely szükséges intézkedést megtehet az eljárás menedzselés érdekében és a törvény általános céljának érvényesítésére.¹¹⁹

Ha egy bíró végzést hoz valamilyen intézkedésről, azt feltételekhez kötheti pl. egy bizonyos pénzösszeg a bírósághoz befizetésre kerüljön, és meghatározhatja a következményeket a feltétel vagy a végzésben foglaltak nem teljesítése esetére. Ha a bíró kötelezi a feleket, figyelembe veheti, hogy egy fél betartotta-e a releváns pre-action protocol-t. A bíró kötelezheti a felet egy pénzösszeg befizetésére a bíróságra, ha a fél alapos ok nélkül nem tett eleget egy szabálynak, Practice Directionnak vagy pre-action protocolnak. Ebben az esetben a bíróságnak figyelembe kell vennie a pertárgy értékét és a felek által okozott költségeket vagy várhatóan felmerülő költségeket. Ha a fél a bíróságra befizeti a fenti pénzösszeget, az biztosítékként fog szolgálni azon költségekre, amit annak a félnek kell fizetni a másik fél részére az eljárás során. A meghozott végzést a bíróság módosíthatja vagy visszavonhatja.

Ha egy szabály másként nem rendelkezik, a bíró gyakorolhatja jogkörét kérelemre vagy hivatalból. Amennyiben hivatalból hoz meg egy intézkedést, az általa érintett bármely személy számára lehetőséget adhat észrevételek tételére, meg kell jelölnie ennek idejét és a módját. Ha a bíróság úgy dönt, hogy hivatalból hoz végzést, és ennek szükségességének eldöntéséhez tárgyalást tart, minden érintett félnek legalább 3 nap tárgyalási időközt kell

¹¹⁸ CPR Rule, Part 3, (3.1)

¹¹⁹ Biguzzi v Rank Leisure Plc [1999] 1 WLR 1926, CA.

biztosítania. A bíró hozhat hivatalból végzést, tárgyalás tartása nélkül, és észrevételek engedélyezése nélkül is. Ha a bíró így hozott végzést,

- az érintett fél kérheti, hogy a bíró helyezze hatályon kívül, módosítsa vagy függessze fel;
- és erre a jogára a végzésben figyelmeztetni kell őt.¹²⁰

A kérelmet a bíróság által megszabott határidőben, vagy ha nem szabja meg, nem több mint 7 nappal a végzés kézhezvételét követően lehet benyújtani.

Három fő szankció van a jogszabály, PD vagy bírósági végzés megszegése esetén, a költségek viselése, az eljárás szünetelése, és a kereset vagy a védekezés teljes vagy részleges elutasítása (strike out). A kiszabott szankciók azonnal hatályba lépnek, kivéve, ha a mulasztó fél mentesítést kérelmez, és azt engedélyezik neki. Ha a szankció a költségek megfizetése, a mulasztó fél csak a végzés elleni fellebbezéssel élhet. Ha a szabály, PD, vagy végzés egy cselekmény megtételére határidőt ad, és meghatározza az elmaradás jogkövetkezményeit, a határidő a cselekmény elvégzésére nem hosszabbítható meg a felek közötti megegyezéssel. Ha eljárási szabálysértés történt, nem tartottak be egy jogszabályt vagy PD-t, a hiba nem teszi hatálytalanná az eljárási cselekményeket, kivéve, ha a bíróság így rendel, és a bíróság végzést hozhat a jogsértés orvoslása érdekében.

Egy lehetséges probléma van az aktív permenedzsmenttel. Az egyénre szabott ügykezelés nagyfokú diszkrecionális elemet helyez az alsóbb szintű bíróságokra. Megvan az a veszély, hogy a bírók inkonzisztens módon, kiszámíthatatlanul fogják gyakorolni a jogkörüket. Ráadásul a fellebbviteli bíróság nem befolyásolja az első fokon eljáró bíróságok permenedzselési döntéseit, ebben a körben egyfajta autonómia alakult ki. Nem is valószínű, hogy a fél engedélyt kap a fellebbezésre egy menedzsment-határozattal szemben.¹²¹

Ez az aktív permenedzsment a jogvita gyorsabb tisztázásához vezetett, így több ügy elrendezésre kerül tárgyalás nélkül. A bírók ezen kívül szigorúan alkalmazzák a határidőket is, mint a 'Vinos v. Marks and Spencer plc' ügyben, amelyben a felperes ügyvédei a keresetlevelet éppen a határidő végén nyújtották be, azonban 9 nappal elkésve kézbesítették azt az alperesnek, emiatt a bíróság elutasította a keresetet (strike out).

¹²⁰ CPR Rule, Part 3, (3.3)

¹²¹ A PD 52. 4.4 szerint engedély nem adható kivéve, ha megfelelő jelentőségű a kérdés, igazolható a fellebbezés, a lehetséges eljárásjogi jogkövetkezmény, stb.

A szakértő ma a bíróság felé tartozik kötelezettséggel nem a felek irányába. A bíró mérlegelési joga kirendelni egy ún. single joint expert-et, ahelyett, hogy a felek mindegyike kijelöl egy-egy szakértőt. Mára ez lett a főszabály. Elmozdultak a szakértő egyfajta speciális tanúkenti értelmezésétől a bírót szakismeretekkel ellátó, segítő, az ő munkáját kiegészítő személyként értelmezése felé. A szakértő a bíróság irányában felelős azért, hogy legjobb tudomása szerinti, pártatlan, kiegyensúlyozott véleményt készít. A vélemény egy nyilatkozattal zárul, melyben a szakértő nyilatkozik, hogy a fenti felelőssége tudatában van, és annak megfelelően járt el. Statement of truth-al is el kell látni a szakértői véleményt.¹²²

A szakértői bizonyításnál is kiindulópont a bíró irányítása. Korlátozódjon a szakértő alkalmazása olyan mértékre, ami ésszerűen szükséges az ügy megoldásához.¹²³ Ezt pedig a bíró dönti el, az ő jóváhagyása nélkül tehát nem lehet szakértőt bevonni az eljárásba.¹²⁴

A CPR szerint a bíró irányítja a bizonyítást azzal, hogy meghatározza, mi igényel bizonyítást, milyen fajta bizonyítást kíván, és ezt milyen módon terjessze a bíróság elé a fél. Azonban nagyrészt még mindig a felek határozzák meg a tényfeltárás folyamatát, a tényállításaik körét.

A jogkérdések tekintetében a felek által előterjesztett jogi érvelésnek a gyakorlatban nagy jelentősége van. A bírók ragaszkodnak ahhoz a hagyományhoz, hogy a felek jogi képviselői felelősek az ügy jogi elemzésének elvégzéséért. Bár formálisan a jog szerint a bíró felelős a jog alkalmazásáért, a gyakorlatban a felek hivatkoznak a jogra. A bíró nincs kötve a felek jogi álláspontjához, de lehetőséget kell adni a feleknek hogy kifejtsék álláspontjukat az eltérő jogi érveléssel kapcsolatban. Bár a kérelemhez kötöttség elvét (ne eat judex ultra vel extra petita partium) követi mind a kontinentális mind az angolszász jog, a common law országokban a bíróságok kikerülték ezt a merev szabályt. Angliában elterjedt gyakorlat, hogy azt a jogvédelmet is megadják a félnek, amit kifejezetten nem tartalmazott a kereseti kérelem: minden kereseti kérelemnek nevesítenie kell, hogy adott ügyben milyen jogvédelmet kér a felperes, de nem kell kérnie olyan általános vagy egyéb jogvédelmet, amit minden esetben megkap az arra jogosult fél. Valójában nem szokott lenni inkonzisztencia a kért és a kapott jogvédelmet illetően. A kérelmek kiegészítésére

¹²² CPR Rule 35.10(2).

¹²³ CPR Rule 35.1.

¹²⁴ Stevens v Gullis [2000] 1 All ER 527, CA.

vonatkozó rugalmas szabályok, és általános kérelmi formulák kidolgozása segített a felek rendelkezési jogával összhangba hozni a kérelemhez kötöttség merevségének oldását.

A case management a felek szabadságának korlátozását is jelenti abban, hogy az ügyre vonatkozó nyilatkozataikat saját választásuk szerint adják elő. A bírónak többnek kell lennie, mint egy „beszélő naptár” és a szerepe az ügymenet meghatározásában egy többlet- és közvetlenebb fenyegetést jelent az adverzalitásra.¹²⁵ Az egyik példa, hogy a bírónak lehetősége van a rövidített elbírálásra (summary disposal) nemcsak kérelemre, hanem hivatalból is, ha megítélése szerint a követelésnek vagy a védekezésnek nem mutatkozik valós esélye a sikerre (akár a tények akár a jog tekintetében). Egy másik példa az a kifejezett felhatalmazás, mely szerint a bíró a bizonyítást ellenőrzi, ennek keretében rendelkezhet azon kérdésekről, amikre bizonyítást lát szükségesnek, a bizonyítás módjáról, amit megkíván ezen kérdések eldöntése, és arról, hogy milyen úton terjesszék a felek a bizonyítékot a bíróság elé. A bíró ebben a körben kizárhat olyan bizonyítékot, ami egyébként megengedhető lenne.¹²⁶ Ez a jogosítvány, ha a bírók kiterjedten fogják alkalmazni, nagymértékben képes korlátozni a felek rendelkezési jogát a per érdemét tekintve.¹²⁷

Franciaországban számos reform, mely arra irányult, hogy a bírónak nagyobb irányítást engedjen az eljárásra, elbukott a gyakorlat ellenállásán, a bírók vonakodásán, hogy megváltoztassák az évszázados szokásokat. A kontradiktórius alapelv a rendelkezési elvvel együtt a tisztességes eljárás garanciáját jelentették. Ez azon alapult, hogy a felek olyan helyzetben vannak, hogy képesek racionális döntéseket hozni, és felelősséget vállalni az ügyeik vitelében, a peres ügyeket beleértve. Az alapelvek kialakulása és előtérbe helyezése hozzájárult az egyes résztvevők pozíciói és szerepei újragondolásához, a polgári perben.

A bíró erősebb szerepét alá lehet támasztani Tissier¹²⁸ szerint azzal is, hogy nem pusztán a magánjog területére tartozik a polgári eljárás, hiszen az igazságszolgáltatás mint

¹²⁵ JOLOWICZ, J. A. , *On Civil Procedure*, Cambridge University Press, 2000, 386.

¹²⁶ CPR Rule 32.1

¹²⁷ *Evaluation of Civil Procedure Reforms (August 2002)*: <http://www.dca.gov.uk/civil/reform/ffreform.htm>; *Emerging Findings: An early evaluation of the Civil Justice Reforms, March 2001*, www.dca.gov.uk/civil/merge/merge.htm (2010. november 10.)

¹²⁸ GLASSON, E. ,-. TISSIER, A , *Traité théorique et pratique d'organisation judiciaire, de compétence et de procédure civile*, Vol. 1. Paris, Recueil Sirey, 1925.

közszolgáltatás is felfogható. Az eljárás, a peres felek ügye, ezért úgy irányítják, ahogy nekik tetszik. Ezzel ellentétben, ha elfogadjuk, hogy az igazságszolgáltatás állami felelősség, akkor az eljárási szabályok egy úgymond „köz-intézmény” működéséhez kapcsolódnak, és azt gondolhatjuk, hogy a bírónak kell, hogy legyen olyan hatalmuk, ami biztosítja az eljárás menetét és előkészítését, és legalábbis valamilyen mértékben vagy elemeiben a közigazgatási eljárások menetéhez hasonlóan kell működniük. Az általános elégedettség kívánja, hogy az eljárást gyorsan befejezzék, és a peres felek ne roppanjanak össze a költségek miatt, ami magában foglalja, hogy a bírónak kell felelősnek lennie az eljárásért. A bírót nem az állam bocsátja a felek rendelkezésére. A feladata, hogy ítéleteket hozzon az állam nevében és biztosítsa, hogy az eljárások követik a jogszabály szerinti menetüket, késedelem vagy bonyolultság nélkül.¹²⁹ Az 1965-ös törvény előkészítő anyaga egy új alapelvet tartalmazott, ami nem csökkentette a hagyományos alapelvek fontosságát, hogy a polgári peres eljárást egy hatékony együttműködésnek kell áthatnia a bíró és a jogi képviselők között a felek érdekében. Az NCPC-ben a felek és a bíró pozíciója központi kérdés, és az alapvető szinten nyert szabályozást. Vannak olyan szabályok a polgári eljárási kódexben, amelyek minden bíróságra és minden eljárásra megegyeznek: ezek az első könyvben szereplő szabályok, NCPC 1-749. szakasz.

A rendes peres eljárás egy írásbeli idézéssel (*assignation*) indul, amit a felperes az ellenfelének címez és a *huissier* (bírószági tisztviselő) útján kézbesíti az utóbbinak. Így az ellenfél előbb szerez tudomást az eljárásról, mint a bíró. Létezik még a *requête conjointe*, amikor a felek közös kérelmet nyújtanak be a bírónak a bírósági hivatalban, ami tartalmazza a tényeket, és a döntésre irányuló kérelmet, és ezután következik az *assignation*.¹³⁰ A francia eljárást ebből a szempontból a legformálisabbnak tartják, az eljárás menete a legapróbb részletig szabályozva van, és az érvénytelenség szankciója fűződik ezek be nem tartásához. A keresetlevél tartalmának bármely hiányossága semmisséget von maga után (NCPC 648. cikk).

Az általános eljárásban az ügy előzetes vizsgálata a következő lépés (*l'instruction*). Ebben a szakaszban előkészítik az ügyet a tárgyalásra (*mise en état*). Az eljárás menetét

¹²⁹ WIJFFELS, A., *A bírói hatalom, French Civil Procedure.* = Van RHEE, C.H.: *European Traditions in Civil Procedure.* Antwerpen, Intersentia, 2005., 25.

¹³⁰ O'MALLEY, Stephen, LAYTON, Alexander, *European civil practice*, Volume 2., 2nd ed., London, Sweet & Maxwell, 2004., 156.

meghatározzák, a felek kötelező eljárási cselekményeit, a bíró meghatározhatja a határidőket ebben a szakaszban a felek cselekményeire. A Tribunal de Grande Instance előtt egy külön bíró végzi ezt a szakaszt (juge de la mise en état). A Tribunal d'Instance előtt magán a tárgyaláson végzik el ezt a vizsgálatot. A döntő itt az ügy komplexitása, abban az időpontban, amikor az ügy a listára kerül. Eszerint még a Tribunal de Grande Instance előtti is van lehetőség gyorsabb eljárásra, amikor az ügyet közvetlenül érdemi tárgyalásra utalják.¹³¹

A felek kérelmei

Az eljárás megindítása több módon lehetséges. Egyesekhez nincs kötve a bíróság, míg másokhoz igen. Az „idézés” (assignation) itt a felperes cselekménye, amivel megidézi az alperest a bíróság előtti megjelenésre, a huissier útján. Ez nem köti a bíróságot. Az idézésnek tartalmaznia kell a bíróság megjelölését, amelyikhez az ügy tartozik, a kereseti kérelmet, a tények és a jog vonatkozásában, tájékoztatást, hogy az alperes köteles megjelenni a bíróság előtt, különben ellene mulasztási ítélet hozható, és a felsorolását a bizonyítékoknak, amelyek az idézés alapul. Az ügyet nyilvántartásba veszik a bíróságon, és felteszik a tárgyalási listára, amikor a felperes benyújtja a bíróságra a szabályszerűen kézbesített idézés másolatát.¹³² A bíróság előtti közös megjelenés (requête conjointe) viszont köti a bíróságot. Ez azt is jelenti, hogy az ügy felkerül a listára. Minden ügy ami szerepel a listán, egy adott időpontban tárgyalásra kerül. A francia jogban a felperes kezdeményező cselekménye, amikor az alperes számára kézbesíti a hivatalos kézbesítő útján az idézést, mely teljes kereseti kérelmet tartalmaz. A bíróság attól az időponttól számít megkeresettnek, amikor a felperes benyújtja a bíróságra a kézbesített assignation másolatát. Tehát a bíróság már itt ismeri a kereset teljes tartalmát. Az alperes egyszerűen azzal belép az eljárásba, hogy kinevez egy jogi képviselőt, és erről tájékoztatja a bíróságot és a felperest. A juge de la mise en état kijelöl egy határidőt, amelyen belül az alperesnek be kell nyújtania a védekezését, amit a felperesnek kell megküldenie, és ugyanakkor a bíróságnak egy másolatot. Tehát a bíróság ekkor már ismeri az alperesi álláspontot is.

¹³¹ NCPC Articles 760-762.

¹³² VAHRAMIAN, Xavier, WALLENBROCK, Eric, *France*, = GRUBBS, Shelby R., *International Civil Procedure*, The Hague, Kluwer International, 2003., 213-236.

A 11. cikk szerint a felek kötelezettsége együttműködni a bizonyítékok feltárása érdekében. Az NCPC szerint a felek kötelesek a szükséges tényeket előadni a követelésük alátámasztására. Ám a törvény csak az assignation tartalmát szabályozza, és azt is csak általánosan, a védekezését nem. A felperesnek meg kell jelölni a per tárgyát, és a ténybeli valamint jogi alapot. Meg kell jelölni a tényeket és az okiratokat, ha vannak, minden esetben. Bármely szakaszban lehet ezen kívül anyagi jellegű kifogást is felhozni, az eljárásjogi kifogásokon kívül. A felek feladata a tények előadása, nekik kell bizonyítani, és a sikertelenség is az ő terhükre esik. Ez azt is jelenti, hogy ők látják el a bíróságot a peranyaggal, a tényekkel és bizonyítékokkal, amire a bíróság alapozni fogja a saját maga által megállapított tényállást. Tehát nem a felek feladata a tényállás megállapítása, hanem a bíróé.¹³³

Meg kell különböztetni az eljárásrend szempontjából a Tribunal de Grande Instance, az általános elsőfokú bíróságot, és a többi elsőfokú bíróságot, valamint a különleges bíróságokat. Általánosan a rendes bíróságok előtti eljárás írásbeli. A különleges bíróságok előtti eljárás pedig szóbeli, gyorsabb, egyszerűbb és olcsóbb.¹³⁴ Az elsőfokú eljárásban minden bíróság előtt (kivéve a Tribunal de Grande Instance) szóbeli tárgyaláson alapul az eljárás, és nem kötelező a jogi képviselet. Ez elősegíti a közvetlen kapcsolat és párbeszéd kialakítását a felek között, így lehetővé teszi az egyezségkötést, vagy az alternatív vitarendezést. Nagyobb rugalmasságot ad a bírónak is, aki alakíthatja a felek érvelését és szándékait. Ez a kép azonban finomításra szorul. Először, nincs olyan eljárás, ami teljes egészében szóbeli. Az eljárást megindító cselekmény mindig megjelenik írásbeli formában, legalább a bírósági nyilvántartásba regisztrálás révén. Az eljárást lezáró határozat szintén megjelenik írásban. Bizonyos ügyekben lehetőség van a felek fizikai jelenlétét helyettesíteni írásbeli beadványokkal.

A kontinentális rendszerekben – különösen a francia eljárásjogban - a tanúvallomást hagyományosan amiatt is megbízhatatlannak tekintik, mert csak a felek közötti jogvita felmerülése után keletkezik, sőt, már a per megindulását követően. Ezért inkább olyan

¹³³ JOLOWICZ, J. A. , *Adversarial and Inquisitorial Models of Civil Procedure*, International and Comparative Law Quarterly , Vol. 52, Part 2 (April 2003), 281-296.

¹³⁴ BELL, John, *Judiciaries within Europe*, Cambridge University Press, 2006., 45.

bizonyítási eszközöket preferálnak, mint az okirat és más egyéb írott anyag, ami már a jogvita keletkezését megelőzően is létezett. A fél meghallgatása nem egyenlő súlyú a bizonyítási eljárás során felvett egyéb bizonyítékokkal. A valóságban azonban lehet hatásuk az érdemi döntésre, még ha csak azzal is, hogy a bíró szabad mérlegelését befolyásolja a felek magatartása és a kérdésekre adott válaszaik.¹³⁵

Írásbeli bizonyítékok mégpedig okirat vagy aláírt szerződés kötelező minden követelésre ahol a követelés értéke meghaladja a 800 €-t. Ahol rendelkezésre áll írásbeli, valóban elfogadható bizonyíték, bizonyos esetekben, pl. ha lehetetlen elkészíteni vagy beszerezni okirati bizonyítékot, már nem kötelező az okirati bizonyítás azokban az ügyekben ahol a 800 €-t meghaladja a kereseti követelés.

A felek indítványai között vannak kizáró jellegűek, melyek célja az eljárás megszüntetése, míg vannak nem kizáró jellegűek, amelyek nem eredményezik az eljárás megszűnését. Ilyen például, amikor a fél határidő meghosszabbítását indítványozza, vagy az eljárás felfüggesztését. Ezzel ellentétben vannak indítványok, melyek semmisségi kifogások: nullité de forme, vagyis a formális hiba miatti érvénytelenség, és nullité de fond, ami pl. aktív és passzív perbeli legitimáció hiánya, vagy joghatóság/hatáskör hiánya, aminél fontos, hogy az érdemi perbe bocsátkozás előtt kell rá hivatkozni. Kifogásként továbbá bármikor az eljárás folyamán fel lehet hozni a perbeli jog és cselekvőképesség hiányát, elévülési idő lejártát, perindítási határidő elteltét, vagy a res iudicata-t.¹³⁶

További problémát vet fel, hogy ha az eljárás szóbeli, akkor sincsenek a felek korlátozva abban, hogy írásbeli nyilatkozatokat tegyenek, amik tartalma logikai összeütközést kelthet. Ha az eljárás szóbeli, a szóbeli tényállítások felette állnak az írásban tett nyilatkozatoknak. Így, a keresettől elállás csak attól a naptól kezdve hatályos, amikor a bíróság előtt azt előadják, és nem amikor az írásbeli bejelentést benyújtják, még akkor sem, ha ez a későbbi. Ez a feleket taktikázásra ösztönzi, például egy nyilatkozatot benyújt írásban (akár a kérelem elfogadhatóságát érintő, akár érdemi kérdésben), majd a tárgyaláson egy tisztán eljárásjogi akadályra hivatkozik, pl. a bíróság joghatóságának hiányára. Ezért az írásbeli nyilatkozatot

¹³⁵ JOLOWICZ, J. A. , *On Civil Procedure*, Cambridge University Press, 2000, 215.

¹³⁶ FERRAND, Frédérique, *The Respective Role of the Judge and the Parties in the Preparation of the Case in France*; = TROCKER, N., VARANO, V.(szerk.), *The Reforms of Civil Procedure in Comparative Perspective*, Torino, 2005., 26-29.

benyújtó fél tekintetében a szóbeliség elvét félre kellene tenni, és a félnek kötve kellene lennie a saját írásbeli nyilatkozatához.

Az egyoldalú bejelentés

A 2005. évi 1678. Decree 2006. március 1-én lépett hatályba. Számos technikai jellegű módosítást tartalmaz az eljárások gyorsítása, és az egyszerűbb eljárásmenet érdekében, a Tribunal de Grande Instance előtt. A legfontosabb új rendelkezések a bírósághoz fordulás kapcsán:

Az új 54. szakasz szerint az eljárás megindulhat idézéssel (assignation), közös kérelemre (requête conjointe) vagy kérelemre illetve bejelentésre a bírósági hivatalban. A hangsúly ezen harmadik módon van, ugyanis ez új, és a nyilvánvaló előnye az egyszerűsége valamint az alacsony költsége. Az egyoldalú bejelentés akkor érvényes, ha dátummal, aláírással ellátott, és tartalmazza:

- a kérelmező nevét, jogi személy esetén formáját, elnevezését, székhelyét, és képviselője nevét;
- a kérelem tárgyát;
- különös adatokat a bíróságoktól függően (NCPC 4-19. Articles).

A référé bíróhoz fordulással is megindulhat az eljárás, az NCPC 873. cikk kiegészítése hivatalossá tette az ún. passerelle intézményét, ami eddig a gyakorlatban számos bíróságon működött.

Justice de proximité

A 2002. évi 461. Décré hozta létre a Justice de proximité intézményét a bírósági szervezeten belül. Ennek célja, hogy a peres felek mindenhol elérjék a bíróságot, földrajzilag közelebb legyenek a lakossághoz, és gyorsan megoldják a mindennapi életben gyakori kisebb jogvitákat. Helyi bírósági szinten helyezkednek el (a Tribunal d'Instance szintjén). A 2002-es törvényt még további törvények egészítették ki és módosították, hogy összhangban legyen az Alkotmánnyal.¹³⁷ Az első 32 juge de proximité-t 2003 júliusában nevezték ki, de mintegy 2000 jelentkező volt, egyetemi oktatók, volt bírók vagy

¹³⁷ Decree No. 2003-466 du février 2003., Décré No. 2003-438 du mai 2003., Décré No. 2003-542 du 23 juin 2003.

közigazgatási hivatalnokok, volt vagy praktizáló ügyvédek, stb. Nem hivatásos bírókról van tehát szó, hanem bírósági hivatalnokokról. 7 évre nevezik ki őket, ami nem ismétlődhet.

A Juge de proximité korlátozott hatáskört gyakorolhat az elsőfokú bírósági bírókhoz (Tribunal d'Instance) képest. Polgári ügyekben a kis súlyú jogviták tartoznak hozzá, amelyek kezelésére a hagyományos bírói szervezet alkalmatlannak bizonyult. Ezek a bíróságok kevésbé formális eljárásra adnak lehetőséget, és az egyezség elérésére törekszenek. Határozataik mindazonáltal végrehajthatóak. Egyesbíróként járnak el, de több Juge de proximité tanácsban is eljárhat. A Tribunal d'Instance előtti eljárás szabályai vonatkoznak rájuk is. Illeszkednek a bírósági hierarchiába, a proximité bíróság hivatalvezetője a Tribunal d'Instance helyettes hivatalvezetője. A bíróság tevékenysége azon Tribunal de Grande Instance bíró irányítása és ellenőrzése alatt áll, aki a Tribunal d'Instance vezetését is ellátja. Ő határozza meg a proximité bíróságok helyét, a tárgyalási napokat, és az ügyek szerinti beosztást.¹³⁸

A Juge de proximité hatásköre:

- személyi és ingóval kapcsolatos 4000 €-t meg nem haladó jogviták;
- lakásbérleti szerződéssel kapcsolatos kaució visszafizetés, 4000 €-t meg nem haladó értékben;
- nem meghatározott összeg, ha olyan kötelezettség teljesítésére irányul, melynek pénzbeli értéke a 4000 €-t nem haladja meg;
- ezen értékhatár alatti fizetési meghagyásokat és a tevési meghagyásokat is kibocsátják;
- végrehajthatóvá nyilváníthatják a közvetítő vagy békéltető eljárások során született megállapodásokat.¹³⁹

Eltérés azonban az eljárási szabályokban, hogy a juge de proximité nem folytat référé és ordonnance sur requête eljárásokat. A juge de proximité határozata nem támadható meg fellebbezéssel. Azonban kasszációs vagy revíziós jogorvoslattal lehet élni. A hatásköri összeütközések elkerülésére a jogalkotó bevezetett egy hatáskör átengedési lehetőséget, a Tribunal d'Instance javára az ügy összetettségére tekintettel, amely bíróság ebben az esetben a Juge de proximité hatáskörében és eljárása szerint határoz.

¹³⁸ TAHRI, Cédric, *Procédure civile*, Editions Bréal, 2007., 178-210.

¹³⁹ Décret n°2003-542 du 23 juin 2003 relatif à la juridiction de proximité, Article 10.

A permenedzsment

A tárgyalásmenet vonatkozásában számos eszköze van a bírónak: engedélyezi a halasztást, elrendelhet intézkedéseket, pénzbírságot szabhat ki, az ügyel kapcsolatos valamennyi releváns tényt figyelembe veheti, akkor is, ha a felek nem hivatkoztak rá (NCPC 7. cikk), elrendelheti bizonyítékok szolgáltatását, és hivatalból is elrendelhet előkészítő intézkedést, ha a törvényi feltételek fennállnak (NCPC 10.cikk). Az NCPC 1. cikke szerint a felek joga az eljárás megindítása, és annak lezárása is, még a bíróság ítélethozatalát megelőzően. A 4. cikk szerint a felek határozzák meg a jogvita tárgyát is. Az 5. cikk a bíró feladatává teszi, hogy döntsön a felek kérelmeiről, de csakis azokról. Másfelől, a bíró figyelembe vehet olyan tényeket a mérlegelésénél, amelyeket a felek egyike sem hozott fel a kérelmeiben. Továbbá, a bíró felszólíthatja a feleket az álláspontjuk további kifejtésére, ha ez szükséges az ügy eldöntéséhez. Sőt, hivatalból elrendelhet bármilyen intézkedést a tények felderítésére.

A juge de la mise en état széles jogosítványokkal rendelkezik a per további haladását illetően, így határidők előírására, a felek által végzendő eljárási cselekményekre, de a felek egyébként közvetlenül egymással kommunikálnak, a bíróságra egyidejűleg benyújtva a másolatokat. A válaszok száma nincs korlátozva, lehet módosítani, viszontkeresettel élni, stb. Ám a kiegészítés és viszontkereset nem megengedett, csak ha elegendő kapcsolat van a fél eredeti követelésével, és ha az instruction szakasznak vége, nem lehet további válasszal élni, sem okiratra hivatkozni.

A bizonyítás elrendelésének kérdése: a francia törvény előírja, hogy a felek kötelesek bizonyítani azon tényeket, amelyek szükségesek a kérelem vagy a védekezés sikeréhez, és a bíró nem rendelhet el hivatalból intézkedést (measure d'instruction) kivéve, ha a fél, aki a tényt állítja, nem tudja azt semmilyen módon bizonyítani, és az intézkedés nem szolgálhat a fél saját mulasztásának pótlására a bizonyítás körében.¹⁴⁰ Ám a törvény azt is mondja, hogy a bíró elrendelhet hivatalból bármilyen intézkedést (a tényállás megállapítása érdekében) és ezt bármikor megteheti, ha a döntéshez nem rendelkezik elegendő információval.¹⁴¹

Az alkalmazandó határidők az eljárás típusától függenek. Ha kötelező a jogi képviselő, a bíró készít egy eljárási menetrendet, és határidőket szab, amin belül a felek kötelesek az

¹⁴⁰ CADIET, L., *Droit judiciaire privé*, 3rd ed., Paris, Litec, 2000., Nr. 1168.

¹⁴¹ NCPC Articles 10., 143., 144.

előírt eljárási cselekményeket elvégezni. A Tribunal d'Instance előtt nincsenek kötelező határidők a törvényben, de a bírók a gyakorlatban ugyanúgy készítenek menetrendet, ami azonban nem köti a feleket. A törvényben előírt vagy bíróság által meghatározott eljárásjogi határidők be nem tartásához kapcsolódó szankció a határidő céljának, illetve a teljesítendő cselekmény természetének függvényében változhat. Ha a felek nem tanúsítanak kellő körültekintést, általában a szankció az ügynek a listáról való törlése. Az eljárási formalitások nem teljesítését semmissé nyilvánítással szankcionálják. Nem lehet fellebbezni az ellen, ha egy ügyet a listáról határozattal töröltek. A listáról történő törlést követően azonban a keresetindítás oka továbbra is fennmarad. Következésképpen a jogvesztés vagy elévülés végzés által foganatosított megszakítása is megmarad. Egy formalitás teljesítése vagy az ügynek a listára való visszahelyezése iránti kérelem elegendő a törlés miatt megszakított eljárás folytatására.¹⁴²

A per a felek magánügye, ez jelentős elv marad továbbra is. A bizonyítékok összegyűjtése és az eljárás menete tekintetében azonban a bíró korábbi passzív szerepével teljesen szakítottak Franciaországban, a bíró jogkörét szélesítették e téren. A *mise en état* bíró nagyobb jogkört kapott a vizsgálatra, például a dokumentumok megszerzése, szakértői bizonyítás, és a tanúkihallgatás terén. A francia eljárásban a bíró felelőssége, hogy a közérdeket is szolgálja az ügyek eldöntésekor azáltal, hogy a lehető legmegfelelőbb módon rendezi a jogvitát. Az igazságszolgáltatást közszolgáltatásként értelmezik, ahol a pártatlanság nem jelent passzivitást.

A holland eljárás a 90-es évek elején nagyrészt írásban zajlott. Az írásbeli kérelem és ellenkérelem kölcsönös kicserélése, valamint a bíróságra benyújtása, esetleg kiegészítve szakértői véleménnyel, tárgyalás nélkül. Az írásbeli nyilatkozatok benyújtásának határidejét és a meghosszabbítás lehetőségét az egyes bírósági szabályzatok tartalmazták, egymástól teljesen eltérően.¹⁴³ Általában ez a folyamat elég hosszú időt vett igénybe, mivel akárhányszor megismétlődhetett a válaszadás egymás nyilatkozataira. Az eljárás elején két forduló volt, ami kb. 6 hónapot vett igénybe. Ezután került csak a bíróhoz, aki ekkor

¹⁴² O'MALLEY, Stephen, LAYTON, Alexander, *European civil practice*, Volume 2., 2nd ed., London, Sweet & Maxwell, 2004., 155-164.

¹⁴³ CHORUS, Jeroen M. J., GERVER, P. H. M., HONDIUS, E. H. (eds.), *Introduction to Dutch law*, ed. 4., Kluwer Law International, 2006., 255.

vizsgálta először az ügyet, és meghatározta a további eljárási lépéseket. Az érdemben vitatott ügyek a korai szakaszban kötött egyezségekkel együtt átlagosan 525 napot vettek igénybe. Az ügyek 10%-a 4 éven túl is tartott, 0,5%-a pedig 10 évnél is tovább.¹⁴⁴

1996-ban nyolc bíróságon bevezettek egy kísérleti eljárást, az elhúzódások megszüntetésére.¹⁴⁵ Ebben az eljárásban kulcsfontosságú a korai szakaszban tartott első tárgyalás. Meghatározták, hogy az első fordulóban adott írásbeli nyilatkozatoknak milyen információt kellett tartalmaznia. Eszerint a feleknek meg kellett adni minden releváns információt (kérelmeiket, bizonyítékaikat, tanúk adatait) az első fordulóban, ezért a második forduló a továbbiakban feleslegessé válik. Az első írásbeli fordulót egy tárgyalás követi, ahol a bíróság megkísérli egyezség létrehozását a felek között. Ha ez nem sikerült, és további információra volt szükség az érdemi döntéshez, a következő lépést megtárgyalta a bíró a felekkel.

Fontos tanulsága a kísérletnek, hogy a bírósági eljárás felgyorsításának következtében több ügyet tudnak befejezni és érdemben eldönteni, ami azonban többlet erőforrást igényel. Ha ez nem áll rendelkezésre, akkor a „rendes” eljárás szerint kezelt ügyekben lesz nagyobb hátralék, hosszabb a peres eljárások időtartama, a gyorsított eljárások miatt.

Egy fontos reform történt, bár kevésbé radikális mint az angol, Hollandiában 2002-ben. A reformok célja itt is az eljárás egyszerűsítése, és a formális elemek egy részének kiküszöbölése. A bíróság és a felek közötti viszony megváltozik: a bírónak aktívabban kell részt vennie az eljárásban, és a feleknek kötelezettsége az együttműködés. Az eljárás hatékonyabbá vált, ami azt is jelenti, hogy az időtartamot elfogadhatóbbá tették a minőségi szint további garantálása mellett.¹⁴⁶ Eközben a bíróságok átvették a kezdeményező szerepet az eljárási reformok érdekében. Egy 1995-ös bizottsági jelentés egy javaslatot tartalmazott egy ún. gyorsított eljárási rendről, ami 2002-ben alapjául szolgált a keresetlevéllel induló

¹⁴⁴ van HOOIJDONK, Marieke, EIJSVOOGEL, Peter V., *Litigation in the Netherlands: Civil Procedure, Arbitration and Administrative Litigation*, Kluwer Law International, 2009., 4.

¹⁴⁵ JONGBLOED, A. W., *Attempts to Accelerate Dutch Civil Procedure*, = van RHEE, C.H. (ed.), *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*, Antwerp, Intersentia, 2004, 153.

¹⁴⁶ VERKIJK, R., *Beyond winning: Case Management and the Role of Lawyers in the Principles*. = Van RHEE, C.H.: *Judicial Case Management and Efficiency in Civil Litigation*. Antwerpen, Intersentia, 2007., elérési út: <http://ssrn.com/abstract=1265209>

„summons” eljárásnak.¹⁴⁷ Az előkészítő szakaszban erősíteni kívánták a szóbeliséget, a felek személyes jelenléte a bíróságon alapvető eleme az eljárásnak, ez lehetővé tenné az egyezség megkísérését is, de a több információ szerzését is, és iránymutatást adhatna a feleknek a jogvita további menetét illetően, a gyors befejezés érdekében.¹⁴⁸

A 2002-es reformok részben a német mintát vették alapul, de az európai fejlődés is hatással volt. A 2002-ben bevezetett eljárásjogi alapelvek célja az eljárás hosszának 23 hónapról 1 évre csökkentése. Ezek az elvek:

- az eljárásjog egyszerűsítése;
- a formalitások egy részének eltörlése;
- a felek és a bíróság kapcsolatának modernizálása;
- fokozott hatékonyság;
- az eljárásjog harmonizálása;
- ADR bevezetése a polgári eljárásba.¹⁴⁹

Bevezetik a perkódexbe a bíróság kifejezett kötelezettségét a szükségtelen késedelem megakadályozására, és ennek érdekében akár hivatalból is köteles intézkedéseket tenni.¹⁵⁰

Az eljárásjog egyszerűsítése: a legtöbb eljárás, amit indítanak elég egyszerű természetű, nem túl komplex ügy. A „summons” eljárás szabályai ezekre általános szabályként szolgálnak. Ez egy egyszerűbb eljárás, viszonylag rövid időn belül befejezhető. Bankok, pénzügyi cégek követeléseinek érvényesítésére szolgál általában.

Az egyszerűsítés másik módja az az elv, hogy csak egy írásbeli „kör” van, a felperes a keresetlevélben támaszt egy követelést, az alperes az írásbeli védekezésében terjeszt elő védekezést. Ezt követi a bíróság előtti személyes megjelenés. Ekkor a bíró további tájékoztatást adhat a feleknek vagy lezárhatja a jogvitát. A határidőket is egységesítették az eljárásjogban, így három féle határidő van, 7 nap, 4 hét, és 3 hónap.¹⁵¹

¹⁴⁷ RUTGERS, G.R., RUTGERS, J. W., *Reform of the Code of Civil Procedure in the Netherlands*, = *The Reforms of Civil Procedure in Comparative Perspective*, eds. N. TROCKER, V. VARANO, Torino, 2005., 136.

¹⁴⁸ JONGBLOED, A. W., *Attempts to Accelerate Dutch Civil Procedure*, = van RHEE, C.H. (ed.), *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*, Antwerp, Intersentia, 2004, 156.

¹⁴⁹ JONGBLOED, *i. m.*, 156.

¹⁵⁰ Rv. Art. 20(1)

¹⁵¹ FREUDENTHAL, M. , LANGBROEK, P. M. , *International Comparative Study on Allocation of Cases to and within Courts*. Netherland. June, 2004.,198. forrás:

http://english.wodc.nl/images/ewb04ger_Netherlands_tcm45-58152.pdf

A reformok háttérében az a gondolat áll, hogy az eljárási szabályok társadalmi funkciója következtében az állam elvárhatja, hogy minden résztvevő vállaljon felelősséget a szabályszerű, tisztességes, és időszerű eljárásért. A fokozott hatékonyság érdekében a bírónak teljes képet kell szereznie az ügyről, az eljárás korai szakaszában. Ezért a keresetlevélnek és az azt követő védekezésnek bizonyos követelményeknek kell megfelelni. A felperesnek a lehető legpontosabb leírást kell adnia az ügyről a keresetlevélben, és meg kell jelölnie, hogy az alperes várhatóan mit fog felhozni a védekezésében. Mindkét félnek meg kell jelölnie a bizonyítékait, a kérelem illetve a védekezés vonatkozásában. Meg kell jelölni a tanúk nevét, akiket a fél kívánja, hogy a bíróság meghallgasson, és hangsúlyos a felek személyes jelenléte. További tényállítások benyújtására csak akkor van lehetőség, ha szükséges, vagy az ügy érdekét szolgálja. A közbenső ítéletek ellen a fellebbezést korlátozzák.

A reform modellje a korábban már tárgyalt kísérleti eljárás volt. A 2002-es reformok eredményesnek tekinthetők, az átlagos elintézési idő a vitatott ügyekben 20%-al csökkent, az 1996-os 525 napról 413 napra (2003-as adat). Az egy éven belül befejezett ügyek száma 34%-ról 49%-ra nőtt. Négy bíróság esetében egy vitatott ügy átlagos eljárási időtartama 50%-al csökkent.¹⁵²

Az angol eljárás hatása látszik a legutóbbi javaslatokon. Az ún. Asser-Groen-Vranken Bizottság 2001-ben jött létre, azzal a feladattal, hogy felülvizsgálják a polgári peres eljárást. 2003-ban tették közzé közbenső jelentésüket, 2006-ban pedig a végleges jelentést. Legfontosabb javaslataik:

- az eljárás gyors lefolytatása közös felelőssége a feleknek és a bírónak, az eljárás megindítása után azonban a bíró az, akinek a szava dönt az eljárás menete vonatkozásában. A polgári per nem a felek magán-vállalkozása. Olyan érdekeket is szolgál, melyek túlmutatnak a felek magánérdekein. Ez a Klein-i gondolat továbbélését jelzi. A félautonómia fogalmának használata ezért nem szerencsés, a hangsúlyt a francia példa nyomán az együttműködésre kell helyezni.¹⁵³

¹⁵² ESHUIS, R.J.J., *Justice in better times. On the effectiveness of measures to accelerate civil proceedings*, The Hague, 2007., 212.

¹⁵³ CADIET, L., 'The New French Code of Civil Procedure (1975)', = van RHEE, C.H., *European Traditions in Civil Procedure*, Antwerp, Intersentia, 2005., 53, 62.

- a jognak elő kell segítenie, hogy a felek megosszák egymással a releváns információkat és megpróbáljanak megállapodni még mielőtt bíróságra vinnék az ügyet. Az angol pre-action protocols mintájára egy ilyen formalizált per előtti szakasz bevezetésén gondolkoznak.
- ha már a bíróság előtt van az ügy, legyenek különböző eljárési csatornák az ügytípustól függően, mint az angol eljárásjogban, már van small claims track, amit át kellene alakítani, hasonlóan a német „Mahnverfahren” vagy a francia „Injonction de payer”-hez.¹⁵⁴
- a référé eljárások, melyekben a bíró határozatot hozhat, ha mindkét fél érdekeit figyelembe véve azonnali rendelkezés szükséges. Bár a legfelsőbb bíróság hangsúlyozza, hogy a sürgősség feltétel, az alsóbb bíróságok széles körűen értelmezik ezt a feltételt. Emiatt és az eljárás gyorsasága és költséghatékonyasága miatt a référé eljárás nagyon népszerű, az 5000 € értékhatár feletti polgári perek negyede ilyen eljárásban történik. A Bizottság szerint ezért nem kellene korlátozni az azonnali intézkedést igénylő esetekre.¹⁵⁵

A felek kérelmei

Az eljárás megindítása idézés kibocsátásával, vagy kérelemmel történhet. Az idézésben benne van a tárgyalás napja, és a kereseti kérelem részletes leírása. A bizonyítékok megjelölése, a kereset alátámasztására. 2002 óta pedig az alperes ismert ellenkérelmeit, védekezését is tartalmaznia kell.¹⁵⁶ A felperesnek és az alperesnek is a keresetlevél és a védekezés részeként minden információt meg kell adniuk, a rendelkezésre álló bizonyítékokkal együtt.¹⁵⁷

¹⁵⁴ van RHEE, C.H., *Dutch Civil Procedural Law in an International Context*, = DEGUCHI, M., STORME M., (ed.), *The reception and transmission of civil procedural law in the global society. Legislative and Legal Educational Assistance to Other Countries in Procedural Law*, Antwerpen/Apeldoorn, 2008, 191-212.

¹⁵⁵ ASSER, W.D.H., GROEN, H.A., VRANKEN, J.B.M., (assisted by I.N. Tzankova), *Uitgebalanceerd. Eindrapport Fundamentele herbezinning Nederlands burgerlijk procesrecht*, The Hague, Bju, 2006.

¹⁵⁶ BOSNAK, J. M., JONK, M., *The Netherlands*, = GRUBBS, S.R., *International Civil Procedure*, Kluwer Law International, 2003., 457-473.

¹⁵⁷ Rv. Arts. 111(3) és 128(5)

Egy új rendelkezés a törvényben, ami kötelezi a feleket minden tény csatolására, amely releváns a döntésnél, teljességükben és a valóságnak megfelelően.¹⁵⁸ Ám itt nincs olyan eszköz, mint a contempt of court, így az egyetlen szankció ennek a kötelezettségnek a megsértése esetén, hogy a bíró szabadon levonhatja a következtetéseit. A bíróság csak olyan tényekre és jogra alapíthatja a döntését, amikre felhívták a figyelmét az eljárás során, és amik a bizonyítás szabályai szerint megalapozottak. Ha az okiratok bemutatása után, amiket csatoltak a keresethez és a védekezéshez, a bíróság úgy találja, hogy további bizonyítás szükséges, az egyik felet vagy mindkettőt kötelezi bizonyos tények bizonyítására, annak megfelelően, ahogyan a határozatban előírja.

A permeneedzment

A kérelem és a védekezés beérkezése után a bíróság kitűzi a tárgyalási napot, kivéve, ha szükségesnek tartja még egy válasz benyújtását mindkét fél részéről. Erre csak nagyon bonyolult ügyekben kerül sor. A tárgyalás általában néhány héttel később van a kitűzéstől számítva. A feleknek személyesen kell megjelenni, jogi képviselővel, a bíró megpróbálja elérni az egyezséget a felek között, ami az ügyek 50%-ában sikerül. A másik lehetőség, hogy kitűz egy határnapot az ítélelhozatalra vagy egy közbenső ítélet hozatalára, ha még szükséges további okirati bizonyítás, tanúvallomás vagy szakértői vélemény.

Az eljárási határidők egyik csoportja az ellenérdekű fél idézésére, valamint a harmadik felek és tanúk idézésére vonatkozik. A bíróság ellenkező határozata hiányában a kereset alapján indított eljárásokban az érdekelt felek idézésére vonatkozó határidő legalább egy hét. Ezeket a határidőket a Polgári Perrendtartás állapítja meg, a 114-119. és a 276. cikkeken (a felek és harmadik felek idézése), valamint a 170. és a 284. cikkeken (tanúk idézése). Egy másik csoportja a határidőknek a felek eljárási cselekményeinek teljesítésére és a bírósági döntésekre vonatkozó határidők. Ezek időtartama általában 2-6 hét. Az eljárási cselekmények teljesítésére vonatkozó határidőket a bíróság bizonyos feltételek mellett meghosszabbíthatja. Ezeket a határidőket részben a Polgári Perrendtartás tartalmazza, de a bíróság lajstromozási szabályai további határidőket tartalmaznak. Így például a rendes bíróságok polgári jogi tárgyalási jegyzékeire vonatkozó jogszabályok 6 hetes határidőt

¹⁵⁸ BOSNAK, J. M., JONK, M., *The Netherlands*, = GRUBBS, S.R., *International Civil Procedure*, Kluwer Law International, 2003., 457-473.

állapítanak meg a felek eljárási cselekményeinek teljesítésére és az ítélet meghozatalára, míg a kerületi bíróságok alapvetően 4 hetes határidővel dolgoznak a kerületi bíróságok polgári jogi tárgyalási jegyzékeire vonatkozó jogszabályoknak megfelelően.

Ha az alperesként megjelenésre kötelezett személyt az előírtnál rövidebb határidővel idézték be, az idézés érvénytelen, ha az alperes nem jelenik meg. Ha azonban az alperes megjelenik és erre a hibára hivatkozik, a bíróság elrendelheti a hiba orvoslását a felperes költségére. Ha az alperes megjelenik, és nem hivatkozik az idézési határidő be nem tartására, a hiba orvosoltnak minősül. Ha az alperes a tárgyalási jegyzékben szereplő első időpontban nem jelenik meg, ellenőrzik az idézés érvényességét. Ha az idézés rendben van, mulasztási ítéletet hoznak az alperessel szemben, ami itt érdemi vizsgálatot is jelent, aminek eredményeként a keresetnek a mulasztás címén rendszerint helyt adnak. Az ítélet jogerőre emelkedéséig az alperes még igazolhatja ezt a mulasztást, ha az eljárásban részt vevő félként megjelenik a bíróságon. Az ítélet jogerőre emelkedését követően a mulasztásért elmarasztalt alperes ellentmondással élhet.

A megjelenési határidőt a bíróság a felperes kérelmére - szükség esetén bizonyos feltételekkel - lerövidítheti. Azonban az idézési határidőt nem lehet meghosszabbítani, kivéve a procédures de requête eljárásban. Az eljárási cselekmények felek által történő teljesítésére megállapított eljárási határidőket a bíróság meghosszabbíthatja, ha ezt a felek közösen kérik. Egyoldalú kérelem esetén a meghosszabbítást kizárólag alapos indok vagy vis maior fennállása esetén rendelik el. Alapos indoknak minősül például az ügy ténybeli vagy jogi összetettsége, más, vonatkozó eljárásban születendő döntésre való várakozás, valamint a fél vagy jogi képviselőjének betegsége vagy távolléte.

A változások másik iránya az igazság kiderítésének elősegítését célozta. Ezt szolgálja a felek megjelenésre kötelezése, a bíró joga hogy elrendelheti dokumentumok csatolását, és a bizonyítékok értékelése. A bíró nem kötelezheti a feleket a személyes megjelenés keretében, hogy mindazon bizonyítékot megjelöljék, amivel rendelkeznek. Ha a fél megtagadja a dokumentum kiadását, a bíró levonhatja a következtetést. Az egyik ügyben a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a megtagadás vélelemhez vezethet a másik fél javára, ha a dokumentum döntő jelentőségű az ügyben. Ha fél akadályozza a tényfeltárást, úgy, hogy bizonyos tények amelyek a másik fél előnyére szolgálhatnak, rejtve maradnak, az

ítélet ellen rendkívüli jogorvoslat kérhető. Akkor is, ha a fél elhallgat olyan tényeket amelyekről tudott, vagy tudnia kellett, és a másik fél pedig nem ismert.¹⁵⁹

Tehát ez a jogköre a bírónak szélesedett, most már dokumentumokat is kérhet, és élnek is ezzel a lehetőséggel, a felek megjelenésre kötelezése a tényfeltárás legerősebb eszköze a bírónak. 2002-ben tovább szélesítették az alkalmazását, az információ és dokumentum adási kötelezettségnek, mivel általános lett, a bírónak rendelkezésére kell bocsátani, ha ezt kéri. Valamennyi ügyben, és az eljárás valamennyi szakaszában, a feleket kötelezheti a tényállításaik tisztázására, és az üggyel kapcsolatos bizonyos dokumentumok átadására. Mentés ez alól pl. orvosi titok, üzleti titok egyes esetei.

A harmadik köre a változásoknak a bizonyítékok értékelése, amelyre az 1838-as törvény elég bonyolult szabályozást adott. 1988-ban történt radikális átalakítás a bizonyítékok értékelése terén. Minden fajta bizonyíték felhasználható, és az értékelés a bíró diszkrecionális joga, ha a törvény másként nem rendel. A bírónak a holland jogrendszerben az ítéletét az anyagi jog alkalmazandó szabályaival összhangban kell meghoznia. A bíró felelős az alkalmazandó jog meghatározásáért, és ha a felek nem megfelelően jelölik meg a jogot, a bírónak hivatalból kell megtalálnia az alkalmazandó jogszabályokat. De mivel ez szorosan összefügg a tényekkel, és mivel azok meghatározása a felek feladata, a bíró nem hozhat fel olyan jogalapot, amit a felek nem akarnak, és ha hivatalból akar egy jogot alkalmazni, a feleknek lehetőséget kell adni a nyilatkozatra ezzel kapcsolatban. A bírónak nincs diszkrecionális joga, hanem köteles jogi alapot adni, ha a felek nem adtak. Ha nem helyes az általa adott jogalap, mert nem keresi meg a megfelelő jogalapot, fellebbezés folytán meg fogják változtatni az ítéletét. Ez azt is jelenti, hogy ha a fél tévesen jelöli meg a jogalapot, pl. szerződésen kívüli kártérítés címén, miközben szerződésszegés címén sikeres lett volna, a bíró köteles hivatalból a szerződési jogot alkalmazni. Azonban ez is jelentősen korlátozott. A felek minősítéséhez kötve van a bíró. Tehát ha ők egy bérleti szerződésnek minősítik a köztük lévő szerződést, akkor a bíró nem változathatja meg ezt a minősítést, ha egyébként a tények ezt nem alapozzák meg. És ha a felek kifejezetten kérik a bírót, hogy csak egy bizonyos jogot alkalmazzon, a bírót köti a

¹⁵⁹ RUTGERS, G.R., RUTGERS, J. W., *Reform of the Code of Civil Procedure in the Netherlands*, = The Reforms of Civil Procedure in Comparative Perspective, TROCKER, N., VARANO, V.(szerk.), Torino, 2005., 140-141.

felek kérelme. Továbbá, ha a bíró olyan jogot alkalmaz, amire a felek nem gondoltak, ez őket meglepetésként érheti, ezért a feleknek lehetőséget kell adni, hogy nyilatkozzanak a jogról, vagy egy tárgyaláson szóban, vagy írásbeli formában.¹⁶⁰

Hollandiában a természetes személy felek is tanúként kihallgathatóak, de csak akkor, ha a fél tényállítást, amire nézve rajta van a bizonyítási teher, nem tudja bizonyítékkal alátámasztani, a saját érdekében, és a vallomása a legjobb esetben is csak kiegészítheti a más forrásból származó bizonyítékokat.¹⁶¹

Továbbra is a felek autonómiája a per tárgyának kijelölése, és a bíró köteles minden kérelemről határozni. A fenti rendelkezések folytán a felek kötelezettsége a tények előterjesztése. A bíró a felek indítványa nélkül is elrendelhet tanúkihallgatást, szemlét, szakértőt rendelhet ki. Azonban ha az egyik fél által előadott tény a másik fél nem vitatja, arra nem vezethet a bíró bizonyítást. A felek autonómiája az utóbbi években arra korlátozódik, hogy az ő feladatuk a jogvita tárgyának kijelölése. A bírói passzivitás ma már csak néhány esetben jellemző, például az eljárás megindítása, a jogvita tárgya tekintetében. A tájékoztatási kötelezettség is az autonómia korlátozása, de lehetővé teszi a bíró aktívabb pozícióját a tényfeltárás során. A másik terület ahol aktívabb, a szükségtelen késedelem megakadályozása. Bármikor az eljárás során a bíró elrendelheti, hogy a fél pontosítsa tényállítást, vagy szolgáltatson meghatározott bizonyítékot az ügygel kapcsolatban. Ma mondhatjuk, hogy egy korlátozott félautonómia érvényesül a holland eljárásjogban.

Az Unión belül Németországban legmagasabb az egy főre jutó bírák száma, azaz egy bíró jut 3947 állampolgárra (2004-es adat), 3600 lakosra jutott egy bíró 1998-ban.¹⁶² Számos változtatás történt az igazságszolgáltatási szervezetben, így például a fellebbezés korlátozása, az ítéletek rövidítésének lehetősége, egyszerűsített eljárás, egyesbíró kiterjedtebb alkalmazása, az elsőfokú bíróságok szerepének erősítése, stb. A rendszer hátránya, hogy igen magas a pereskedés volumene, ami ügyhátralék felhalmozódásához vezethet. A német eljárásban továbbra sincs egyetlen koncentrált tárgyalás, hanem több hónapon keresztül húzódó tárgyalások sorozata. Ez vezet az eljárások indokolatlan

¹⁶⁰ VERKERK, R., *i. m.* 305.

¹⁶¹ MILLER, Carey, D. L., BEAUMONT, Paul (eds.), *The Option of Litigating in Europe*, United Kingdom National Committee of Comparative Law, 1993., 117.

¹⁶² Justizstatistik 2004, Statistisches Bundesamt, Verfahrensstatistik Zivilsachen 2003.

elhúzódsához. Tehát, míg a késelem az angol eljárásban leginkább a tárgyalást megelőző szakaszban jelentkezik, a német eljárásban a tárgyalási szakasz problémája.

A leggyakoribb ügy amiből a német perjog kiindul, egy kisebb értékű pénzkövetelés, amely nem vet fel fontos társadalmi kérdéseket, hanem pusztán magánfelek közötti jogvita a magánjogaikat illetően.¹⁶³ Az alapvető célja az elsőfokú eljárásnak, hogy minden releváns tényfeltárjon és megtárgyaljon, ezek a tények megfeleljenek a valóságnak, és a tényállás alapján hozott ítélet összhangban legyen a jogrenddel. Az ítélet kiszámíthatósága és ezzel összefüggésben a jogbiztonság éppen olyan fontos, mint a gyors eljárás.

Azok a törvények, amelyek legjelentősebben megváltoztatták a rendszert, a 2001. július 27-i Reformtörvény, az igazságszolgáltatás modernizálásáról szóló 2004. július 1-i törvény, és a 2004. december 9-i törvény a meghallgatáshoz való jog sérelme miatti jogorvoslatokról. Az átfogó célkitűzése a reformnak a hatékonyság javítása, és az átláthatóság fokozása, ezzel együtt az eljárás időtartamának rövidítése, ugyanakkor a magas jogvédelmi szint fenntartása, ami hagyományosan jellemzi a német bírósági rendszert.¹⁶⁴ Négy jelentős területet érintett: az elsőfok erősítése; a másodfokú fellebbezés korlátozása (Berufung); a revíziós jogorvoslat korlátozása (Revision); a panasz mint jogorvoslat egyszerűsítése (Beschwerde).

Döntés az iratok alapján

Az eljárás egyszerűsítését szolgálja, ha a bírónak nem kell mindig tárgyalást tartania, hanem az iratok alapján eldönthetik az ügyet. 1998-ig ez csak mindkét fél beleegyezésével volt lehetséges, és a helyi bíróság előtt hivatalból csak akkor, ha a pertárgy értéke 1500 DM alatt van, és az egyik fél nem tud megjelenni, mert túl távol van, vagy más alapos oka van erre.¹⁶⁵ 1998-tól a helyi bíróság írásbeli eljárást rendelhet el, ha törvény nem követeli meg a jogi képviselőt abban az eljárásban a helyi bíróság előtt, és az egyik fél nem fog várhatóan megjelenni. A pertárgyértékre nincs korlátozás.¹⁶⁶

¹⁶³ STADLER, Astrid, HAU, Wolfgang: *i. m.* 365-386.

¹⁶⁴ <http://dip.bundestag.de/parfors/parmain.htm>, No. 14/4722. (2008.10.21. állapot)

¹⁶⁵ ZPO 128.§

¹⁶⁶ CHASE, Oscar G., HERSHKOFF, Helen (eds.), *Civil Litigation in Comparative Context*, ThomsonWest, 2007., 7.

A német eljárás nem tesz különbséget a perszakaszok között. A tárgyalás egységes, vagyis több tárgyalás sorozata, ami időben is egy hosszabb intervallumot jelent. Ezek során kell a tényállást tisztázni, és ez addig folytatódik, amíg szükséges. Főszabály szerint nem lehet ítéletet hozni, ha nem volt szóbeli tárgyalás. Azonban eltérnek sokszor ettől az elvtől, a felek a bíróság engedélyével szinte teljes mértékben alapozhatnak az írásbeli előkészítő nyilatkozataikra. A ZPO 128.(2)§ szerint, a felek beleegyezésével, ami csak az eljárás körülményeinek lényeges megváltozása esetén vonható vissza, a bíróság határozhat szóbeli tárgyalás tartása nélkül. Haladéktalanul megállapítja a határidőt a kérelmek benyújtására, és a határozat kihirdetésére. Nem lehet tárgyalás nélkül határozatot hozni, ha a felek beleegyezése óta több mint három hónap eltelt. További esete, ha csak a perköltségről kell határozni. Illetve a bíróság olyan határozatai, amely nem ítélet, szintén hozhatók tárgyalás nélkül, ha nincs eltérő rendelkezés. Végül, a mulasztásos eljárásban hozott ítélet alapjául is csak az írásbeli kérelmek szolgálnak, és a Mahnverfahren eljárás szintén teljesen írásbeli. Vannak még példák, így az iratok alapján hozott ítélet.¹⁶⁷

A fellebbezés korlátozása

A bíróságokra nehezedő munkateher csökkentésének egyik módja a fellebbezés korlátozása, például a tényeket illetően. A Reformtörvény célja, hogy erősítse az elsőfokú bíróság szerepét, és korlátozza a fellebbviteli eljárás hatókörét az elsőfokú döntés ellenőrzésére. Azt megelőzően a fellebbviteli bíróság teljesen újratárgyalta az ügyet, a felek új tényeket is felhozhattak a fellebbviteli szakaszban. Ez az elsőfokú eljárást súlytalanná tette, hiszen az „igazi” eljárás csak másodfokon kezdődött. A reformot követően a másodfokú bíróság kötve van az elsőfokú bíróság ténymegállapításaihoz, és az anyagi jog helyes alkalmazását vizsgálhatja csupán. A tényeket csak akkor, ha alapos kétség merül fel az elsőfokú bíróság ténybeli megállapításainak helyességével vagy teljességével kapcsolatban. Új tényállításokat lehet tenni, de azok elfogadhatóságát lényegesen korlátozták. Másfelől a reform csökkentette a fellebbviteli eljárás igénybevételének a pertárgy értékén alapuló korlátozását. 2002 előtt csak akkor lehetett fellebbezéssel élni, ha a pertárgyérték, vagy a vitatott érték 1500 DM-t meghaladta (kb. 767 €). Jelenleg a fél

¹⁶⁷ ZPO 251a§

fellebbezhet, ha a vitatott érték 600 €-t meghaladja (Wertberufung) vagy ha az alsóbb bíróság engedélyt adott fellebbezésre (Zulassungsberufung). Az engedélyt akkor adja meg, ha az eset alapvető jelentőségű kérdést vet fel, vagy ha a jogfejlődés vagy az egységes jogalkalmazás megkívánja a másodfokú döntést. Ezzel kiszélesítette a jogalkotó a fellebbezés lehetőségét a másodfokú bírósághoz.¹⁶⁸

A meghallgatáshoz való jog védelme alkotmányos alapelv is a német jogban, így az Alkotmánybíróság védelmét is élvezzi (alkotmányjogi panasz útján). Ezt csak a többi jogvédelmi lehetőség igénybevétele után lehet benyújtani. 2002 előtt ez azt jelentette, hogy először kellett egy fellebbezés másodfokra, majd egy revíziós jogorvoslat mielőtt az Alkotmánybírósághoz fordulhatott volna. Ahol nem volt fellebbezés, azokban az ügyekben ez volt az egyetlen jogorvoslat, ami ahhoz vezetett, hogy az Alkotmánybíróságot előzőnlőtték az ilyen panaszok viszonylag kis fajsúlyú ügyekben (a fellebbezés a régi szabályok szerint csak 1500 DM-t meghaladó pertárgyértékű ügyekben volt lehetséges). Ezért bevezettek egy új, további jogorvoslati lehetőséget a meghallgatáshoz való jog sérelme esetén, ha fellebbezés vagy egyéb jogorvoslat feltételei nem állnak fenn.¹⁶⁹

A permenedzsmen

A bíróság kötelezettségeit az eljárás vonatkozásában, konkrétan a 139.§ szakaszt is érintette a 2001-es módosítás, amely kiterjesztette a bíróság információs és jegyzőkönyvezési feladatait. A szakasz értelmében a bíró feladata az ügy ténybeli és jogi oldalát megvitatni a felekkel, a szükséges kérdések feltevése és a felek tényállításainak kiegészítésére felhívás, ha az hiányos. A bizonyítási eszközeik megjelölése, és a megfelelő nyilatkozatok megtétele. Azon tények, amelyek nem vitásak a felek között, nem kell tovább felderíteni vagy bizonyítani sem. A bírónak meg kell jelölnie, az olyan jogi vonatkozásait az ügynek, amit a fél nyilvánvalóan nem vett észre, vagy irrelevánsnak tartott. Sokszor a jogi oldal megtárgyalásakor derül ki mely tények relevánsak, vagy hiányosak. Ezen túlmenően, a bíró

¹⁶⁸ OSZTOVITS András, *A német polgári eljárásjog reformja – vihar vagy előretörés?*, Magyar Jog, 2003/7. szám, 442-445.

¹⁶⁹ ZPO 321.a§

nem alapozhatja a döntését olyan jogalapra, amit a felek nem vettek számításba, ezért nem is nyilatkozhattak róla, a kérelmek megtétele során.¹⁷⁰

A tájékoztatás körében nem tisztázott, hogy mi a korlát, de nem lehet egyik fél érdeke szerint. A megfelelő kérelem-módosításokra is adott esetben ki kell terjednie. pl. ha ez mindkét fél érdekét szolgálja, akár azzal, hogy elkerülhető egy újabb per. Ám a bíró nem adhat javaslatot olyan jogi lehetőségre, amire a fél nem is gondolt. Ez a befolyás azonban nem korlátozza a felek szabadságát. Ha nem tesz eleget a fél a bíróság javaslatának, és nem egészíti ki a kérelmét, vagy nem pontosítja, a bíróság az eredetileg előadott tényekhez lesz kötve.

A 139.§ (2) szerint a bíróságnak tájékoztatni kell a feleket, ha szándékában áll olyan tényre vagy jogra alapozni a határozatát, amit a fél nyilvánvalóan figyelmen kívül hagyott, vagy jelentéktelennek tulajdonított; ugyancsak köteles tájékoztatni a feleket az álláspontjáról egy jog vagy ténykérdésben, ha az különbözik a felek bármelyikének álláspontjától. Végül lehetőséget kell adnia a bíróságnak, hogy a felek észrevételeket tegyenek azokra a tény- vagy jogkérdésekre, amiket figyelmen kívül hagytak, jelentéktelennek tulajdonítottak, vagy másként értelmeztek, mint a bíróság. Azonban a kritikusok szerint a gyakorlati hatása kicsi az új rendelkezéseknek.¹⁷¹ Az esetjogban ugyanis már ezelőtt is jól körülhatárolt volt a bíróság feladata az eljárás vezetésében és felépítésében. Tehát ez inkább csak annak törvényi megjelenítése, nem keletkeztek új kötelezettségek.¹⁷²

Amíg az 1976. évi novella a feleket a per menetét támogató magatartásra kötelezte, addig a 2001. évi reformtörvény a bíróságtól követeli meg azt, hogy a kellő időben adott útmutatásai révén a feleket és ügyvédeküket aktivitásra ösztönözze. A módosított 139.§ „anyagi pervezetés” címszó alatt foglalja össze a bíróság feladatait, köztük a reform sarokkövének számító „útmutatási és közrehatási kötelezettséget” (Hinwirkungs- und Hinweispflicht). Eszerint a bíróságnak aktívan közre kell működnie abban, hogy a felek minden jelentős tényről kellő időben és kimerítően nyilatkozzanak, különösképpen az

¹⁷⁰ WALTER, Gerhard, *The German Civil Procedure Reform Act 2002: Much Ado About Nothing?* = TROCKER, N., VARANO, V.(szerk.), *The Reforms of Civil Procedure in Comparative Perspective*, Torino, 2005., 74-75.

¹⁷¹ SCHELLHAMMER, Kurt, *Zivilprozessreform und erste Instanz*, *Monatsschrift für Deutsches Recht (MDR)* (2001)., 1081-1085.

¹⁷² RÜHL, Giesela, *Preparing Germany for the 21st Century: The Reform of the Code of Civil Procedure.* = *German Law Journal* vol. 06. No. 06 2005., 909-942.

általuk állított tényekhez hiányzó adatokat egészítsék ki, a bizonyítási eszközeiket jelöljék meg, és az ügyet előmozdító indítványait tegyék meg.

A „meglepetésszerű” ítélet elkerülése érdekében a feleket figyelmeztetni kell a figyelmen kívül hagyott vagy jelentéktelennek tartott szempontokra, valamint a hivatalból figyelembe veendő körülményekre. A bírói útmutatást a lehető legkorábban kell megadni, és annak megtörténtét az ügyiratra fel kell jegyezni, ennek elmulasztása eljárási szabálysértés, és az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezéséhez vezethet. A rendelkezési elv és a tárgyalási elv továbbra is érvényesülnek, mivel a fél szabadon dönt arról, hogy a bíró útmutatását követi-e vagy sem. Ma elfogadott széles körben, hogy a bíró elsődleges felelőssége az ügy tisztességes és hatékony kezelésének biztosítása, annak érdekében, hogy a felek az igazságszolgáltatáshoz hozzáférjenek, és a meghallgatáshoz való jog érvényesüljön.¹⁷³ A bíró ezen kötelezettsége a tisztázásra nem jelenti azt hogy eltérhetne a pártatlanság követelményétől, nem segíthet egy félnek a pernyertességben.¹⁷⁴

A Landgerichte első fokú eljárásban gyakoribb az írásbeli előkészítő eljárás, mint az előkészítő tárgyalás, mert a felek számára kötelező a jogi képviselet, akiknél elvárás, hogy írásbeli beadványokkal éljenek, abban pedig a tényeket a lényegre szorítsák, és a vitás kérdésre koncentrálnak. Ez rengeteg időt takarít meg a bírók számára, mert a jogi képviselők feladata hogy a maguk teljességében leírják a megfelelő kereseti kérelmeket és az ellenkérelmet a bizonyítékokkal. A bíróságok ezen felül általában nagyon örülnek, ha a bonyolult ügyekben érdemi jogi érvelést tartalmazó nyilatkozatokat kapnak.

Az érdemi tárgyalás előtt, ha a bíróság szükségesnek látja, felhívja a feleket további kérelmek, nyilatkozatok tételére, a jogvita tárgyát, vagy a pertárgy értékét pontosítsák. A 282.(1) alapján a felek kötelesek az összes releváns tényt, iratot, feltüntetni, de ennek nincs közvetlen szankciója, nagyon liberálisan kezelik.¹⁷⁵

A főszabály a szóbeli tárgyalás, de írásbeli eljárás kivételesen lehet, ha a felek kéri (128.(2)§), kis pertárgyértékű, vagyis 600 €-t meg nem haladó ügyekben (495a§) az Amtsgerichte előtt. A tárgyaláson a bíró összefoglalja a ténybeli és a jogi kérdéseket, és a

¹⁷³ MURRAY, Peter - STÜRNER, Rolf, *German Civil Justice*, Carolina Academic Press, Durham, 2004.

¹⁷⁴ KARST, Thomas, *Federal Republic of Germany*, = GRUBBS, Shelby R., *International Civil Procedure*, The Hague: Kluwer International, 2003. 239-269.

¹⁷⁵ KOCH, Harald, DIEDRICH, Frank, *Civil Procedure in Germany*, Kluwer, 1998. 78-97., O'MALLEY, Stephen, LAYTON, Alexander, *European civil practice*, Volume 2., 2nd ed., London, Sweet & Maxwell, 2004. 194-200.

felek álláspontját, utalva az írásbeli nyilatkozataikra. Továbbá meg kell tárgyalnia a jogkérdéseket amiket a felek nem hoztak fel, ha a későbbi döntését alapozni akarja ezen pontokra (ZPO 278(3)§). Ez az eljárás a feleket szolgálja, hogy ellenőrizzék, hogy a bíró teljes mértékben és helyesen ismeri és értelmezi a nyilatkozataikat, hogy megelőzzék a meglepetést a későbbi ítélet ténybeli alapját illetően. Ezután a bíró a 279.§ szerint meg kell, hogy kísérelje az egyezség létrehozását, mielőtt a tanúkat és szakértőket meghallgatnák.

A bíróságnak kötelezettsége a tényállásban megalapozott ítéleteket hozni, és az ehhez szükséges tényeket és bizonyítékokat bizonyos eszközökkel megszerezheti. A szükséges mértékig tényfeltárást végezhet. Ha a bíróság arra a következtetésre jut, hogy egy tényállítás bizonyítása szükséges és a bizonyíték felhasználása nincs kizárva, a bíróság végzést hoz a bizonyítás elrendeléséről, ami tárgyaláson fog történni. A bizonyításra szoruló tények azonban csak azok, amelyek relevánsak a jogvita eldöntése szempontjából, a felek között vitások, és más módon még nincsenek bizonyítva.

A felek meghallgatása nem tanúként történik, ennek van a legkisebb bizonyító ereje a többi bizonyítási eszközhöz képest, hiszen általában az általa elmondottak egyébként is benne vannak a kérelmében, nyilatkozatában, védekezésében. A bizonyítás elrendelésének tartalmaznia kell, hogy mely tényeket kell bizonyítani, milyen bizonyítási eszközzel, és mely fél viseli a bizonyítási kötelezettséget és terhet.

Bár a tények előadása az azokra vonatkozó bizonyítékokkal a felek feladata az eljárás során, maga a bizonyításfelvétel hivatalból történik. Így a felek jelen lehetnek, de nem kötelező, akkor is meg fog történni, ha egyik fél sincs jelen.¹⁷⁶ Az okirati bizonyítás esetében a bírósági gyakorlatban kialakult, hogy a másik fél kötelezettsége a birtokában lévő okirat bemutatása, ami szükséges a bizonyításhoz azon fél számára akinek bizonyítási kötelezettsége van. Ha önként nem szolgáltatja az okiratot, a bíróság felhívja. Ha ennek sem tesz eleget, akkor a bizonyításra kötelezett fél tényállítását valószínűleg fogja elfogadni a bíróság. Ha a fél szándékosan megsemmisíti vagy eltitkolja a bizonyítékként szolgáló okiratokat, amit a másik fél felhasználna, a bíróság a másik fél állításait az okirat tartalmáról és jellegéről valószínűleg fogja elfogadni (ZPO 444§). A fél, ha állítását nem tudja más módon bizonyítani vagy nem teljes mértékben, kérheti, hogy a bíróság hallgassa meg

¹⁷⁶ GRAEF, Ralph Oliver, *Judicial Activism in Civil Proceedings: a Comparison between English and German Civil Procedural Approaches*, Pro Universitate Verlag, Sinzheim, 1996., 49-51.

az ellenfelet azon tényekről amit bizonyítani kellene. Olyan tényekre nem irányulhat a kérelem, aminek az ellenkezőjét már a bíróság bizonyítottan találta. Ha a fél hozzájárul a meghallgatáshoz, a másik fél kérelmére vagy hivatalból, a bíróság a vallomását az ügy összes körülményére tekintettel fogja figyelembe venni, és szabadon mérlegeli, hogy az adott tényeket bizonyítottan találja vagy nem.¹⁷⁷ A bíróság meghallgathatja a bizonyításra kötelezett felet is a vitás tényről, ha az egyik fél kéri és a másik beleegyezik. A fél kérelme nélkül hivatalból is elrendelheti a bíróság az egyik fél vagy mindkét fél meghallgatását, a bizonyítási kötelezettségtől függetlenül, ha a tárgyalás és a bizonyítás eredménye nem elegendő, annak érdekében, hogy meggyőződést szerezzen egy bizonyításra szoruló tény valóságáról vagy valótlanágáról. Ilyenkor a felet mindkét esetben tanúként hallgatják ki.¹⁷⁸ A bizonyítási eljárás tekintetében az a fontos változás, hogy a ZPO most már kimondja, hogy a bíróság elrendelheti harmadik személy birtokában lévő irat bemutatását.¹⁷⁹ Ugyancsak elrendelheti harmadik személy birtokában lévő tárgyak bemutatását vagy azt, hogy eltúrje tárgy megtekintését a bíróság által.

Az ún. Beschleunigungsmaxime, a gyors eljárás jelentése nem abszolút, mivel a túlzott gyorsaság az igazságtalanság veszélyét rejti a felekkel szemben, ha a bíróságok gyors, de nem alapos döntéseket kínálnak nekik, ahelyett, hogy törekednének a jogvita megalapozott és igazságos rendezésére. Az eljárás hátráltatása, akadályozása akár a jogalkotó, akár a felek vagy a bíróság által, komoly problémát jelent az igazságszolgáltatás számára, és sértheti az EJEE 6(1) cikkét is. Az ideális képe a polgári pernek egyetlen tárgyalás, amelyen elhangzik az álláspontok szóbeli ismertetése, megtörténik a bizonyítás, és az ítélelhozatal. A bíróság kötelezettsége a tényállás megállapítása, a kérdés az ő feladata, az érdemi tárgyalás előkészítése, ezek is az általános kötelezettségből erednek, hogy a bíró köteles előmozdítani az eljárást (Prozessförderungspflicht). Ennek fontos gyakorlati megvalósulása, hogy határidőket állapíthat meg, a felek számára, az előzetes írásbeli nyilatkozataik kiegészítésére vagy pontosítására.¹⁸⁰ A bíróság elrendelheti a felek személyes megjelenését a tárgyaláson, ami ésszerű azon ügyekben ahol a körülmények

¹⁷⁷ HESS, Burkhard, *Germany*, STORME, M., HESS, B., *Discretionary Power of the Judge: limits and control*, Kluwer, 2003., 395.

¹⁷⁸ KOCH, Harald, DIEDRICH, Frank, *i. m.*, 78-97.

¹⁷⁹ ZPO 142.§1.

¹⁸⁰ ZPO 273(2)§

tisztázása szükséges. A tárgyalás előkészítésekor a bíró elrendelheti iratok beszerzését a felektől a tárgyalásra, vagy közhivataloktól információt vagy iratokat kérhet.¹⁸¹ A tanúk megidézése viszont csak akkor megengedett, ha a felek írásbeli nyilatkozataikban megnevezték azokat. Ha pedig a tárgyaláson derül ki, hogy a bíróság által megidézett tanú vagy szakértő nem szükséges, a költségeket az a fél viseli, aki megnevezte a tanút vagy szakértőt.¹⁸²

A fenti kötelezettségek megvalósulása attól függ, milyen szankciók állnak rendelkezésre. Ezek elsősorban preklúziós jellegűek, a későn előterjesztett nyilatkozatokat kizárják. Ebből a szempontból minden tárgyalás, ha több van, mint egy, külön intervallumnak minősül, ami lehetővé teszi a bíró számára, hogy az utána megtett nyilatkozatokat kizárja. Az utolsó tárgyalás vége teljes tilalmat jelent a további új nyilatkozatok előterjesztésére.¹⁸³ Mindazonáltal a jog elenyészése a gyakorlásának megtiltása útján mindig is vitatott kérdés volt. Egyrésztől, annak veszélye, hogy mindenféle irreleváns nyilatkozat halmozódik fel mindkét fél részéről, azért, hogy később nehezebb kizárják azokat, így az ellenkező hatást érik el és hátráltatják az eljárást. Másrésztől a téves ítéletek veszélye, ha a bírók túl készségesek a kizárásban. Mivel az elkésett nyilatkozatot csak akkor lehet kizárni, ha az ügy eldöntését késleltetné, a vita azon folyik, hogyan kell értelmezni a késleltetést (Verzögerung, 296(1)§). Az egyik értelmezés szerint már akkor is késedelem valósul meg, ha az elfogadása az elkésett nyilatkozatnak az eljárás kiterjesztéséhez vezetne (ez az abszolút érteleme). A másik értelmezés szerint csak akkor van késedelem, ha az eljárás hosszabb ideig tartana az elkésett nyilatkozat elfogadásával, mint akkor, ha azokat időben terjesztették volna elő (relatív érteleme). A Szövetségi Alkotmánybíróság az utóbbi értelmezést támogatja, ha az „elméleti” menete az eljárásnak könnyen meghatározható. Ez megfelel a tisztességes eljárás követelményének is, és az ilyen nyilatkozatok akár még rövidíthetők is az eljárás időtartamát, ha például a tényállás megállapítását segítik.¹⁸⁴ Természetesen a fél joga gyakorlásának kizárása nem megengedett, ha a nyilatkozat késedelmes előterjesztése megelőzhető lett volna a bíróság megfelelő intézkedésével.

¹⁸¹ ZPO 273§

¹⁸² ZPO 273(3)§, KOCH, Harald, DIEDRICH, Frank, *i. m.* 80.; CHASE, Oscar G., HERSHKOFF, Helen (eds.), *i. m.* 195.

¹⁸³ ZPO 296a. §

¹⁸⁴ KOCH, Harald, DIEDRICH, Frank *i. m.* 75.

A bírót nem köti a kereseti kérelemben felhozott jogalap, sem az ellenkérelemben, és a feleknek nincs lehetőségük korlátozni a bíró jogi vizsgálatát, közös akaratukkal sem. A jogkérdések tekintetében a bírónak teljes autoritása van.¹⁸⁵

Az, hogy a bíró hogyan használja a törvény adta lehetőségeket a per menetének irányítására és tervezésére, nagyrészt saját mérlegelésén alapul. A német jog nem ír elő általában kötelező határidőt az eljárás menetére, egyes szakaszaira. Ha mégis van ilyen, például az alperes a keresetlevél kézhezvételétől két héten belül köteles jelezni, hogy kíván-e védekezést előterjeszteni (ZPO 278(1) szakasz), akkor is a bíró módosíthatja az ügy sajátosságára tekintettel. A bíró hatásköre tehát a formális eljárásmenet meghatározása (Formelle Prozessleitung) és a jogvita tárgyának bizonyos fokú felügyelete is (Materielle Prozessleitung). A bíró a szükséges mértékig megvitathatja a felekkel a jogvita mibenlétét, annak ténybeli és jogi oldalát, és kérdéseket tehet fel. Gondoskodnia kell arról, hogy a felek időben nyilatkozzanak és teljességében minden ténykérdésről, az elégtelen, hiányos tényállításaikat egészítsék ki, bizonyítékaikat jelöljék meg, indítványaikat tegyék meg. Ha egy fél egy körülményt figyelmen kívül hagyott vagy jelentéktelennek tulajdonított, csak akkor hivatkozhat rá a bíró az ítéletben, ha utalt rá a bíró a tárgyaláson, és a felek nyilatkozhattak arra. Ugyanez vonatkozik azokra a körülményekre is, amelyeket a bíró a felektől eltérően ítél meg.¹⁸⁶ Tehát itt alapvetően a bíróság vezeti az eljárást, a tárgyalást is beleértve. A bíró nyitja meg, és ő vezeti a tárgyalást, engedélyt ad kérdések feltevésére, és gondoskodik róla, hogy az ügyet alaposan megtárgyalják, és ne szakadjon meg a tárgyalás menete. Ha szükséges, nyomban kitűzi a folytatólagos tárgyalás időpontját. És ő az, aki lezárja az eljárást, ha úgy ítéli meg, hogy már alaposan megtárgyalták az ügyet, vagyis megérett az ítélelhozatalra. A német jog nem harctérként szemléli a bírósági eljárást, inkább egy egyensúlyt próbál elérni, melyben a bíró is köteles előmozdítani a tényállás tisztázását, és a felek is.

¹⁸⁵ ROSENBERG, L., SCHWAB, K. H., GOTTWALD, P., *Zivilprozessrecht*, 16th edition, C. H. Beck, Munich, 2004., 484.

¹⁸⁶ WALTER, Gerhard, *The German Civil Procedure Reform Act 2002: Much Ado About Nothing?* = TROCKER, N., VARANO, V.(szerk.), *The Reforms of Civil Procedure in Comparative Perspective*, Torino, 2005., 74-77.

A felek kérelmei

A német eljárást a rendelkezési elv (Dispositionsgrundsatz) továbbra is jellemzi, ami az eljárásjogi aspektusa az önrendelkezési jognak, a felek, nem pedig a bíróság határozza meg az eljárás megindítását, a tárgyát, és a befejezését. Azaz a bíróság nem indíthat hivatalból eljárást, és nem akadályozhatja meg, hogy a felek lezárják azt bármikor. A peranyag szolgáltatás a felek feladata, a tényeket és a bizonyítékokat ők tárják a bíróság elé. Nincs hivatalból nyomozás a bizonyítékok után a polgári perben.

A német eljárásban a keresetlevél akkor szabályszerűen benyújtott, ha a törvényi feltételek teljesülnek.¹⁸⁷ Az elsőfok erősítése kapcsán arról volt vita, hogy kell-e és ha igen, mennyiben, a felek kötelezettségét növelni az egymásnak adott információ és minden releváns adat csatolását illetően, az érdemi tárgyalás előtt. Az egyik lehetőség, hogy általános csatolási (disclosure) kötelezettséget vezetnek be, a felek számára, a keresetindítást követően. Vagy akár azelőtt is, követve a common law országokat. Ezzel szemben sok ellenállás van, a gyakorlatban az ilyen kötelező discovery teljes hiánya csak azért elfogadható, mert a bíróságok segítik a feleket a bizonyításban, olyan szabályokkal, hogy pl. vélelmek vannak, vagy a közvetett bizonyítékot is elfogadják.

A korábbi szabályozás szerint a felek kötelesek a kérelmet és védekezést a megfelelő időben előterjeszteni.¹⁸⁸ Aki nem teszi meg határidőben, és ezzel a tárgyalást elhúzza azáltal, hogy későbbi szakaszban terjeszt elő új peranyagot, és nincs alapos oka a félnek a késedelemre, akkor kizárják az ilyen kérelmeket, nyilatkozatokat.¹⁸⁹ A módosítás után (1998) az elsőfokú eljárásban elő nem adott kérelmek és védekezés a másodfokú eljárásban csak akkor hozhatók fel, ha alapos oka van a félnek a késedelemre.

A keresetlevélben meg kell jelölni a bíróságot, amelyhez benyújtja, a feleket, a jogvita tárgyát, és a tényeket, amin alapul, és az azt alátámasztó bizonyítékokat. Ezen felül, tartalmaznia kell, hogy mit kér, mi a célja, és a keresettel érvényesített jogot, és a kifejezett kérelmet. A keresetlevélben megjelölheti a jogszabályokat és jogi minősítést, de nem köteles erre, hiszen a jog alkalmazása a bíróság feladata, neki a jogot hivatalból kell ismernie és alkalmaznia.

¹⁸⁷ ZPO 253.§

¹⁸⁸ ZPO 282.§

¹⁸⁹ ZPO 296 (1) §

Az alperes részére történő kézbesítés egy hivatalos cselekmény, amit a bíróság hivatalból végez. A kézbesítést követően a jogi perfüggőség beáll (Rechtshängigkeit). Ez joghatással van a hitelező vagy adós helyzetére, mert megszakítja az elévülést, és szigorúbb felelősséget alapoz meg egyes esetekben. Jogkövetkezménye, hogy a jogvita tárgyában ennek a pernek a folyamatban léte alatt nem indítható újabb per a felek által, és az eljáró bíróság hatáskörét nem érinti az alapjául szolgáló körülményekben bekövetkezett változás. Tehát nem lehet ugyanazon pertárgyra új keresetet benyújtani, és a bíróság hatáskörét és illetékességét is rögzíti, még akkor is, ha az alapul szolgáló tények később megváltoznak (perpetuatio fori). A kézbesítéstől rögzül a per tárgya is, mert utána változtatni vagy kiegészíteni csak az alperes beleegyezésével lehet, vagy a bíróság javaslatára.¹⁹⁰ Az alperes hozzájárulását vélelmezik a keresetváltoztatás vonatkozásában, ha nem emel kifogást, de perbeocsátkozik a megváltoztatott kereset alapján.¹⁹¹ Az alperesi ellenkérelem határidejét a bíróság megállapítja, ha ezt elmulasztja, ez kizárja a felet, hogy később előadja a tényállítást, nyilatkozatot.¹⁹² Ezért nemcsak felesleges, de egyenesen káros is az információ visszatartása azért, hogy taktikai előnyre tegyen szert azzal, hogy majd csak a tárgyaláson adja elő.¹⁹³

A hatáskör szabályai általában kötelezőek és a bíróságnak hivatalból kell figyelembe venni. A helyi bíróságok közötti illetékességi megosztás nem ilyen szigorú, csak akkor kell figyelembe venni az illetékesség hiányát, ha a kifogást az első tárgyaláson (előkészítő tárgyaláson) terjesztik elő.

A keresetlevél kézhezvételétől számított 2 héten belül az alperesnek tájékoztatnia kell a bíróságot, hogy kíván-e védekezést előterjeszteni. Ebben az esetben további 2 hét áll rendelkezésére, a védekezés előterjesztésére. A védekezést írásban kell előterjeszteni. Ezt a bíróság kézbesíti a felperesnek. A felperesnek ezután lehetősége van írásbeli választ adni a védekezésre. Ezt az alperes megkapja, aki egy további írásbeli nyilatkozattal válaszolhat.

A felek lehetséges indítványai:

¹⁹⁰ ZPO 263.§

¹⁹¹ ZPO 267.§

¹⁹² ZPO 296.§

¹⁹³ STADLER, Astrid , HAU, Wolfgang , *The Law of Civil Procedure*, = J. ZEKOLL, M. REIMANN, *Introduction to German Law. 2nd. Edition*, Kluwer Law International, 2005., 365-386.

- a keresettől elállás: a keresettől elállás az alperes hozzájárulása nélkül csak addig lehetséges, míg a tárgyaláson az alperes érdemben nyilatkozik. Ezután csak alperes hozzájárulásával. Ilyenkor érdemi határozat nem születik, a felperesnek meg kell térítenie az eljárási költséget de bármikor újra bíróság elé viheti az ügyet.
- lemondás a jogról: a felperes már nem kéri azt, amit a kereseti kérelemben előadott, és beismeri, hogy nem jogosult a keresetben foglaltakra. ezt a bíróságon kifejezetten be kell jelenteni. Az alperes kérelemre kap egy ítéletet a lemondásról, további érdemi vizsgálat nélkül.
- a követelés elismerése: az előzőnek a fordítottja, az alperes elismerheti a követelést, a felperes kérelmére a bíróság ítéletet hoz az elismerésről, további vizsgálat nélkül.
- alperes késedelme: ha nem jelzi, hogy kíván-e védekezést előterjeszteni, a felperes kérelmére a bíróság mulasztási ítélet hoz anélkül, hogy tárgyalást tartottak volna. Az ítélet alapja az a körülmény, hogy nem nyilatkozott időben.
- a beismerés: csak tényekre vonatkozik, és nem a kereset jogalapjára vagy az ellenfél jogi érvelésére, de nem is a kereseti követelés elismerésére. Még ha minden tényt beismer is az alperes, ami a keresetlevében szerepel, akkor is kérheti a kereset elutasítását, a jogalap fenn nem állása miatt.

A valós tények előadásának kötelezettségét a 138.§ tartalmazza. A feleknek az ügy körülményeiről teljességében és a valósággal egyező módon kell nyilatkozniuk; a félnek válaszolnia kell a másik fél által állított tényekre; a kifejezetten nem cáfolt tényeket úgy tekintik, hogy a fél beismeri, kivéve, ha a fél egyéb nyilatkozataiból nyilvánvaló, hogy azokat cáfolni szándékozik; végül a tudomás hiánya csak olyan tényekkel kapcsolatban fogadható el, amelyek nem a fél személyes cselekményei voltak, vagy nem személyesen érzékelte azokat.

Ami a fél igazmondási kötelezettségét illeti, habár a 138.(1)§ kötelezettséget fogalmaz meg, nincs közvetlen szankciója vagy eszköz annak kikényszerítésére, a kötelezettség megszegése esetében. Ám ha egy fél olyan tényt állít, amiről tudja, hogy nem felel meg a valóságnak, és ez a bíró tudomására jut, ez hátrányos lesz a fél számára a bizonyítékok értékelésénél. Az egyik része az igazmondási kötelezettségnek, hogy csatolni kell minden olyan tényt ami releváns, és nem hallgathat el még kedvezőtlen tényeket sem. De ez is korlátozott, mert nem köteles olyan tényt csatolni, ami bűncselekménnyel vádolná,

kedvezőtlen fényt vetne rá, vagy lehetővé tenné, hogy az ellenfél viszontkeresettel éljen.¹⁹⁴ Azon a kötelezettségen túl, hogy a tények teljes és valós előadására kötelesek a felek, nincs általános kötelezettség a felek számára, hogy információt adjanak vagy csatoljanak bizonyítékot a másik fél érdekében. A felek általános kötelezettsége a nyilatkozatok időszerű megtétele és az eljárás gyors lefolytatása. A feleknek olyan korai időpontban kell az indítványukat és nyilatkozataikat megtenni, ahogy az lehetséges. Ehhez egy gondos és eljárást elősegítő magatartás mércéjét alkalmazzák. Bár ez a kötelezettség nem jelenti azt, hogy mindent csatolni kell, ami esetleg releváns lehet, de egyik fél sem tarthatja vissza a nyilatkozatát a tárgyalás utolsó pillanatáig. Ha a későn előterjesztett nyilatkozat elfogadása az ügy befejezését hátráltatná, és nem igazolta alapos okkal a késedelmet, ki lehet zárni a nyilatkozatot (ZPO 296(2)§).

Az általános szabály, ha a fél nem tesz meg egy eljárási cselekményt a megadott határidőn belül, további figyelmeztetés nélkül ki lesz zárva annak pótlás későbbi időpontban, szakaszban (ZPO 230, 231.§). Ez különösen alkalmazandó a kifejezetten előírt törvényi határidőkre (Notfristen), például: határidő annak jelzésére, hogy védekezést kíván benyújtani az alperes (ZPO 276(1)§), a kifogás előterjesztésére (ZPO 339(1)§), a fellebbezés benyújtására (ZPO 516§), a panasz (Beschwerde) előterjesztésére. Ám ezekben az esetekben is, ha elmulasztja a határidőt a fél, lehetséges és gyakori is, hogy két héten belül kéri az eredeti állapotba visszaállítást, ha a fél önhibáján kívül akadályozva volt a határidő megtartásában (Wiedereinsetzung in den vorigen Stand, ZPO 233,234.§).

A felek határozzák meg a tényállításaikat, de nem feltétlenül ők határozzák meg, milyen bizonyítékokat lehet megengedni a tények alátámasztására. Nyilvánvalóan a bíró nagymértékben a felek információira alapoz a releváns iratok létezésére, és a lehetséges tanúkat illetően. De egyedül a tanúbizonyítás az, amit a félnek kell indítványoznia, minden más bizonyítás (szakértő, szemle, iratok, hatósági adatok) a bíróság által hivatalból is elrendelhető (amellett, hogy a fél is indítványozhatja). Azonban a gyakorlatban csak akkor rendel el a bíróság, ha az alperes vitatja a követelést. A bíróság továbbá kérhet közigazgatási hatóságoktól iratokat és információt akkor is, ha a felek nem utaltak ezen

¹⁹⁴ KOCH, Harald, DIEDRICH, Frank, *Civil Procedure in Germany*. Kluwer, 1998., 27-35.

iratokra. A bíró elrendelheti a felek birtokában lévő iratok bemutatását.¹⁹⁵ A német ZPO szerint szakértő kirendelésére és szemlére lehetősége van a bírónak hivatalból. Dokumentumokat akkor használhat fel bizonyítékként, ha legalább az egyik fél hivatkozott azokra.

Az elsőfokú eljárás gyorsítását és a perindítási szakasz egyszerűsítését célozta a 2002-es osztrák eljárásjogi reform, melynek legfontosabb elemei a bíróság permenedzselési eszközeinek erősítése, és a felek együttműködési kötelezettségének előírása az eljárás során.

A nyilatkozat kizárása

A német ZPO-hoz egészen hasonlóan megteremti a felek kötelezettségét az eljárás előmozdítására (Prozessförderungspflicht), az osztrák ZPO 178. §-ban. A ZPO 179. szakasz, szintén a német szabályozással egyezően, lehetővé teszi a bíróságnak, hogy kizárja a fél nyilatkozatát, ha nagyfokú hanyagságból nem terjesztette elő korábban, amennyiben a nyilatkozat figyelembevétele az eljárás ezen későbbi szakaszában az érdemi döntés meghozatalát jelentősen késleltetné.

Annak érdekében, hogy minimalizálják a később irrelevánsnak bizonyuló tényekre vezetett bizonyítás miatti idővesztést, a bíróság és a felek az eljárás minél korábbi szakaszában megtárgyalják az ügy ténybeli és jogi vonatkozásait. A bírónak nem szabad jogi álláspontját közölnie, de fel kell tárnia az ügy lehetséges jogi vonatkozásait, annak érdekében, hogy a feleket ne érje meglepetésszerűen az ítéletben képviselt bírósági álláspont.¹⁹⁶

Permenedzsmen

A bíróság a keresetlevél beérkezése után kitűz egy első tárgyalást (erste Tagsatzung) vagy elrendeli, hogy az alperes írásbeli választ terjesszen elő a keresetlevélre 4 héten belül.¹⁹⁷ A

¹⁹⁵ ZPO 273.§

¹⁹⁶ BAJONS, E.-M., *Civil Procedure for Austria revisited. An outline of recent Austrian civil procedure reforms*, = The Reforms of Civil Procedure in Comparative Perspective, szerk. TROCKER, N., VARANO, V., Torino, 2005., 121.

¹⁹⁷ FRAD, Thomas, SCHIMKA, Benedict, *i. m.* 57-73.

Bezirksgerichte előtt két lehetősége van a bírónak, a pénzbeli követelések esetében 30.000 €-ig kötelező az automatikus fizetési meghagyásos eljárás. A másik lehetőség a 30.000 € feletti olyan pénzbeli követelésekre, melyek a Bezirksgerichte hatáskörébe tartoznak, a bíró kitűzi az első tárgyalást. Ha nem jelenik meg az alperes, mulasztási ítéletet bocsát ki a bíróság, amely négy héten belül jogerőre emelkedik. Ha megjelenik az alperes az első tárgyaláson, rendes eljárás kezdődik, és kitűzik az érdemi tárgyalást.

A Landesgerichte előtt szintén két lehetőség van a bíró számára: vagy felhívja az alperest, hogy nyújtsa be védekezését egy adott határidőn belül, ami nem lehet hosszabb, mint 4 hét. Ha alperes nem válaszol, a felperesnek kérelmeznie kell a mulasztási ítélet meghozatalát, ami végrehajthatóvá válik, ha a kézbesítést követő 4 héten belül nem érkezik fellebbezés. Ha időben válaszol az alperes, rendes eljárás kezdődik, és kitűzik az érdemi tárgyalást. A másik lehetőség, hogy kitűzi a bíróság az első tárgyalást, és ugyanúgy történik a további eljárás, mint a Bezirksgerichte előtt.

Ha a bíró nem utasítja el a keresetet formai hibák miatt, tárgyalást tűz ki, ez az ún. első tárgyalás. A felek egyeztetésre idézhetők, ahol az alperes hivatkozhat joghatóság hiányára, hatáskör hiányára, res iudicata-ra, vagy perfüggőségre. Az ügy érdemét nem vizsgálják. Ha az alperes perbebocsátkozása (vagyis az, hogy érdemi védekezést fog előterjeszteni) valószínű, a bíró eltekinthet az első tárgyalástól, és egyből felhívhatja az alperest, hogy nyújtsa be védekezését, maximum 4 héten belül. Ha nem jelenik meg az alperes, és nem nyújt be védekezést, a felperes kérheti az alperes marasztalását. Ha védekezést terjeszt elő, szóbeli tárgyalást kell tartani. Erre felperes idézést kap a bíróságtól, az alperesi védekezéssel együtt. A tárgyalási időköz 8 nap.

A tárgyalási szakasz általában számos tárgyalásból áll össze (Tagsatzungen). A ZPO hat bizonyítási eszközt különböztet meg: az okiratok (Urkunden); tanúk (Zeugen); szakértők (Sachverständige); szemle (Augenschein); a felek vallomása (Parteienvernehmung); és más eszközök, ha hozzájárulnak a tényállás tisztázásához. Okiratot csak akkor kell bemutatni, ha valamelyik fél hivatkozott arra. A felek kötelezettsége, hogy az ügyet teljes mértékben terjesszék a bíróság elé, és minden bizonyítékot a kereseti kérelem vagy a védekezés alátámasztására (ZPO 178. §). Ha a felek nem működnek együtt a bírósággal ennek során, ezt a bíróság a bizonyítékok mérlegelése során figyelembe fogja venni.

A bíró a tisztességes eljárás érdekében a bizonyítási folyamatot aktívan irányítja a tényállás tisztázása vagy a teljessége érdekében, ennek során pl. a tanúkat kikérdezi, és a beleegyezése szükséges, hogy a fél kérdést tegyen fel. A bíró másrészt „menedzseli” is az eljárást. Felhívja a feleket, hogy tegyék meg nyilatkozataikat, kitűzi a tárgyalást, stb. A bizonyítás körében a bíróság a felajánlott bizonyítást mellőzheti is. Kérelemre a bíróság kötelezheti az ellenfelet a birtokában lévő okirat bemutatására. Ennek megtagadása nem jár szankcióval, de a mérlegelés körébe esik a bírói döntés meghozatala során. A bizonyítékok körében okiratot csak akkor kell csatolni, ha az egyik fél arra hivatkozott. A bíróság hivatalból vagy a fél kérelmére rendel ki szakértőt. A szakértői vélemény nem köti a bírót, és további szakértőt is kirendelhet. A bíró erős pozíciója a permenedzselés terén a legjellemzőbb sajátossága az osztrák eljárásjognak. A bizonyítás terjedelme befolyással van a pertartamokra. Az elsőfok általában 1-3 év alatt hoz érdemi döntést, a fellebbviteli bíróság 3-6 hónap alatt.¹⁹⁸

Ausztriában a ZPO 183. szakasz teszi lehetővé a hivatalból bizonyítást, ha alapos okkal várható, a kereseti kérelem alapján vagy az eljárás menete alapján, hogy ez a bizonyíték a releváns tények tisztázását elősegíti. Az okirati bizonyítás azonban csak akkor megengedett, ha a felek egyike hivatkozott az adott okiratra. A tanúkihallgatás és az okirati bizonyítás pedig nem megengedett, ha mindkét fél ellenzi azt. Egyébként a hivatalból bizonyítás kivételesen fordul elő a gyakorlatban.¹⁹⁹

A felek kérelmei

Az eljárás megindítása keresetlevéllel történik (Klage). Ez tartalmazza a felek megjelölését, per tárgyát, a jogalapot, a bizonyítékokat, a pertárgy értékét, a konkrét kereseti kérelmet. Minden keresetlevelet és az alperes válaszát is írásban kell benyújtani. Ezen felül szóban is elő kell adni a tárgyaláson. A keresetlevélnek kötelező kellékei vannak, hazánkhoz hasonlóan. Főszabály szerint a felek 4000 € értékhatárig jogi képviselő nélkül jogosultak

¹⁹⁸ lásd az I./c Táblázatot

¹⁹⁹ OBERHAMMER,P., DOMEJ, T., *i. m.*, 103.

keresetlevél benyújtására. Ha ezt meghaladja a pertárgyérték, ügyvédi képviselőt kötelező (Rechtsanwalt). A bírósági illeték számításának alapja a pertárgyérték.²⁰⁰

Az eljárás kezdő időpontja a keresetlevélnek a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bírósághoz történő benyújtásának időpontja. A perfüggőség beáll ettől kezdve a bíróság viszonylatában (Gerichtsanhängig). A felek egymás közötti viszonyában a perindítás hatálya a keresetlevélnek az alperessel való közlésével áll be (Streitanhängig).²⁰¹ A felperes leszállíthatja a kereseti követelést az eljárás során. A kereset kiterjesztése az alperes beleegyezésétől függ, ennek hiányában pedig a bíróság döntésétől, hogy engedélyezi-e vagy nem.

Elsőfokon a szóbeli elem erősebb, másodfokon és harmadfokon majdnem mindig írásbeli és nem nyilvános a tárgyalás. Azonban mindig kontradiktórius az eljárás, a bíró irányítása mellett. A polgári eljárás alapelvei a meghallgatáshoz való jog, nyilvánosság, közvetlenség, szóbeliség, a hatékonyság és az eljárás koncentrálása, a felek rendelkezési joga (és a kérelemhez kötöttség), és a bíró korlátozott tényfeltáró jogköre. Érvényesül a felek rendelkezési joga az eljárás megindítása, a per tárgyának meghatározása, az elismerés, lemondás, egyezségkötés cselekményeit illetően. A bíró nem terjeszkedhet túl a kereseti kérelmen és az ellenkérelmen.

A határidőkkel kapcsolatos legtöbb szabály az osztrák ZPO 123–129. és 140–143. cikkeiben, valamint a bíróságok szervezetéről szóló törvény (GOG) 89. cikkében található. Főszabály szerint az eljárás egyik elemének elmulasztása kizárja a mulasztó felet az eljárás következő szakaszából (kizáró hatás, ZPO 144. cikk). Ez alól létezik néhány kivétel, például a ZPO 289. cikkének (2) bekezdése (a bizonyítási eljárásban való részvétel elmulasztásának következményei), és a ZPO 491. cikke (a fellebbezési eljárásban történő részvétel elmulasztásának következményei) alapján. A mulasztás törvényes következményeire nem szükséges a felet külön figyelmeztetni, csak a törvényben megjelölt különös esetekben. A mulasztás következményei tehát automatikusan állnak be, feltéve,

²⁰⁰ O'MALLEY, Stephen, LAYTON, Alexander, *European civil practice*, Volume 2., 2nd ed., London, Sweet & Maxwell, 2004., 22.

²⁰¹ O'MALLEY, Stephen, LAYTON, Alexander, *European civil practice*, Volume 2., 2nd ed., London, Sweet & Maxwell, 2004., 22-23.

hogy a törvény a mulasztás folytán meghatározott joghátrányok megvalósulását kérelemtől nem teszi függővé.²⁰²

A határidő elmulasztásának az általános következményeken túl más speciális következményei is lehetnek. A legjelentősebb ilyen speciális következmény az, hogy a határidőt elmulasztó fél ellenfele a határidő elmulasztására hivatkozva kérheti az elmarasztaló ítélet meghozatalát (ZPO, 396. és 442. cikkek). A ZPO 170. cikke alapján, ha a felek egyike sem jelenik meg a bíróság előtt, az eljárást legalább három hónapra felfüggesztik. A tárgyaláson való részvétel vagy az eljárás során előírt egyéb cselekmény megtételének elmulasztása esetén a következő jogorvoslati lehetőségek állnak rendelkezésre a hátrányos jogkövetkezmények elhárítására:

Az eredeti állapot visszaállítása (ZPO, 146. §), az Ellentmondás (*Widerspruch*) (ZPO, 397a. és 442a. §) és a Fellebbezés (*Berufung*) (ZPO, 461ff. cikk).

A magyar jogalkotás a novelláris utat választotta a reformok megvalósítására. Mai napig elmondhatjuk, hogy a Pp. szabályozása eklektikus, hiszen valamennyi korszak nyomát felfedezhetjük benne, ezek nyom nélkül nem múltak el, az újabb novellák pedig még színesebb képet eredményeztek, visszanyúlva a Plósz-féle Pp.-hez, vagy külföldi minták átvételével.²⁰³ A 80-as években született egy javaslat az újrakodifikálásra, de a rendszerváltás forгатagában ez elveszett.

A Polgári Perrendtartás mindennapos munkaeszköze a bírónak, ügyvédnek, jogásznak. Ebből adódik, hogy számos jogintézménye, és egyedi rendelkezése rögződött a gyakorló jogászok tudatában, emiatt a szabályozási rendszerhez csak nagy körültekintéssel lehetne hozzányúlni. A törvényelőkészítés időtartamára vonatkozóan általános vélekedés, hogy az elsietett előkészítés nem hozhat jó eredményt. Az '52-es Pp. rendkívül rövid idő alatt készült el, az 1868. évi Polgári Törvénykezési Rendtartást szintén egyik napról a másikra vezették be, és hiába ideiglenesnek szánták, az végül több mint 40 évig hatályban maradt.

²⁰² ZPO 145. § (1)

²⁰³ NÉVAI László, *Egy új polgári perrendtartás koncepciójáról*, Magyar Jog, 1983. április, XXX. évf. 4. szám, 289-305.

Az 1911-es Pp. előkészületi munkálatai ehhez képest már-már irreálisan hosszúnak hatnak a több évtizedes munkával.²⁰⁴

Mindenesetre fontos, hogy széles körű érdemi vita alakuljon ki a jogtudományban és a jogéletben, a reformok kérdéseiről, és ezeket az álláspontokat vegyék is figyelembe a koncepciók készítésekor. Az egyszerűsítés és gyorsítás, mint legfontosabb cél megfogalmazása csupán egy nagyon fontos gyakorlatias szempont, amit a törvényelőkészítés során feltétlenül szem előtt kell tartani, de önmagában véve sem koncepciónak, sem alapelgondolásnak nem tekinthető, csupán egy jelentős eleme a célkitűzéseknek. Egy új törvény koncepciója ezt is magában kell, hogy foglalja, de maga egészében véve ennél lényegesen többnek kell lennie. A cél egyfelől az kell, hogy legyen, hogy a törvény adekvát legyen a társadalmi viszonyokhoz. Ebben az értelemben nem csak arról van szó, hogy napjaink követelményének megfeleljen, mivel legalábbis lehetőség szerint a törvények az elkövetkezendő évekre, netán évtizedekre készülnek, ezért meg kell kísérelni legalább annak elemzését, vizsgálatát, aminek bekövetkezése várható.

A célok egyébként, amiket a '80-as években Névai megfogalmazott, a polgári eljárásjogban a per megszervezése és lebonyolítása demokratizmusának és hatékonyságának következetes egyidejű továbbfejlesztése. Az első cél amint az a későbbiekből kiderül, azt takarná, hogy a felek aktívabban vegyenek részt az eljárásban, ne hagyatkozzanak a bíróság gyámkodására, vagyis a felek nagyobb részvételét és felelősségét a per menetében, bár ez esetben nem tudom, vajon hogyan lehet ezt egyidejűleg a hatékonyság fokozásával elérni, ugyanis a két cél gyakran ellentétes viszonyban áll egymással.

A felek kérelmei

A rendelkezési elv tartalmát az ügyész polgári eljárásbeli részvételéről szóló 1/1994. (I.7.) AB határozat indokolása fejtette ki. A feleket megillető rendelkezési jog azt jelenti, hogy a fél anyagi és eljárási jogaival szabadon rendelkezik, így mindenkinek szabadságában áll anyagi jogainak eljárási érvényesítése, a bíróság igénybevétele, peres vagy nem peres eljárás kezdeményezése is. Az eljárásjogi értelemben vett fél rendelkezési joga az alkotmányos önrendelkezési jog egyik aspektusa, eljárásjogi vonatkozása, amely az egyén

²⁰⁴ NÉVAI László, *i. m.*, 289-305.

autonómiáját érinti, illetőleg azzal kapcsolatos. Az önrendelkezési jog fontos tartalmi eleme - egyebek között - az egyén joga arra, hogy az igény állapotába került alanyi jogait a különböző állami szervek, így a bíróság előtt is érvényesítse. Az önrendelkezési jog azonban, mint az általános cselekvési szabadsághoz való jog, a jogérvényesítéstől való tartózkodás, a nem cselekvés jogát is magában foglalja. Mivel ez a jog az egyén autonómiájának védelmére szolgál, általában mindenkinek szabadságában áll eldönteni, hogy jogai és törvényes érdekei védelmére nyitva álló és alkotmányosan biztosított hatósági igényérvényesítési utat igénybe veszi-e vagy attól tartózkodik. A fél rendelkezési jogának elvonása, illetőleg "helyettesítése" sérti az Alkotmány 57. § (1) bekezdését. Alkotmányosan indokolt kivételektől eltekintve, senkinek sincs tehát joga ahhoz, hogy más jogát - a jogosult akaratától függetlenül - bíróság elé vigye. Az olyan szabályozás, amely a közvetlenül érdekelt, ún. materiális fél akaratától függetlenül, sőt annak ellenére is általában teszi lehetővé más számára a bíróság "igénybevitelét", a jogok és kötelezettségek bíróság elé vitelét, az Alkotmány 57. § (1) bekezdésében biztosított alapjogot sérti, mert az alkotmányos indokok hiányában eleve nem lehet e jog sem szükségszerű, sem arányos korlátozása. Ehhez kapcsolódóan, a VI. Novella megszünteti a bíróság általános kitanítási kötelezettségét, és azt csak a perbeli jogok és kötelezettségek tekintetében tartja fenn, az anyagi jogiakban nem. A bíróság részrehajlásmentes eljárása kizárja annak lehetőségét, hogy a pert vezető bíró az anyagi jogi szabályok tartalmáról nyújtson az egyik félnek jogértelmező tájékoztatást. A rendelkezési elv értelmében a felek azok, akik jogosultak és egyben kötelesek is arra, hogy az ügy eldöntéséhez szükséges bizonyítékaikat rendelkezésre bocsássák, bizonyítási indítványaikat előtejjessék, és viseljék annak következményét, ha ennek a kötelezettségüknek nem a törvényben előírt módon, vagy sikertelenül tesznek eleget. A bíróság feladata ebben a körben a jóhiszemű joggyakorlás követelményének biztosításán túl, a bizonyítási teherrel összefüggő kötelező előzetes tájékozódásra korlátozódik. A bíróság a bizonyítandó tény, illetve a bizonyító fél megnevezésén, valamint a bizonyítás kötelezettségének sikertelenségéhez kapcsolódó törvényi jogkövetkezmények ismertetését meghaladó tartalommal - így például az alkalmazandó anyagi jogi szabályról, annak értelmezéséről - nem adhat tájékoztatást.²⁰⁵

²⁰⁵ Az 1952. évi III. törvény Kommentárja, Complex CD Jogtár.

Az 1995-ös novella (1995. évi LX. törvény) fő célja a perek elhúzódásának megakadályozása, de a felek és a bíróság viszonyán is változtatott. A Novella indokolása szerint: „A bíróság feladata nem a felek saját érdekeinek az érvényesítése a felek helyett és akaratuk vagy nemtörődömségük ellenében, hanem a felek érdekérvényesítési lehetőségének biztosítása, egy hatékony, semleges perben.” Innentől lett kötve a bíróság a felek által előterjesztett kérelmekhez, jognyilatkozatokhoz, és a rendelkező cselekményekhez, amelyek érvényességét korábban a bíróság hozzájárulásától tették függővé. A bizonyítási eljárás időbeni elhúzása ellenében hat az a rendelkezés, hogy a keresetlevélhez csatolni kell az olyan okiratot is, amelynek tartalmára a felperes bizonyítékként hivatkozik.

A Novella beiktat egy generálklauzulát: „...A fél köteles a tényállításait, nyilatkozatait, bizonyítékait - a per állása szerint - a gondos és az eljárást elősegítő pervitelnek megfelelő időben előadni, illetve előterjeszteni”.²⁰⁶ Ez azt jelenti, hogy a felperes a keresetlevélhez csatolja ezeket a dokumentumokat, illetve az első tárgyaláson az alperes nyilatkozatára reagál. Az alperes pedig az ellenkérelemben terjeszti elő nyilatkozatát és bizonyítékait, illetve a felperes nyilatkozata alapján. Ha a bizonyítás lefolytatása az első tárgyaláson ennek ellenére nem, vagy csak részben lehetséges, a bíróság a tárgyalás elhalasztása mellett elrendelheti a per további előkészítését.

Ha a felek valamelyike tényállításának, nyilatkozatának előadásával, bizonyítékainak előterjesztésével alapos ok nélkül késlekedik, és e kötelezettségének a bíróság felhívása ellenére sem tesz eleget, a bíróság a fél előadásának, előterjesztésének bevárása nélkül határoz, kivéve, ha álláspontja szerint annak bevárása a per befejezését nem késlelteti. A joghátrány élét tompítja alkalmazhatóságának két korlátja, illetve feltétele: a vétlen fél nem büntethető, és a szankció csak akkor alkalmazható, ha a fél a bíróság felhívása ellenére késlekedik. Döntő jelentőségű újítás, hogy a bizonyítás felvételére csak a fél kérelmére kerülhet sor.

A módosítás a perelőfeltételek körét tágítja az ún. aktív és passzív perbeli legitimációval. Ha a pert nem az indítja, aki azt jogszabály alapján megtehetné, a bíróság a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül nyomban elutasítja. Ha a felperes nem az ellen indítja a pert, aki

²⁰⁶ Pp. 141. § (2) bek.

ellen jogszabály alapján a perindítás lehetséges, a keresetlevél elutasítása előtt a bíróság felhívja a felperest a korrekcióra, s csak ennek elmaradása esetében utasítja el a keresetlevelet. Ezzel a megoldással a módosítás egyrészt kiküszöböli egy felesleges tárgyalást, másrészt megszünteti azt a visszás helyzetet, hogy egy perelőfeltételt jelentő formai hiba a kereset ítéletben történő elutasítását eredményezze.²⁰⁷

Az 1999-es módosítással a fél mulasztása esetén az igazolási kérelem előterjesztésének objektív határidejét a korábbi hat hónapról három hónapra csökkentették, a pénzbírság legmagasabb összegét pedig a korábbi ötvenezer forint helyett ötszázezer forintban állapították meg, azzal, hogy az nem haladhatja meg a pertárgy értékét.

A keresetváltogatás (146. §) jelenlegi általános szabályai elég tág mozgásteret szabnak a felperes számára. Az első fokú ítélet hozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig ugyanis bármikor megváltoztathatja a keresetét, feltéve, hogy követelése ugyanabból a jogviszonyból ered, mint az eredeti kereset, vagy azzal összefügg. A keresetnek az eredetileg perbe nem vont alperesekre kiterjesztése ugyanilyen eljárásjogi feltételek mellett lehetséges (személyi keresetkiterjesztés). Tárgyi keresetkiterjesztés, vagyis a felemelés és a járulékokra kiterjesztés még másodfokon is lehetséges, ahol egyébként a keresetváltogatás már erősen korlátozott (247. § (1) bekezdés).²⁰⁸ A keresetváltogatás jelenlegi formájában különösen alkalmas a per elhúzására, mivel vitatható, hogy mennyire kell összefüggés legyen vagy tágabb összefüggés is feljogosít-e a kereset megváltoztatására. Úgy gondolom, nem az ügy alapos tárgyalását szolgálja, hogy a felek akár a harmadik, negyedik tárgyalás után is előterjeszhetik keresetmódosításukat vagy viszontkeresetüket.

A fél által előterjesztett bizonyítási indítvány eljárási sorsa különféle lehet. Amennyiben annak a bíróság helyt ad, bizonyítást rendel el. Ha a jogvita eldöntéséhez az indítványozott bizonyítás nem szükséges, azt elutasítja. Ha elkészen terjesztik elő, a 3. § (4) bekezdése alapján a bíróság a bizonyítás elrendelését köteles mellőzni. Elkészen az indítvány, ha a bíróság határidőt szabott annak előterjesztésére és azt a fél elmulasztja. A Pp. a mulasztás körében nem ismer különbséget törvényi, és bírói szabta határidő között, ezért a bíróság által szabott határidő eredménytelen eltelte is a 105. § (1) bekezdése szerinti

²⁰⁷ Az 1995. évi LX. tv. indokolása., Complex CD Jogtár.

²⁰⁸ KISS Zoltán, *A bírói pervezetés és a felek rendelkezései a polgári perben a Pp. 1995. évi módosítása után*, Magyar Jog, 1998. évi 2. szám, 84.

jogkövetkezéssel jár: a fél az elmulasztott perbeli cselekményt többé hatályosan nem teljesítheti. Szabott határidő hiányában elkésettnek minősül az indítvány, ha azt a fél nem a törvényben megkívánt időben teszi meg.

A polgári eljárásjogi felelősség alapja az eljárási jogszabályokban gyökerező kötelezettségek hibás vagy nem helyes, nem célszerű, késedelmes teljesítése vagy nem teljesítése, illetve olyan eljárási jogok gyakorlása, amelyek valakit nem illetnek meg, valamint a felet megillető eljárási jogokkal való visszaélés. A Polgári Perrendtartás konkrétan leszögezi a feleltől elvárt perbeli magatartást. Így az ezekkel szembehelyezkedő magatartás jogellenes.

Ezek a magatartások az alábbiak:

- az ügyre vonatkozó valótlan tény állítása, az ügy eldöntése szempontjából jelentős tény elhallgatása;
 - határnap, határidő mulasztása, ha ezzel felesleges költségek merültek fel, és nem volt orvosolható;
 - percselekmények sikertelensége, vagy ezekkel indokolatlanul késedelmeskedés, határidő, határnap elmulasztása, vagy más módon felesleges költségek okozása;
 - személyes megjelenésre idézett fél meg nem jelenése;
 - nyilatkozatok indokolatlan megtagadása, elmulasztása, indokolatlanul késedelmes megtétele
- és ezáltal a per befejezésének késleltetése;
- késlekedés tényállítások előterjesztésével, bizonyítékok megjelölésével, viszontkereset, beszámítási kifogás késedelmes előterjesztése, nyilvánvalóan a per befejezésének hátráltatása céljából;
 - rendzavarás.²⁰⁹

A fél részéről joggal való visszaélésnek tekinthető Ujlaki László szerint:

- késedelmeskedés olyan percselekményekkel, amelyek jóhiszemű és célszerű eljárással korábban is elvégezhetők lettek volna, vagy amelyeket a fél egyenesen késedelmesen végzett el,
- a perbeli passzivitás (meg nem jelenés, nyilatkozat elő nem terjesztése),

²⁰⁹ UJLAKI László, *A fél polgári eljárásjogi felelősségének elméleti vázlata és megjelenési formái*, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 1990., 35-45.

- az ún. konok perlekedés, nyilvánvalóan alaptalan igények érvényesítésével, feltűnően csekély ügyértékű perek megindításával, mindennemű rendes és rendkívüli jogorvoslat kellő alap nélküli teljes kimerítésével.

A 141. § (2) bekezdése a per állása szerinti gondos és az eljárást elősegítő pervitelnek megfelelő időt határozza meg, arról a fél az előzetes tájékoztatásból már tudomást szerzett. Az elkészettséget ilyenkor mindig esetenként kell megítélni (pl. a fél a tárgyalás berekesztése előtt terjeszti elő indítványát olyan személy tanúkénti kihallgatása iránt, akinek személye és szerepe általa már korábban is ismert volt). Az indokolatlan késedelmeskedés fogalma alatt a vétkes mulasztást kell érteni, tehát a szándékosság mellett a gondatlanságra visszavezethető mulasztások is e körbe sorolhatók. Szűkítő rendelkezés hiányában már az enyhébb fokú gondatlanságra visszavezethető késedelem vagy mulasztás is lehetővé teszi a pénzbírság kiszabását. A késedelem akkor indokolatlan, ha a fél előzetesen nem jelzi a bíróság felé a határidő betartását akadályozó körülményeket, illetve ha a késedelmét utóbb sem menti ki. A késedelem kimentése hasonló indokokkal történhet, mint az igazolási kérelem esetében, azaz a félnek azt kell megfelelően valószínűsítienie, hogy a késedelem rajta kívülálló okból következett be. Fontos azonban kihangsúlyozni, hogy e körben a kimentés csak hasonlít az igazolási kérelemhez, ezért annak vizsgálatakor a bíróság méltányosságot nem gyakorolhat. A (4) bekezdés esetében a per befejezésének késleltetése, az (5) bekezdésben szabályozottaknál a felesleges költségköltség az a bekövetkezett hátrány, amely a pénzbírság kiszabásának másik feltétele. Ha a hátrány nem következett be, e rendelkezés alkalmazásával pénzbírság kiszabására nem kerülhet sor.

A permenedzsmen

Az 1995-ös Novella a hivatalból elrendelhető bizonyítást szűk körre szorította, ezzel visszatért egy már akkor is meghaladott 19. századi liberális modellhez, a tiszta tárgyalási elvhez. Azonban emellett a bíróság számára lehetetlen feladat volt az igazság kiderítésére törekedni, eszközök nélkül. Ezért 1999-ben a per célját ártelmezték, és a felek feladatait pontosították. Az igazság kiderítése a törvényhozók szerint elavult, meghaladottá vált. Ehelyett a bíróságnak az eljárás igazságosságát kell biztosítania, és garantálnia a felek

számára.²¹⁰ Ennek elemei a jogbiztonság elvének megfelelő szabályozás, a bíró függetlensége és pártatlansága, a felek rendelkezési jogának figyelembe vétele, és az eljárás szereplői között az előnyök és hátrányok a kölcsönösségen alapuló tisztességes elosztása. Ez kevésnek bizonyult véleményem szerint a gyakorlatban, és nehezen értelmezhető, nehezen ellenőrizhető. Jobb megoldás lenne a tisztességes eljárást, mint mércét alkalmazni, mivel ennek meg vannak határozva az elemei az Egyezményben is és az EJEB gyakorlatában is, de abból pedig levezethető (mint ahogy más államok törvényei le is vezetnek) hogy a bíróságnak törekednie kell a valóságnak megfelelő tényállás feltárására. Mindazonáltal, a jelenlegi keretek között a bíró feladata „csak” az, hogy eldöntse a felek közötti jogvitát, a felek által hivatkozott tények alapján.²¹¹ Az igazság feltárásának és kimondásának követelménye - beleértve annak funkcióját, terjedelmét, korlátait – a jogtudomány vitatott kérdései közé tartozik, és egyáltalán nem véletlen, hogy azok eljárásjogban megjelenő és kodifikált követelményei is országonként eltérő vonásokat mutatnak.²¹²

A VI. Novella növeli a felektől elvárt aktivitást ami az önérdékükön alapul, míg a bíró perszervező tevékenységét korlátozza. A bíróság a továbbiakban már nem örködik a fél rendelkező cselekményei felett (joglemondás, jogelismerés, peregyezés) abból a szempontból, hogy azok megfelelnek-e a felek méltányos érdekeinek.²¹³

A VIII. Novellával (1999. évi CX. törvény) került be a Pp. alapelvei közé a „peres ésszerű időn belül való befejezéséhez való jog”, illetve e jog megsértésének szankciója, a jogsértés következtében indítható kártérítési per, és számos eljárási határidő a Pp. tételesjogi szabályai közé, melyek ezen előírás betarthatóságát célozzák. A szabályozás hátterében az állt, hogy Magyarország 1992. november 5-én ratifikálta az Emberi Jogok Európai Egyezményét, melynek 6. Cikke deklarálja az idézett jogot,²¹⁴ és ezzel a nemzetközi

²¹⁰ KENGYEL Miklós, *A teljes bizonyosságtól a valószínűség magas fokáig, avagy változatok a bizonyítás céljára a polgári perben*, Magyar Jog, 2005. 11. szám, 674.

²¹¹ GYEKICZKY Tamás, *A polgári peres bizonyítási eljárás és ítéleti tényállás néhány elméleti problémája*, Jogtudományi Közlöny, 2003. évi 7-8. szám, 285-295.

²¹² FÖLDESI Tamás, *A jogban alkalmazott igazság terminusról és annak háttérbe szorulásáról a magyar polgári eljárásjog újabb fejlődésében*, Magyar Jog, 2003. 8. szám, 467-473.

²¹³ GÁSPÁRDY László, *Modern Magyar Perjogtörténet*, 46-47.

²¹⁴ EJEE 6. Cikk (1) „Mindenkinek joga van arra, hogy az ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában (...).”

egyezménnyel is összhangba kellett hozni a perrendtartás elveit. A módosítás határozottságát jelzi, hogy a reformot a Pp. 1. §-ával kezdi, magát a törvény célját fogalmazza újra. Az "igazság-fogalom" megváltozott, a rendszerváltozással és az Alkotmány módosításával egészen új jelentést nyert, ezért volt szükség a gyökeres változtatásokra. Az új I. Fejezet az alapelvek szerepét erősíti. Ezt mutatja már a törvény céljának megállapítása is.²¹⁵

Az Emberi Jogok Európai Egyezményével összhangban az új szabályok már nemcsak a felektől és más perbeli személyektől várják el azt, hogy tartózkodjanak a peres eljárás tisztességtelen akadályozásától, hanem a bírósággal szemben is követelményként fogalmazza meg, hogy gondoskodjon a per ésszerű időn belül való befejezéséről.

A Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 2003. január 1-jétől hatályos 2.§ (3) bekezdése szerint a fél a per ésszerű időn belüli befejezésének elmaradása miatt a bíróságtól kártérítést követelhet. A Pp. ezen rendelkezésére alapított kártérítési perben a vizsgálat tárgyát képezi az is, hogy az eljáró bíró mindent megtett-e annak érdekében, hogy az ésszerű időn belüli befejezést előmozdítsa. Amennyiben a bíróságot kártérítésre kötelezik, és annak alapja bírói mulasztás, úgy az eljáró bíró felelősségre vonásra számíthat. A jogalkotó ezzel a rendelkezéssel kreált egy kártérítési felelősségi alakzatot, és azt a Perrendtartási Kódexben helyezte el, arra az esetre, ha a bíróság elmulasztja a fél jogának érvényesítését a perek tisztességes lefolytatásához, és ésszerű időn belül történő befejezéséhez. A sérelmet szenvedett fél erre hivatkozással a 2.§ (3) bekezdése alapján méltányos elégtételt biztosító kártérítésre tarthat igényt, feltéve, hogy a jogsérelem a jogorvoslati eljárásban sem orvosolható. Az igény elbírálása megyei bírósági hatáskörbe tartozik (23. § (1) bek. m) pontja], a perben a bíróság soron kívül jár el, és a kártérítés megállapítását nem zárja ki az, ha bíróság nevében eljáró személynek az okozott jogsérelem közvetlenül nem volt felróható. Ez utóbbi fordulat azt sugallja, hogy itt egy objektív - felróhatóságtól független - felelősségi alakzatról van szó.

A polgári eljárásban, a bírósági ügyviteli szabályzatban megfogalmazott határidők nem minden esetben értelmezhetők mereven, a határozathozatalhoz szükséges idő

²¹⁵ Pp. 1. § Ennek a törvénynek az a célja, hogy a természetes személyek és más személyek vagyoni és személyi jogaival kapcsolatban felmerült jogvitát bíróság előtti eljárásban való pártatlan eldöntését az e fejezetben meghatározott alapelvek érvényesítésével biztosítsa.”

meghatározása pedig minden esetben külön mérlegelést igényel.²¹⁶ Dr. Papp Zsuzsanna egyik tanulmányában úgy foglalt állást, hogy amíg a bíróságok működéséhez szükséges személyi és tárgyi feltételek nincsenek megfelelően biztosítva, addig méltánytalan lenne bármiféle, a polgári perrel kapcsolatban keletkező felelősség szankcióját szigorúan érvényesíteni.²¹⁷ A Ptk. 349. § (1) és (3) bekezdése értelmében bírósági jogkörben okozott kárért a felelősséget csak akkor lehet megállapítani, ha a kár rendes jogorvoslással nem volt elhárítható, illetve a károsult a kár elhárítására alkalmas rendes jogorvoslati lehetőségeket igénybe vette.

A VIII. Novella számos új határidőt állít fel a bíróságok számára, melyek célja, hogy csökkentsék az ügghátralékok kialakulását, és elősegítsék a perek gyorsabb befejezését. A bíróság köteles a beadványt, a keresetlevelet legkésőbb a bírósághoz való érkezését követő harminc napon belül megvizsgálni, és az alapján intézkedni. A bíróság a keresetlevélnek a bírósághoz való érkezését követő harminc napon belül intézkedik a tárgyalási határnap kitűzéséről. A tárgyalást úgy kell kitűzni, hogy az első tárgyalási nap a keresetlevélnek a bírósághoz érkezését követően legkésőbb négy hónapon belül megtartható legyen. Szintén új szabály, hogy ha a tárgyalás elhalasztása szükséges, akkor a bíróság a folytatólagos tárgyalás határnapját - amennyiben lehetséges - nyomban kitűzi és azt kihirdetés útján közli a jelen lévő felekkel. A folytatólagos tárgyalást lehetőség szerint az elhalasztott tárgyalást követő négy hónapon belül meg kell tartani. A bíróság számára állapít meg új határidőt a törvény azzal, hogy a határozatokat azok meghozatalától számított legkésőbb tizenöt napon belül írásba kell foglalni és azt az írásba foglalástól számított tizenöt napon belül kézbesíteni kell.

A 2006. évi XIX. törvény bevezeti a bírósági eljárás elhúzódása miatti kifogás jogintézményét a Polgári Perrendtartásba, a 114./A § alatt.²¹⁸ Eszerint a kifogás benyújtására jogosultak: a fél, a beavatkozó, és az eljárásban részt vevő ügyész.

A kifogás előterjesztésének törvényi feltételei:

²¹⁶ KISS Daisy, *A fair eljárás*, = PAPP Zsuzsanna (szerk.), *A magyar polgári eljárásjog a kilencvenes években és az EU jogharmonizáció*, ELTE Eötvös Kiadó, 2003., 117-140.

²¹⁷ PAPP Zsuzsanna, *Gondolatok a polgári eljárásjogi felelősségről*, = *A jogi felelősség és szankciórendszer elméleti alapjai*, Budapest, ELTE, 1989. , 48.

²¹⁸ KISS Daisy, *Felelőtlen felelősök: a bírósági eljárások elhúzódása miatti kifogás új jogintézménye a polgári perekben*, *Fundamentum* 2004. évi 1. szám, 147-153.

- a törvény a bíróság részére az eljárás lefolytatására, eljárási cselekmény elvégzésére, vagy határozat meghozatalára határidőt állapított meg, és az eredménytelenül eltelt,
- a bíróság az ügyész, az eljárásban részt vevő személy, a megkeresett szerv, vagy személy részére határidőt tűzött ki az eljárási cselekmény elvégzésére, és ez eredménytelenül eltelt, de a bíróság a mulasztóval szemben nem alkalmazta a törvény által lehetővé tett intézkedéseket,
- az ügyben a bíróság utolsó érdemi intézkedése óta eltelt az az ésszerű időtartam, amely elegendő volt arra, hogy a bíróság az eljárási cselekményt elvégezze, vagy annak elvégzéséről rendelkezzen, azonban a bíróság ezt nem tette meg ezzel elmulasztotta a perek ésszerű időn belül történő befejezésére irányuló kötelezettségét.

Látható, hogy a törvény a második esetben tágan értelmezi az alanyi kört. Ezzel a rendelkezéssel már nemcsak a feleknek, hanem a bíróságnak a magatartása is szankcionálható az eljárás folyamán megvalósuló pervezetési hibák, mulasztások esetében. Hiszen például elég az is a per elhúzódásához, ha a felek magatartását nem szankcionálja megfelelő módon. Kizárt a kifogás előterjesztése bizonyítási cselekmény elrendelése és olyan határozat ellen, amellyel szemben külön jogorvoslatnak van helye.

A pervezetési tevékenység

A fél által gyakorolható pervitel mozzanataiba a bíróság beleszólhat, sőt adott esetben köteles is beleszólni.²¹⁹ Nem ez a helyzet a pervezetés kizárólag a bíróságot megillető cselekvéseivel, amelyek a bíróság autonóm cselekvési területét alkotják. A pervezetés a tárgyalás tényleges vezetésén kívül a rend fenntartását, az eljárási cselekmények sorrendjének meghatározását, és a bizonyítási eljárás lefolytatását is felöleli.²²⁰ Amit a Pp-ben pervezetés címszó alatt találunk a 133.§-ban, az átfogó cím ellenére valójában egy jóval kisebb területet fed le, csak egy részecskéje a valós pervezetési tevékenységnek. Az elmélet és a bírói gyakorlat is ennél sokkal tágabb értelemben fogja fel. A tárgyalás vezetése, a rendfenntartás, az eljárási cselekmények sorrendjének meghatározása, a

²¹⁹ NOVÁK István, *A polgári peres eljárás perceselexményei – tágabb szemléletben*, Magyar Jog, 2006. 1. szám, 11.

²²⁰ NOVÁK István, *Polgári peres eljárásjogunk perceselexményeinek jogi természete*, Magyar Jog, 2003. 9. szám, 555.

bizonyítási eljárás lefolytatása is beletartozik.²²¹ A peres eljárás perbeli cselekmények sorozatából tevődik össze, mely folyamat szabályozása a bíróság feladata, és erre irányuló tevékenysége a pervezetés.²²²

A pervezetés másként alakul, ha a fél jogi képviselő nélkül, illetve ha jogi képviselő kíséretében vesz részt az eljárásban. A jogi képviselet hiánya miatt a bírónak eleve aktívabb szerepet kell játszania, eljárási kérdésekben segítségre szorulhat a fél, több esetben kell őt tájékoztatnia. Lehetőséget ad ugyanakkor ez a bírói túlhatalomra is, amikor a bíró úgy mond „kézbe veszi” az ügyet. Ha jogász is jelen van, ez másként alakulhat, függően a jogi képviselő egyéniségétől, felkészültségétől, azt is mérlegelve, hogy a bírói akarattal „szembeszegülő” magatartás mennyiben árt vagy használ a képviseelt fél érdekeinek. A másik véglét a pervezetés szempontjából, ha az egyáltalán nincsen, mert a bíró csak ül a pulpituson, és hagyja a pert szabadon alakulni. Ennek következménye, hogy a pervezetés a felek illetve képviselőik kezébe csúszik át, ami általában nem kedvez a pertartamnak.²²³

A 8. § szerint a bíróság köteles biztosítani, hogy a felek és a per többi résztvevője jogaikat rendeltetésszerűen gyakorolják, és perbeli kötelességeiknek eleget tegyenek. Ez a szabály áthatja az egész eljárás menetét, és azt mutatja, hogy jelentős szerepe lehet a bírónak a perelhúzó magatartások megakadályozásában. Így köteles megakadályozni minden olyan magatartást, amely a per elhúzására irányul vagy erre vezethet, és ami a jóhiszemű joggyakorlás követelményével ellentétes. A Pp. 8.§-ban rejlő lehetőségeket jobban is ki lehetne használni, illetve, a pénzbírság nem megfelelő szankció az ilyen magatartások visszaszorítására.

A hatékony eljárás érdekében fontos, hogy a bíró kézben tartsa a pert, éljen a perjogi lehetőségeivel. Amikor már a bíró előtt kibontakozott a felek ellentétes tényállításainak köre, megfelelő tájékoztatást adhatna, hogy milyen bizonyítékokat kellene a feleknek szolgáltatniuk a tényállításaik megalapozásához, hogy azokat a bíró elfogadhassa. Ez egy

²²¹ lásd: NÉMETH János, KISS Daisy, *A Polgári Perrendtartás magyarázata, Második (átdolgozott) kiadás*, CompLex, Budapest, 2007., 819., KENGYEL Miklós, *Magyar polgári eljárásjog*, Osiris, Budapest, 2008., 254., MAGYARI Géza, *Magyar polgári perjog*. Budapest, 1913., 316.

²²² Salamonné dr. SOLYMOSI Ibolya, *Az anyagi jog és a pervezetés*, = Módszertani útmutató a bírói munkához, 7, Tanulmányok a pervezetés köréből, Bp, 1985., 1-27.

²²³ NOVÁK István, *Pervezetés – Eljárásjogi töprengések egy perjogi intézmény fölött*, Jogtudományi Közlöny, 2002. évi 4. szám, 179-183.

támpont lenne a felek számára a további magatartásukhoz. Ilyen gyakorlat ismert pl. az angol small claims eljárásban, de a francia előkészítési szabályok körében is.²²⁴

Fontos, hogy a bírónak a felek által előadott és bizonyított tényeket kell az ítéletben elbírálni. E körben döntő a Pp. 3.§(1) és (2) bekezdés, a kérelemhez kötöttség. Ez azonban nem jelent jogcímhez kötöttséget, a ténybeli előadásokat kell a bíróságoknak elbírálni és a jog helyes alkalmazása már a bíróság feladata. A bizonyítékok rendelkezésre bocsátása azonban a felek kötelezettsége.

A bíróságnak a beadványt illetve a keresetlevelet a bírósághoz való érkezést követően legkésőbb 30 napon belül meg kell vizsgálnia [Pp. 95. § (1) bek., 124. § (5) bek.]. A hiánypótlásra a törvény értelmében a bíróságnak rövid határidőt kell szabnia. E határidő ún. bírói határidő, és mértékét a bíróság a Pp. 104.§-ának (1) bekezdésében írt keretek között állapítja meg, azaz annak időtartama legfeljebb 30 nap lehet, és meghosszabbítás esetén sem haladhatja meg a 45 napot. A törvény alapelvként mondja ki a 3. § (3) bekezdésében, hogy azt terheli a bizonyítás indítványozása elmulasztásának, a bizonyítási indítvány elkésett előterjesztésének, valamint a bizonyítás sikertelenségének jogkövetkezménye, akinek a 164. § (1) bek. szerint bizonyítania kell. A törvény ugyanitt alapelvi rendelkezésként írja elő a bíróság számára - függetlenül attól, jogi képviselővel jár-e el a fél, hogy adjon tájékoztatást a bizonyításra szoruló tényekről, a bizonyítási teherről és a bizonyítás sikertelenségének következményeiről. A releváns tényekről a bírónak olyan részletezettséggel kell a tájékoztatást megtennie az adott esetre konkretizálva, ahogy a releváns tények mibenlétének megállapítása történt. A bizonyítási teherről szóló tájékoztatás körében miután a bizonyítás terhe a bizonyításra köteles félen van - közölni kell, hogy melyik félnek kell bizonyítania a releváns tények közül melyiket, azaz mely tény vonatkozásában köteles bizonyításra a felperes és melyek vonatkozásában az alperes. Fel kell hívni a felek figyelmét arra, hogy a bíróság bizonyítást hivatalból csak akkor rendelhet el, ha azt a törvény megengedi, továbbá figyelmeztetni kell a feleket arra, hogy kötelesek bizonyítási indítványaikat, bizonyítékaikat a per állása szerint a gondos és az eljárást elősegítő pervitelnek megfelelő időben előterjeszteni (141. § (2) bek.), a bíróság pedig a

²²⁴ NYILAS Anna, *A bíróság és a felek percselekményei a gyorsaság és hatékonyság szemszögéből*, Jogtudományi Közlöny, 2009. évi 2. szám, 65-73.

bizonyítás elrendelését mellőzni köteles, ha a bizonyítási indítványt felróható okból elkésetten terjesztik elő (3. § (4) bek.). A bizonyítás sikertelenségének következményeiről való tájékoztatásnak arra kell rámutatnia, hogy a bíróság a bizonyítandó, de bizonyítatlanul maradt állítást valóban nem fogadhatja el, következőleg a releváns tény fennálltát nem állapíthatja meg, ez pedig az érvényesíteni kívánt jog alapjául szolgáló tény hiányát, tehát a jog alaptalanságát jelenti, ilyen esetben pedig a keresetet el kell utasítani. Figyelmeztetni kell a feleket arra, hogy fellebbezési eljárásban a bizonyítás nem pótolható, mert új bizonyíték előterjesztésére csak a törvényben meghatározott, kivételes esetekben kerülhet sor.

Ha a fél a bizonyítási indítványát neki felróható okból késedelmesen, vagy a jóhiszemű pervitel követelményét sértő módon terjeszti elő, ennek szankciójaként a bíróság köteles a bizonyítás elrendelését mellőzni, és nem mérlegelheti, hogy arra a jogvita elbírálása szempontjából szükség van-e vagy sem. A 141. § (6) bekezdése lehetőséget ad arra, hogy a bíróság be sem várva a bizonyítási indítvány előterjesztését, döntést hozzon. Ennek feltétele egyrészt a törvényben megkívánt (141. (2) bek.) idő elmulasztása, másrészt a bíróság bizonyítási indítvány megtételére, bizonyíték előterjesztésére történő felhívásának figyelmen kívül hagyása. A figyelmen kívül hagyás akár már az első tárgyaláson is megtörténhet abban az esetben, ha a 141. § (2) bekezdésében írt bírósági felhívás után a fél nyilatkozatát nem teszi meg, de bekövetkezhet a per későbbi szakaszában is, feltéve, hogy az első tárgyaláson érdemi határozat nem született. A 141.(6)§-ban azonban a kiskapu rendelkezésre áll, ha a bíró úgy véli, hogy a majdan előterjesztendő nyilatkozat, bizonyíték jelentőséggel bír, abban az esetben elhalaszthatja a tárgyalást. Ez egy szabadon mérlegelhető kérdés, hogy a bíró szerint késlelteti-e a per befejezését.

A tárgyalás elhalasztására kizárólag a 141. § (2) bekezdésében és a 151. § -ban felsorolt esetekben kerülhet sor. A felek megfelelő tájékoztatása esetén az első tárgyalás elhalasztására gyakorlatilag csak rajtuk kívül álló okból kerülhet sor (pl. a megidézett tanú nem jelent meg), hiszen a felek már a bizonyítandó tények körének ismeretében érkeztek a tárgyalásra, idejük s módjuk is volt bizonyítékaik összegyűjtésére.

A per vezetésének módja szorosan összefügg a Polgári perrendtartásban foglalt szabályozással, mivel az adja meg a kereteit, illetve részletszabályokat is tartalmaz. Ezzel kijelöli a mozgásterét a bírónak, és a cselekvésének a határait, illetve némi szabadságot is

hagy neki a spontán, esethez igazodó pervezetésre.²²⁵ 1995 előtt, amíg volt ún. „kitanítási kötelezettség” nem csupán az eljárásjogi cselekmények helyes gyakorlását kellett a bírónak a fél érdekében ellenőriznie, hanem arra is ügyelnie kellett, hogy a fél az őt megillető anyagi jogot valóban kimerítette-e. Ha nem, erre a felet figyelmeztetni kellett. Mindezt betetőzte a hivatalból bizonyítási kötelezettsége a bírónak. A VI. Novella gyökeresen megváltoztatta ezt, azzal indokolva, hogy bár a bíróságnak az igazságot kell szolgálnia (ez leginkább abban az értelemben, hogy a jogszabályoknak megfelelő legyen az eljárás, és a döntés is az anyagi jognak megfelelő legyen), de nem a felek helyett, hanem egy „hatékony, semleges perben”. Nem várható el a bíróságtól, hogy a jogvita eldöntésén túlmenően a fél helyett járjon el a fél érdekében.²²⁶

A pervezetés módjának megválasztásakor van néhány szabály, amire érdemes figyelemmel lenni. Ilyen a Pp. 113.§, mely szerint a bíró, ha erre megítélése szerint szükség van, a peres felet tárgyaláson kívül is meghallgathatja, ez akár írásbeli nyilatkozat formájában is történhet. Így adatokat, felvilágosítást kérhet, melyek ismeretében képes dönteni bizonyítékok beszerzéséről vagy mellőzéséről. Továbbá a 124.§-ban foglalt lehetőségek is a gyorsabb elintézést segítik. Azonban nem jelenik meg a szabályok között, hogy az egy tárgyaláson való elbírálásra kellene törekedni. Van egy lehetőség, a 141.§ (1) bekezdésben, de általában a mai gyakorlat nem azt mutatja, hogy a tényállás már az első tárgyaláson kideríthető lenne. Ehhez konkrétabb és részletesebb előkészítési szabályokra lenne szükség, akár a felek, akár a bíróság tevékenységeit pontosan meghatározva. Az eljárásnak már az első tárgyaláson való befejezését szolgáló bizonyítás inkább csak az egyszerűbb ügyekben célszerű. Ilyen lehet például a birtokháborítási perek jó része, de sok olyan kötelmi jogi per is van, amelyben a vitás tényeket már előre is kellő biztonsággal körül lehet határolni, és a rájuk vonatkozó bizonyítást is el lehet rendelni. Sok más olyan percsoport is van, amelyekben a bizonyítandó tények előre láthatók és a bizonyításhoz szükséges intézkedéseket is meg lehet tenni már a tárgyalás kitűzésével egyidőben. Például a bérlet felmondásával kapcsolatos perekben, vagy a végrehajtás megszüntetése és korlátozása iránt indított perekben.

²²⁵ NOVÁK István, *A polgári pervezetés stratégiája és taktikája.*, Magyar jog, 1998. évi 7. szám, 398-402.

²²⁶ Általános indokolás, Igazságügyi Közlöny, 1995. évi 9. szám

A bonyolultabb ügyek nagyobb részében azonban nem lehet kellő biztonsággal előre felmérni, hogy milyen bizonyításra lesz szükség. Ezért először is a feleket - személyesen vagy képviselőik útján – meg kell hallgatni és nyilatkoztatni tényállításaikról és ennek segítségével tisztázni, hogy az érdemi döntés szempontjából releváns körülmények közül melyek vitásak és melyek nem. Ezután kerül abba a helyzetbe a bíró, hogy a bizonyítás elrendeléséről döntenie tud. Ez indokolhatja a felek meghallgatását tárgyaláson kívül.

A fellebbezés korlátozása

A VII. Novella (1997. évi LXXII. törvény) megteremtette a kis perértékű ügyek, ún. bagatell bíraskodás kategóriáját, és ezzel együtt jelentősen egyszerűsítette az ilyen ügyekben a fellebbezési eljárást. Mindazonáltal a jog betartását, a jogbiztonság lényegi részét alkotó egységes jogalkalmazást biztosítani kell, tehát az első fokú bírói döntések revíziójára szükség van. A magyar Pp. 1997. évi novellája a 200 000 forintot meg nem haladó követelések esetében a Legfelsőbb Bíróság engedélyéhez kötötte a felülvizsgálati eljárás lefolytatását. Ez a szabályozás azonban a gyakorlatban nem vált be, ezért az 1999. évi módosítás az engedélyezési eljárást megszüntette, ugyanakkor kimondta azt, hogy nincs helye felülvizsgálatnak olyan vagyoni jogi ügyben, amelyben a felülvizsgálati kérelemben vitatott érték az 500 000 forintot nem haladja meg [Pp. 271. § (3) bekezdés].

Az Ítéletábrá felállítástól hatályosak az ugró fellebbezésre vonatkozó szabályok. Ez a jogorvoslati lehetőség az eljárás gyorsabb befejezését szolgálja, mivel a felek a fellebbezési eljárást a számukra döntő fontosságú kérdésekre szűkíthetik. Eszerint olyan ügyben, ahol az első fokú határozatot a megyei bíróság hozta, a jogi képviselővel eljáró felek közös kérelemben indítványozhatják, hogy anyagi jogszabálysértésre alapított fellebbezésüket közvetlenül a Legfelsőbb Bíróság bírálja el az Ítéletábrá helyett. A fellebbezésben új tényre, új bizonyítékra nem lehet hivatkozni, a fellebbezést a Legfelsőbb Bíróság tárgyaláson kívül, iratok alapján bírálja el, a felülvizsgálatra irányadó szabályok szerint, az ítélet ellen a fellebbezés és a felülvizsgálat kizárt.

Rövidebb határidők

A 2009. évi LXVIII. törvény tartalmazza, hogy ha a bíróság valamelyik felet nyilatkozattételre hívja fel, törvény vagy a bíróság eltérő rendelkezése hiányában a nyilatkozatot a felhívástól számított tizenöt napon belül kell megtenni. A határidőt a bíróság fontos okból egyszer meghosszabbíthatja; a határidő - meghosszabbítással együtt - harminc napnál hosszabb nem lehet. Rövidebb az igazolási kérelem előterjesztésének szubjektív és objektív határideje is, mint az általános szabályok szerint. Ezt azonban itt nem látom indokoltnak, hiszen ezek az ügyek sokszor komplexek, számos okirati és egyéb bizonyíték beszerzésére lehet szükség, ami időigényes.

A folytatólagos tárgyalás kitűzésére vonatkozó tárgyalási időköz is rövidebb, ugyanis úgy kell kitűzni, hogy az elhalasztott tárgyalás napját követő legkésőbb három hónapon belül, szükség esetén több, egymást követő tárgyalási napon megtartható legyen.

A bizonyítási indítványok előterjesztésére még a kisértékű pereknél is szigorúbb szabályokat alkotott a törvényhozó a vállalkozások egymás közötti pereiben. Főszabály szerint bizonyítási indítványt legkésőbb az első tárgyalási napon lehet előterjeszteni. Ha a fél a bizonyítási indítványát a tárgyalás-előkészítő egyeztetésen elmulasztotta előterjeszteni, pernyertességre tekintet nélkül viseli az ezzel összefüggésben felmerült költségeket, kivéve, ha bizonyítja, hogy a bizonyítási indítvány alapjául szolgáló tények a tárgyalás-előkészítő egyeztetésen még nem álltak rendelkezésre. Az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig a fél akkor is előterjesztheti bizonyítási indítványát, ha abban olyan tényre vagy bizonyítékra, illetve olyan jogerős bírói vagy más hatósági határozatra hivatkozik, amely önhibáján kívül az indítvány előterjesztésére egyébként nyitva álló határidő lejárta után jutott a tudomására, illetve amely jogerőre emelkedéséről önhibáján kívül e határidő lejárta után szerzett tudomást, és ezt a tény, bizonyíték, indítvány előterjesztésével egyidejűleg igazolja.

A keresetváltoztatásra, a beszámítási kifogásra és a viszontkeresetre szintén nem vonatkoznak a kisértékű perek esetében alkalmazott kivételes előterjesztési szabályok. A felperes a keresetét az alperes érdemi ellenkérelmének előadása után legkésőbb az első tárgyaláson változtathatja meg. Ez alól csak két körben enged kivételt a törvény.²²⁷

²²⁷ 2009. évi LXVIII. törvény, 6. § (a Pp-ben a törvény szerint 386/P. §)

Az alperesnek a beszámítási kifogást vagy viszontkeresetet a keresetlevél kézhezvételétől számított 15 napon belül kell előterjesztenie. Ha a felperes a keresetét az első tárgyaláson változtatja meg, az alperes is előterjesztheti beszámítási kifogását vagy viszontkeresetét az első tárgyaláson, de legkésőbb az első tárgyalást követő tizenöt napon belül. Ha a felperes a 386/P. § (2) bekezdése alapján változtatja meg a keresetét, az alperes a beszámítási kifogását vagy viszontkeresetét az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig terjesztheti elő. Ezen új szabályok gyakorlati megvalósulásáról még nem állnak rendelkezésre adatok és tapasztalatok, a törvény lényegi része várhatóan 2011. január 1-től lép hatályba.

A magyar szabályozást áttekintve azt lehet levonni következtetésként, hogy a törvényben megfelelően jelen vannak azok a szabályok, amelyekkel gyorsabban befejezhetőek az ügyek, de éppúgy találunk olyan rendelkezéseket bőven, amelyekkel elnyújtható az eljárás, hosszabbá tehető a döntéshez vezető út. Peter Gottwald úgy véli, a XXI. század a polgári eljárásjog tekintetében jelentős változásokat hoz. A következő évtizedekben a polgári igazságszolgáltatás felsőbbrendű államhatalmi jellegét egy szolgáltató jellegű intézményrendszer váltja fel, amely versenyre kel a különböző alternatív eljárásokkal költségek, idő és minőség tekintetében.²²⁸ Ez különösen érdekes megközelítés Magyarország vonatkozásában, hiszen itt az alternatív eljárások még nem gyökeresedtek meg, és a köztudatban talán nem annyira elterjedtek, mint a peres eljárás. Így jöllehet mire a jogkereső állampolgárok megtalálnák a peres eljárás alternatíváit, és széles körben elterjednének, már egy másik tendenciaként megkezdődik a háttérbe szorulásuk, a hatékonyan működő és mindenki számára elérhető, megbízható polgári bíróságoknak és eljárásnak köszönhetően. A bíróságokon ehhez többek szerint szükséges egyfajta menedzsment - típusú szemlélet kialakítása, amely hazánkban egyébként is az állami irányítás elterjedőben lévő formája. Az eredetileg az üzleti életből származó, de később a közigazgatásban is meghonosított új szemlélet középpontjában az ügyfelek igényei, a teljes körű, rugalmas ügyintézés, a szükségesnél nem nagyobb, hatékonyan működő, ügyfélbarát

²²⁸ GOTTWALD, Peter, *A polgári eljárásjog a XXI. században. Gondolatok Farkas József professzor emlékére.* = Polgári eljárásjog a XXI. században: tanulmányok Farkas József emlékére, szerk. KENGYEL Miklós, Dialóg Campus Kiadó. Pécs, 2002., 43.

intézményrendszer megteremtése áll. A cél egy olyan szervezet kialakítása, amely az erőforrásait az eddigieknél jobban kihasználja, így azonos erőforrásokkal nagyobb teljesítményt lesz képes produkálni (hatékonyság), a megfelelő célok elérése érdekében dolgozik és azokat mérhető, igazolható módon el is éri (eredményesség).²²⁹

3. A per illetve a tárgyalás előkészítésének szabályozása

A per- illetve tárgyaláselőkészítés intézményéről külön szólni kell. A tárgyalás-előkészítési szakasz előtérbe helyezése – mind a common law, mind a civil law rendszerekben - jelzi a tendenciát, hogy a jogalkotók nagyobb bírói kontrollt kívánnak érvényesíteni az eljárás menetében. Az előkészítő szakasz és a tárgyalás közötti éles elválasztás folytán az előbbi szerepe elsősorban az ügy előkészítése a tárgyalásra, és számos változás erre vonatkozóan arra irányult, hogy a tisztességes és hatékonyabb eljárás megvalósuljon. A másik fontos funkciója az ügyek hamarabbi befejezése tárgyalás nélkül, amennyiben ez lehetséges. Lehet olyan célja, hogy a per egyetlen tárgyaláson befejezhető legyen.

A kontinentális rendszerekben általában kevésbé koncentrált az eljárás, gyakran több folytatódó tárgyalás van, mely során fokozatosan „kibontakozik” az ügy, a törvényekben gyakran nincs is valódi, nevesített tárgyalás-előkészítési szakasz. A perakadályokat, elutasítási okokat vizsgálhatják előzetesen, vagy lehet egyezségi kísérlet, továbbá a bíró megvizsgálja a felek beadványait, meghatározza a bizonyítás rendjét, és az egyes eljárási cselekmények határidejét. Ám lehet, hogy már ezek a cselekmények is tárgyaláson, az első tárgyaláson történnek, nem pedig egy nevesített előkészítő szakaszban.

Az angolszász jogban nagyobb szerepe van a feleknek és képviselőiknek a perelőkészítésben. Az előkészítő szakaszban a kereset tárgyát pontosítják, és a bizonyítékok körét az ügyvel való relevancia keretei között tartják. Így a felek előre tudják, mit kell magukkal hozni a tárgyalásra, ami előnyös mind a hatékonyság érdekében, mind amiatt, hogy nem éri meglepetésként és felkészületlenül a feleket. Minden fél köteles a másikat tájékoztatni olyan tényekről, melyek az ő kizárólagos tudomásában vannak, és amelyek

²²⁹ TANÁCS Zoltán, *Új közszolgálati menedzsment*, forrás: http://www.kozszolgalatimenedzsment.hu/?doc=tk_t&i=22&d=209 (2009. április 21.)

kihatással vannak az ügy eldöntésére.²³⁰ 2009-től egy új Practice Direction lépett hatályba, a felek keresetindítás előtti teendőivel kapcsolatban (pre-action conduct of parties). Döntően írásbeli, a felek iratváltása. Ennek keretében az ún. disclosure során a felek kérelmeinek, a bizonyítékoknak, és írásbeli kérdéseiknek egymás közötti kicserélése történik, egy bírósági személy felügyelete alatt, akinek a felek indítványt tehetnek a dokumentumcserék konkrét időpontjára, továbbá ő az, aki a szakasz lezárásakor kijelöli a tárgyalás helyét, idejét.

Pre-action protocols

A feleket a jogszabályok ösztönzik, hogy adjanak egymásnak információkat az eljárás megindítását megelőzően. Erre szolgálnak az ún. pre-action protokollok, amelyek meghatározott ügytípusokban tartalmazzák azokat a lépéseket, amelyeket a feleknek kötelezően meg kell tenniük. Bizonyos jogvitákra irányadó pre-action protocol-ok vannak, amelyek előírják a kötelezően csatolandó okiratokat, dokumentumokat, és teljes disclosure-t rendelnek a keresetlevél és a védekezés vonatkozásában, illetve bizonyos esetekben tanúvallomások csatolását, pl. az orvosi műhiba perek, az építési ügyek, és a szakmai felelősséggel kapcsolatos jogvitákban.²³¹ Ha a felek nem tartják be ezeket, és nem adják meg a szükséges információt a másik félnek, a költségekben marasztalni fogja őket a bíróság, amennyiben ezután eljárást indítanak. Mivel az információk birtokában a felek megalapozottan tudnak dönteni, hogy érdemes-e eljárást indítani, vagy adott esetben érdemesebb megállapodást kötni, a protokollok arra is szolgálnak, hogy kevesebb bírósági eljárás induljon. A protokollok ösztönzik a feleket, hogy peren kívül oldják meg a jogvitát, vagy segítséget nyújtanak abban, hogy ha már pert indítanak, hogyan fogják felépíteni a felek az ügyet. Ezt a protokollt a feleknek követniük kell. Ha nem teszik, annak a későbbi per során lehetnek jogkövetkezményei, így a bíró figyelembe veszi a határidők meghatározásánál és a költségek viseléséről való döntésnél.

²³⁰ JOLOWICZ, J. A. , *On Civil Procedure*, Cambridge University Press, 2000., 34.

²³¹ Pre-Action Protocol for Disease and Illness Claims, Pre-Action Protocol for Housing Disrepair Cases, Pre-Action Protocol for Possession claims based on Rent Arrears, Pre-Action Protocol for Personal Injury Claims, Pre-Action Protocol for the Resolution of Clinical Disputes, Pre-Action Protocol for Professional Negligence, Pre-Action Protocol for the Construction and Engineering Disputes, Pre-Action Protocol for Judicial Review, stb. forrás: http://www.justice.gov.uk/civil/procrules_fin/menus/protocol.htm (2010. november 10.)

Disclosure

A bizonyítékok összegyűjtését segíti, hogy az iránymutatások utasítják a feleket a disclosure-re. Ez azt jelenti, hogy minden fél köteles egy listát készíteni azokról az okiratokról, amik a birtokában vannak vagy voltak, ami rá nézve a perben előnyös vagy hátrányos, vagy ami másik fél előnyére vagy hátrányára szolgál. Az okiratokba az elektronikus okiratok is beletartoznak. A félnek ésszerű mértékű kutatást kell végeznie annak érdekében, hogy megnevezze az okiratokat, és ennek megtörténtét igazolnia kell egy disclosure statement (nyilatkozat) csatolásával. Ezután általában kicserélik a tanúk írásbeli vallomásait, akiket majd a tárgyaláson a felek meg kívánnak hallgatni. A fél nem használhatja fel a tanú szóbeli vallomását a tárgyaláson, ha megelőzőleg nem volt az írásbeli vallomása vagy annak kivonata csatolva a másik fél számára.²³² Az iránymutatások általában határidőt szabnak az okirati bizonyítékok csatolására, az írásbeli tanúvallomások kicserélésére, a közös szakértői vélemény elkészítésére. A régebben „discovery”, ma „disclosure” elnevezésű eljárási szakaszban az információkat általában levélben kell a másik fél részére megadni, ami tartalmazza, hogy milyen tényalapról ered a követelés, mi alapozza meg a másik fél felelősségét, a sérülés vagy kár mibenlétét, és más releváns kérdéseket. A disclosure kötelezettsége vonatkozik a releváns dokumentumokra, szakértői véleményekre (ez utóbbi csak személyi sérülésből és halálos balesetből adódó kártérítési ügyekben, ahol orvosi szakvéleményt kell csatolni a keresetlevélhez), a tanúvallomásokra, és a kérdőívekre (a kérdéseket egymásnak teszik fel a felek írásban, amire a másik fél a kézbesítéstől 28 napon belül köteles válaszolni).

A keresetet alátámasztó tények köre általában a discovery (disclosure) szakaszban formálódik ki véglegesen. A felek kötelesek kérés nélkül csatolni minden releváns információt a tényekkel kapcsolatban, amiket a kereseti kérelem tartalmaz. Például csatolniuk kell azon személyek nevét, akik információval rendelkezhetnek vagy dokumentumok másolatát, adatokat, és más egyéb információkat, adatokat, amelyek a vitás tényekkel kapcsolatosak. Másrészt, a felek kérhetnek disclosure-t minden más kérdésben, ami kapcsolódik a folyamatban lévő per tárgyához.

²³² HAYE, Nicola, PREVETT, Geoff, *England and Wales*, = GRUBBS, Shelby R., *International Civil Procedure*, The Hague, Kluwer International, 2003., 179-200.

Csak nagyon szűk lehetősége van a félnek, hogy megtagadja az együttműködést a disclosure eljárásban. A megtagadó félnek kell egy védelmező végzés a bíróságtól. A jogi tanácsadás, a kutatás, kereset-tervezetek és az ügyhöz tartozó más dokumentumok, és a vélemények bizonyos körben mentesek a disclosure alól, valamint azok a kérdések is, amelyeket védenek a bizonyítási szabályok (szakmai titok). A másik fél könnyen elérheti az együttműködést, mivel kérheti a bíróságtól kényszerítő végzés kibocsátását (order). Ha nem tesz eleget a végzésnek a fél, az eljárás akadályozásának minősül, amit többféle szankcióval sújthat a bíróság.²³³

Ebből tehát világosan látszik, hogy a felek vezetik a tényfeltárást, a bíróság minimális beavatkozása és irányítása mellett. Ez a magánúton történő tény-gyűjtőmunka nagyon költséges és időigényes. A fő elv a szabályozás háttérében amelyben a felek játsszák a főszerepet, az, hogy a valóságot kell felderíteni. Azt gondolják, hogy ehhez akkor jutnak legközelebb, ha alapos felderítése történik az összes releváns ténynek az ellenérdekű felek által. A disclosure szakasz eredményeként, miután a fél megkapja a másik fél birtokában lévő valamennyi információt, gyakran jön létre egyezség, anélkül, hogy a tárgyalási szakaszba jutna az eljárás. Továbbá segít a vitás kérdések körének leszűkítésében is a disclosure.²³⁴

A disclosure szakasz a dokumentumok benyújtása, a bíróság felügyelete alatt. A CPR határozza meg ezeket a dokumentumokat, amiket be kell nyújtani:

- amelyekre hivatkozik a fél;
- amelyek hátrányosan befolyásolják a fél helyzetét;
- amelyek hátrányosan befolyásolják egy másik fél helyzetét;
- támogatják egy másik fél helyzetét;
- amit egy vonatkozó gyakorlati útmutató előír a konkrét esetben.²³⁵

A fél viseli annak terhét, hogy alapos kutatást végezzen a dokumentumokért, amelyeket csatolni kell. Az alapos megítélésénél a bíróság figyelembe veszi:

- hogy hány dokumentumot kell beszerezni;
- az eljárás természetét és bonyolultságát;

²³³ CPR Rule 31.21.

²³⁴ ANDREWS, Neil, England, = STORME, M., HESS, B., Discretionary Power of the Judge: limits and control, Kluwer, 2003., 119.

²³⁵ CPR Rule 31.6

- a dokumentum beszerzésének költségét és nehézségét;
- a kutatás során fellelt bizonyítékok jelentőségét, fontosságát.²³⁶

Ezekből a dokumentumokból egy listát kell készíteni a másik fél számára (disclosure list), amelyben szükséges leírni a kutatás terjedelmét, és aláírni egy disclosure nyilatkozatot, ami tanúsítja, hogy a kutatás terjedelme alapos volt a körülményekhez képest. Nyilatkozni kell, hogy voltak-e korlátai a keresésnek, és ha igen, azok arányosak. Ha egy dokumentumot visszatartanak, meg kell adni a visszatartás jogalapját. A dokumentumok körébe tartozik minden, ami információt tartalmaz vagy leírást, a másolat pedig minden, amivel egy dokumentumban rögzített információt lemásoltak, bármilyen módon, közvetlenül vagy közvetve. Ebbe a körbe tartozik a kazetta, videó, számítógépes program, adathordozó, stb.²³⁷ Ez az eljárás vezethet a vita rendezéséhez, de még így is lehet, hogy bíróság elé kell vinni egyes vitás kérdéseket.

Az előkészítő szakaszban a bírók sokkal több információt kaphatnak az ügyben lényeges tényekről és körülményekről, amit majd tárgyalni fognak. Azonban nekik az adverzális hagyomány szerint nem feladatuk egy, a felektől független igazság kiderítése, csak azt vizsgálják, amit a felek előadnak. Nem kötelezi semmi őket arra, hogy elolvassák a felek által benyújtott dokumentációt a tárgyalást megelőzően. A hatékony ügykezelés azonban azt követeli, hogy a bíró legyen megfelelően informálva az ügy érdemi kérdéseiről, amit el kell döntenie, és az új CPR számos rendelkezést tartalmaz, ami biztosítja, hogy elegendő információval rendelkezzen.

Jelenleg a tárgyalás előkészítő szakaszt a Master-ek végzik, akik bírósági tisztviselők. Feladataik fokozatosan bővültek, és mivel legtöbb ügy nem éri el a tárgyalási szakaszt, ezért igen nagy a jelentőségük. A tárgyalást megelőző szakasz legjelentősebb szerephez a komplex ügyekben jut.

Case management conference

A multi track eljárásban az eljárási menetrendet egy ügykezelési konferencián (CMC) határozzák meg, ami egy előzetes tárgyalás, a felek jogi képviselői és a bíró vagy a Master

²³⁶ CPR Rule 31.10

²³⁷ Daniels v Walker [2000] 1 WLR 1382 CA.

részvételével. A felek is jelen lehetnek.²³⁸ A CMC-n a bíróság nemcsak az ügymenetet tervezi meg, de eldönti, hogy bizonyos kérdések eldönthetők-e summary disposal alapján, vagy előzetes kérdésként egy különálló tárgyaláson. Az eljárást fel is függesztheti, ha a feleknek időt hagy egyezségkötésre vagy alternatív vitarendező eljárások igénybevételére.²³⁹ A multi-track iránymutatások az ügy sajátosságaihoz illeszkednek, a bíróság feladata biztosítani, hogy az eljárás általános célkitűzése érvényesüljön.

Franciaországban a rendes eljárásban a juge de la mise en état feladata az ügy előkészítése a tárgyalásra, nemcsak eljárásjogilag, de érdemben is, így a jogvita jogi és ténybeli alapjaival tisztában kell lennie, az erre vonatkozó információk birtokában.

Az előkészítő bíró jogköre

A felek közötti egyezséget jóváhagyhatja. Meghatározhat határidőket az egyes eljárási cselekményekre, és kitűzhet tárgyalási határnapot, az ügy természetétől, sürgősségétől, és komplexitásától függően. A vizsgáló bíró által meghatározott határidők eredetileg csak jelzés értékűek, nem jogvesztőek, és nem alkalmazhat hivatalból szankciót a be nem tartásért. Ma már ez részben változott, a 2005-ös módosítás óta az előkészítő bíró hivatalból vagy a másik fél kérelmére elrendelheti az előkészítő szakasz lezárását, és az ügy továbbítását a tárgyaló bíró elé. Az előkészítő szakasz lezárása után nem lehet további kérelmeket benyújtani, és új dokumentumot csatolni, azt hivatalból elutasítják. A 2005. évi 1678. Decree a mise en état szakasz konkretizálta. A 764. szakasz szerint a mise en état bíró meghatározza az eljárás menetrendjét az ügyvédekkel egyetértésben, ami egy valódi „megállapodás” és a gyakorlatban szintén létezett bizonyos bíróságokon. A menetrendet be kell tartani és a meghatározott határidőket nem lehet meghosszabbítani, csak kivételes, igazolt indokkal. A másik lehetősége a mise en état bírónak, hogy egy későbbi egyeztető tárgyalásra utalja az ügyet.

A mise en état bíró határozatai kapcsán a 771. szakasz szerinti döntéseken kívül a 2005-ös módosítás lehetővé teszi, hogy:

²³⁸ JOLOWICZ, J. A. , *On Civil Procedure*, Cambridge University Press, 2000, 58.

²³⁹ HAYE, Nicola, PREVETT, Geoff , *England and Wales*, = GRUBBS, Shelby R. , *International Civil Procedure*, The Hague, Kluwer International, 2003., 179-200.

- ha egyezséget kötnek a felek, a felek kérelmére azt jóváhagyja;
- dönt az előtte előterjesztett eljárási kifogásokról kivéve, ha azok később merülnek fel vagy később hozza fel a fél, miután már lezárult a mise en état;
- dönt a 700. szakasz szerinti költségekről és kérelmekről is;
- lezárja a mise en état szakaszt amikor az ügy állása lehetővé teszi, ez megakadályozza a felet aki a határidőben nem tett meg egy eljárási cselekményt, hogy később pótolja, ez lehet hivatalból vagy a másik fél kérelmére. Visszavonásra van lehetőség, abból a célból, hogy a mise en état bíró engedélyezzen válaszadást egy kérelemre, vagy új bizonyítékokra, amit a fél a lezárás után terjesztett elő, vagy kivételes, igazolt indokkal.²⁴⁰
- hogy időt takarítson meg, a módosítás hivatalossá teszi a gyakorlatot, mely szerint a mise en état bírónak átadhatnak a bírók olyan ügyeket, amelyek nem igényelnek kontradiktórium eljárást.

Intézkedések elrendelése

Az NCPC tartalmaz előzetes intézkedéseket, amelyeket akkor rendelhet el a bíróság, ha a kérelmező félnek nincs döntő jellegű bizonyítéka a kereseti kérelem megalapozására. Az előzetes intézkedések kérhetők a tárgyalást megelőző szakaszban vagy bármelyik tárgyalás előtt, ha jogszerű oka van megőrizni vagy felfedezni bizonyítékot, ami befolyásolhatja a bíróság döntését az ügy érdemében. A leggyakoribb a szakértői vélemény beszerzése. Ezen kívül a francia bíró elrendelhet mindenfajta intézkedést amit szükségesnek talál. Bármelyik fél kérheti a bíróságtól a másik fél vagy harmadik személyek birtokában lévő okiratok kiadására kötelezést, ún. Ordonnance d'injonction de communiquer.²⁴¹

Dokumentumok szolgáltatása: a felperesnek a keresetlevél kézbesítésekor kell csatolnia a dokumentumokat. Ha valaki nem csatol egy iratot, a bíró nem veszi azt figyelembe, vagy a másik fél több időt kap a később csatolt iratok megvizsgálására. A bíró határidőt tűzhet dokumentum csatolására, amit napi pénzbírság (astreinte) kiszabásával is kikényszeríthet, sőt akár ki is zárhatja az elkészített dokumentumokat a peranyagból. A vizsgáló bíró és a

²⁴⁰ JOLOWICZ, J. A. , *On Civil Procedure*, Cambridge University Press, 2000, 210.

²⁴¹ BOLARD, Georges, France, = STORME, M., HESS, B., *Discretionary Power of the Judge: limits and control*, Kluwer, 2003., 301.

tárgyaló bíró is elrendelhet hivatalból szakértői bizonyítást, vagy szakértői vélemény beszerzését.²⁴²

A bíróság elnöke dönti el Franciaországban, hogy szükség van-e az előkészítő szakaszra, vagy a rövidebb eljárást lehet alkalmazni, mint a legtöbb esetben, az első meghallgatást követően, amikor az ügyvédekkel megtárgyalja az ügyet, az egyszerű és a mulasztás alapján eldöntött ügyekben, amelyek lehetővé teszik az azonnali határozathozatalt. Ha az ügy bonyolult, és több előkészítő intézkedésre és válasziratra lehet számítani, akkor az elnök az előkészítő bíró elé utalja az ügyet.

A 2005. évi 1678. Decree új szabályokat hozott az előkészítő intézkedésekre:

- az előkészítő intézkedést elrendelő határozattal nem kerül át másik bíróhoz az ügy, a bírónak meg kell jelölnie az eljárás folytatásának időpontját.
- a feleket nem csak levélben, hanem bármilyen módon lehet megjelenésre kötelezni.

A német ZPO külön címben foglalkozik a bíróság tárgyaláselőkészítő tevékenységével, mely során a tanács elnöke a szóbeli tárgyalás előkészítése érdekében mindent megtehet annak érdekében, hogy az ügy egyetlen tárgyaláson elintézhető legyen.²⁴³ A 273. szakasz jelentős az eljárás menetének szempontjából: a bíróságnak is kötelezettsége előkészítő intézkedéseket tennie a megfelelő időben.

Az elrendelhető intézkedések

A tárgyalás előkészítése érdekében az elnök vagy a tanács tagja elrendelheti:

1. a felek kérelmeinek kiegészítését, vagy magyarázatát, különösen határidőt tűzhet egyes tisztázást igénylő kérdések magyarázatára;
2. kérhet hatóságoktól vagy közhivataloktól dokumentumokkal kapcsolatos információt vagy hivatalos adatokat;
3. elrendelheti a felek személyes megjelenését;
4. megidézheti a tárgyalásra a tanút, akire a fél hivatkozott, vagy szakértőt.

A feleket tájékoztatni kell minden ilyen intézkedésről. A bíróságnak ez egy kötelezettséget jelent, hogy az eljárás menetére figyeljen, biztosítsa a gyors eljárást

²⁴² NCPC Articles 143-154.

²⁴³ ZPO 273.§

(Prozessförderungspflicht), azonban ebben széles körű diszkréciója van. Az angol eljárástól sokáig idegen volt ellenben az a gondolat, ami itt jelen van, hogy a felek kötelesek a bírósággal együttműködni, és ennek során a valós tényállást feltárni. A bíróság kötelessége tehát a tárgyaláselőkészítés. A feleket kötelezheti, hogy az állított releváns tényeket megfelelően alátámasszák. A tárgyalási elv korlátai között, a bíróság iránymutatással látja el a feleket az eljárást illetően, és bizonyos mértékig segít is a félnek, aki nem tudta a tényeket előadni, mert valamit figyelmen kívül hagy, véletlenül elnéz, vagy egyéb hiányosság miatt.²⁴⁴ Ez azonban egy nagyon vékony határvonal, amit nem léphet át. Egyfelől tájékoztatást, iránymutatást kell nyújtania, másrészt nem segíthet a félnek „megnyerni” a pert. Jelentős az a jogköre, hogy kötelezheti a feleket a kérelmeik kiegészítésére, és olyan dokumentumok bemutatására, amire az egyik fél utalt.²⁴⁵

Meghallgatás vagy írásbeli előkészítés

A ZPO alapvető célkitűzése, hogy a jogvita egy tárgyaláson elbírálható legyen. Ennek eléréséhez a bíróság általi alapos előkészítés szükséges. Ebben a szakaszban két lehetősége van a bíróságnak, vagy az előzetes meghallgatás, vagy írásbeli nyilatkozatok és kérelmek előterjesztésének elrendelése. A bíró a ZPO 272.(2)§ szakasz értelmében választhat a Früher erster Termin és a schriftliches Vorverfahren között, hogy előkészítse az ügyet az egyetlen érdemi tárgyalásra. A Prozessökonomie céljának megfelelően a bíróság minden esetben azt a módot fogja választani, ami a jogvita lehető leggyorsabb eldöntését szolgálja, a keresetlevél alapján. Az írásbeli előkészítés előnye, hogy az érdemi tárgyalás alaposan előkészített, mert a felek rá vannak szorítva, szigorú határidőkkel, a kérelem és az ellenkérelem jogi és ténybeli alapjának pontos kijelölésére, a bizonyítékokkal együtt. Az alperes számára két hét áll rendelkezésre a keresetlevél kézbesítését követően hogy jelezze, ha vitatni kívánja a követelést, és még további legalább két hét, hogy benyújtsa az írásbeli védekezését. Ha nem tesz eleget a fél a bíróság által előírt határidőknek, akkor ő ki lesz zárva főszabály szerint új tények vagy bizonyítékok előterjesztéséből. Ha az alperes nem vitatja a követelést, a bíróság a felperes kérelmére már az eljárás ezen szakaszában befejezheti a pert, mulasztási ítélettel vagy elismerés alapján hozott ítélettel. A másik

²⁴⁴ ZPO 139.§(2) bekezdés

²⁴⁵ STADLER, Astrid, HAU, Wolfgang, *i. m.*, 365.

lehetőséget, az első (előkészítő) tárgyalást fogja választani a bíró az olyan ügyek esetében, amelyek szóban könnyebben elintézhetőek, ahol nem lesznek további tények a felperes által felhozva, vagy ahol a bíróságnak jogkérdésben kell határoznia ahhoz hogy tovább folytathassa az ügyet. Akkor is, ha az ügy egyszerű, nyilvánvalóan az egyik fél irányában kedvező, vagy annyira ellentmondásos, hogy a feleknek kell tisztázni azt (ennek érdekében személyes megjelenésre is kötelezhetőek). Lehetséges, hogy már ezen előzetes szakaszban befejeződik az eljárás, például ha az első tárgyaláson egyezséget kötnek, ha az alperessel szemben mulasztási ítéletet hoznak, vagy akár érdemi ítélettel. Az írásbeli előkészítés esetén az alperes elismerheti a követelést, és a felperes kérheti az ítélethozatalt az elismerés alapján.²⁴⁶ Szintén mulasztási ítéletet hoznak alperessel szemben tárgyalás nélkül, ha a keresetlevél kézbesítését követő két hét elteltével nem jelzi, hogy vitatni kívánja a követelést.

A magyar polgári per egyik sajátossága, hogy az eljárás minden lényeges momentuma a tárgyalásra és a tárgyalásban sűrűsödik. Úgy is mondhatjuk, a magyar polgári per tárgyaláscentrikus. Bármi, ami a perrel kapcsolatosan az ügy érdemét illetően akár a felek, más személyek akár a bíróság részéről jelentkezik a perben, csak akkor vehető figyelembe, csak akkor fejtheti ki a hozzá fűződő joghatásokat, ha a cselekmény tárgyaláson történik. A tárgyalás az a fórum, ahol a percselekmények hatályosulnak, ahol valamennyi percselekmény akár ott a tárgyaláson megjelenítve, vagy csupán a cselekményre való utalással érvényesen megmutatkozhat, eljárásjogi és ezzel összefüggően anyagi jogi hatását kifejtheti. Ezért van jelentősége a tárgyalás előkészítésének. A 124. §-ban foglalt „intézkedések a keresetlevél alapján” a tulajdonképpeni perelőkészítést foglalja magában. A perelőkészítés célja a jogvita tárgyának konkretizálása, így lehetővé válik a per lefolyásának mintegy megtervezése, a bíróság és a felek konkrét feladatainak meghatározása.²⁴⁷

²⁴⁶ Anerkenntnisurteil, ZPO 307(2)§

²⁴⁷ IMREGH Géza, *Tárgyaláselőkészítés és hatékonyság a polgári perben*, Magyar Jog, 1980/2. szám, 139-145.

Előkészítő intézkedések

Az előkészítő intézkedések kapcsán a Pp. 141. § (1) bekezdését érdemes kiemelni, amelynek értelmében a bíróság nyomban érdemben határozhat, ha a tényállás már az első tárgyaláson kideríthető. Ez a rendelkezés akkor tudna valódi értelmet kapni, ha a tárgyalás előkészítése olyan alapos lenne, hogy az ügyet valóban el lehessen dönteni az első érdemi tárgyaláson. Jelenleg főszabály szerint az első tárgyaláson a felperes keresetének előadása után kerül sor az alperes alaki, majd érdemi védekezésére. Hazai eljárásjogunk a tárgyalás előkészítését az „elnök” az egyesbíró illetve a tanács elnöke feladatává teszi, és két szakaszra oszthatóan szabályozza. Az első szakasza keresetlevéllel kapcsolatos teendőket foglalja magában, a második szakasz pedig mindazokat az intézkedéseket amelyek a tárgyalás előkészítését szolgálják.

A keresetlevéllel összefüggő előkészítő intézkedéseket a törvény a 124.§ (1) bekezdése a következőképpen szabályozza: „A bíróság a keresetlevelet nyomban, de legkésőbb a bírósághoz érkezésétől számított harminc napon belül megvizsgálja annak megállapítása érdekében, hogy nem kell-e azt a félnek hiánypótlásra visszaadni nincs-e helye az ügy áttételének, illetőleg a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításának, és a szükséges intézkedéseket megteszi.

Régebben – az 1999-es Novella előtt - ez a szakasz úgy szólt, hogy a bíróság nyomban megvizsgálja, ...és a szükséges intézkedést haladéktalanul megteszi. Nyilván jó, hogy a 30 napos időkeret bekerült így legalább, ha úgysem tudják nyomban megvizsgálni, van mihez tartani magukat a bíróságoknak, ám az intézkedések haladéktalanságát megszüntetni inkább visszalépést jelent a hatékony permenet vonatkozásában.

Bárhogyan is alakul az ügy sorsa, az elnököt a törvény mindenképpen két határozott rendelkezéssel cselekvésre utasítja. Az egyik a 30 napon belüli megvizsgálás, a másik a szükséges intézkedés megtétele. Ennek haladéktalanságát már nem tartalmazza a törvény, így kevésbé konkrét ez a kötelezettség.

A második szakaszban, amennyiben a keresetlevél alkalmas a tárgyalás kitűzésére, a bíróság az eljárás gyorsabb lefolytatása érdekében további intézkedéseket tehet a tárgyalás előkészítésére (és az eljárás során bármikor tehet ilyen intézkedéseket). Bár a célkitűzés, a gyors befejezés megmaradt, az intézkedések megtételét csupán lehetőségként szabályozza és semmi határidőt, egyéb kötelezettséget, nem tartalmaz ezek alkalmazására vagy ezek

elmaradása esetére bármilyen hátrányos jogkövetkezmenyt a bíróságra nézve (persze az elhúzódon kívül ami főként a feleket sújtja, és esetleg kifogással élhetnek) nem ír elő. A „szükséges” jelző is kikerült a szövegből.

A rendszerváltás előtti Pp. így szólt: az elnök a tárgyalás előkészítése illetőleg az eljárás gyors lefolytatása céljából minden szükséges intézkedést megtesz annak érdekében hogy a per lehetőleg egy tárgyaláson érdemben elbíráható legyen. Ezért kell a bírónak „minden szükséges intézkedést” megtennie. Azt, hogy ebbe mi tartozik bele, mindig az ítélező bíró dönti el. Illetve a szükségességet is ő mérlegeli. Felelőssége tehát kiterjed az intézkedések kiválasztására, és annak eldöntésére, melyik a szükséges, az előkészítés megalapozása céljából. Az sem előnyös, ha valamennyi lehetséges intézkedést megtesz, arra alapozva, hogy majd a tárgyaláson úgylis kiderül mi az, amit fel tud használni a sokféle intézkedés eredményeképpen.

Jelenleg a bírónak eligazítást ad a 124. (4) bekezdés, de ezen kívül bármilyen intézkedés elképzelhető. Ám a jelenlegi szabályozás jellege miatt a bíró aktivitásán, hozzáállásán nagyon sok múlik. Hiszen valójában a bírónak nem érdeke az egy tárgyaláson befejezés, a folytatólagos tárgyalások éppen úgy használhatók arra, hogy beszerezzék az ügy eldöntéséhez szükséges információkat. Konkrétan meg lehet vizsgálni a felek tárgyaláson kívüli előzetes meghallgatását (Pp.113.§). Hatása ennek jelentős lehet, mert a felek tudnak legjobban információkat szolgáltatni a saját ügyükkel kapcsolatban, persze az elfogultságot leszámítva. De adatokat ekkor is tudnak szolgáltatni, vagy konkretizálni a vitás kérdéseket, a tárgyalásra így már csak a valóban az ügyre tartozó tények és bizonyítékok maradnak, vagy akár egyáltalán nem kerül sor tárgyalásra, mert a felek egyezséget kötnek. Ez az előkészítő intézkedés tehát nagyon fontos és hasznos lehet, aminek elmaradása meghosszabbíthatja az eljárást.

Azzal, hogy a törvény az ismertetett intézkedési lehetőségeket adja a bíróság kezébe, olyan jogosítványt ad neki, ami folytán a konkrét ügy valamennyi szála az ő kezében fut össze, és a per sorsával az időszerű eldöntés és a hatékony permenet vonatkozásában ő rendelkezik. A tárgyalás előkészítésével kapcsolatos bírói felelősség ezekben a rendelkezésekben ölthetne testet, de nem ilyen formában, ahogyan most van. A jelenlegi rendelkezések ugyanis nem alkalmasak arra, hogy azokra felelősséget lehessen alapozni. A gyakorlati érvényesülés ennek megfelelően sajnos elég negatív. A III. Novella általános módon vonta

meg a bírói előkészítés feladatkörét, ezzel szinte korlátlan lehetőségeket nyitva a tevékenységeket illetően. Ám ez nem hozta meg a kívánt eredményt, a bírók nem foglalkoztak az előkészítéssel, nem váltak „élővé” a Pp.-nek ezen rendelkezései.²⁴⁸

Vizsgáljuk meg a bíró felelősségét a tárgyaláselőkészítés vonatkozásában. A bíró polgári eljárásjogi felelőssége sokáig mind a szabályozás mind a jogirodalom érdeklődési körén kívül maradt. Ha történt is utalás a bíró eljárásjogi felelősségére, az kivétel nélkül mind negatív, tehát olyan tartalommal mutatkozott, amely szerint ilyen felelősségről szó sem lehet, a bíró felelőssége változatlanul az anyagi jogi, a fegyelmi és a büntetőjogi felelősség szférájában érvényesülhet csupán.²⁴⁹ Novák István szerint azonban két körülmény alapozza meg ennek a felelősségnek a létezését: az egyik a bírónak a polgári eljárásban betöltött sajátos szerepe, a másik pedig a polgári eljárás zárt rendszere. Az első tényezőt illetően, nyilvánvaló, hogy a polgári per bíróság nélkül elképzelhetetlen, magában az egész eljárásban annak lebonyolításában és a döntés kialakításában a bíróságnak központi szerepe van (a háromoldalú jogviszony elmélet is ezt támasztja alá). A felek és más perbeli személyek jogai és kötelezettségei csak akkor tudnak érvényesülni, ha azok a bíró, a bíróság közreműködésén, percselekményein áthaladva eljutnak a céljukhoz. Percselekmények végzésére a felek és más személyek mellett a bíróságot is kötelezi a törvény. Novák István felhívja a figyelmet, hogy a percselekményekhez eljárásjogi felelősség hatások fűződnek. A különböző percselekmények és azok elmulasztása hozzák létre, oldják fel, vagy hártják át a hozzájuk tapadó eljárásjogi felelősségeket. Ha pedig a percselekmény a bíróság magatartásában eljárásbeli tevékenységében jelentkezik, a felelősség hatás a bíróság oldalán is bekövetkezik.

A második tényező, a zárt rendszer azt jelenti, hogy ha a rendszeren belül bárki bármiféle cselekményt végez, vagy cselekvéstől tartózkodik, annak valamiféle következményét maga a rendszer valamilyen módon és formában visszaveri, arra reagál, és jelzi azokat a következményeket, amelyek a cselekmény vagy annak elmaradása folytán beállanak. A polgári per zárt egység volta hozza magával, hogy a per keretében végzett vagy nem

²⁴⁸ lásd pl. BACSÓ Jenő, *A polgári eljárás mint a társadalmi igények érvényesítésének eszköze*, Jogtudományi Közlöny, 1974., 482-489.

²⁴⁹ NOVÁK István, *A bíró polgári eljárásjogi felelőssége – tárgyaláselőkészítési felelősség.* = Emlékkönyv dr. Szilbereky Jenő egyetemi tanár oktatói működésének 30. és születésének 70. évfordulójára. JATE, Szeged, 1987., 241-247.

végzett valamennyi cselekmény valamilyen következményt vált ki, amely az eljárásban, a perben valahol érezteti sajátos hatását.

Ha a bíró cselekménye az eljárási szabályokkal ellentétes, vagyis jogellenes, ezért ő eljárásjogi felelősséggel tartozik. Ez különbözik mind az anyagi, a büntetőjogi és a fegyelmi felelősségtől. Még leginkább a fegyelmi felelősségnek lehetnek olyan elemei, amelyek kapcsolatba hozhatók az eljárásjogi felelősséggel.

A Plósz-féle perrendtartás (1911. évi I.tc.) rendkívül magas színvonalon szabályozta a többi rendelkezéséhez hasonlóan az eljárás illetve a tárgyalás előkészítését is. A törvénycikk hármas tagoltságot alkalmaz az előkészítés jogintézményét tekintve. Az eljárás előkészítése kizárólag a felperes feladata volt. Ide tartozik a keresetlevél kötelező tartalmi elemeinek megléte, ezek között a megalapozó tények és azokra vonatkozó bizonyítékok.²⁵⁰ Csak ezt a felperesi előkészítő tevékenységet követi a bíróság tárgyaláselőkészítő tevékenysége, a 204.§ szerint.

Emellett a 195.§ nemcsak a felperest, hanem mindkét felet érdemi előkészítésre kötelezi. Eszerint „a tárgyalási időköz első felében az alperes ügyvéde a felperesi ügyvédnek előkészítő iratot köteles kézbesíteni, amelyben a vele közölt kereseti tényállításokra s bizonyítékokra nyilatkozik, és egyszersmind saját tényállításait és bizonyítékait valamint netaláni új kérelmeit közli.” Ez a szakasz az érdemi tárgyalás előkészítésére vonatkozik, és hatékony szabályozásával eleve kizárta a felek, és a jogi képviselők passzivitásának még a lehetőségét is.

A mai Pp. megszületésének időszakában szélsőségesen érvényesült az officialitás elve, melynek következtében a felek sem az eljárás megindítását, sem magát az eljárást nem készítették elő. Az egyedüli erre utaló szakasz, a Pp. 121.§ csak annyiban kötelezte a feleket az eljárás előkészítésére, hogy kijelölte a keresetlevél kötelező tartalmi elemeit, ahol felfedezhető a Plósz-féle Pp. nyoma. A keresetlevelek azonban nem voltak összhangban ezzel a rendelkezéssel, a bíróság pedig sorra adta ki a hiánypótlásra felhívó határozatokat, amíg 1995-ben a VI. Novella ennek végét nem vetett. Egyrészt korlátozta a szélsőséges bírói officialitást, másrészt lehetővé tette a felekkel szembeni elvárások érvényesítését,

²⁵⁰ 1911. évi I. tc. 129.§

mivel a jogi képviselővel rendelkező fél esetén a kötelező elemek figyelmen kívül hagyása a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításához vezet.

A Pp. hatályos 124.§-a az „Intézkedések a keresetlevél alapján” címet viseli. Ez a szakasz nem osztályoz kötelezettségek tekintetében akként, hogy mi a felek és képviselőik, illetve mi a bíróság feladata. A szakasz vége azonban világossá teszi, hogy az alperesnek semmiféle teendője nincsen, ezzel szemben a bíróságnak kötelessége számos előkészítő cselekményt tenni. Hatékonyabb lenne azonban az előkészítés, ha a feleket is rászorítanák a per megfelelő előkészítésére, majd a későbbi szakaszban a tárgyalás előkészítésében való aktív közreműködésre.

A bírónak azonban a hatályos eljárási szabályok szerint is van lehetősége a feleket az eljárás, illetve a tárgyalás előkészítésére szorítani. Fel lehet hívni az alperest, az idézésben, hogy a keresetlevél kézhezvételétől számított meghatározott határidőn belül ellenkérelmét, tényelőadásait, és bizonyítékait terjessze elő. Ennek alapja a Pp. 141.§(3), vagyis hogy írásbeli előkészítést lehet elrendelni, ha a felet jogi képviselő képviseli, vagy ha a félnek illetve képviselőjének az írásbeli előkészítés nem okoz különösebb nehézséget. Ez a törvény adta lehetőség az egész peres eljárást koncentráltabbá, hatékonyabbá és gyorsabbá teszi.

Megállapíthatjuk, hogy a Pp. hatályos szabályozása a tárgyalás előkészítését még mindig dominánsan a bíróság feladatának tekinti. Aggályos az is, hogy nem tesz jelenleg különbséget az előkészítő tevékenységek között aszerint, hogy az eljárás vagy konkrétan a tárgyalás előkészítésére szolgál, hanem csak az utóbbit nevesíti. Az eljárás előkészítéséhez (más szóval perelőkészítéshez) tartozna ekként a keresetlevél tartalmi elemei, az okiratok csatolása, az alperesi nyilatkozat beszerzése, tehát a tényelőadások és a bizonyítékok bíróság elé tárása, hogy ezek ismeretében a bíróság dönthessen a kereseti kérelem felől. A bíróság ebben a szakaszban csak annyiban venne részt, hogy a felperest a kötelezettsége maradéktalan teljesítésére vezesse.

A tárgyalás előkészítése egyrészt az eljárásnak mind tartalmilag mind formailag új szakaszát jelenti, amikor a felek a bíróság pervezető irányításával folytatják a korábban megkezdett tevékenységüket. A tárgyalás előkészítése során másrészt a bíró feladata, hogy a peranyag ismeretében határozza meg a peres eljárás érdemi lefolytatásának menetét. Az érdemi szakaszban a bíró megállapítja, milyen tények és milyen jogok vitásak a felek

között, milyen anyagi jogi jogszabályok alapján és milyen bizonyítási eszközök igénybevételével tisztázhatók a vitás ténykörülmenyek, és ennek során a bíróság köteles mindent megtenni a peranyag koncentrációja és a megalapozott érdemi döntés előmozdítása érdekében, természetesen továbbra is a felek közreműködése mellett.

A hatékony eljáráshoz járul hozzá nagymértékben a tárgyalás megfelelő előkészítése. Ha a per tárgyalására rendelkezésre áll a jogvita elbírálásához szükséges minden bizonyíték, a bíróság előtt felsorakoznak a perben releváns összes tények, úgy a bíróság munkája hatékonyabb lehet, mivel egy vagy kis számú tárgyalásban befejezhető lesz a per.²⁵¹ Az előkészítés módszerei tekintetében meg kell jegyezni, hogy a felek előzetes meghallgatását nem igazán alkalmazzák a magyar bírók.²⁵² Ennek oka lehet, hogy időigényes, akár egy tárgyalás időtartamát is eléri egy ilyen meghallgatás. Pedig hasznos lenne már itt elvégezni a bizonyítási kötelezettségek meghatározását, vagy felhívni a feleket a tényállítások hiányosságainak pótlására, vagy az ellentmondások tisztázására. A hiánypótlás elrendelése gyakori volt az előkészítő intézkedések körében, ezt az iratok beszerzése követte.²⁵³ Az intézkedéseket természetesen együttesen is lehet alkalmazni, az ügy körülményeitől függően. A jó tárgyaláselőkészítés nem eredményez többletmunkát, hanem éppen ellenkezőleg: kevesebb tárgyalásra lehet szükség, így hamarabb hozhat ítéletet a bíróság.

4. A tárgyalás elmulasztásának szabályozása

A polgári perrendtartás újabb módosításának egyik változatában²⁵⁴ felvetődött, hogy a magyar jogba ismét vezessék be a mulasztási ítélet fogalmát, amit jelenleg a Pp. a bírósági meghagyás intézményeként szabályoz. A mulasztási ítéletet általában ismerik az európai államok, így többek között az angol és a francia polgári eljárásban ismert default judgment illetve jugement par défaut szabályozásával. A mulasztási ítélet meghozatalának lehetősége egy eszköz az eljárás gyorsabb lefolytatására, illetve, a mulasztó fél számára valódi hátrányt jelent, ha a nyilatkozata bevárása nélkül érdemben eldönti a bíró az ügyet, a

²⁵¹ IMREGH Géza, *A per-és tárgyaláselőkészítés kategóriái*, Publicationes Universitatis Miskolciensis, Series Juridica et Politica, Tomus II., Miskolc, 1987., 131-159.

²⁵² IMREGH Géza, *Tárgyaláselőkészítés és hatékonyság a polgári perben*, Magyar Jog, 1980/2. szám, 139-145.

²⁵³ IMREGH Géza, *i. m.*, 139-145.

²⁵⁴ www.irm.hu, Törvényjavaslat a polgári peres és nemperes eljárások gyorsításáról, (2008. február 6.)

megjelent fél bizonyítékai és nyilatkozatai alapján. Ugyanakkor az eljárási garanciák miatt körültekintően kell szabályozni a jogintézményt, így a kétoldalú meghallgatás, a fegyveregyenlőség elve megköveteli, hogy mindkét fél előadhassa tényállításait, és eljárásjogi szempontból ne érje egyik felet sem hátrány. A tárgyaláson bontakozik ki a maga teljességében a kétoldalú meghallgatás elve, a per kontradiktórius jellege.²⁵⁵ Nyilván a mulasztás ténye alapul szolgálhat valamiféle „szankció” jellegű eszköz alkalmazására, így elkerülve azt, hogy a felek tetszés szerint elhúzzák az ügyet, parttalanná téve a pereskedést. Farkas József rámutat, hogy a mulasztás szoros kapcsolatban van a rendelkezési elvvel: „A fél távolmaradása, mulasztása negatív rendelkezés, ugyanúgy, mint ahogy a beismerés is rendelkezés, az olyan jogrendszerben amelyben a beismerés felment a bizonyítás alól. Természetesen a mulasztás nem mindig rendelkezés, de lehet a fél negatív rendelkezése. Lehet a mulasztás tudatos, amikor arra irányul, hogy a bíróság ezen negatív rendelkezés folytán alkalmazza a tárgyalás elmulasztásának következményeként kilátásba helyezett szankciót.”²⁵⁶ Mint tapasztaltam, az egyes korokban sem egyformán szabályozták a mulasztás következményeit és az ezzel összefüggő mulasztási ítélet meghozatalát, és emellett az egyes európai országok között is vannak különbségek, melyek mai napig fennállnak.²⁵⁷

A mulasztás általános szabályozásának elvi alapja az, hogy a felek a perbeli jogaikat jóhiszeműen kötelesek gyakorolni, kötelesek a rájuk háruló megfelelő perbeli cselekményeket elvégezni, és közreműködni a bírósággal a per céljának előmozdításában, legyen az az időszerű befejezés, vagy amit a perrendtartások megfogalmaznak.

Régi perjogunk is ismerte az ún. „makacssági ítéletet”, amit a rendes eljárásban a perfelvételi határnap, a sommás eljárásban az első tárgyalási határnap elmulasztása esetén alkalmaztak (1868. évi polgári törvénykezési rendtartás, és 1893. évi XVIII. törvénycikk). A régi magyar jogban a perfelvétel elmulasztását a bíróság irányában tanúsított

²⁵⁵ Juhász ZVOLENSZKY Anikó, *Az elsőfokú tárgyalás elmulasztásának következményei – a jogalkotás fejlődésének tükrében*, = Emlékkönyv dr. Szilbereky Jenő egyetemi tanár oktatói működésének 30. és születésének 70. évfordulójára. JATE, Szeged, 1987., 123-135.

²⁵⁶ FARKAS József, *A perbeli mulasztás, A magyar polgári perjog főbb kérdései*, Budapest, 1953., 111-136.

²⁵⁷ NYILAS Anna, *A tárgyalás elmulasztásának szabályozása hazánkban és néhány európai országban*, = P. SZABÓ Béla, VARJU Márton (szerk.), *Profectus in Litteris I., Válogatott előadások a 6. Debreceni Állam-és jogtudományi Doktorandusz-konferenciáról*, Debrecen, 2010., 101-110.

makacsságnak tekintették.²⁵⁸ A meg nem jelent alperes felperes keresete értelmében marasztalták, az elmaradt felperes pedig örök hallgatásra ítéltetett. A rendes eljárásban, „ha az alperes a perfelvételre kijelölt határnapon a kiszabott órán túl még két óra alatt meg nem jelent, a keresetben felhozott tények és állítások, amennyiben magának a felperesnek bizonyítékai által meg nem cáfoltnak, valóknak tartandók és az alperes a felperesi kérelemhez képest meg nem jelenése miatt elmarasztalendő”.²⁵⁹ Ha ellenben a felperes nem jelent meg, és az alperes a védekezését elleniratban, vagy jegyzőkönyvi tárgyalás esetén a jegyzőkönyvbe való beiktatással előterjesztette, a védelemre felhozott ténykörülmények, amennyiben a keresetlevélhez mellékelte bizonyítékok által meg nem cáfoltnak, szintén valóknak tartandók, s ha ezek folytán a kereseti jog alaptalanná válik, felperes keresete elutasítandó. A sommás eljárás nagyrészt megegyezik a mulasztás szabályozása tekintetében a rendes eljárással, azonban annyiban eltér, hogy a felperes mulasztása esetében alperes nemcsak a kereset elutasítását kérheti, hanem azt is, hogy a bíróság a keresetet „visszavetettnek jelentse ki” (vagyis tekintse úgy, hogy felperes a keresetét visszavonta).²⁶⁰

A római jog, a kánonjog és a germán jog elemeiből fejlődött német közönséges (vagy más terminológiával közös) perjog, a *gemeines Zivilprozessrecht* különbséget tett a perfelvétel előtt és után előálló mulasztás között.²⁶¹ Eredetileg, az alperes perfelvétel előtti mulasztása esetében a meg nem jelent alperes hátrányára a perbelépés fikcióját állították fel, és felperes szabadon választhatott, hogy alperes ellenében a pert egyoldalúan letárgyalják, és ítélettel befejezzék, vagy kérhette az alperes javaiba való bevezetést, vagy alperes békevesztetté nyilvánítását. Később a két utóbbi lehetőség megszűnt, és csak a per egyoldalú tárgyalását és ítélettel befejezését kérhette a felperes. A felperes a tárgyalás folyamán köteles volt bizonyítani állításait, így a mulasztásból rá csak az az előny hárult, hogy alperes kifogásai elmaradtak. Egyes német területi perjogok azonban felállították azt a tételt, hogy felperes tényállításai, ha alperes a perfelvételt elmulasztaná, úgy tekintendők, mintha azokat a bíróság előtt beismerte volna, ebből következően felperes nem volt köteles bizonyítani. Ha

²⁵⁸ MAGYARY Géza, *A magyar polgári eljárásjog alaptanai (a perbeli cselekmények tana)*, Bp, 1898, 293.

²⁵⁹ 1868. évi polgári törvénykezési rendtartás, 111. §

²⁶⁰ 1893. évi XVIII. törvénycikk, 50.§

²⁶¹ BANICZ Erika, *A perbeli mulasztás megítélésének múltja és jelene*, = KENGYEL Miklós (szerk.), 50 éves a Polgári Perrendtartás, Tanulmánykötet, Dialóg Campus, Pécs, 2003., 9-21.

a felperes mulasztotta el a perfelvételt, akkor az egyedül megjelent alperes a pernek feloldását vagy a per érdemleges tárgyalását követelheti.

Az 1898. évi német Birodalmi Perrendtartás ezzel szemben a tárgyalás egységének elvéből kiindulva, makacssági ítélet hozatalát rendeli el mind a felperes, mind az alperes ellen, ha bármely tárgyalási határnapon meg nem jelenik, vagy megjelenik ugyan, de nem nyilatkozik. Nincs tehát különbség a között, hogy valamelyik fél az első vagy a későbbi tárgyalást mulasztja el, hogy a mulasztást megelőzően adott-e valamit elő a korábbi tárgyaláson vagy nem. A korábbi tárgyalásoknak és bizonyításnak eredménye a határozat hozatalában figyelembe nem vehető.

Az 1898. évi osztrák perrendtartás makacssági rendszere megkülönbözteti az első tárgyalásnak, a válaszirat beadásának, és a szóbeli tárgyalásnak az elmulasztását. Ha az első tárgyalást akár az alperes, akár a felperes mulasztja el, akkor a megjelent félnek a per tárgyára vonatkozó ténybeli előadásai, amennyiben a bizonyítékokkal nem ellenkeznek, valóznak tartandók, és azok alapján a megjelent fél kérelmére a kereseti kérelemről makacssági ítéletet hoz a bíróság. Teljesen megegyezik ez a sommás eljárásról szóló 1893. évi XVIII. tc. rendelkezésével. Ha az alperes a keresetlevélre kellő időben válasziratot nem adott, az ügy érdemében pervesztessé válik, és a felperes kérelmére kitűzendő tárgyalás csak a makacssági ítélet meghozatalára szorítkozik. Ha a válaszirat benyújtása utáni tárgyalást mulasztja el a felek valamelyike, a megjelent fél kérelmére az eljárás addigi eredménye alapján kell ítéletet hozni.

Az 1911-es Pp. elvi szabályozása szintén megkülönbözteti a perfelvételi és az érdemleges tárgyalási szakot, és ezen belül az alperes és a felperes mulasztását. Tulajdonképpen makacssági ítéletet csak a perfelvétel elmulasztása esetében lehet hozni, és csak az alperes ellen. A perbebocsátkozás elmulasztása esetén a bíróság mulasztási ítélettel kötelezi az alperest a keresetnek megfelelően, egyidejűleg marasztalja perköltségben. Ha a meg nem jelent fél a tárgyalási határnapról törvényesen nem volt értesítve, vagy ha az idézés kézbesítése és a határnap között a törvényben megkívánt időköz nem volt meg, vagy a mulasztó felet megjelenésében köztudomású természeti esemény vagy más elháríthatatlan

akadály gátolta, a mulasztás következményeinek kimondását, új határnap kitűzése mellett, végzéssel meg kell tagadni.²⁶²

E szabályozás csak abban tért el a német, osztrák és francia eljárástól, és a korábbi magyar szabályozástól (1868, 1893) hogy a bíróság nem vizsgálja meg a kereset tényelőadásait és azoknak a kereseti jogállításhoz való viszonyát, hanem a kereseti jogállításhoz és kérelemhez képest hoz ítéletet. (A Code de procédure civile szerint a meg nem jelent alperes ellen a felperes zárindítványai alapján csak akkor hozható mulasztási ítélet, ha a bíróság azokat jogosnak és megalapozottnak találja. A német birodalmi perrend hasonló álláspontot foglal el, és az osztrák és régi magyar jog is.) A tapasztalat azonban igazolta, hogy érdemesebb csak az alaptalanságot vizsgálni, tehát, az alperes meg nem jelenéséből arra kell következtetni, hogy a tényállításokat beismeri, és a kereseti jogot is elismeri. Ez célszerűbb, mint az a nézet, hogy a bíróság az alperes meg nem jelenése esetében is kénytelen lenne az ügy tárgyalásába bocsátkozni, a felperestől az egész tényállás szóbeli előadását követelni, annak világosságára és teljességére felügyelni. Azonban az a szabály, hogy a bíróság a mulasztási ítélet hozatalakor nem vizsgálja a kereseti tényalapot, nem jelenti azt, hogy a bíróság minden kérelemnek „vakon” helyt ad. Ha a kereseti kérelem nyilvánvalóan alaptalan, törvénybe ütköző, akkor annak nem lehet helyt adni. Szintén nincs helye mulasztási ítéletnek, ha valamely hivatalból figyelembe veendő körülmény miatt az eljárás megszüntetésének esete áll fenn, vagy a megjelent fél az ilyen körülmény tekintetében a szükséges bizonyítékokat nem adja elő, és e körülmény valósága emiatt kérdéses marad.

Az 1911. Pp. 439. § szerint „Ha a perfelvételi határnapot a felperes mulasztja el, az alperes kérelmére az idézést végzéssel fel kell oldani, és a felperest a felmerült költségben, amennyiben ez iránt még jogerős határozatot nem hoztak, el kell marasztalni.” Ebben az esetben a felperes a határnap elmulasztása miatt igazolást nem kérhet, a keresetlevél benyújtásának és a perindításnak hatályai azonban fennmaradnak, ha a felperes, az elmulasztott határnaptól számítva, tizenöt nap alatt az idézés ismétlését kéri. A törvény logikája szerint ugyanis, a felperes a keresetet a tárgyaláson adja elő. A keresetlevél csak előkészítő irat, de nem maga a kereset, és a felperes a tárgyaláson nincs kötve a

²⁶² 1911. évi I. tc, 442. §

keresetlevéllel közölt kereseti kérelemhez. Ha tehát a felperes nem jelenik meg a perfelvételi határnapon, nincs kereset, és ennél fogva nem hozható ítélet. Csakis idézés van, és a bírói határozat csakis erre terjedhet ki.

A törvénycikk megkülönböztette a keresettől való elállást és a pertől való elállást. Az előbbi az alperes érdemi perbebocsátkozása előtt, az utóbbi az alperes érdemi perbebocsátkozása után következhetett be. A perbebocsátkozás előtti elállás a perindítás hatályait megszünteti, és a felperes a keresetet újból megindíthatja. A perbebocsátkozás után a felperes csak az alperes beleegyezésével állhat el a pertől. Ha az elállás feltételei fennforogtak, a bíróság az elállást végzéssel megállapította, és a felperest a felmerült költségben marasztalta, az elállás következtében a keresetlevél benyújtásának és a perindításnak a törvényben megszabott hatályai elenyésznek.²⁶³ Az előbbieken alapján, ha a felperes a perfelvételi határnapon meg nem jelenik, akkor róla csak azt lehet feltételezni, hogy az elmaradásával hallgatólagosan a pertől való elállását akarja kifejezni, és a mulasztása nem vonhat maga után súlyosabb következményeket, mintha a keresettől kifejezetten elállt volna. Ezért nem alapos a feltevés, hogy ő ezzel keresetének alaptalanságát és az alperesi kérelem jogosságát akarná elismerni.

A 445. § szabályozza az érdemleges tárgyalás elmulasztásának következményeit. Ha a felek valamelyike az érdemleges tárgyalásra vagy folytatására kitűzött határnapot mulasztja el, a bíróság az ellenfél kérelmére a tárgyalást megtartja, illetőleg folytatja. Az érdemleges tárgyalás folytatásának elmulasztása esetében a korábbi tárgyalások eredményét, amennyiben a jegyzőkönyvben vagy mellékleteiben meg van állapítva, vagy a bíróság egyébként megállapíthatja, valamint a bizonyítás eredményét a határozathozatalakor figyelembe kell venni. Ha a megjelent fél a tárgyaláson az ellenféllel a keresetlevélben, előkészítő irattal vagy korábbi tárgyaláson még nem közölt új tényállításokat, bizonyítékokat, vagy kérelmeket akar előadni, vagy a korábbi tárgyaláson előadottakat a meg nem jelent fél hátrányára akarja módosítani, a bíróság a tárgyalás elhalasztásával az előadásoknak előkészítő irattal közlését köteles elrendelni.

A járásbírói eljárásban a fenti rendelkezést azzal az eltéréssel alkalmazták, hogy a meg nem jelent fél ellen a mulasztás következményei az előre nem közölt tényállítások és

²⁶³ LUGOSI József, *A keresettől való elállás perjogi vonatkozásai*, Magyar Jog, 2008. évi 12. szám, 783-795.

bizonyítékok tekintetében is beállnak, és hogy a kérelmek és a korábbi tárgyaláson előadottak módosítása, valamint a szóbeli tárgyaláson előadott kereset a megjelent fél kérelmére jegyzőkönyvbe veendő, és a meg nem jelent fél az ügy tárgyalására a jegyzőkönyv ide vonatkozó másolatának közlésével idézendő meg. Ha a perfelvételi vagy a tárgyalási határnapra a felek közül egyik sem jelent meg, vagy a megjelent fél az ügy tárgyalását nem kívánta, az eljárás mindaddig szünetelt, amíg valamelyik fél új határnap kitűzését nem kérte. A perfelvételi tárgyalás előnye, hogy a per alapítását tisztán elválasztja a per lebonyolításától. A másik típus, az egységes tárgyalási rendszer nem különböztet a két szakasz között, lehet már az első tárgyaláson is érdemben tárgyalni, attól függetlenül, hogy ebben a rendszerben is lehetőleg az első tárgyalásra lenne célszerű koncentrálni a permegszüntető, nem érdemi kérdéseket.

A hatályos magyar szabályozás

Jelenleg hatályos perjogunk szerint különbséget kell tenni az első tárgyalás és a folytatólagos tárgyalás, valamint felperes vagy alperes mulasztása között.²⁶⁴ A bírósági meghagyás a mulasztás súlyos, az ügy érdemére kiható jogkövetkezménye. A meghagyás elnevezés az ítélettel szemben azt a különbséget fejezi ki, hogy a meghagyás nem a bizonyítékok mérlegelése alapján született érdemi határozat, mint az ítélet, hanem a mulasztás szankciója. Nem volt tehát bizonyítási eljárás, a tényállás feltárása nem történt meg, ez esetben.

Ha a folytatólagos tárgyalást a felek bármelyike mulasztja el, a bíróság a tárgyalást a jelen lévő fél (vagy a távollévő felperes előzőleg előterjesztett) kérelmére megtartja, de új határnapot is kitűzhet.²⁶⁵ Ezek elég kedvező szabályok a mulasztó fél számára, hiszen igazolással élhet, ezen túl általában újabb tárgyalási határnapot tűz ki a bíróság, ha pedig bírósági meghagyást bocsát ki, akkor az alperesnek az ellentmondással szintén lehetősége van a meghagyás hatályba lépését megakadályozni.

²⁶⁴ Pp. 136. §

²⁶⁵ Pp 136/B. §

A Pp. egyik korábbi módosítás-tervezete a gyorsított perekben vezette volna be a mulasztási ítélet hozatalának lehetőségét.²⁶⁶ Eszerint a meg nem jelent fél ellenfelének állítását (hacsak a másik fél előkészítő irataival nem ellentétes) bizonyítottnak kell tekinteni, ezért a megjelent fél kérelmére a bíróság az ügyet, ha a pert meg nem szünteti, érdemben tárgyalja, és mulasztási ítéletet hoz. Az alperes a felperes mulasztása esetén kérheti a per megszüntetését is, amely esetben igazolásnak nincs helye. Fontos szabály az is, hogy ha a bíróság a tárgyalást a határozat kihirdetésére elhalasztja, és a szabályszerűen idézett fél ezt a tárgyalást elmulasztja, a határozatot részére is kézbesítettnek kell tekinteni. Szigorúbb lett volna tehát a tárgyalás elmulasztásának szankcionálása, a szabályozás szerint a tárgyalást ilyenkor is meg lehet tartani, a bíróság ilyenkor a rendelkezésre álló adatok és a megjelent fél állításai alapján dönt.

Ha az első tárgyalást valamelyik fél elmulasztja, a megjelent fél kérelmére a bíróság érdemben dönt, vagy a pert hivatalból megszünteti. Ha az alperes mulasztja el, a felperes által állított tényeket (amiket a keresetlevélben az alperessel közölt), ha azokat a felperes egyéb állításai, bizonyítékai, illetve az alperesnek a perelőkészítés során tett nyilatkozatai le nem rontják, bizonyítottnak kell tekinteni. A felperes mulasztása esetén az alperes által tagadott tényeket, ha azokat a felperes előterjesztett bizonyítékai nem támasztják alá, valótlannak kell tekinteni, az alperes által előadott tényeket pedig bizonyítottnak. A bíróság ebben az esetben egyszerűsített ítéletet hoz, melyben csak a tényállás leírása és az alkalmazott jogszabályokat kell megjelölni, illetve azt a tényt, hogy az ítélet mulasztás folytán a megjelent fél kérelmére hozták. Az ítélet ellen nem ellentmondásnak van helye, hanem fellebbezésnek. Természetesen igazolásnak itt is helye lett volna, kivéve, ha a megjelent alperes a per megszüntetését kéri, amint arra jelenlegi szabályok szerint is lehetőség van.

Ha a folytatólagos tárgyaláson valamelyik fél nem jelenik meg, a megjelent fél kérelmére a bíróság a tárgyalást folytatja, a megjelent fél tényállításait valóknak, a mulasztó fél állításait pedig, ha azokat a megjelent fél tagadja, be nem bizonyítottnak kell tekinteni. A korábban tett nyilatkozatokat és a korábbi bizonyítás eredményét a határozat meghozatalánál figyelembe kell venni.

²⁶⁶ IRM/IKSZFO/1285/2008.

A tárgyalási határnap elmulasztása a tárgyalás megkezdésével kezdődik, azonban a jogkövetkezmények nem állnak be, ha a fél a tárgyalás berekesztéséig/elhalasztásáig megjelenik. A gyakorlatban ez bizonyára nem jelent hosszú időt, még érdemi tárgyalás esetében sem, hiszen csak azt kell tisztázni, mely tényeket állít vagy cáfol a megjelent fél, és van-e ezzel ellentétes tény vagy bizonyíték az előzetes nyilatkozatokban.

Nem lehet mulasztási ítéletet hozni, ha:

- a meg nem jelent fél idézése nem volt szabályszerű, vagy vele szemben a tárgyalási időközben nem tartották meg,
- megjelenését köztudomású természeti esemény vagy más elháríthatatlan akadály gátolta, ebben a két esetben a bíróság hivatalból új tárgyalást tűz ki.
- ha a megjelent fél állításait (akár keresetváltogatás, vagy viszontkereset) a mulasztó féllel nem, vagy nem kellő időben közölték, vagy a korábban előadottakat a megjelent fél a meg nem jelent fél hátrányára módosítja, ekkor a tárgyalásról készített jegyzőkönyv másolatával a mulasztó felet új tárgyalási határnapra kell megidézni
- ha egy hivatalból figyelembe veendő körülmény tekintetében a megjelent fél a bizonyítékait nem adja elő, ezért e körülmény fennállása kérdéses marad. Ekkor az eljárás szünetel.

Látható, hogy ez a szabályozás mennyire közel áll a régi perjogunkban már alkalmazott megoldásokhoz. De nem valósult meg a mai napig, helyette más szabályozást fogadtak el a 2008. évi XXX. törvény keretei között, a kisértékű perekre eltérő szabályok megalkotásával, amelyek a gyorsabb elbírálását hivatottak szolgálni. Ez a tárgyalás elmulasztására nézve csak annyi eltérést tartalmaz az általános szabályokhoz képest, hogy a folytatólagos tárgyalás elmulasztása nem gátolja az ügy érdemében való döntést, a bíróság az ügy érdemében a rendelkezésre álló adatok alapján dönt. Továbbá, ha bármelyik tárgyaláson egyik fél sem jelenik meg, vagy a megjelent fél nem kívánja az ügy tárgyalását, nyilatkozatot nem tesz, és a távollévő felperes nem kérte a tárgyalás távollétében történő megtartását, nem szünetel az eljárás, hanem a bíróság a pert megszünteti.

Az eredeti 52-es Pp. elvetette a mulasztási ítéletet, összhangban a valóságos tényállás felderítésének követelményével, mivel elméletileg nem tartották összeegyeztetőnek az anyagi igazság kiderítésére irányuló törekvést az alperes mulasztásának érdemi marasztalást eredményező szankcionálásával. Tehát ha az alperes elmulasztotta az első

tárgyalást, az ellenfél kérelmére a bíróság a tárgyalást megtartotta, és érdemi határozatot hozhatott a bizonyítási eljárás eredménye alapján. Ezen szabályozás következtében az alperest semmi nem kényszerítette cselekvésre, lehetősége volt, hogy a folytatólagos tárgyalások valamelyikén, sőt csak az általa benyújtott fellebbezésben nyilatkozzon először a keresetre. Ez nemcsak a gyors elbírálást, de a valóságos tényállás felderítését is akadályozta. Ezért az alperes aktivitását fokozó megoldást kerestek, így vezette be a Pp. III. Novellája az 1972. évi 26. tvr. a bírósági meghagyás intézményét, amely - bár lényeges változtatással - a mulasztási ítélet feltámasztását jelentette. A mulasztási ítélet és a bírósági meghagyás intézménye bár hasonló, mégis találunk különbséget közöttük. A bírósági meghagyás kibocsátásának az alperes mulasztásán kívül egyéb törvényi előfeltételei is vannak. Vannak továbbá olyan perek, amelyekben nincs helye bírósági meghagyás kibocsátásának.

A francia NCPC szabályozása

Ha megnézzük a mai (új) francia Code de Procédure Civile-t, láthatjuk, hogy megkülönbözteti a mulasztási ítélet (jugement par défaut) és az érdemi tárgyalás alapján hozottnak minősülő ítélet fogalmát (jugement réputé contradictoire). Főszabály szerint az ítélet érdemi (kontradiktórius), ha a felek jelen vannak a tárgyaláson személyesen vagy képviselő útján.

Az alperes, aki nem jelenik meg, a felperes kérelmére vagy a bíró által hivatalból újra idézhető megjelenésre, ha az idézést nem személyesen vette át. Az idézés (kivéve a különös eljárásokat) megismétlésre kerül, az első idézésben foglaltak szerint. A bíró azonban elrendelheti, a huissier általi kézbesítést, ha az első idézést bírósági titkár által kézbesítették (secrétaire de la juridiction).²⁶⁷

Ha az alperes nem jelenik meg, akkor is érdemben dönt a bíróság a kereseti kérelemről. A bírónak meg kell győződnie arról, hogy a kereset szabályszerű, megengedhető, és megalapozott. Csak ebben az esetben dönthet a kereseti kérelem felől.²⁶⁸ Ha az alperes nem jelenik meg, mulasztási ítéletet hoz a bíróság (jugement par défaut), ha ez a legmagasabb

²⁶⁷ NCPC Article 471.

²⁶⁸ NCPC Article 472.

fokú döntés, vagyis nincs ellene fellebbezés, és ha az idézést nem személyesen kézbesítették az alperesnek. Az ítélet érdemi tárgyaláson meghozottnak minősül, ha a jogorvoslat lehetséges a döntés ellen, vagy ha az idézést személyesen az alperes vette át. (jugement réputé contradictoire).²⁶⁹ Ha az alperes nem jelenik meg, az ítélet mulasztási lesz, ha a döntés ellen nincs helye fellebbezésnek, és ha az idézést nem lehetett kézbesíteni az alperesnek. A bírónak azonban meg kell győződnie, hogy a kereseti kérelem megalapozott, elfogadható, és jogalapja is van. A mulasztási ítéletet a felperesnek a mulasztó fél részére 6 hónapon belül kézbesítenie kell, ha nem, akkor semmis lesz az ítélet. Ha alapos ok nélkül nem jelenik meg a felperes, az alperes kérheti, hogy a bíróság érdemben döntsön, az ítélet érdemi tárgyalás alapján hozottnak minősül.²⁷⁰ A bíróság úgy is dönthet, hogy elhalasztja a tárgyalást. Ha a felperes nem jelenik meg, a bíróság kérelemre vagy hivatalból semmisnek nyilváníthatja az alperes részére szóló idézést. Abban az esetben vissza lehet vonni ezt a határozatot, ha a felperes bejelenti a bíróságon 15 napon belül az alapos okot, ami miatt nem tudott időben megjelenni. Ekkor egy későbbi tárgyalási napra idézik a feleket.

A mulasztási ítélet ellentmondással megtámadható, kivéve, ha kifejezetten kizárja a törvény ezt a jogorvoslatot. Az érdemi tárgyalás alapján hozottnak minősülő ítélet nem támadható meg, csak az érdemi határozatok ellen rendelkezésre álló jogorvoslattal.

Ha az első tárgyalást követően az egyik fél nem teszi meg az eljárási cselekményeket a megszabott határidőben, a bíróság érdemi ítéletben dönt a rendelkezésre álló adatok alapján. Az alperes emellett kérheti az idézés semmissé nyilvánítását. Ha egyik fél sem teszi meg az eljárási cselekményeket a megszabott határidőben, a bíróság hivatalból törölheti az ügyet, egy határozattal, ami ellen nincs jogorvoslat, miután egy utolsó figyelmeztetést címez a felekhez és képviselőikhez, amennyiben van nekik.²⁷¹

A mulasztási ítélet és az érdemi tárgyalás alapján hozottnak minősülő ítélet (ha van ellene jogorvoslat), semmisnek tekintendő, ha nem kézbesítették a meghozatalától számított 6 hónapon belül. Ekkor az eljárást meg lehet ismételni az eredeti idézés megismétlését követően. Ha ezeket az ítéleteket olyan alperes ellenében hozta a bíróság, akinek lakóhelye

²⁶⁹ NCPC Article 473.

²⁷⁰ O'MALLEY, Stephen, LAYTON, Alexander, *European civil practice*, Volume 2., 2nd ed., London, Sweet & Maxwell, 2004., 158.

²⁷¹ NCPC Articles 469-470.

külföldön van, kifejezetten tartalmaznia kell az ítéletnek, hogy milyen módon gondoskodtak arról, hogy az alperest tájékoztassák az eljárás megindulásáról, és az ellene benyújtott kereset tartalmáról.

A tárgyaláson bármelyik fél kérhet kontradiktórius jellegű ítéletet akkor is ha az ellenfél nem jelent meg, vagyis gyakorlatilag mulasztott. A felek emellett kérhetnek egy újabb tárgyalási napot, ha az ellenfél nem jelent meg az előkészítő tárgyaláson vagy későbbi másik tárgyalási napon, vagy ha nem nyújtotta be az írásbeli nyilatkozatát a törvényi határidőn belül. Ebben az esetben a mulasztó felet tájékoztatják, hogy ha 2 hónapon belül nem nyújtja be az írásbeli nyilatkozatát, kérhető a kontradiktórius jellegű ítélet. Mulasztási ítélet helyett (ami ellen van jogorvoslat) a fél kérheti, hogy a mulasztó felet kötelezzék a következő tárgyaláson megjelenésre, amikor elhalasztják az ügy tárgyalását. Ha ezen az elhalasztott tárgyaláson nem jelenik meg bármelyik fél, még mindig lehet kérni mulasztási ítélet hozatalát. Ha egy olyan fél aki megjelent az első tárgyaláson vagy írásbeli nyilatkozatait előterjesztette, nem jelenik meg a következő tárgyaláson, akkor az eljárás kontradiktóriusnak minősül és az ítélet is kontradiktórius jelleggel meghozottnak minősül. Ezt meg kell különböztetni a valódi mulasztási ítélettől.²⁷²

Mulasztási ítélet: ha nem jelenik meg az egyik fél a tárgyaláson, a másik fél kérheti a marasztalását. Azonnal döntést hozhat a bíróság, vagy kitűzheti az ítélethozatal időpontját. Ekkor a mulasztó fél figyelmeztetést kap levélben a bíróságtól. Mielőtt a felperes javára dönt, a bíróságnak meg kell vizsgálnia az illetékességét, a követelés elfogadhatóságát, bár az érdemi elfogadhatóságot itt csak minimálisan vizsgálják.²⁷³ Az ítélet azonnal végrehajthatónak nyilvánítható. Aki ellen a mulasztási ítéletet hozták, az opposition eljárás során kérheti, hogy az ítéletet helyezték hatályon kívül, vagy fellebbezéssel élhet magasabb szintű bírósághoz. Az Opposition amelyben kéri a mulasztási ítélet megsemmisítését, egy új citation formájában kerül ugyanahhoz a bírósághoz, amely a mulasztási ítéletet hozta. Az új eljárás felfüggeszti automatikusan a mulasztási ítélet végrehajtását, kivéve, ha jogorvoslatra tekintet nélkül előzetesen végrehajtható. Nem kell indokolni a mulasztást, de meg kell jelölni az alapját az opposition-nak. Az opposition eljárást meg kell indítani egy hónapon belül a mulasztási ítélet mulasztó félnek történő kézbesítésétől számítva. Látható,

²⁷² NCPC Articles 471-479.

²⁷³ NCPC Articles 467-468.

hogyan a francia perjog nem az igazolás jellegű jogorvoslatot alkalmazza, hanem az ellentmondást (Opposition). Az olyan mulasztásokat tehát, ami nem eredményez mulasztási ítéletet, gyakorlatilag nem lehet orvosolni.²⁷⁴

A 2005. évi 1678. Decree a mulasztási ítélettel kapcsolatban tartalmaz egy fontos változást: a 474. szakasz módosítása, mely szerint ha az ítélet ellen nincs fellebbezés, és a felek nem voltak személyes megjelenésre kötelezve, az ítélet mulasztási ítélet lesz, anélkül, hogy a bíró úgy dönthetne, hogy a mulasztó felet ismételten megidézi.

Mulasztási ítélet az angol CPR-ben

Az angol CPR szerint a „default judgment” jelentése tárgyalás nélküli ítélet, amennyiben alperes nem nyújtott be kézbesítés tudomásulvételét, vagy nem nyújtott be védekezést.²⁷⁵ A bíróság csak a fél kérelmére hoz mulasztási ítéletet. A mulasztási ítélet kérelmezésének feltételei:

- a kézbesítés tudomásulvételének elmulasztása miatt csak akkor lehet kérni mulasztási ítéletet, ha az alperes nem nyújtott be sem tudomásulvételt, sem védekezést a keresettel szemben, vagy annak bármely részével szemben, és az arra rendelkezésre álló határidő eltelt.
- a védekezés előterjesztésének elmulasztása miatt csak akkor lehet kérni, ha a kézbesítés tudomásulvételét benyújtotta az alperes, de a védekezést nem, és a határidő eltelt (ezt ellenkérelem esetében is lehet, ha arra a védekezést nem terjeszti elő a másik fél).

Nem kérhet a felperes mulasztási ítéletet:

- ha az alperes kérelmezte a felperes keresetének elutasítását (Strike out) a 3.4 szakasz alapján, vagy egyszerűsített ítélet hozatalát (24. Rész), és ezeket a kérelmeket még nem bírálták el;
- az alperes teljesítette a kereseti kérelemben foglaltak egészét, a költségeket is beleértve, amit a felperes érvényesíteni akart a perben, vagy

²⁷⁴ HAENDEL Vilmos, *Összehasonlító szemelvények az osztrák és a magyar polgári perjog köréből*, Miskolc, Ludvig, 1936., 9.

²⁷⁵ CPR Rule 12.1.

- a felperes pénzkövetelést kíván érvényesíteni és az alperes elismerést állított ki a felperes részére (melyben az egész követelt összeg megfizetéséért való felelősségét elismeri) és ebben fizetési halasztást kért.²⁷⁶

Pénzkövetelések esetében automatikus a mulasztási ítélet, ha a felperes igazolja, hogy az alperes nem nyilatkozott a kereseti követelésre. Meghatározott pénzösszeg esetén az ítélet a konkrét összegre, plusz perköltségre fog vonatkozni. Egyéb pénzkövetelésre az ítélet a felelősséget fogja megállapítani, azzal, hogy a kártérítés összegét később fogják megállapítani. Nem pénzkövetelések esetében a felperes kérelmet terjeszt elő mulasztási ítélet iránt.²⁷⁷

Ha az alperes nem nyújt be kézbesítés tudomásulvételét, vagy védekezést a CPR-ben meghatározott határidőn belül, a felperes kérhet mulasztási ítéletet, vagyis tárgyalás nélkül és a másik fél meghallgatása nélkül. A felperes kérelmet nyújt be mulasztási ítélet iránt, ami nem igényel a bíróság részéről érdemi vizsgálatot. A bírónak csak arról kell meggyőződnie, hogy:

- a keresetlevelet kézbesítették,
- nem érkezett az alperestől a bírósághoz tudomásulvétel, vagy védekezés,
- ennek határideje eltelt,
- az alperes nem teljesítette a kereseti követelésben foglaltakat,
- az alperes nem küldött vagy nyújtott be elismerési nyilatkozatot,
- az alperes nem kérelmezte egyszerűsített ítélet hozatalát.

A mulasztási ítéletre vonatkozó eljárás az angol CPR szerint:

A felperesnek egy kérelmet kell benyújtania a megfelelő formanyomtatványon, feltéve, hogy a követelés:

- meghatározott pénzösszeg;
- a bíróság által meghatározandó pénzösszeg;
- dolog szolgáltatása, ha a kereseti kérelemben az alperes számára választhatóként meg van jelölve a dolog pénzbeli értékének megtérítése;
- vagy ezek bármelyikének együttes fennállása esetén.

²⁷⁶ CPR Rule 12.3.

²⁷⁷ ügyforgalmi adatok: lásd VI. Táblázat

Az alperes kérheti, hogy a bíróság helyezze hatályon kívül a mulasztási ítéletet, ez kötelező, ha nem álltak fenn a törvényi feltételei, egyébként mérlegelhető. Ha megfelelő időben kéri, és a kérelme alapján valószínűsíthető, hogy sikeresen fogja vitatni a felperesi követelést, akkor hatályon kívül helyezheti a bíróság. A bíróságnak semmissé kell nyilvánítania a mulasztási ítéletet, ha jogellenesen hozták, mert a törvényi feltételek nem teljesültek, vagy az ítélet meghozatalát megelőzően az egész követelést teljesítették.

Bármely egyéb esetben a bíróság módosíthatja vagy semmissé nyilváníthatja a mulasztási ítéletet, ha:

- az alperesnek sikeres védekezésének reális esélye van;
- a bíróság megítélése szerint más alapos ok áll fenn, ami alapján az ítéletet hatályon kívül kellene helyezni vagy módosítani, vagy az alperesnek lehetőséget kellene adni a védekezésre.

Annak mérlegelésekor, hogy az ítéletet módosítsa vagy hatálytalanítsa, azt is figyelembe kell venni a bíróságnak, hogy a mulasztási ítéletet kérelmező személy szabályszerűen jár-e el a kérelmezési eljárásban. A mulasztási ítélet mellett egyéb case-management jellegű szankciók is léteznek, például ha a fél nem nyújt be egy bizonyítékot időben, a bíróság kizárhatja azt, elfogadhatatlan bizonyítékként.

A mulasztás következményei a német ZPO szerint

Ha a felek valamelyike nem jelenik meg személyesen vagy képviselője útján a tárgyaláson, pedig szabályszerűen megkapta az idézést, a másik fél indítványozhatja a mulasztási ítélet hozatalát.²⁷⁸ A mulasztó fél jogorvoslással élhet a mulasztási ítélet ellen (Einspruch, 338§), ha helyt adnak neki, az egész eljárást a mulasztási ítélet előtti szakasztól kell folytatni. De még abban az esetben is, ha a bíróság az újabb határozatában hatályon kívül helyezi a korábbi mulasztási ítéletet, a mulasztó félnek kell fizetnie valamennyi költséget amit a tárgyalás elmulasztásával okozott, így a mulasztási ítélet hozatalának költségét is (344.§).

²⁷⁸ ZPO 331. §

Ha a fél mulaszt, a ZPO lehetőséget ad a másik fél számára hogy kérje mulasztási ítélet kibocsátását (Versäumnisurteil). A fél akkor mulaszt, ha nem jelenik meg a tárgyaláson, vagy ha a jogi képviselő kötelező az eljárásban, nem képviseli jogi képviselő, akinek joga van a bíróság előtt eljárni. Az alperes mulaszt akkor is, ha nem jelzi, hogy védekezést kíván előterjeszteni az előírt határidőn belül az írásbeli előkészítő szakaszban.

A kibocsátási feltételek attól függenek, melyik fél mulasztott. A mulasztási ítéletet csak a jelen lévő fél kérelmére lehet kibocsátani, csak akkor, ha a kereset elfogadható. Ha nem az, akkor elutasítják a keresetet rendes ítéletben, mint elfogadhatatlant. Az alperes ellen mulasztási ítélet csak akkor hozható, ha a ZPO-ban felsorolt kifogások nem hozhatók fel. Ilyen pl. hogy az alperest nem megfelelően idézték. Ezen felül pedig csak akkor, ha a felperes által felhozott tények megfelelően igazolják a kereseti kérelmet. Ebben a tekintetben egy jogi fikció van, aminek értelmében az alperes mulasztása következményeként a felperes teljes ténybeli álláspontját elfogadja a bíróság. A mulasztási ítélet alapja kizárólag a felperes kereseti kérelme. Ha a felperes tényállításai nem támasztják alá megfelelően a követelést, nem alapozza meg az alperes elleni mulasztási ítéletet sem. Ezzel szemben a felperes mulasztása esetén nem érvényesülnek ezek a korlátok. A felperes elleni mulasztási ítélet alapja egyedül a mulasztás ténye. Van valódi mulasztási ítélet, ami azt jelenti, hogy a fél késedelme az alapja az ítéletnek vagy a kereset elutasításának, más esetben a nem-valódi mulasztási ítélet esetén a keresetet rendes ítéletben (kontradiktórius) fogják elutasítani. Ennek a jogorvoslat szempontjából van jelentősége, mert a nem-valódi mulasztási ítélet kontradiktóriusnak minősül, fellebbezéssel lehet megtámadni, míg az ellentmondás (Einspruch) a valódi mulasztási ítélet megtámadásának eszköze. Jellege szerint megakadályozza az ítélet jogerőre emelkedését, a res iudicata beállítását, és az eljárás folytán vagy hatályon kívül helyezik vagy megerősítik azt. Ha az ellentmondás folytán kitűzött tárgyalást is elmulasztja az ellentmondó fél, a jelen lévő fél kérelmére bizonyos feltételek fennállása esetén egy második mulasztási ítélet hozható (Zweites Versäumnisurteil) amit már nem lehet megtámadni ellentmondással, csak korlátozottan fellebbezéssel. A sajátos vonása a valódi mulasztási ítéletnek (ahol a mulasztás tényéből következik a határozat) hogy ellene egy speciális jogorvoslat vehető igénybe, az ún. Einspruch, az a fél élhet ezzel, akivel szemben hozták a mulasztási ítéletet. Írásban kell benyújtania indokolva két héten belül a mulasztási ítélet kézhezvételét

követően. Így nem veszíti el a felperesi keresettel szembeni védekezés lehetőségét. De egyúttal elő is kell terjesztenie a védekezést, ekkor úgy tekintik, mintha nem hoztak volna mulasztási ítéletet. Még egy feltétel, hogy a mulasztó fél az új tárgyalási napon megjelenjen. A bíróság új határozatot fog hozni, vagy hatályában fenntartja a mulasztás ítéletet, vagy másik ítéletet hoz, ami egyben a mulasztási ítéletet hatályon kívül helyezi. Az egyetlen hátrány, amit a mulasztó fél elszenved, az a költségek, mivel ő viseli a mulasztással okozott költségeket, pernyertesség esetén is. Ha nem jelenik meg az újabb tárgyaláson sem, akkor egy második mulasztási ítéletet hoz a bíróság, ami ellen már nincs jogorvoslat. Ha azonban a mulasztási ítéletet a felperes végrehajtja, és később elveszti a pert az érdemi határozat alapján, akkor az a veszély áll fenn, hogy kártérítést kell fizetnie.²⁷⁹

Ha az alperesnek szabályszerűen kézbesítették a keresetlevelet és az idézést, és nem jelenik meg ennek ellenére a tárgyaláson, a felperes kérhet mulasztási ítéletet, alperessel szemben (Versäumnisurteil gegen den Beklagten, 331.§). A tárgyalás nem csak az első előkészítő tárgyalás hanem valamennyi folytatólagos tárgyalás is lehet.

De a mulasztási ítélet nemcsak a felperes pernyertességét eredményezheti: csak annyi könnyítés van, hogy az ő tényállításait amik a keresetlevélben szerepelnek, fogja a bíróság valószínűleg elfogadni. Ennek megfelelően, a mulasztási ítélet iránti kérelem arra is vezethet, hogy a bíróság elutasítja érdemben a felperes keresetét, ha azt nem látja megalapozottnak jogilag. De a bíróságot köti a 139. és 278(3)§, hogy tájékoztatnia kell a felperest a jogalapról mielőtt érdemi határozatot hoz, ha egyébként a keresetlevél ezen hiányossága pótolható.

Ugyanilyen módon az alperes is kérelmezheti a mulasztási ítélet hozatalát, a felperessel szemben, ha az nem jelenik meg a tárgyaláson (Versäumnisurteil gegen den Kläger, 330.§). De ebben az esetben a felperes keresetét az alperes kérelmére csak mulasztási ítélettel és az ügy érdemében hozott rendes ítélettel utasíthatja el. Ha az alperes nem bocsátkozik érdemben perbe, amit egyébként megtenne a mulasztási ítélet kérelmezésével, kérheti azt is, hogy a bíróság utasítsa el a felperes keresetét érdemi vizsgálat nélkül, alaki, eljárási jellegű határozattal pusztán. Ez feltételezi, hogy a felperesnek lehetősége volt a

²⁷⁹ KOCH, Harald, DIEDRICH, Frank, *i. m.*, 10-18.

nyilatkozattételre, a perakadályok vonatkozásában ami a keresetlevelet elfogadhatatlanná teszi, vagyis ami az elutasítás alapja. A felet akkor is úgy tekintik, hogy nem jelent meg, ha nem tesz nyilatkozatot a bíróság előtt, pedig fizikailag jelen van.

A ZPO 330., 331.§ szerint a mulasztási ítélet feltétele hogy az egyik fél megjelenjen a tárgyaláson és a másik nem, vagy nem nyilatkozik, a tárgyalás kitűzése szabályszerű volt, a távollévő fél szabályszerűen volt idézve és időben. Ezen felül a jelenlévő félnek kérnie kell a mulasztási ítéletet és a bíróságnak hivatalból ellenőriznie kell, hogy a perelőfeltételek teljesülnek. A felperes már a keresetlevélben kérheti mulasztási ítélet hozatalát arra az esetre ha az alperes nem nyújtja be azon határidőben a védekezését, amit a bíróság számára megállapított. Ebben az esetben a bíróság tárgyalás tartása nélkül határoz.

Alternatív lehetőség a fél számára, hogy kérheti az iratok alapján döntést (Entscheidung nach Aktenlage, 331a§), ha a másik fél mulasztott.²⁸⁰ A feltételek ugyanazok mit a mulasztási ítélet esetében. Az iratok alapján döntés nagyobb rugalmasságot biztosít a bíróságnak, mivel mérlegelési körébe vonhatja az összes peranyagot. Ez különösen fontos lehet ha a tárgyalási határnap, ahol az egyik fél nem jelenik meg, nem az első tárgyalás. Így a bíró érdemi határozatot tud hozni vagy bizonyítást rendelhet el, vagy elhalaszthatja a tárgyalást.

Mindkét fél mulasztása, döntés az iratok alapján: Ha a tárgyalási napon egyik fél sem jelenik meg, a bíróság az iratok alapján dönthet. Csak akkor hozható ilyen döntés, ha már korábban tárgyalás volt az ügyben, ahol érdemben tárgyalták az ügyet. Legkorábban két hét elteltével lehet kihirdetni a határozatot. A bíróságnak a meg nem jelent felet tájékoztatni kell a kihirdetés napjáról. A bíróság új tárgyalási határnapot tűz, ha a fél kéri legkésőbb hét nappal a kihirdetési nap előtt, és valószínűsíti, hogy rajta kívül álló okból mulasztott, és nem állt módjában időben kérni a tárgyalás elhalasztását. Ha a bíróság nem dönt az iratok alapján, akkor elrendeli az eljárás szünetelését.²⁸¹

²⁸⁰ Döntés az iratok alapján (331a.§): Ha az egyik fél nem jelenik meg a tárgyaláson, a másik fél kérheti a mulasztási ítélet helyett az iratok alapján való döntést. A kérelmet el kell fogadni, ha a körülmények megfelelően tisztázottak egy ilyen határozat meghozatalához.

²⁸¹ ZPO 251a §

Az osztrák ZPO szabályozása mulasztás esetére

Az osztrák polgári perjogban a határidők általában preklúziós jellegűek (Präklusionsfristen), a fél aki nem végzett el egy eljárási cselekményt a megadott határidőben, további figyelmeztetés nélkül ki lesz zárva, hogy az eljárás későbbi szakaszában pótolja azt. Kifejezetten vonatkozik ez a törvényi határidőkre (Notfristen), pl. az ellentmondás vagy a fellebbezés határideje. De ha elmulasztja a fél, lehetősége van és a gyakorlatban igen sűrűn előfordul, két héten belül kérelmet előterjeszteni a megelőző állapot visszaállítására, ha a fél akadályozva volt a határidő megtartásában, önhibáján kívüli okból (Wiedereinsetzung in den vorigen Stand).²⁸²

Ha bármelyik fél határidőben nem válaszol egy nyilatkozatra, vagy bármelyik fél elmulasztja az első tárgyalást, a bíróság mulasztási ítéletet (Versäumnungsurteil) hozhat. A ZPO háromféle jogorvoslatot biztosít ebben az esetben:

- in integrum restitutio (Antrag auf Wiedereinsetzung in den vorigen Stand), ha előreláthatatlan és elkerülhetetlen körülmény akadályozta a cselekmény megtételében, 14 napon belül az akadályozó körülmény megszűnésétől; a bíróság végzéssel határoz, ha helyt ad a kérelemnek, a perben visszaáll a mulasztás előtti állapot. A meghozott mulasztási ítéletet hatályon kívül kell helyezni.

- ellentmondás (Widerspruch) 14 napon belül a mulasztási ítélet kézbesítésétől számítva, ezt nem kell indokolni;

- fellebbezéssel élhet (Berufung) 4 héten belül a kézbesítéstől, ezt viszont indokolnia kell.

Az ellentmondás a jogerőre emelkedésre halasztó hatályú, de nem a végrehajtásra (vagyis a mulasztási ítélet az ellentmondásra tekintet nélkül végrehajtható).²⁸³

A szabályozást áttekintve arra a következtetésre juthatunk, hogy bár mindegyik vizsgált európai ország ismeri a mulasztási ítélet kategóriáját, az, hogy milyen elemeket tartanak fontosnak szabályozni, és hogy mi a jogintézmény tartalma, ez eltérő az egyes államokban.

²⁸² O'MALLEY, Stephen, LAYTON, Alexander, *European civil practice*, Volume 2., 2nd ed., London, Sweet & Maxwell, 2004., 24.

²⁸³ FRAD, Thomas, SCHIMKA, Benedict, *i. m.*, 57-73.

- a beismerés vélelmével operáló perrendtartások úgy rendelkeznek, hogy az alperes mulasztása esetén a felperes kereseti tényállításait az alperes által beismertnek, illetve valóknak kell tekinteni (ténybeismerési fikció).²⁸⁴

- ennek további megszorítása az, hogy a felperes tényállításait csak akkor kell valóknak elfogadni, ha azokat a felperes előadásai és bizonyítékai meg nem erősítik.

Ezen rendszerek a kereset szubsztanciálásának elvét érvényesítik, amely szerint felperesnek a keresetlevélben részletesen meg kell jelölni azokat a tényeket, melyekből a felperes az érvényesített jogot származtatja.

- a másik lehetőség, ha a bíróság a mulasztást úgy tekinti, mintha alperes megjelent volna, és a vele szemben támasztott kereseti követelést elismerte volna, mely alapján az alperes a kereseti kérelemnek megfelelően marasztaltatik (jogelismerési fikció).

Az ilyen jogrendszerek elegendőnek tartják a kereset individualizálását, ami azt jelenti, hogy a felperes keresetében csak annyit kell, hogy előadjon, amennyi szükséges ahhoz, hogy a keresetben érvényesíteni kívánt jog minden más jogtól megkülönböztethető legyen.²⁸⁵

Ezen praesumptios elméletek közös eleme, hogy az érdemi marasztalás közvetlen alapja nem a mulasztás, hanem egy vélelmezett tény, amelyet a bíróság köteles valóknak elfogadni. Ám az alperes mulasztásának több oka lehet, azon kívül, hogy nem kíván védekezni, mert a felperes által állított tényeket beismeri, vagy mert a keresetben érvényesített jogot elismeri.

A mulasztás szabályozásánál figyelembe kell venni a tényállás felderítésének érdekét is, ezt nem lehet megakadályozni, vagy túlzottan korlátozni. Azonban a perek időszerű befejezését is szem előtt kell tartani, nem engedhető meg, hogy a mulasztó fél megakadályozza, hogy a másik fél kellő időben jogvédelmet nyerhessen.

A számos eltérés miatt, ami a mulasztási ítélet tagállami értelmezését illeti, amennyiben egy európai rendelet utal a mulasztási ítéletre, meg kell határozni, hogy mit ért ez alatt, vagy, hogy a tagállami szabályok szerint kell érteni a fogalmat. Az Európai Bíróság egyik 2006-os ügyében azt emeli ki, hogy a mulasztási ítélet elismerését akkor lehet megtagadni, ha a megjelenés elmulasztása folytán hozták (default judgment), ha az alperesnek nem kézbesítették az eljárást megindító iratot, vagy azzal egyenértékű iratot megfelelő időben,

²⁸⁴ VARGA Gyula, *A bírósági meghagyás a polgári perben*, Magyar Jog 1973/3. szám, 148-156.

²⁸⁵ VÁRADI Béla, *A perbeli mulasztás jogi természete és szabályozásának irányelvei*, Budapest, 1942, 83.

és oly módon, hogy lehetővé tegye számára a védekezésre felkészülést, kivéve, ha az alperes nem támadta meg az ítéletet, amikor erre lehetősége lett volna.²⁸⁶

III. RÉSZ

A kis értékű követelésekre vonatkozó szabályok, speciális „summary” eljárások a tárgyaló országokban

A történelem korai időszakától kezdve jellemzőek a panaszok az eljárások túlzott lassúsága miatt. Az egyik első próbálkozás a peres eljárás lerövidítésére V. Kelemen pápa a Clementina Saepe bullájában 1306-ban történt, mely törvénné emelte az ún. formátlan eljárást, meghagyva a hivatalnokoknak és bírácoknak, hogy egyes ügyekben a rendes eljárás formáságai nélkül, „simpliciter de plano, sine strepitu et figura iudicii” járjanak el (1312-1314). Ez a dekrétum bevezetett egy rövidebb eljárási módot, bizonyos ügytípusokra. Ez az új „egyszerűsített eljárás” szóbeli volt, a hagyományos írásbeli eljárással szemben. A kevesebb formasággal járó sommás eljárás az ipar és a kereskedelem révén különösen az olasz városokban terjedt el, és átjutott Franciaországba, ahol Colbert rendeletére az eljárás szabályozására az 1667. évi Ordonnance készült, amelynek szabályait később a Code de Procédure Civile is nagyrésztben átvette. A legtöbb polgári perrendtartás a 19. században ismerte a nagyobb és fontosabb ügyekben követendő eljárás mellett a kevesebb formasághoz kötött sommás eljárást, és elkülönítetten szabályozta azt, így például a német perrend 495-510.§, az osztrák perrend 431-460.§-aiban.

Az egyszerűsített „sommás” eljárások sokszor végrehajtási gyökerűek. Nálunk a biztosítási intézkedés ma is a végrehajtási jog részét képezi, míg a vele rokon ideiglenes intézkedés a peres eljárás során biztosítja a későbbi sikeres lefolytatását a bizonyításnak, illetve annak, hogy a kérelmező számára eredményes legyen a per. Az előzetes végrehajthatóságnak két feltétele van, az egyik, hogy a határozat teljesítésre kötelezést (marasztalást) tartalmazzon, a másik pedig az, hogy ezen határozat rendes jogorvoslással legyen megtámadható. E jogintézmény történeti előképe a francia référé, amelynek különböző formái jöttek létre,

²⁸⁶ ASML (C-283/05)

lényegét tekintve „anticipált ítélet”, azaz a végleges határozat elébe vágó ideiglenes intézkedés, amelyre többek között jellemző feltétele a kérelmező pernyertességének valószínűsége, a másik a döntés elodázása esetén a kérelmezőt fenyegető hátrány. A magyar perjog óvatosan él e sajátos perjogi eszközzel.²⁸⁷ Az ideiglenes intézkedéseket Gáspárdy László anticipált ítéletnek nevezi, Németh János a bíróság marasztaló határozataként minősíti.²⁸⁸ Az ítélet-szerűséget támasztja alá az is, hogy előzetesen végrehajtható, így fennállása idején nem igazán különbözik joghatását tekintve egy valószínűségi ítélettől, másfelől a gyakorlati tapasztalatok szerint a pert lezáró bírósági határozat tartalma többnyire magában foglalja az ideiglenes intézkedés tartalmát (ez bizonyos mértékig prejudíciomot valósít meg.). Ám nyomban beigazolódik, hogy csak látszat-jelenségről van szó, ha a bíróság az intézkedést még a per befejezése előtt megváltoztatja, hatályon kívül helyezi, vagy az egyébként hatályát veszti, továbbá az ideiglenes intézkedés nem eredményez ítélt dolgot. A biztosítási intézkedés rokon jogintézmény, erre utal, hogy feltétel mindkettőnél a későbbi kielégítés veszélyeztetettségének valószínűsítése, és a hatályuk időbeli korlátozottsága.²⁸⁹

A sommás eljárások eredeti célja az volt, hogy gyorsan végrehajtási jogcímhez juttassák a kérelmezőt, akinek a javára ebben az esetben mintegy előre vélelmezik, hogy jogosult az adott követelésre. A német polgári eljárási törvényben, ami azonban tartalmazza a végrehajtási eljárást is, szintén a végrehajtás körében vannak elhelyezve mind az ideiglenes, mind a biztosítási intézkedések. Bár az egyszerűbb eljárások régóta léteznek a jogrendszerekben, de új keletű az a tendencia, hogy kiterjesszék alkalmazási körüket, ez a gondolat több országban is, így hazánkban is jelen van.²⁹⁰ Az európai országokban modernizálták ezeket az eljárásokat. Például Németországban és Ausztriában magas szintű az elektronikus eszközök használata, az automatizáltság.

²⁸⁷ GÁSPÁRDY László, *Kihívások és Kísérletek az Európai Polgári Eljárásjogban (A Code Louis-tól napjainkig)* = Magister artis boni et aequi: studia in honorem Németh János, szerk. NÉMETH János, KISS Daisy, VARGA István, ELTE Eötvös Kiadó, 2003., 217-229.

²⁸⁸ NÉMETH János, *A polgári perrendtartás magyarázata*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp.1999., 624.

²⁸⁹ UJLAKI László, *Látszatjelenségek a polgári eljárásjogban*,. = Magister artis boni et aequi: studia in honorem Németh János, szerk. NÉMETH János, KISS Daisy, VARGA István, ELTE Eötvös Kiadó, 2003., 855-877.

²⁹⁰ lásd a 2008. évi XXX. tv. indokolását.

Különbséget kell tennünk az olyan egyszerűsítést szolgáló intézmények között, mint a fentebb említett közbenső és ideiglenes intézkedések, melyek bár szintén a hatékony jogvédelem eszközei, de nem eredményeznek főszabály szerint érdemi döntést, res iudicata-t, csak kivételes esetben. A jogintézmények másik csoportja a valódi egyszerűsített eljárások, melyek célja ugyanúgy az érdemi határozat meghozatala, mint a rendes eljárásnak. Ezeket elkülöníthetjük aszerint, hogy értékhatár alapján állapítanak meg külön szabályokat (kis értékű követelések eljárása), vagy az ügyek egyes típusaira vonatkozóan látnak speciális szabályozást indokoltnak (pl. szomszédjogi és birtokviták, szolgálat, bérleti jogviszony, stb.). Ebben a dolgozatban csak az ilyen érdemi jellegű egyszerűsített eljárásokkal foglalkozom, tehát azon egyszerűsített elsőfokú eljárásra vonatkozó szabályokkal, melyek arra szolgálnak, hogy a bíró érdemben eldöntse a jogvitát. Meg kell azonban jegyezni, hogy általam feldolgozott irodalom ennél tágabb, és nem ilyen módon határolja el az eljárási jogintézményeket. Ennek oka, hogy előfordul, hogy az ilyen ideiglenes jellegű határozat érdemi döntéssé válik (ez a magyar jogban is lehetséges volt, ha a per megszűnik az ideiglenes intézkedés megtétele után, vagy ha nem helyezi hatályon kívül a bíróság, ez ma is vitatott pont).²⁹¹ Ezért részben érintem az ideiglenes intézkedésekre irányuló eljárásokat is, amennyiben azok ténylegesen érdemi jellegű határozatot eredményezhetnek. A francia référé eljárást és az ordonnance sur requête-t már itt megemlítem, mert bár az eljárás egy előzetes ítélet (preliminary judgment) meghozatalával zárul, ami ideiglenes hatályú, de az ügy gyakran mégis befejeződik ezen a szinten. Ez az eljárás, bár fogalmilag ideiglenes jellegű a bírói döntés, mégis a francia eljárásjogban egy nagyon fontos eszköze az egyszerűbb (de tömeges!) jogviták gyors és hatékony rendezésének, vagyis mellette nincs szükség kis értékű követelések eljárására, vagy más egyszerűsített eljárási szabályokra (amiből azért van mégis néhány). Tehát ez az eljárás kivételes, mert az évszázados hagyományok tanúsága szerint kifejezetten jelentős perpótló-perelhárító szerepe van a kis értékű ügyekben.

A bírósági szervezetben régebben különálló bíróságok voltak ezekre az ügyekre, mint ahogy Franciaországban ma is van, a Tribunal d'Instance és a Justice de Proximité, vagy

²⁹¹lásd: WOPERA Zsuzsa, *Hatékony jogvédelem a magyar és az Európai Unió polgári eljárásjogában – az ideiglenes intézkedés*, Bíbor Kiadó, 2007., 33.

Hollandiában volt a Kantonrechter, akiket azonban már beolvasztottak az elsőfokú bíróságokba (Arrondissements-rechtbanken). Franciaországban vannak olyan irányzatok, melyek szerint indokolatlan ezen elkülönült bíróságok fenntartása, hanem elegendő lenne a rendes elsőfokú bíróságon belül kialakítani olyan tanácsokat/divíziókat amelyek ezekkel az ügyekkel foglalkoznak. Az ellenérv ezzel szemben, hogy több településen van Tribunal d'instance, így az földrajzilag közelebb van a lakossághoz, jobban elérhető.

Az egyszerűsített eljárásokat a francia jogban a procédures d'urgence fogalom takarja egyfelől, amelyeknek 3 fő típusát különböztethetjük meg: a référé, az injonction, és az ordonnance sur requête. Hollandiában a Kort geding (injonction-jellegű), és rövidített határidős eljárás (verkorte termijn), valamint gyorsított eljárás (versneld regime) a körzeti bíróságok előtt említhető többek között. Németországban a Mahnverfahren, Urkundenprozess, és ideiglenes jellegű intézkedések, melyben esetenként végleges is lehet a döntés (pl. Abschlusserklärung). A kis perértékű ügyekben a költség-haszon arány kedvezőtlen volt, ezt jól példázza, hogy 1996-ban a pertárgy értéke az ügyek több mint egyharmadában (kb. 600.000 ügy) 1000 DM alatt volt. Ezekben az ügyekben az eljárási illeték 210 DM, az ügyvédi költség kb. 240 DM, összesen kb. 700 DM, ha pedig bizonyítást is lefolytattak, az ügyvédi költség 365 DM-re emelkedett, így a további költségekkel együtt az eljárás költsége meghaladta a pertárgy értékét. A hatékonyság fokozásának egyik lehetséges módja az egyszerűsített eljárások bevezetése. A kis értékű követelések eljárásában ki lehet használni az elektronikus kommunikáció előnyeit. Ilyen rendszerek működnek sikerrel Ausztriában, Németországban, és Angliában.

Osztályozás a szabályozás módja szerint

1- egyetlen önálló, speciális eljárás: Anglia

A County Court jár el a kisebb pertárgyértékű, illetve bizonyos típusú jogvitákban, amint az a hatáskörrel szóló Táblázatban látható.²⁹² A county court-rendszer funkciója és felépítése 1846-os létrehozása óta sok tekintetben nem változott: a cél ma is a bíróságok elérhetősége, a lehető legközelebb a lakossághoz. Ugyanúgy a kisebb ügyekben járnak el, amelyek bár a pertárgyérték tekintetében jelentéktelenek, mégis jelentősek a peres felek számára. Két fontos változás azonban hatással volt a County Courts eljárására, az egyik az önálló kis értékű követelések eljárásának megteremtése (small claims) 1973-ban, a másik az 1999-es reformok, különösen az arányos erőforrás-felhasználás elvének megjelenése, amelyről bővebben a dolgozat II. Részében volt szó.

A három lehetséges eljárási rend:

- small claims track (5000 font alatt);
- fast track (5000-15000 font, egyszerű megítélésű ügyek);
- multi-track (15000 font felett, vagy bonyolult ügyek).²⁹³ Dolgozatom ez utóbbit nem érinti. A polgári (nem családjogi) ügyek nagy része a County Court-ok előtt zajlik, amelyek hatáskörrel rendelkeznek a szerződési és kártérítési ügyekben és ingatlan visszaszerzése iránti perekben. Ezen kívül néhány County Court fizetéseképtelenségi ügyekkel is foglalkozik, valamint equity és örökösödési ügyekkel, ha a vagyon értéke a £30,000- t nem haladja meg, és egyéb ügyekkel amikről a felek megegyeznek, hogy a County Court tárgyalja. Általában csak a nagyon összetett, jelentős, vagy terjedelmes ügyeket tárgyalja a High Court.²⁹⁴

A legtöbb County Court tagja legalább egy circuit judge, és egy district judge. A district judge általában a 15.000 £ feletti pertárgyértékű ügyeket, vagy a jelentősebb, komplexebb ügyeket tárgyalja. Ezen kívül számos, £5,000 és £15,000. közötti pertárgyértékű ügyet. A

²⁹² I. Táblázat

²⁹³ BELL, John, *Judiciaries within Europe*, Cambridge University Press, 2006., 306.

²⁹⁴ lásd: XII. Táblázat

tárgyalásokon kívül a district judge feladata az ügymenet meghatározása (case management).²⁹⁵

Mielőtt a keresetet érdemben tárgyalnák, lehetséges több előzetes tárgyalás, amelyeket bírák vagy Masterek végeznek Londonban, és district bírók Londonon kívül. Az angol Master egy bírósági hivatalnok, akinek feladata az eljárás tárgyalás előtti szakaszának vezetése. Ez specializált és gyakorlott hivatalnokok testülete, akik nem maguk az ítéelő bírók, hanem a keresetekkel foglalkoznak az előkészítő szakaszban. Az általuk hozott ideiglenes határozatok elleni fellebbezések száma csekély, az ebben a szakaszban benyújtott kérelmeket informálisan bírálja el, és rövid határidővel, míg a bírók munkaidejüket a tárgyalásokra és az érdemi döntésre összpontosíthatják.²⁹⁶

1. A small claims eljárás

Fontos, hogy legyen egy viszonylag olcsó és egyszerű lehetőség a kis értékű követelések érvényesítésére, mivel egyébként a perköltség sokkal magasabb lesz, mint a kereseti követelés értéke. Emiatt hozták létre 1973-ban a kis értékű követelések eljárását, eredetileg a 75 fontot meg nem haladó követelések tartoztak ide. Az összeghatárt azóta többször felemelték, 1991-ben 1000 fontra, 1996-ban 3000 fontra, 1999-ben 5000 fontra.

Az érvényesíthető követelés

Kezdetben a fogyasztói jogviták adták a legnagyobb részét a small claims eljárásoknak, később ez változott, ma csak a 10%-a az eljárásoknak, vélhetően azért is, mert a kereskedők tudják, hogy hatékony az eljárás, így már el sem jut ebbe a szakaszba az ügy, hanem bírósági eljárás nélkül is megegyeznek a fogyasztóval. Az ügyek mintegy 22%-a közlekedési balesetből adódik, ahol a kárfelelősség kérdését kell tisztázni. Van egy kis százalék bérleti szerződésből eredő jogvita, de erre van egy külön eljárás (possession claims, CPR Part 55.) ezért nem igazán a small claims eljárást használják.²⁹⁷ Sok eljárás indul azonban szolgáltatások nem megfelelő minősége miatt, így például építési, szerelési

²⁹⁵ <http://www.hmcourts-service.gov.uk/cms/legalprofessional.htm>, (2009. december 14.)

²⁹⁶ JOLOWICZ, J. A. , *On Civil Procedure*, Cambridge University Press, 2000., 30.

²⁹⁷ a beérkezett keresetek típusai és ügyforgalmi adatok: lásd III. a., b., IV., V. Táblázatok

munkák esetében, vagy utazás irodák ellen, ha a szervezett út nem felelt meg az előzetesen ígértnek. Az ügyek 40%-át pénzkövetelés érvényesítése iránt indítják, általában kis cégek vagy magánszemélyek.²⁹⁸

Mennyiségi és minőségi kritériumok

Létezik egy 5.000 GBP pénzbeli értékhatár, amely alatt a kisértékű ügyekre irányadó eljárást igénybe lehet venni. Azonban a vitatott összeg nem az egyetlen vizsgálandó szempont. Az egyéb tényezők, amiket a bíróság figyelembe vesz: a követelés fajtája, az ügy megalapozott eldöntéséhez szükséges előkészületek mennyisége és időtartama. Bizonyos körülmények között az 5.000 GBP-t meghaladó, de egyszerű esetek is tárgyalhatók a kisértékű ügyekre irányadó eljárásban, feltéve, hogy ehhez a felperes és az alperes is hozzájárul. A bíró megfontolja a peres felek álláspontját annak eldöntésekor, hogy az ügy tárgyalására melyik eljárás szerint kerüljön sor. Még ha a vitatott összeg nem is haladja meg az 5.000 GBP-t, a bíró választhatja az ügy rendes bírósági eljárás alapján történő tárgyalását, a kisértékű ügyekre irányadó eljárás helyett.

A felperes és az alperes álláspontjának figyelembe vétele mellett a bíró annak eldöntésekor, hogy az ügyet a kisértékű ügyekre vonatkozó eljárásra utalja-e vagy pedig a rendes bírósági eljárás keretében tárgyalja, a következő tényezőket veszi számításba:

1. A vitatott összeg – ez rendszerint nem haladhatja meg az 5.000 GBP-t.
2. A követelés fajtája – ezt az eljárást használják rendszerint a fogyasztói követelésekre (például eladott árukkal, hibás árukkal vagy kivitelezéssel kapcsolatos követelések), balesetkből származó követelésekre, tulajdonjoggal kapcsolatos jogvitákra, a bérbeadó és a bérlő között a javításokkal, letéttel és egyébekkel kapcsolatos vitákra, azonban birtokvitákra nem.
3. A bíró az ügy kisértékű ügyekre vonatkozó eljárásra utalásakor figyelembe veszi az ügy megalapozott elbírálásához szükséges előkészületek mennyiségét és időtartamát. A bíró szem előtt tartja azt is, hogy ezen eljárásnak kellően egyszerűnek kell ahhoz lennie, hogy mindenki személyesen képviselje saját ügyét, akár ügyvéd közreműködése nélkül. A

²⁹⁸ MADGE, Nic, *Small claims and litigants in person.*, = Conference Towards a Better Access to Justice for the Citizen. Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 2003., 71-77.

követelés érdemi tárgyalása például csak kevés előkészületet igényeljen. A kisértékű ügyek eljárására utalt ügyekben általában nincsen sok tanú, vagy bonyolult jogkérdések.

Ha a követelés az 5.000 GBP-t nem haladja meg, de annak része személyi sérülésből eredő kártérítési követelés, vagy lakás megrongálása és az ebből eredő károk megtérítése, az ügyet nem fogják a kisértékű ügyek eljárására utalni, ha a személyi sérülés, a rongálás és a károkozás miatt követelt összeg az 1.000 GBP-t meghaladja.

A bíró továbbá mérlegelése szerint megváltoztathatja a követett eljárást, tehát áttérhet a kisértékű ügyekre irányadó eljárásról a rendes eljárásra, amennyiben azt megfelelőbbnek tartja. Ha a keresetet a kisértékű ügyek eljárására utalják, majd később más eljárásra térnek át, a továbbiakban, az áttérést követően nem alkalmazandók a kisértékű ügyek költségviselési szabályai.²⁹⁹

Képviselő

Az eljárásban a feleket ösztönzik, hogy saját magukat képviseljék, így csökkentve a költségeket. Az új szabályok szerint a small claims eljárás ugyanúgy indul, mint a rendes eljárás. Az ügyvédi képviselőt nem támogatják, ugyanis bár lehetséges az ügyvédi képviselő az eljárásban, de a pernyertes fél nem kérheti az ügyvédi költségének megtérítését a peresztestől. Alternatívaként jöhet szóba a laikus képviselő (lay representative) alkalmazása, azaz egy nem jogi végzettségű személy, aki segít az ügyvitelében.

Amennyiben a felperes vagy az alperes személyesen jár el, a bíró tekintetbe fogja ezt venni, és úgy vezeti az eljárást, hogy a személyesen eljáró fél is megértse annak menetét, és a felek eljárási teendőit. A személyesen eljáró feleknek a bírósági személyzet is segít a szükséges formanyomtatványok kitöltésében. Azonban jogi tanácsot nem adhatnak.

Ha a felperes vagy az alperes úgy dönt, hogy nem bíz meg ügyvédet, a tárgyalásra elkísérheti egy laikus személy, aki a képviselőként eljár. Ezt a személyt „laikus képviselőnek” hívják (lay representative), és lehet a peres fél választása szerint bárki, akár házastárs, rokon, barát vagy egy tanácsadó. A képviselő tanú nem lehet. A laikus képviselő nem jelenhet meg a bírósági tárgyaláson a képviselt személy nélkül, kivéve, ha a

²⁹⁹ CPR Rule 27. 14

bíróság engedélyezte, hogy a laikus képviselő a távollétében is képviselje. A laikus képviselő díjazását a képviselt fél viseli, pernyertességétől függetlenül. Ezért meg kell fontolniuk, hogy a kereset értéke megéri-e ezt a kiadást. Továbbá a pénzért eljáró laikus képviselők valószínűleg nem tartoznak szakmai szervezethez, így ha a peres fél nem elégedett a nyújtott segítséggel, nincs olyan szabályozó testület, vagy szervezet, ahol panaszt lehet tenni ellene. Az Állampolgári Tanácsadó Irodák, vagy a fogyasztói tanácsadó központok szintén nyújthatnak segítséget a peres feleknek.

A felek nyilatkozatai

Külön formanyomtatványok állnak rendelkezésre a kisértékű ügyek eljárásában, és azok használata kötelező. A kereset megindításához a felperesnek egy formanyomtatványt kell kitölteni, amely kitöltési útmutatót is tartalmaz mind a felperes, mind az alperes részére. Az Internet is használható a kereset-formanyomtatvány benyújtására, a Money Claim Online rendszeren keresztül.

A formanyomtatvány kitöltését követően arról a felperesnek másolatot kell készítenie saját részére, egy másolatot a bíróság, valamint egyet-egyet minden alperes számára. A bíróság minden alperesnek megküld ebből egy példányt. Ha a követelést vitatják, a bíróság a felperesnek megküldi az alperesi védekezést és az allokációs kérdőív formanyomtatványt.

Az előkészítő szakasz

A small claims eljárás kezdeti szakaszában a bíróság készít egy eljárási útmutatót, és kitűz egy tárgyalási napot egy district bíró előtt. A cél az, hogy a tárgyalást az allokációs kérdőívek visszaérkezésétől számított 60 napon belüli időpontra lehessen kitűzni. 1996-ban az eljárások 2/3-át a keresetlevél benyújtásától számított 6 hónapon belül befejezték. 2000-ben a várakozási idő a keresetlevél benyújtásától a tárgyalásig 29 hét volt. Ez az általános eljárásban jellemző 58 héthez képest jóval kedvezőbb.³⁰⁰

Ha a bíró az ügynek a kisértékű ügyek eljárására történő utalásáról határoz, a feleknek megküldi az „Értesítés a kisértékű ügyek bíróságára utalásról” formanyomtatványt, amely

³⁰⁰ BALDWIN, J., *Monitoring the Rise of the Small Claims Limit: Litigants' Experiences of Different Forms of Adjudication* London: Lord Chancellor's Department (1997)., 74-75.

útbaigazítást ad a tárgyalás időpontja és a megteendő előkészítő intézkedések vonatkozásában. Amennyiben a bíró úgy határoz, hogy az ügyet tárgyaláson kívül, kizárólag az írásbeli bizonyítékok alapján intézi el, a bíróság megküldi a feleknek az „Értesítés a kisértékű ügyek bíróságára utalásról [tárgyalás tartása nélkül]” formanyomtatványt. Ebben szerepel az a határidő, amelyen belül a felperes és az alperes tiltakozást jelenthet be a kizárólag írásbeli bizonyítékokon alapuló határozathozatal ellen. Bármelyik fél tiltakozása esetén az ügyben tárgyalást tartanak. A bíró a válasz hiányát hozzájárulásként értelmezheti. Feltéve, hogy egyik fél sem tiltakozik a bíróság tárgyalást mellőző határozata ellen, az ügyet írásban intézik el.

A rugalmasság elve

A kisértékű ügyekre vonatkozó eljárás sokkal informálisabb, és nincsenek kötött bizonyítási szabályok. Ennek megfelelően a bíróság a tárgyaláson bármely általa tisztességesnek tartott eljárást elfogadhat. A bíróságnak nem kell eskü alatti bizonyítékokat beszereznie, és a bíróság dönthet a keresztkérdések feltételének korlátozásáról, ha ezt helyénvalónak tartja. A bírónak azonban meg kell indokolnia a keresztkérdések korlátozását. A bíróság dönthet úgy, hogy maga hallgatja ki a tanúkat, mielőtt mások kérdéseket tehetnének fel nekik.

A small claims ügyekben a tárgyalás informális, és rugalmas. Általában nem is tárgyalóteremben van megtartva, hanem a bíró dolgozószobájában. A tárgyalás vezetése az ügy jellegétől és a bíró személyiségétől is függ. Általában mivel itt jogi képviselő nélkül járnak el a felek, a bíró röviden elmagyarázza az eljárást, és meghatározza, az iratok alapján, hogy melyek a főbb kérdések. Ezután minden kérdésben meghallgatja a feleket, és előterjesztik bizonyítékaikat. Mindeközben az aktív szerep mellett a bíró a felek jogainak legfontosabb garanciája, ügyel arra, hogy mindkét fél előadta a bizonyítékait, és lehetősége volt előadni az álláspontját, valamint válaszolni az ellenfél nyilatkozatára. Ezért egyensúlyt kell találni az informalitás és a tisztességes eljárás között. Az eljárás viszonylagos informalitása ellenére az ítéleteket - melyeket indokolni kell - a bírók az anyagi jogszabályok megfelelő alkalmazására alapozzák, és a tények objektív értékelésére. Az ítéletek minősége tehát semmivel sem lehet alacsonyabb, mint bármilyen más eljárásban hozott ítéleté.

A határozat

Angliában és Walesben a bírósági ítéletek rendszerint csak a bíróság döntését és a feleknek szóló utasításokat tartalmazzák. A bírónak azonban feljegyzést kell készíteni ítélete főbb indokairól, ha ezt nem adja elő szóban és azt a bíróság nem rögzíti hangfelvétel útján. A bírónak lehetősége van az ügy jellege által megengedett mértékig rövid és egyszerű indokolásra is. Ezt rendszerint szóban, a tárgyaláson teszi meg, de később írásban, vagy az e célra kitűzött tárgyaláson is indokolhat. Ha a bíróság az ügy tárgyalás tartása nélkül történő elintézése mellett döntött, a bírónak le kell jegyeznie az indokolást, és azt meg kell küldenie minden félnek.

A költségek viselése

A költségek megtérítése vonatkozásában megszorítások vannak. Jelenleg a pernyertes fél az alábbi költségei megtérítését kérheti:

- Az általa megfizetett bírósági illetékek;
 - 260 GBP-t meg nem haladó összeg jogi tanácsadásért, ha a kereset eltiltó (azaz valaminek az abbahagyására kötelezésére) ideiglenes intézkedés iránti kérelmet is tartalmaz, vagy cselekmény elvégzésére kötelezést (kötelezés valaminek a megtételére, például a bérbeadó kötelezése a javítások elvégzésére), ezen eseteken túlmenően a jogi költségek megtérítése nem kérhető.
 - A pernyertes félnek és a tanúknak napi 50 GBP-t meg nem haladó összegű, a bíróságon való megjelenés miatti keresetkiesés;
 - A további utazási és szállásköltségek.
 - Ha a bíró engedélyezte szakértő tanú igénybevételét, és később a kérelmező fél lesz pernyertes, a bíró kötelezheti a pervesztes felet a költségekhez való hozzájárulásra. Azonban a bíró szakértő tanúként 200 GBP-nél nagyobb összeget nem engedélyezhet.
- Ha 5.000 GBP-t meghaladó értékű ügyeket tárgyalnak a kisértékű ügyek eljárása alapján, a költségek viselésére eltérő szabályok vonatkoznak. Ilyen esetekben a pernyertes fél kérheti a pervesztes féltől költségei megtérítését, beleértve az ügyvédi költségeket is. E költségek azonban nem haladhatják meg azt a mértéket, mint amit a fast track eljárásban megítéltek volna.

Jogorvoslat

Kisértékű perben hozott határozat elleni fellebbezéshez a bíróság engedélyére van szükség. Az ítélet elleni fellebbezést a circuit judge akkor engedélyezi, ha az ítélet hibás, vagy súlyos eljárási vagy egyéb szabálytalanság miatt a felet igazságtalanság érte. Az engedélyt az ítéletet meghozó district bírótól is lehet kérni.³⁰¹ Amennyiben a peres fél jelen van a határozathozatali tárgyaláson, a tárgyalás végén engedélyt kérhet a bírótól. A fellebbezni kívánó félnek a fellebbezéshez megfelelő alapra (okokra) van szüksége. Nem tiltakozhat egyszerűen azért a bíró döntése ellen, mert szerinte a döntés rossz. A fellebbezni kívánó félnek haladéktalanul kell eljárnia. 2000 októberétől lehetséges a kis értékű követelések eljárásában a jogorvoslat. Az EJEE 6. cikke (tisztesseges eljárás) miatt került be ez a lehetőség. A fellebbezés útja ugyanaz, mint a fast track eljárás esetében. Vagyis, a hierarchiában eggyel magasabban álló bíróhoz kerül, tehát District judge-tól Circuit judge-hoz, Circuit judge-tól egy High Court bíróhoz.

Ha az első fellebbezés egy Circuit judge vagy egy High Court bíró előtt történik, van egy további jogorvoslati lehetőség, a második fellebbezés, a Fellebbezési Bírósághoz (Court of Appeal), de csak kivételes esetben, ha ez a bíróság úgy találja, hogy a fellebbezés fontos elvi vagy gyakorlati kérdést vet fel, vagy más alapos oka van a Court of Appeal előtti eljárásnak. A Court of Appeal-tól van további jogorvoslat a House of Lords-hoz, de csak ha ezen bíróságok valamelyike engedélyt ad rá.

Amennyiben a peres fél sem személyesen, sem képviselője útján nem volt jelen a tárgyaláson, kérheti az e tárgyaláson hozott ítélet hatályon kívül helyezését, és a kereset újbóli tárgyalását. E félnek legkésőbb az ítélet kézhezvételétől számított 14 napon belül kérelmet kell előterjesztenie. A bíróság értesíti a feleket a kérelem tárgyalásának időpontjáról. Amennyiben a bíróság mulasztási ítéletet hoz, szintén formanyomtatványt kell használni az ítélet hatályon kívül helyezésének kérelmezésére.

A bíró a hatályon kívül helyezés iránti kérelemnek csak akkor ad helyt, ha:

A peres fél alapos okkal

- nem jelent meg a tárgyaláson és nem is képviseltette magát; vagy

³⁰¹ CPR Rule 52.11(3), CPR Rule 52.3

- nem értesítette erről a bíróságot;
- és a félnek jelentős esélye van a megismételt tárgyaláson a pernyertességre.

Ha a fél kérelmének helyt adnak és az ítéletet hatályon kívül helyezik, a bíróság a kereset tárgyalására új határnapot tűz. Az egyértelmű követelések esetén a bíróság rögtön a kérelem tárgyalását követően az ügy érdemi tárgyalásába bocsátkozhat.

A kis értékű követelések eljárásának előnyei:

- alacsony a költsége, különösen az 1000 font alatti ügyekben, mivel ekkor nem kell illetéket fizetni;
- a vesztesnek nem kell fizetni a másik fél ügyvédi költségét;
- nem kötelező az ügyvédi képviselet;
- gyorsabb az eljárás, mint más ügyekben;
- a bíró segítséget nyújt a feleknek az eljárás során.

Az eljárás hátrányai:

- 1000 font felett illetéket kell fizetni, ami megdrágítja az eljárást;
- ha az egyik fél jogi személy, valószínű, hogy jogi képviselő fog a nevében eljárni, ami hátrányos lehet egy saját nevében eljáró fél számára;
- erre irányuló kutatások szerint a bírók nem mindig segítenek a képviselő nélkül eljáró feleknek;
- pernyertesség esetén sem biztos, hogy az ítéletet végre lehet hajtani az alperessel szemben, a nyertes ügyeknek csak mintegy 60%-a végződött a bíróság által megítélt összeg tényleges kézhezvételével.

Az eljárások száma gyors növekedést mutat, 1990 és 1993 között megduplázódott a small claims eljárások száma. 1996-ban az összes érdemi tárgyalás (amikor volt érdemi védekezés) 80%-a ilyen eljárásban volt, ez a szám 1990-ben még csak 70,6% volt. 2000-ben 1.631.966 keresetet indítottak polgári ügyekben Anglia és Wales területén, ennek 72,9%-a 5000 GBP alatti pénzösszeg iránt indult. 2000-ben 55.836 kis értékű követelést bíráltak el tárgyaláson, ami az összes érdemi tárgyalás 79,7%-a.³⁰²

³⁰² MADGE, Nic, *i. m.* 71-77.

2. A fast track eljárás

Az 5000 és 15.000 font közötti követelések gyorsabb és olcsóbb elbírálására hozták létre. A Woolf reformok előtti statisztikák szerint 1998-ban a várakozási idő a kereset benyújtásától az első tárgyalás napjáig 85 hét volt. Emellett az eljárás költséges is volt.

A CPR szerint az alperes védekezésének beérkezése után a County Court bíró kiküld egy allokációs kérdőívet a feleknek, és ez alapján dönti el, hogy az ügy alkalmas-e a fast track eljárásban való elbírálásra.

Maga az eljárás azért sajátos, mert a bíróság szigorú időrendet határoz meg az előkészítő szakaszra. Ha tárgyalás szükséges az ügyben, az a cél, hogy 30 héten belül megtartható legyen. Ennek hatására 2005-ben a várakozási idő a kereset benyújtásától a tárgyalásig 58 hétre csökkent. Ez még mindig hosszú idő azért. Az eljárás gyors lefolytatása érdekében egy napra korlátozódik a tárgyalás, a szakértők számát korlátozzák, általában csak egy szakértő engedélyezett.

A 2009. április 6- után benyújtott keresetlevelek tekintetében a fast track eljárás értékhatára £15.000-ról £25.000-re emelkedik. Az eljárási rendet az ügy bonyolultsága határozza meg. Mindegyik eljárási rend tekintetében előírják az eljárás ideális időtartamát. Eszerint a small claims ügyek 80%-át 15 héten belül, a fast track ügyek 85%-át 30 héten belül kell elintézni.³⁰³

Fast track eljárásban az általános költségviselési szabály érvényesül, kivéve, hogy maximált összegek vannak az ügyvédi költségre, a per tárgyának értékétől függően. A költségviselés általános szabályai szerint ha a felperes pernyertes, a bíróság általában az alperest kötelezi a felperes költségeinek megtérítésére, de a költségek sokszor maximálva vannak, így lehet, hogy nem a teljes költségét térítik meg a felperesnek. A költségekről rendelkezés a bíróság mérlegelésétől függ mindig, és előfordul, hogy a pernyertes fél költségeit nem térítik meg. A pervesztes felperest majdnem minden esetben kötelezik az alperes költségeinek megtérítésére.

³⁰³ A multi track ügyek 85%-át pedig 50 héten belül. forrás: European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ): Compendium of "best practices" on time management of judicial proceedings. Strasbourg, 2006., 7.

A tárgyalás költségét a tárgyalás végén megállapítják. Mivel a bíróság megállapíthat maximált költségeket az egyes eljárásokra, ezért előfordulhat, hogy a költségeknek csak kb. 70-80%-át térítik meg.

Egyéb eszközök az egyszerűsített elbírálásra

Ezek nem csak kisértékű követelések eljárásában, hanem minden ügyben alkalmazhatóak, amennyiben a feltételeik fennállnak.

1. Egyszerűsített ítélelhozatal (summary judgment)

Az elrendelés feltételei

Bármelyik fél kérheti a gyorsított ítélelhozatalat, azon az alapon, hogy nincs ésszerű kilátás a kereseti kérelem vagy a védekezés sikerére, és nincs egyéb nyomós ok a tárgyalás tartására. A kérelmet és az erre vonatkozó bizonyítékot kézbesíteni kell az ellenfél részére legalább 14 nappal azelőtt, mielőtt döntenek róla. 1998 óta az alperes is kérheti a felperessel szemben.³⁰⁴

A bíróság hivatalból is kezdeményezheti a gyorsított ítélelhozatalat, a felek értesítésével.³⁰⁵ A CPR kiszélesítette ennek alkalmazását, mivel most már az alperes is kérelmezheti, hogy egyszerűsített ítélelben utasítsák el a keresetet, illetve a bíróság a felek kérelme hiányában is alkalmazhatja.

Létrehozott továbbá egy tesztet arra vonatkozóan, hogy a kereseti követelésnek vagy az alperesi védekezésnek valós esélye van-e a sikerre. Az egyszerűsített ítélel iránti kérelmet csak azután terjesztheti elő a felperes, miután az alperes benyújtotta a tudomásulvételt vagy a védekezést. A kérelem alapján hozható határozatok:

- a kereseti követelésről ítélel hoz;
- a keresetet elutasítja;
- az egyszerűsített ítélel iránti kérelmet elutasítja;

³⁰⁴ ANDREWS, Neil, *The Modern Civil Process: Judicial and alternative forms of dispute resolution in England*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2008, 89.

³⁰⁵ O'MALLEY, Stephen, LAYTON, Alexander, *European civil practice*, Volume 2., 2nd ed., London, Sweet & Maxwell, 2004., 632-633.

- feltételes végzést hoz: vannak ilyen végzések az eljárás során, mint a bíróság előtti megjelenésre kötelezés, elhalasztás, vagy tárgyalási nap előrehozatala, előzetes kérdésben való döntés, két vagy több kereset összevonása. A CPR további közbenső rendelkezéseket tartalmaz, amelyeket a bíróság megtehet. Ezek az ideiglenes intézkedések, zárolási intézkedés, átkutatás elrendelése, vagyon őrzése és visszatartása. A kérelmeket írásban kell benyújtani, tartalmaznia kell a kívánt végzést, és a kérelem indokait. Írásbeli bizonyítékokkal kell alátámasztani.

A jogintézmény lehetővé teszi, hogy ha a tényállás tiszta és egyértelmű, ítélethez jusson a fél a rendes eljárás időigényes folyamata nélkül. Akkor van lehetőség az egyszerűsített ítélet meghozatalára, ha a bíróság megítélése szerint nincs valós esélye az ellenfél sikerére és nincs egyéb nyomós ok a tárgyalás tartására. Tehát érdemben nem lehet vitatni a tényállást.

2. Striking out

A bíró elutasíthatja a fél által előterjesztett statement of case-t, ha megítélése szerint

- az nem tartalmaz ténybeli alapot a kereseti kérelem vagy a védekezés alátámasztására;
- a statement of case visszaélés a bírósági eljárással vagy más módon akadályozza az eljárás tisztességes menetét, vagy
- a fél nem tett eleget egy szabálynak, PD-nek vagy bírósági végzésnek. A bíróság olyan végzéseket hozhat határidőkkel kapcsolatban, ami kilátásba helyezi az elutasítás szankcióját, ha a fél nem tartja be a bíróság által előírt határidőt. A strike out iránti kérelmeket általában együttesen terjesztik elő a summary disposal iránti kérelmekkel.

Ha a bíróság a felperes kereseti kérelmét utasította el, vagy a felperest kötelezte az alperes költségeinek viselésére, és mielőtt a felperes megfizeti, másik pert indít ugyanazon alperes ellen, ugyanazon tények alapján, mint ami az elutasított kereseti kérelem alapult, a bíróság az alperes kérésére a másik eljárást felfüggesztheti amíg az első per költségét a felperes meg nem fizeti.³⁰⁶

A Striking out érdemi döntést jelent, ellentétben a mulasztási ítélettel. Csak fellebbezéssel támadható meg.

³⁰⁶ CPR Rule, Part 3, (3.4)

Régebben a Strike out csak a másik fél kérelmére volt lehetséges, és csak kételymentes esetekben. Ma már a bíró hivatalból is megteheti, csak előtte fel kell hívni a fél figyelmét erre a jogkövetkezésre. Ez az aktív ügykezelés egyik példája, az ügy gyors elintézésének egyik módja, ha nem kell tárgyalást tartani és érdemben vizsgálni az ügyet.

A két esetkör

A szabályok két különböző jogkört adnak a bíróság részére. A CPR 3.4 szakasz felhatalmazza a bírót, hogy elutasítsa részben vagy egészben a kereseti kérelmet vagy ellenkérelmet, ha nem tartalmaz ténybeli alapot a kérelemre vagy ellenkérelemre, vagy amely visszaélést valósít meg az eljárással, vagy más módon valószínűleg akadályozza az ügymenetet. Ezt a félnek kérelmeznie kell. Az első eset alá tartozik különösen:

- ha a kérelem rosszhiszemű, sértő, vagy nyilvánvalóan alaptalan;
- az ellenkérelem csak egyszerű tagadás, vagy nem tartalmaz koherens nyilatkozatot a tényekről, vagy habár koherensek a tények, de még valóságuk esetén sem alapoznák meg a jogvédelmet.

A másik felhatalmazást a CPR 4.1 tartalmazza, ennek értelmében a bíró akár kérelemre akár hivatalból bármikor élhet ezzel a jogkörével.

A strike out és a summary judgment egymással versengő jogintézmények, ugyanis mindkét eljárás célja, hogy kiszűrje a megalapozatlan vagy bizonytalan kereseti kérelmeket és védekezéseket. A bíróság mindkettőnél csak írásbeli bizonyítékokat használhat fel, de a feltételek némileg különböznek mivel a summary judgment esetében a bíróságnak szélesebb tere van a tényfeltárára.³⁰⁷

Tárgyalás nélkül hozott ítélet a striking out-ot követően

Akkor kell alkalmazni, ha a bíróság végzést hoz (unless order), ami egy határidőt tartalmaz, melynek elteltével a fél statement of case-jét elutasítja (strike out), amennyiben nem tesz eleget a végzésben foglaltaknak és a fél nem tesz eleget ennek a végzésnek. A másik fél ebben az esetben ítélethez juthat, ha kérelmezi az ítélethozatalt, ha az említett kötelező

³⁰⁷ ANDREWS, Neil, *i. m.*, 88.

végzés a statement of case egészére vonatkozik, ha a fél, aki kéri az ítéletet a felperes, és ha a kereseti kérelem

- meghatározott pénzösszegre vagy
- a bíróság által meghatározandó pénzösszegre vagy
- termékek szállítására irányul, de a keresetlevél alternatív lehetőséget ad az alperesnek a pénzgyenérték megfizetésére, vagy
- ezek bármilyen kombinációja.³⁰⁸

A kérelemben hivatkozni kell arra, hogy az ítélethozatal alapja az a tény, hogy a végzésnek nem tett eleget a másik fél.

A fél, akivel szemben Strike out folytán hoztak ítéletet, kérheti annak hatályon kívül helyezését, 14 napon belül a kézhezvételtől.

3. A közbenső kifizetés (interim payment)

Bár a dolgozatnak csak érintőlegesen képezik témáját az ideiglenes intézkedések, az angol eljárást vizsgálva ki kell emelni az ideiglenes intézkedések közül az ún. interim payment order-t, mivel ez a követelés egy részének vagy teljes egészének tényleges kielégítését eredményezi (ideiglenes fizetési meghagyás – amit meg kell különböztetni az egyéb fizetési meghagyásoktól). A bíróság ebben elrendeli, hogy az alperes fizessen a felperesnek károkozás, tartozás, vagy egyéb pénzkövetelés jogcímén egy meghatározott pénzösszeget, amit majd a bíróság az érdemi ítéletben az alperes terhére fog meghatározni. Az eljárás célja, hogy ha a jogalap fennáll a felperes javára egy pénzkövetelés tekintetében, nem kell várnia arra a pénzre, ami megilleti, csupán azért, mert még szükséges meghatározni a pontos összeget amit az alperes köteles megfizetni. Ez az előrehozott fizetés különösen akkor szükséges, ha a felperesnek orvosi kezelési költséget kell viselnie, vagy egyébként rossz anyagi helyzetben van. Csak abban az esetben lehetséges ilyen meghagyást kibocsátani, ha az alperes már elismerte a felelősséget, vagy a bíróság megalapozottnak találta a jogalapot (ítéletben) vagy amennyiben tárgyalást tartanának az ügyben, a felperes javára az alperessel szemben – akivel szemben az ideiglenes fizetési meghagyást is kérik - meghatározott pénzösszeget ítélne meg a bíróság.

³⁰⁸ Securum Finance Ltd v Ashton [2000] 3 WLR 1400, CA.

2- több, különböző eljárás ugyanarra a célra: Franciaország

Franciaországban ma 476 Tribunal d'instance van, amely a kis értékű jogvitákra általános hatáskörrel rendelkezik. Minden polgári jogvita, ide tartozik, amelyben a követelés értéke nem haladja meg a 10.000 €-t. Közlekedési balesetek, közös tulajdon költségeinek viseléséből eredő jogviták, pénztartozások, stb. Kizárólagos hatásköre van az összegtől függetlenül több ügycsoportban: bérleti jogviszonnyal kapcsolatos egyes jogviták, birtokvédelem, stb. A fogyasztási hitelekkel kapcsolatos jogviták is ide tartoznak, 21.346 €-ig. Peres ügyekben meg kell kísérelnie a felek közötti megegyezést létrehozni. Az eljárás többféleképpen indulhat, egyezségi kísérletre idézéssel, vagy rendes idézéssel, vagy a felek közös kérelmének elhelyezésével a bírósági irodában, vagy a felek együttes megjelenésével a bíróság előtt. Ezen bíróság előtt nem kötelező az ügyvédi képviselet, ezért a keresetlevélnek nem is kell tartalmaznia jogi képviselőt. 15 nappal a tárgyalás előtt kell kézbesíteni az idézést, amit sürgős esetben a bíró lerövidíthet. Ha eredménytelen az egyeztetés, az ügyet azonnal tárgyalják, vagy ha előkészítés szükséges, elnapolják. Ez esetben a szóban nem tájékoztatott felet egyszerű levélben tájékoztatja a bírósági hivatalnok a következő tárgyalás időpontjáról.

1. A référé eljárás

A référé eljárás természete

Hagyományosan a référé egy módja volt gyorsan ideiglenes intézkedést kérni, amíg az ügy érdemében folyamatban volt az eljárás. Ez a klasszikus référé fennmarad az NCPC-ben, mint a référé általános típusa. Emellett új speciális típusok is megjelentek, ahol már nem kell a sürgősség és egyéb feltételek teljesülése. Célja lehet: előzetes intézkedés, a bírósági eljárás keretein kívül; egy pénzösszeg előzetes megfizetése, mint kártérítés, akár a követelt összeg teljes mértékéig; ideiglenes intézkedések állapot fenntartásáért, hogy megakadályozzon valamilyen fenyegető kárt, vagy káros beavatkozást azonnal

megszüntessen; kötelezzen valakit kötelezettsége teljesítésére, szerződés teljesítésére vagy termék kicserélésére például.³⁰⁹

A keresetindítás szabályai

A felperes assignation-t küld az alperesnek, amivel megidézi a bíróság elé egy adott napra. Az eljárást a Tribunal d'instance bíróság folytatja le 10.000 €-ig, a Tribunal de Grande Instance pedig ezen összeghatár feletti követelés esetében.³¹⁰

A tárgyalás

A tárgyalás nyilvános, a felek megjelenhetnek személyesen, vagy képviselő útján. Írásbeli és szóbeli nyilatkozatokat is előterjeszhetnek. Általában a tárgyalás csak pár percig tart. A kérelmezőnek igazolnia kell a sürgősséget, a bíró elrendelheti mindazon intézkedéseket, amelyek ellen nem merül fel komoly ellenvetés, és amit az adott jogvita léte igazol. A Colmar-i Cour d'Appel egy 1973-as döntésében kimondta, a sürgősség ott kezdődik, ahol az egyik fél joga véget ér, ahol a másik fél joga sérül, és ahol sürgős szükségessége van a sérelem megszüntetésének. Ilyen lehet az ingatlanon végzett munkálatok, amelyek helyrehozhatatlan kárral fenyegetik a szomszédos ingatlant; a bérlő kilakoltatása bérleti díj nemfizetése miatt; kérelem gyermek felügyeleti jogának megváltoztatására, ha a gyermek veszélyben van, vagy ennek lehetősége fennáll.³¹¹

A határozatok

A bírói döntést meg kell indokolni, de ez a gyakorlatban minimális terjedelmű, egy-két soros. A bíró eldönti, hogy helyt ad-e a felperes kérelmének.³¹² Ha a kérelem nem tartozik a référé bíró hatáskörébe, mert a rendes bíróságnak kell tárgyalnia az ügyet, megtagadhatja az

³⁰⁹ BELL, John, *Judiciaries within Europe*, Cambridge University Press, 2006., 45.

³¹⁰ FERRAND, Frédérique, *The Respective Role of the Judge and the Parties in the Preparation of the Case in France*; = TROCKER, N., VARANO, V. (szerk.), *The Reforms of Civil Procedure in Comparative Perspective*, Torino, 2005., 24.

³¹¹ O'MALLEY, Stephen, LAYTON, Alexander, *European civil practice*, Volume 2., 2nd ed., London, Sweet & Maxwell, 2004., 168-169.

³¹² ESTOUP, Pierre, *La pratique des procédures rapides (référé, ordonnances sur requête, procédure d'injonction)*, Litec, 1990., 8.

eljárást, vagy közvetlenül továbbíthatja a rendes bíróság elé az ún. passerelle útján (ez egy sokáig informálisan működő eljárásjogi egyszerűsítés).³¹³ A référé bíró ebben az esetben kitűzi a tárgyalási napot is a rendes eljárásra, ezzel a felperesnek időt és energiát takarít meg, mivel nem kell a bírósághoz fordulnia újabb határnap kitűzése céljából. Ha az alperes alapos ellenérveket hoz fel a felperes kérelme ellenében, a référé bírónak továbbítania kell az ügyet a hatáskörrel rendelkező bírósághoz, és nem tehet ideiglenes intézkedést. Ennek a kifogásnak olyannak kell lennie, hogy ha a référé bíró vizsgálná a kifogást, azzal érdemben eldönthetné az ügyet, mint például a szerződés vitás részének értelmezése, vagy a szakértő kirendelése iránti kérelem kárfelelősség megállapításához. A gyakorlatban sokszor elég, ha az alperes bonyolultnak tünteti fel az ügyet, a référé bíró nem fog vele foglalkozni, hanem továbbítja a rendes bíróságnak. A felperesnek épp az ellenkezőjét kell tenni: az ügyet egyszerűen és röviden leírni, és hangsúlyozni, hogy a kérelmezett intézkedés csupán átmeneti. Kivétel az alapos ellenérv szabálya alól, ha már per van a felek között folyamatban. Mivel legtöbb per egy jogvita eredménye, a hangsúly nem a jogvita létezésén van, hanem azon, hogy a kért intézkedés igazolható-e a jogvita természetével. Jó példa erre a közvetítő kijelölése, ami ellen nem lehet kifogása a másik félnek.

A référé bíró úgy is határozhat, hogy a kérelem az ő hatáskörébe tartozik, de nem alapos, ezért elutasítja. Ha úgy dönt, hogy helyt ad a kérelemnek, és bizonyos intézkedéseket tesz, elrendelhet astreinte-t is egyidejűleg, ami egy naponta fizetendő összeg, egy pénzbüntetés, abból a célból, hogy az alperest kényszerítse, hogy a döntésben foglaltaknak eleget tegyen. Ez elég gyakori például olyan bérlő esetében, aki nem hagyja el az ingatlant a kiürítő határozat ellenére.³¹⁴

A référé döntés ellen a rendes fellebbezési szabályok szerint van helye fellebbezésnek, ami egy meglehetősen lassú eljárás, tekintve, hogy a référé döntés akár napokon belül megszülethet, a fellebbezési eljárás tartama pedig 6 hónap és 1 év között is lehet. A fellebbezési határidő itt az általános egy hónap helyett 15 nap, vannak eljárási egyszerűsítések, de a tanács a rendes eljáráshoz hasonlóan három bíróból áll, és időbe telik

³¹³ TAHRI, Cédric, *Procédure civile*, Editions Bréal, 2007., 137-139.

³¹⁴ WIEDERKHER, M. Georges, *L'accélération des procédures et les mesures provisoires*, Revue internationale de droit comparé. Vol. 50 N°2, Avril-juin 1998., 449-462.

a döntés. Aki úgy érzi, áldozatává vált egy rossz référé döntésnek, annak a fellebbezési eljárás nagyon is hosszú lehet, főleg, ha a référé döntést közben végrehajtják.

a. A „klasszikus” référé

- NCPC 848. szakasz 1. bekezdés szerint

- NCPC 848. szakasz 2. bekezdés szerint

A klasszikus ordonnance de référé egy ideiglenes döntés, amit az egyik fél kérelmére hoz a bíróság, a másik fél jelenlétében vagy kellő tájékoztatása mellett, azokban az esetekben, ha a jog lehetővé teszi az azonnali szükséges intézkedések elrendelését, ha az adott bírónak nincs hatásköre a per tárgya felett. A référé során tett intézkedések ideiglenesek, és módosíthatóak akár egy új référé útján, vagy azon bíró által, aki hatáskörrel rendelkezik a per tárgyára.

A főbb jellemzői:

- ideiglenes jellegű, nem döntheti el a bíró az ügyet érdemben, még részben sem.
- a res iudicata hiánya, a bírót csak a saját döntése köti, ha az ügy körülményei változatlanok maradnak. De ha új tények merülnek fel, meg is változtathatja döntését.
- az egyik fél kérheti a bírótól, hogy módosítsa vagy semmisítse meg a korábbi döntését, de bizonyítania kell, hogy új tények teszik szükségessé a módosítást. Ha például a döntésben szakértő kijelölése történt, a bírót kérheti a fél új szakértő kijelölésére, vagy a szakértői vizsgálat terjedelmének kiterjesztésére.
- A référé eljárásban született döntést fel lehet hívni az érdemi tárgyalás bírósága előtt, de a bíróság nincs kötve a référé bíró által eldöntött kérdéshez, és akár figyelmen kívül is hagyhatja, vagy teljesen ellentétes döntést hozhat.
- gyors az eljárás, nincs tárgyalási időköz előírva a kereset kézbesítése és a tárgyalás között, a bírónak csak ellenőriznie kell, hogy az alperesnek elég idő állt rendelkezésre a védekezés elkészítéséhez. A gyakorlatban 15 napot elegendőnek tekintenek, de egyes bírók ennél kevesebb időt adnak, különösen a valóban sürgős helyzetekben.
- kontradiktórium, mivel az alperest tájékoztatni kell a tárgyalásról.
- azonnal végrehajtható határozat, fellebbezésre tekintet nélkül. Nincs mód arra, hogy megakadályozzák a référé döntés azonnali végrehajtását, még akkor sem, ha téves jogértelmezésen vagy a tények téves értelmezésén alapul. Ezért nagyon erős eljárásjogi eszköz.

Főszabály szerint a référé közbenső eljárás, de néhány esetben az ügy érdemében is dönthetnek. Ekkor a végzés érdemi, helye van fellebbezésnek, és nem szükséges rendes eljárásban folytatni az ügyet.

b. Az „állapot fenntartó” référé – jogellenes zavarás vagy fenyegető kár elhárítása

Két újabb feltétel alakult ki arra nézve, hogy mely esetekben van helye référé intézkedésnek: a référé-t indokolhatja fenyegető kár bekövetkeztének megakadályozása, vagy nyilvánvalóan jogellenes zavarás megszüntetése. Ebben az esetben a felperesnek nem kell igazolnia a sürgősséget. A référé bírónak meg kell állapítania a fenyegető kár vagy a nyilvánvalóan jogellenes zavarás fennállását. A kért intézkedések irányulhatnak a jelenlegi állapot fenntartására, vagy a zavarás vagy károkozás előtti állapot helyreállítására. Az állapotfenntartó intézkedések például kereskedelmi tevékenység felfüggesztése, termék árusításának megtiltása, ha ezek törvénysértők. A helyreállító intézkedések például egy könyv sérelmes részleteinek törlésének elrendelése, filmplakát betiltása, áru forgalmazásának betiltása.³¹⁵

c. Szakértő kirendelése référé eljárásban

Bizonyos esetekben lehetőség van szakértő kirendelésére référé eljárásban: ennek három feltétele van:

- legyen alapos indoka;
- a szakértői vizsgálat célja bizonyíték megőrzése vagy megszerzése, ami a jogvita megoldásában felhasználható;
- jogszerűnek kell lennie a kérelemnek, nem lehet kérni titkos dokumentumok, magánlevelezés lefoglalását, stb.³¹⁶

A bíróság által kirendelt szakértő előnye a felek által megbízott szakértővel szemben hogy megbízhatóbb, hitelesebb. Bár a magán-szakértő véleménye elfogadott bizonyítási eszköz, valójában csekély az értéke. Az angolszász bíróságokkal ellentétben, a francia eljárásban gyakran használják a bíróság által kirendelt szakértőt.

³¹⁵ TAHRI, Cédric, *Procédure civile*, Editions Bréal, 2007., 185-189.

³¹⁶ CADIET, L., AMRANI-MEKKI, S., *Civil Procedure*, = BERMAN, George A., PICARD, Étienne, *Introduction to French Law*, 317-318.

d. Az előzetes kifizetés référé eljárásban

A hitelezőnek lehetősége van előzetesen egy bizonyos pénzösszeghez hozzájutni, ugyanis a référé bíró elrendelheti az előzetes kifizetést. Így nem kell éveket várni a hitelezőt jogosan megillető pénzösszegre, ha az adósnak nincs alapos ellenérve a követeléssel szemben, a hitelező egy meghatározott összeget kaphat néhány héten belül. Ez az előzetes kifizetés sokszor fedezi a tartozás teljes összegét. Ebben az esetben az eljárás itt befejeződik, nincs érdemi tárgyalás.³¹⁷ Ha a tartozás alapja csekk, váltó, stb, a kiegyenlítés nagyon gyors lehet. Ezért nagyon hasznos eszköz a tartozások behajtásához a référé eljárás. Ha bonyolultabb jogi és ténybeli alapból származik a tartozás, mint például egy közlekedési baleset, az eljárás folytatódik, de a hitelező kaphat egy jelentős előzetes összeget, így egy baleset áldozata elegendő pénzhez jut az orvosi költségek kifizetésére, és más sürgős kiadásokra. Láthatjuk, hogy a jogintézmény nagyon hasonló az angol jogban létező megoldáshoz.

e. A référé injonction de faire

Amennyiben a követelés fennállását érdemben nem tudják vitatni, a Tribunal d'Instance référé bírója elrendelheti a követelés végrehajtását, akkor is, ha valaminek a tevésére vonatkozik a követelés. Az alapja bármilyen kapcsolat lehet a felek között, szerződéses, deliktuális, kvázi-kontraktuális vagy kvázi-deliktuális. Az alkalmazás feltétele a référé provision-al megegyeznek, nem szükséges a sürgősség, de igazolni kell, hogy a követelés fennállása érdemben nem vitatható. A référé bíró azonban nem vizsgálhatja érdemben a jogvitát, emiatt elég nehéz megítélnie e feltétel teljesülését. Ha az adós elég komolynak tűnő érvekkel tudja vitatni a követelés fennállását vagy érvényességét, megakadályozhatja a référé bírót a kérelmező által kért intézkedés megtételében. Ha azonban ilyen érv nincs, az injonction de faire-hez képest ez nyilvánvalóan gyorsabb és eredményesebb, mivel előzetesen végrehajtható. A másik különbség a két eljárás között, hogy a référé kontradiktórius, míg az injonction csak utólag vitatható. Azonban, ha a bíró az elé vitt

³¹⁷ AMRANI-MEKKI, Soraya, *Le principe de célérité*, Revue française d'administration publique, 2008/1, n° 125, 43-53.

információk alapján úgy látja, hogy a követelés egyértelműen vitatható, ennek mindkét eljárásban az lesz az eredménye, hogy elutasítja a kért intézkedést.

2. Az injonction eljárások

Ezek olyan egyszerűsített eljárások, amely során a felperes írásbeli kérelmére a bíróság az alperes távollétében végzést hoz az alperessel szemben:

- pénzösszeg megfizetéséről (injonction de payer = fizetési meghagyás);
- szerződéses kötelezettség teljesítéséről. (injonction de faire = teljesítési meghagyás).

a) az injonction de payer

A kibocsátás feltételei

Ez az eljárás lehetővé teszi egy polgári vagy kereskedelmi jogi szerződésből eredő határozott és igazolt pénztartozás érvényesítését, ha az adós nem vitatja a követelést. Igénybe veheti, aki pénzkövetelést kíván érvényesíteni (polgári vagy kereskedelmi jogi követelés), bármilyen összegű a követelés, feltéve, hogy meghatározott összeg (nem fizetett számla, bérleti díj stb.) és szerződésen alapul. Az eljárás igénybevételére nincs összeghatár. Ha egy adósnak szerződésből eredő pénztartozása van (pl. hitel, adásvétel, bérlet) és nem fizet, rá lehet kényszeríteni a teljesítésre ezzel az eljárással. Feltétel, hogy a követelt összeg konkrétan meghatározott legyen.³¹⁸

A kérelemre vonatkozó szabályok

A jogosultnak írásban kérelmet kell benyújtania az adós lakóhelye (székhelye) szerint illetékes Tribunal d'instance bíróságnál, vagy a kereskedelmi bíróságnál, ha kereskedőt érint a jogvita. Formanyomtatványok vannak, a kérelemben kötelezően fel kell tüntetni a felek nevét, foglalkozását, lakcímét, meg kell jelölni a követelt összeget, a tartozás jellegét és az alapját (bérlet, más szerződés, stb.), csatolni az összes bizonyítékot. Ha a kérelem megalapozott, a bíró kibocsátja a fizetési meghagyást. Az ellenfél 1 hónapon belül vitathatja, ebben az esetben a feleket meghallgatásra hívják. Ha a bíró túl bonyolultnak

³¹⁸ FERRAND, Frédérique, *La procédure d'injonction de payer en droit français*, RECHBERGER, Walter H., KODEK, Georg E., *Orders for Payment in the European Union*, Kluwer Law International, 2001., 131-147.

találja az ügyet, elutasíthatja a kérelmet. Ekkor idézés kibocsátását kell kérni a bíróságtól, a rendes eljárás szerint.

A határozat jellege

A bíró a felek idézése nélkül megvizsgálja a kérelmet. Ez alapján:

- elutasítja: a hitelező ezután csak rendes eljárást indíthat;
- teljes egészében helyt ad a kérelemnek: fizetési meghagyást tartalmazó végzést bocsát ki, ekkor a kérelmezőnek 6 hónapon belül tájékoztatnia kell az adóst a döntésről, a huissier útján,
- részben helyt ad a kérelemnek: ha elfogadja a döntést a kérelmező, végrehajthatja, ha nem ért egyet, újabb kérelmet nyújthat be, ezúttal jobb érvekkel alátámasztva, vagy rendes eljárást indíthat.

Jelentős különbség a német típusú fizetési meghagyáshoz képest, hogy a francia bíróságnak vizsgálnia kell, hogy a kérelem megalapozott-e, konkrétan, hogy nem nyilvánvalóan megalapozatlan-e, hasonlóan a mulasztási ítélethez.

Az ellentmondás (opposition) szabályai

A fizetési meghagyás kézhezvétele után az adós egy hónapon belül ellentmondással élhet, vagy teljesítheti a követelést. Ha nem válaszol, kérni kell a bíróságtól a végzés jogerőssé nyilvánítását, ami ellen nincs helye sem ellentmondásnak, sem fellebbezésnek az adós részéről, és amely végrehajtható.³¹⁹ Amennyiben az adós ellentmondással él, a rendes bírósági eljárás szabályai szerint folytatódik az eljárás, ugyanazon bíróság előtt.

A fizetési meghagyás hasznos, ha sok hitelezővel szemben áll fenn a követelés, vagy ha kis értékű a követelés. Egyéb esetekben, ha egy jelentősebb összegű követelésről van szó, hasznosabb a référé eljárás, ami gyorsabban eredményre vezet (mivel nincs ellentmondás). Ebben az eljárásban nincs fellebbezés, csak ellentmondás van, melynek határideje azonban 1 hónap, addig nem emelkedik jogerőre a meghagyás.

³¹⁹ FERRAND, Frédérique, *La procédure d'injonction de payer en droit français*, RECHBERGER, Walter H., KODEK, Georg E., *Orders for Payment in the European Union*, Kluwer Law International, 2001., 131-147.

b) az injonction de faire

Korlátozott alkalmazási terület

Az érvényesített követelés teljesítésének pénzbeli értéke nem haladhatja meg a 10.000 €-t, kivéve a fogyasztási hiteleknel, ahol ez az összeg 21.500 €, és ingatlan bérletnél, ahol nincs felső határ.³²⁰

A kibocsátás feltételei

A teljesítési meghagyás szerződésből eredő kötelezettség kikényszerítésére szolgál, ugyanúgy a Tribunal d'instance bíróságtól kell kérni. Egy adott követelés érvényesíthetőségét mondja ki, amely tárgya lehet ingó elszállítása, javítási munkálatok elvégzése, stb.

A kérelemre vonatkozó szabályok

Ugyancsak formanyomtatványt kell kitölteni, tartalmaznia kell a kérelemnek a felek nevét, foglalkozását, a lakcímét, a követelés alapját, a jogvita leírását, és a bizonyítékokat (számlák, árajánlatok, stb.). Ajánlott levélben kell elküldeni tértivevénnyel, vagy személyesen közvetlenül a bíróságon benyújtani, átvételi elismervény ellenében. Csatolni kell az összes bizonyítékot.

A határozat jellege

A bíró a kérelem alapján a következőképpen dönthet:

- megalapozottnak találja a kérelmet, injonction-t (meghagyást) bocsát ki, ami tartalmazza a határidőket és feltételeket a kötelezettség teljesítésére. Mindkét fél ajánlott levélben megkapja a határozatot. Kitéz benne egy tárgyalási napot, arra az esetre, ha az ellenfél nem teljesíti a meghagyásban foglaltakat. Ez utóbbi esetben a bíró megvizsgálja az ügyet a felek jelenlétében.
- a másik eset, ha a kérelem nem megalapozott. Ekkor a rendes eljárás szerint lehet a bírósághoz fordulni, a huissier kibocsátja az idézést, és az ügyet tárgyaláson bírálják el.

³²⁰ FERRAND, Frédérique, *La procédure d'injonction de payer en droit français*, RECHBERGER, Walter H., KODEK, Georg E., *Orders for Payment in the European Union*, Kluwer Law International, 2001., 131-147.

3. Az egyszerűsített nyilatkozattétel (déclaration au greffe)

Ez a jogintézmény egyszerre tekinthető egyszerűsített eljárásnak, és a bírósághoz fordulás egyik egyszerűbb módjának. Az NCPC 847.1 – 847.3 szakaszai szabályozzák, a Tribunal d'instance előtti eljárási szabályok között. Az ellenfél lakóhelye szerinti elsőfokú bíróságnál (Tribunal d'Instance) kell előterjeszteni a kérelmet. Az illetékességre nincs speciális rendelkezés, az általános szabályokat kell alkalmazni.

Az érvényesíthető követelések

Csak meghatározott pénzüsszeg követelése esetén van erre lehetőség. A déclaration csak olyan követelések esetében alkalmazható, ahol az értéke nem haladja meg a Tribunal d'Instance hatáskörét azokban a jogvitákban, ahol elsőfokú és végleges fórumként jár el, vagyis amelyekben a pertárgyérték kevesebb, mint 3800 €.

A kérelem formája és tartalma

A greffe előtt előterjeszthető szóban, vagy neki címzett írásbeli nyilatkozatban, vagy postai úton. Fontos joghatásai vannak a greffe által elvégzett nyilvántartásba vételnek.

A tartalmára nézve a szabályozás teljes szabadságot biztosít, lehet használni formanyomtatványt (de ezt a bíróságok alakítják ki, ha szükségesnek találják), vagy egyszerű levelet is lehet írni a fenti a bíróságnak, amiben a jogosult leírja a jogvita mibenlétét, és a követelés összegét. Tartalmi elemei egyrészt a felek személyes adatai, másrészt a követelés (összegszerűen), végül a kérelem alapja. Ha a követelés összegszerű megjelölése hiányzik, vagy meghaladja a 3800 €-t, a kérelmet elutasítják. A kérelem alapja tekintetében meg kell különböztetni a ténybeli megalapozást – melyet tartalmaznia kell, tehát meg kell jelölnie, hogy pl. a felek szerződéses kapcsolata, vagy szerződésen kívüli kötelelem, és hogy konkrétan mi vezetett a kérelem előterjesztéséhez. Másrésztől viszont jogi alapot, tehát jogszabályi hivatkozást és érvelést nem kell tartalmaznia, hiszen a bíró feladata a tényállás jogi minősítése.

Egy ilyen típusú egyszerűsített eljárásnál a teljes tartalmi szabadság nem feltétlenül előnyös, hiszen egy megadott szempontok alapján előterjesztett kérelem segítheti is a jogi

képviselő nélkül eljáró feleket. Továbbá, jobban ki lehetne használni az elektronikus előterjesztési lehetőségeket, hiszen ez a jogintézmény alkalmas lenne erre.

A greffe feladatai

A greffe eljárása sokkal formalizáltabb, mint a felekre vonatkozó szabályok, és bizonyos jogkövetkezmények kapcsolódnak hozzá. Az első ilyen a kérelem nyilvántartásba vétele, amely a határidők szempontjából jelentős, mivel megszakítja az elévülési és keresetindításra előírt határidőket. A következő a kérelmező és ellenfele megidézése a bíróság elé, ajánlott, tértivevényes levélben. Tehát itt nem az általános, huissier útján történő idézést alkalmazzák. Az ellenfelet felhívja, hogy amennyiben nem jelenik meg a feltüntetett időben és helyen, marasztaló ítélet születhet vele szemben a kérelmező által tett nyilatkozat alapján. Az idézéshez csatolják a kérelem másolatát. Az alperes idézése a felek közötti perfüggség beállása miatt jelentős.

A tárgyaláson itt is meg kell kísérelni az egyezség létrehozását. A tárgyaláson ezt végezheti a bíró, vagy a felek hozzájárulásával kijelöl egy bírósági békéltetőt. Ha nem születik megállapodás, az eljárás folytatódik. Részletesebben lásd az erről szóló fejezetet.

Ennek az egyszerűsített eljárásnak a keretében nincs írásbeli eljárási szakasz. A pertárgy értéke miatt a fellebbezési lehetőség kizárt. Az ítélet egyszerűen megsemmisítés iránti kereset tárgya lehet.³²¹

4. Az ordonnance sur requête

Hasonlóan az injonction-hoz, ezek is az ellenfél távollétében hozott végzések kérelemre, az elsőfokú bíróság előtt. Szintén ideiglenes jellegű, a bíróság abban az esetben, bocsátja ki, ha a felperesnek alapos oka van, hogy ne értesítse az alperest.³²²

Kérelemre a bíróság elrendelhet hatáskörén belül bármilyen sürgős intézkedést, ha az ügy körülményei megkívánják, hogy a másik fél értesítése nélkül történjen, nem kontradiktórium

³²¹ NCPC Articles 829., 843.

³²² FERRAND, Frédérique, *The Respective Role of the Judge and the Parties in the Preparation of the Case in France*; = TROCKER, N., VARANO, V.(szerk.), *The Reforms of Civil Procedure in Comparative Perspective*, Torino, 2005., 24.

eljárásban. A kérelmezőnek meg kell indokolnia a kérelmét, meg kell jelölni a bizonyítékait (okirati).³²³

A határozat jellege

Tárgyalást nem kell tartani, a bíróság döntését alapozhatja az írásbeli bizonyítékokra és nyilatkozatokra. Ha a bíróság helyt ad a kérelemnek, az érdekelt fél référé eljárást kezdeményezhet a döntés megváltoztatása iránt. Ha a kérelmet elutasítja a bíróság, a felperes 15 napon belül fellebbezhet. A határozatot szintén indokolni kell, azonnal végrehajtható, megküldik egy példányát a kötelezettnek is.

Az eljárás jellemzői

- sürgősségen alapul;
- ideiglenes, megváltoztatható vagy visszavonható, ha a körülmények megváltoznak;
- az alperes is kérheti a végzés módosítást;
- az eljárásban nem vesz részt az alperes és nem értesítik;
- azonnal végrehajtható.

5. Procédure à jour fixe

A rendes eljáráshoz képest, amely tárgyalások sorozatán keresztül jut el az érdemi döntést megelőző utolsó tárgyalásig, ez a jogintézmény arra szolgál, hogy kijelöljék az érdemi tárgyalás napját mielőtt az idézést kézbesítik az alperesnek: az érdemi tárgyalás tehát abban az időpontban lesz, egyetlen alkalommal. Ha meghatározott tárgyalási napot jelölnek ki, az eljárás néhány hét vagy hónap alatt befejeződhet, szemben az átlagos két évvel. Hasznos eszköz tehát a felperes számára, ha az ügy túl bonyolult a référé eljárás igénybevételéhez, viszont alapos oka van arra, hogy az ügy gyorsabb elbírálását kérje.³²⁴

Sürgős esetben a bíróság elnöke a felperes kérelmére engedélyezheti, hogy az alperest meghatározott napra idézze. Minden jogvita esetén alkalmazható, 4000 € -ig.

A kérelemnek tartalmaznia kell a felperes tényállításait, a sürgősség alapját, a bizonyítékul szolgáló iratok megnevezését.

³²³ JOBERT, Marc, *Summary Proceedings*, Kluwer Law International, 2000., 147.

³²⁴ JOBERT, Marc, *i. m.* 141-153.

Az elnök feladatai

A kérelmezőt is megidézik a kitűzött meghallgatásra, amire kb. 1 hónappal a kérelem beérkezését követően kerül sor. A tárgyalási napon az elnök ellenőrzi, hogy megfelelő idő telt el az idézés kézbesítése óta, hogy a fél kellően elő tudta készíteni a védekezését. Először a bíró megkísérli az egyezség létrehozását, ha megegyezés születik, az egyezség a felekre nézve kötelező lesz. Ha nem sikerül megegyezni, a bíró maga hozza meg a döntést.

- szintén az eljárásjogi sokszínűség érvényesül:

Hollandia

Hollandiában a 80-as években 62 Kantongerecht volt, ezek a bíróságok jártak el a kisebb értékű jogvitákban, így az 5000 €-t meg nem haladó értékű polgári jogvitákban, ezen kívül munkaügyi viták, bérlet, földbérlettel kapcsolatos ügyekben is. Az eljárási cselekmények szóban történtek, az írásbeli beadványok helyett, ami egyébként az általános eljárásban érvényesül. A nagyobb kantonbíróságokon azonban a gyakorlat inkább az írásbeliséget alkalmazta, kivételes volt a szóbeli előadás, a felek írásbeli nyilatkozatokat cseréltek, ezáltal formálisabbá téve a jogalkotó által informálisnak szánt eljárást.

2002-től a Kantonrechter igazgatásilag beleolvadt az Arrondissementsrechtbank-okba, vagyis a körzeti bíróságokba, amelyekből 19 van. Ezekben belül vannak tehát a kanton divíziók elkülönítve. Az ország 19 kerületre osztott, de az ügyek megoszlása nagyon egyenlőtlen, ezért a bíróságok eltérő méretűek. Az Amszterdami Kerületi Bíróságon 150 bíró dolgozik, míg az Assen-i Kerületi Bíróságon 25.

1. Kis értékű követelések esetén alkalmazandó eljárás

Hollandiában ma is létezik külön a kis értékű követelésekre alkalmazandó eljárás, amelyet a „kantonrechter”, vagyis a körzeti bíróságokon működő al-körzeti (sub-district) bírók előtt folytatnak le. Az eljárás gyorsabb, mint a nagyobb értékű követelések esetén alkalmazandó általános eljárásrend.

A kantonrechter előtt a peres felek önmagukat is képviselhetik, nem kötelező ügyvéd útján eljárniuk. A holland perrendtartás több olyan különleges eljárási szabályt is tartalmaz, amelyeket bizonyos pénzbeli követelésekre vagy bizonyos típusú megállapodásokból származó követelésekre kell alkalmazni.

Hatáskör, illetékesség

Első fokon a kantonrechter rendelkezik hatáskörrel a következőkre nézve:

- 5 000 eurót meg nem haladó követelések;
- meghatározatlan értékű követelések, amelyek azonban nyilvánvalóan nem haladják meg az 5 000 eurót;
- munkaszerződésekből, kollektív munkaügyi megállapodásokból, képviseleti megállapodásokból, bérleti vagy részletfizetési megállapodásokból és hasznobérleti megállapodásokból fakadó követelések, a követelés értékétől függetlenül.³²⁵

Azok, akik egy kis értékű követelést bíróságon keresztül kívánnak érvényesíteni, csak a kantonrechter-hez fordulhatnak. Ha egy ilyen követelést az arrondissement-rechtbank-hoz nyújtanak be, ez utóbbinak nincs lehetősége annak tárgyalására. A gyakorlatban az ügyet átteszik a kantonrechter-hez. Azonban ha bármely ilyen esetben a körzeti bíróság elmulasztja az ügyet átküldeni a kantonrechter-nek, és a követelésről határozatot hoz, ez a határozatot nem teszi érvénytelenné.³²⁶

Az eljárás megindítása

Ezek az eljárások egy keresetindító irattal indulnak, kivéve a munkaszerződés komoly okból történő felbontását, amelynek esetében kérelem (requête) benyújtására van szükség. A keresetindító irat és a védekezés benyújtását követően a bíró meghallgathatja a feleket, illetve, lehetőséget adhat még további írásbeli nyilatkozatok benyújtására, azaz még egy válaszára. Ezt követően a fél kérelmére lehetőséget kell adni arra, hogy szóban is előadja álláspontját. A felek megjelenése azonban nem kötelező.

³²⁵ NUITEN, P., The Netherlands, = JOBERT, M., Summary Proceedings, Kluwer, 2000., 304.

³²⁶ <http://www.naardekantonrechter.nl/Kantonrechter/Procedures/Dagvaardingsprocedure/Pages/default.aspx> (2010. november 10.)

A felek nyilatkozatai

A keresetindító irat benyújtását követően a felek nyilatkozatot tehetnek szóban vagy írásban is. A tárgyaláson szóban le lehet folytatni az eljárást, azonban ennek az a hátránya, hogy nem biztos, hogy bekerül a jegyzőkönyvbe a nyilatkozat, ezért a bíró általában felhívja a felet, hogy írásban is nyújtsa be a nyilatkozatát, különösen bonyolultabb ügyekben. A kis értékű követelésekre is a bizonyításfelvétel rendes szabályait kell alkalmazni.³²⁷

Nem kötelező azonban tárgyalást tartani, így az eljárás írásban is lefolytatható, ekkor a bíró által megadott határidőn belül kell benyújtani írásbeli nyilatkozataikat a bírósági hivatalnoknak.

A határozat jellege

A kantonrechter határozatának eleget kell tennie a bírósági határozatokra vonatkozó általános követelményeknek. A határozatnak ennél fogva meg kell jelölnie a feleket, ismertetnie kell az eljárást, a követelést, tartalmaznia kell a felek írásos nyilatkozatait, a határozat indokolását, magát a döntést, a bíró nevét és a határozathozatal időpontját. A kantonrechter határozata ellen csak akkor lehet fellebbezéssel élni, ha a követelés (illetve kamatok) értéke meghaladja az 1750 eurós összeget.³²⁸

2. Kort geding eljárás

A kort geding bíró előtti eljárásra a rövidített eljárás szabályai vonatkoznak. Az eljárás a huissier idézésével indul. Az időköz az idézés kézhezvétele és az előkészítő tárgyalás között legalább 2 nap.³²⁹ A kort geding az ügy érdemi elbírálásához vezet legtöbb esetben, az ügyek nagy részét ez teszi ki a körzeti bíróságokon.

Az eljárás alkalmazható bérleti és munkajogi ügyekben, de szellemi tulajdonjog megsértése esetén, sőt pénzkövetelések sürgős behajtására is.³³⁰ A fellebbezés korlátozott, és nem

³²⁷ Rv. Arts. 149-207.

³²⁸ Rv. Art. 332.

³²⁹ Rv. Arts. 254-260.

³³⁰ CHORUS, Jeroen M. J., GERVER, P. H. M., HONDIUS, E. H. (eds.), *Introduction to Dutch law*, ed. 4., Kluwer Law International, 2006., 263.

kötelező a jogi képviselő. A keresetlevél kivételével a kérelmeket és nyilatkozatokat szóban is elő lehet terjeszteni. A határozatot csak röviden kell írásban indokolni.

A Körzeti Bíróságon egy külön kort geding eljárásokra beosztott bíró, az ún. *voorzieningenrechter* folytatja le az eljárást, tehát ettől függetlenül az érdemi döntésre irányuló eljárást is meg lehet indítani. A kapcsolódási pontot a kettő között az jelenti, hogy elméletileg a kort geding eljárást egy érdemi eljárás kellene, hogy kövesse. A gyakorlatban azonban a döntések 90%-át véglegesen elfogadják a felek.³³¹

A kort geding fejlődése a holland rendszer informális voltát példázza. Valójában ideiglenes intézkedés, de informális úton egyfajta egyszerűsített eljárássá alakult. Csak sürgős esetekre szolgál, ha az egyik fél érdeke sérülhet a hosszú időtartam alatt amíg az eljárás folyamatban lenne. Azonban a gyakorlatban fontos anyagi jogi kérdések eldöntésére is általánosan használni kezdték.³³² További előnye, hogy a bíróság büntető bírságot szabhat ki a határozatban arra az esetre, ha az alperes nem tesz eleget a benne foglaltaknak.³³³

Általában egyetlen tárgyalás van, ahol a felek előadják az ügyet, a bíró jelezheti a feleknek milyen esélyeik vannak a sikerre egy rendes eljárásban. A tárgyalás sokszor egyezséggel zárul. Ha mégsem, akkor az ítélelhozatalra nyomban a tárgyalást követően sor kerül.³³⁴

Átlagosan 6 hét alatt fejeződnek be a kort geding eljárások. Az ítélet legtöbb esetben lezárja az ügyet bár formálisan egy érdemi döntés iránti keresetet kellene indítani, a rendes eljárási szabályok szerint.³³⁵ Nagyon hasonló a francia référé eljárás, mely fogalmilag szintén egy ideiglenes jellegű határozat, de a valóságban általában ez lesz a végleges is, ha formálisan nem is, tartalmilag mindenképpen.

3. Versneld regime

Az 1995-ben született jelentés egy sor javaslatot tartalmazott a hatékonyság fokozására a polgári eljárásban. Többek között egy ún. *versneld regime*, gyorsított eljárásrend

³³¹ CUMMING, George, FREUDENTHAL, Mirjam, *Civil Procedure in Eu Competition Cases Before the English and Dutch Courts*, Kluwer Law International, 2009., 181.

³³² FREUDENTHAL, M., *Orders for Payment in the Netherlands*, = RECHBERGER, Walter H., KODEK, Georg E., *Orders for Payment in the European Union*, Kluwer Law International, 2001., 203.

³³³ CUMMING, George, FREUDENTHAL, Mirjam, *i. m.* 180.

³³⁴ Rv. 254. Art.

³³⁵ BLANKENBURG, Erhard, *Civil Justice: Access, Cost and Expedition. The Netherlands*, ZUCKERMAN, A. A. S., *Civil Justice in Crisis: comparative perspectives of civil procedure*. Oxford University Press, 1999., 446.

létrehozását javasolta, a kisebb jogvitákban. Ezzel 6-8 hónap időtartamúra tervezték az eljárást, melynek az eredeti időtartama 2-3 év volt átlagosan. Kísérleti jelleggel bevezették az új eljárásrendet (a régi mellett) az Almelo, Assen, Den Haag, Leeuwarden, Middelburg, Roermond, és Zwolle körzeti bíróságokon, 1996. január 1-től.³³⁶ Az eljárás szerint a felperesnek a keresetlevélben a saját álláspontján kívül az ellenfél várható védekezését is fel kell tüntetni. Ezzel a jogvita mibenléte már ekkor világos lehet. Természetesen nem helyette adja elő a védekezést, csak azt kell megjelölnie, hogy tudomása szerint mire hivatkozik a másik fél. Egy elterjedt, kedvezőtlen jelenség volt a polgári eljárásokban, hogy a felek és jogi képviselőik úgy jelentek meg a tárgyaláson, hogy nem tudták, mit is kellene tenniük, mi a következő lépés. Ezért a javaslat szerint a bíróság a felekkel együtt egy menetrendet kellene, hogy készítsen, a határidők meghatározásával. Nyilvánvalóan az angol reformok hatását láthatjuk itt megjelenni.

Következő észrevételük volt, hogy az írásbeli szakasz során a dokumentáció-cserék száma túl sok, inkább a szóbeli eljárást kellene erősíteni. Két írásbeli forduló után már a vitatott kérdések tisztázódnak, így egy tárgyaláson szóban jobban tudnának előrehaladni az ügyben. Az írásbeli szakaszban az iratok egymásnak történő átadása lerövidül összesen 6 hétre, ami csak kivételesen hosszabbítható meg. A számítások szerint mintegy 40%-os időmegtakarítást jelent az új eljárásrend a kontradiktórius eljárásokban (ahol van érdemi védekezés), és nem igényel sok jogszabályi módosítást.³³⁷

4. Verkorte termijn, a határidők rövidítése

A Rv. 117. § lehetőséget ad a felperes számára, hogy a 114., 115. és 116. szakaszokban megállapított határidőket szóban vagy írásban előterjesztett kérelmére (akár a polgári, akár a kanton divízió előtti eljárásban) bizonyos feltételekkel rövidítsék. A döntést fel kell jegyezni a keresetlevélre. Ezek a határidők az idézésre (1 hét), az EU országba küldött idézésre (4 hét), vagy azon kívülre (3 hónap) vonatkoznak.

³³⁶ NUITEN, P., *The Netherlands*, = JOBERT, M., *Summary Proceedings*, Kluwer, 2000., 311.

³³⁷ Cf. Rapport van de Gemengde Commissie uit de advocatuur en de rechterlijke macht inhoudende voorstellen om te komen tot meer efficiency in civiele procedures, Bijlage bij *Advocatenblad* 16 (1995).

3- nincs speciális önálló eljárás és más egyéb, ezt a célt szolgáló szabályozás:

Németország

Főszabály szerint a helyi és tartományi bíróságok, illetve a fellebbviteli bíróságok ugyanazon eljárási szabályokat alkalmazzák.³³⁸ A ZPO nem rendelkezik a kis értékű követelések esetén alkalmazandó különleges eljárásról. A ZPO 495a. szakaszában ugyanakkor szerepel egy speciális egyszerűsített eljárásra vonatkozó külön eljárási rendelkezés. Ennek megfelelően a bíróság ésszerű mérlegelése szerint dönt az alkalmazandó eljárásról, feltéve, hogy a perérték nem haladja meg a 600 eurót. A kis értékű követelések esetében a helyi bíróságok eltérhetnek az általános szabályoktól, és a bíró mérlegelése szerint alakíthatja az eljárás menetét.³³⁹ A tisztességes eljárás alkotmányos követelményei miatt azonban csak kis eltérés megengedett a rendes eljáráshoz képest. Az eljárásban nem használnak formanyomtatványokat, és az elektronizáltság sem jellemző erre az eljárásra, eltérően például az európai eljárástól.

Az eljárás alkalmazási köre vonatkozásában a fent említett 600 eurós értékhatár a döntő. A polgári perrendtartás nem tartalmaz további korlátozást az eljárás alkalmazhatóságára nézve (például nem korlátozza bizonyos fajta vitás ügyekre).³⁴⁰

1. Az eljárás egyszerűsített szabályai

A fenti szabályok alapján a helyi bíróság ésszerű mérlegelése szerint dönthet az alkalmazandó eljárásról, és különösen élhet az eljárás egyszerűsítésének bizonyos lehetőségeivel. A bíróság ugyanakkor nem köteles ekként eljárni, és így a szokásos rendelkezéseknek megfelelően is eljárhat, akkor is, ha a perérték nem éri el a 600 eurót. A bíróság az alkalmazandó eljárásról korlátozás nélküli mérlegelési jogköre szerint dönt, a felek azt nem kifogásolhatják. Egyedül a szóbeli meghallgatást kérelmezhetik.

Az, hogy egy fél jogi képviselő útján jár el, vagy személyesen, sem jellegében, sem mértékében nem befolyásolja a bíróság azon kötelezettségét, hogy felvilágosítást és útmutatást adjon a feleknek. A bíróság az általános szabályoknak megfelelően köteles az

³³⁸ XIII. Táblázat

³³⁹ ZPO 495a.§

³⁴⁰ a keresetek megoszlására pertárgyérték szerint lásd a VIII. Táblázatot.

eljárásokat jogi értelemben és ténylegesen megvitatni a felekkel, és azokhoz magyarázatokat fűzni.

A tárgyalás - a bizonyítás szabályai

A bíróság nincs arra kötelezve, hogy a bizonyításfelvételt az egyébként szokásos módon végezze el. A közvetlenség elvével ellentétben, amelyet más esetekben alkalmazni kell, és amely a tanúk, szakértők vagy felek az eljáró bíróságon a felek jelenlétében történő meghallgatását jelenti, a bíróság az egyszerűsített eljárásban különösen a tanúkat, szakértőket vagy feleket telefonon, illetve írásban is kikérdezheti. Kizárólag írásbeli eljárásra is lehetőség van. Ugyanakkor mindkét fél kérésére helyt kell adni szóbeli meghallgatásnak.³⁴¹

A határozat

A határozat tartalma szintén egyszerűbb, mint a rendes eljárások során hozott határozatoké. Ez azzal magyarázható, hogy 600 eurós perértékig a határozatok ellen gyakorlatilag nincs fellebbezésre lehetőség. Ebben a körben elhagyható a tényállás ismertetése. Ugyancsak mellőzhető a határozat indokolása, ha a felek arra nem tartanak igényt, vagy ha annak lényegi tartalma szerepel a bírósági jegyzőkönyvben. A nemzetközi jogviszonyok követelményeire való tekintettel a határozat indokolása nem hagyható el, ha a határozatot előre láthatóan külföldön érvényesítik.³⁴² Ha kivételes esetben helyt adnak a fellebbezésnek, ami a bíró mérlegelési jogkörébe tartozik, a határozat tartalmára az általános rendelkezések vonatkoznak. Akkor lesz megengedhető a fellebbezés, ha azt az elsőfokú bíróság határozatában lehetővé teszi, amennyiben az ügy alapvető fontossággal bír, vagy amennyiben a jog fejlődése vagy az esetjog összhangjának biztosítása szükségessé teszi a fellebbviteli bíróság határozatát. Ha nincs helye fellebbezésnek, a határozat által kötelezett fél kérelmére az eljárást az elsőfokú bíróságon folytatni kell, amennyiben az elsőfokú bíróság oly módon sértette meg a jogszerű eljáráshoz való jogot, amely a határozatot befolyásolta.

³⁴¹ ZPO 495.§-510.§

³⁴² ZPO 313a. szakaszának (4) és (5) bekezdése

2. A fizetési meghagyás (Mahnbescheid)

A fizetési meghagyást lehet használni a rendes peres eljárás előtt, hogy megszakítsák az elévülési időt, és hogy kamatot követeljenek egy esedékes összegre a fizetési meghagyás kézbesítésétől számítva. Mégis, ha már az elején nyilvánvaló, hogy a másik fél meg fogja támadni, akkor gyorsabb lehet az ítélethez jutás, ha eleve rendes eljárást indít a fél. A Mahnbescheid sajátos jellemzője, hogy a felperes tölti ki, a bíróság kibocsátja és kézbesíti az alperesnek, vagyis a bíróság csak lepecsételi, a kérelem érdemi vizsgálata nélkül.³⁴³

A gyakorlatban nagyon fontos eljárás, mivel elég egyszerű, olcsó, és gyors. Van egy bírósági hivatalnok, az ún. Rechtspfleger, amely ezeket az ügyeket intézi, és nem a bíró, kivéve, ha a másik fél ellentmondással él, és peres eljárásként folytatódik tovább.

A Rechtspfleger feladata

A Rechtspfleger (2008-ban kb. 600 volt Ausztriában) képesített bírósági hivatalnokok, akiknek nagy szerepük van a bírók munkaterhének csökkentésében. A polgári ügyek kb. ¼-ében ők járnak el, de ezek általában nemperes eljárások, vagy mulasztás jogkövetkezményei, jogerő és végrehajthatóság kimondása, nem vitatott követelések, megkeresések teljesítése, stb. Az Alkotmány és a rájuk vonatkozó Rechtspflegergesetz alapján járnak el, a bíró irányítása alatt, aki bármikor átveheti az ügyet. Határozata végzésnek felel meg. Az általa kibocsátott fizetési meghagyás végrehajtás alapjául szolgálhat egy mulasztási ítélettel megegyezően, anélkül, hogy érdemben vizsgálnák, vagyis csak a formai követelmények meglétét vizsgálja.³⁴⁴

Jogorvoslat a határozat ellen

Az ellenfél ezután vitathatja a meghagyást, ún. Widerspruch vagyis ellentmondás útján, 2 héten belül. Ekkor peres eljárásként folytatódik, az általános szabályok szerint. Ha nem nyújt be ellentmondást, végrehajthatóvá nyilvánítja a bíróság (Vollstreckungsbescheid). Ez végzéssel történik, ami végrehajtási jogcímet keletkeztet. A végzés ellen ellentmondás

³⁴³ COESTER-WALTJEN, Dagmar, *Mahnverfahren in Deutschland*, = RECHBERGER, Walter H., KODEK, Georg E., *Orders for Payment in the European Union*, Kluwer Law International, 2001., 149-161.

³⁴⁴ *European Judicial Systems, Efficiency and quality of justice*, CEPEJ, Council of Europe, Edition 2008., 121.

(Einspruch) lehetséges, a kézhezvételtől 2 héten belül, de tulajdonképpen ez már a végrehajtási eljárásban igénybe vett jogorvoslatnak számít.

3. Urkunden-Scheck und Wechselprozess

A felperesnek a keresetlevélben jeleznie kell, hogy e szabályok szerint kíván eljárni, csatolva legalább az okiratok másolatát. De az okiratokat lehet később is csatolni, vagy csak a tárgyalásra. Minden bizonyítékot okirati formában kell vagy a fél meghallgatásával szolgáltatni. Viszontkereset nem megengedett. A gyakorlatban nem nagyon használják, a helyi bíróságok előtt az ügyek 0,57%-a, a tartományi bíróságok előtt az ügyek 2,2%-ában 1989-ben.³⁴⁵

Az érvényesíthető követelés

Olyan pénzkövetelések, amelyeket okiratok útján lehet bizonyítani, ebben az eljárásban érvényesíthetők. Hasznos, ha gyorsan akar végrehajtási jogcímhez jutni a jogosult.³⁴⁶ Az Urkundenprozeß egy egyszerűsített eljárás, melyben a felperesi kereset teljes mértékben okirati bizonyításon alapul, ennek speciális formája a csekk, és váltó mint okirati bizonyíték felhasználásával folytatott eljárás. Az Urkundenprozess esetén a felperes a tényeket csak iratokkal bizonyíthatja, az alperes pedig iratokkal vagy a fél meghallgatásával is.

Előzetes eljárás

A bírósági eljárás két szakaszra osztott. Az első szakaszban az előzetes eljárás (Vorverfahren) során a cél a végrehajtási jogcím megszerzése, amivel aztán a felperes végrehajtást kérhet egy egyszerűsített eljárásban. A bíróság gyors vizsgálat alá veszi az előterjesztet okiratokat, mely során a feleket meghallgathatja. Az előzetes eljárás végén a bíróság ítéletet hoz. Ha az alperes érdemi védekezést terjeszt elő, akkor a bíróság csak egy

³⁴⁵ RIEDMEYER, Oskar, *Germany*. = JOBERT, Marc, *Summary Proceedings*, Kluwer Law International, 2000., 165-168.

³⁴⁶ KOCH, H., DIEDRICH, F., *Civil Procedure in Germany*, Kluwer, London, 1998., 113.

ideiglenes ítéletet hozhat (Vorbehaltsurteil, 599§). Ez végrehajtható és fellebbezhető, mint egy rendes ítélet.³⁴⁷

Utó-eljárás

Az utó-eljárásban vagyis a második szakaszban (Nachverfahren) a bíróság megvizsgálja, hogy volt-e helye az ítélet meghozatalának. Ekkor az alperes élhet mindenfajta védekezési lehetőséggel, bizonyítással, és az általános eljárási szabályok alkalmazandók. Ez a szakasz is egy ítélettel zárul.³⁴⁸

4. Ex parte eljárások

Valódi ex parte eljárások csak az ideiglenes intézkedések között vannak, ahol a meglepetésszerűség, az, hogy az ellenfél ne tudjon róla, szükséges elem, hogy megakadályozza a fél jogának további sérelmét (ZPO 935.§, einstweilige Verfügung), vagy hogy az ingóságait külföldre vigye, így veszélyeztetve a jövőbeli végrehajtását az ellene hozott ítéletnek (Arrest, ZPO 916., 917.§).³⁴⁹

Az ideiglenes intézkedések átmeneti jellegük ellenére esetenként a jogvita lezárására is vezethetnek, anélkül, hogy rendes eljárás követné, ha a felek elfogadják a bíróság ideiglenes megállapításait, és egyezséget kötnek a bíróságon kívül. A vesztes fél már ilyenkor láthatja a veszélyét a rendes eljárás elvesztésének, ha ugyanaz a bíróság rendelte el az ideiglenes intézkedést, ami az érdemi tárgyalásra is hatáskörrel rendelkezik. Az intézkedések így gyakran egyszerűsített eljárásként viselkednek.

- nagyrészt szintén a hiány jellemzi: Ausztria

Tényleges értelemben vett kisperértékű ügyekre vonatkozó eljárás nincs Ausztriában. Az osztrák polgári eljárásjog a 'Bezirksgericht' előtti eljárásban meghatározott területeken

³⁴⁷ COESTER-WALTJEN, Dagmar, *Mahnverfahren in Deutschland*, = RECHBERGER, Walter H., KODEK, Georg E., *Orders for Payment in the European Union*, Kluwer Law International, 2001., 159.

³⁴⁸ O'MALLEY, Stephen, LAYTON, Alexander, *European civil practice*, Volume 2., 2nd ed., London, Sweet & Maxwell, 2004., 204.

³⁴⁹ STADLER, Astrid, HAU, Wolfgang, *i. m.* 365-386.

csak az eljárás egyszerűsítéséről rendelkezik. Ez általában különös eljárási szabályokat jelent, illetőleg a 'Bezirksgericht' hatáskörébe tartozó tisztán vagyoni jogvitákra irányadó egyszerűsített eljárást.

1. Egyszerűsített eljárási szabályok

Az érvényesíthető követelés

Az egyszerűsítések alapvetően azokra a csekély összegű követelésekre vonatkoznak, melyek értékhatára 1 000 és 2 000 € között van. Az osztrák eljárásjogban a kisperértékű igényekre vonatkozó eljárási sajátosságok kötelezőek, és azokat a felek nem zárhatják ki. Ezért kizárt, hogy a bíróság hivatalból vagy a felek kérelmére a „rendes” eljárásra térjen át. Ausztriában 4 000 € perértékig nincs jogi képviseleti kényszer. A bíró feladata alapvetően, hogy a képviselettel nem rendelkező feleknek segítséget nyújtson, amely azt jelenti, hogy a feleket az eljárási jogaikról és kötelezettségeikről, valamint cselekményeik, és mulasztásaik jogkövetkezményeiről tájékoztatja. A feleknek továbbá lehetőségük van arra, hogy a keresetet az illetékes vagy a lakóhely szerinti 'Bezirksgericht' előtt szóban jegyzőkönyvbe mondják. Ha a képviselettel nem rendelkező fél írásbeli előadása hiányos, úgy a bírónak meg kell adnia a fél részére a megfelelő felvilágosítást és útmutatást.

A tárgyalás – a bizonyítás szabályai

A kisperértékű ügyekre sajátos bizonyítási szabályok vonatkoznak. Az 1 000 eurót meg nem haladó igények esetén a bíróság akkor mellőzheti a fél által felkínált bizonyítékokat, ha valamennyi releváns körülmény teljes feltárása aránytalan nehézségekkel jár. A bírónak azonban ebben az esetben is legjobb tudása és lelkiismerete szerint, az összes tárgyalás eredményei alapján, az önkényességet mellőzve kell döntenie. A döntés fellebbezési úton felülbíráható.³⁵⁰

Az osztrák jog szerint a kizárólag írásbeli eljárás az Emberi Jogi Egyezmény 6. cikkével való összeegyeztethetlenség miatt nem lehetséges. Minthogy Ausztriában a bizonyítékokat tekintve nincs korlátozás, így van lehetőség arra, hogy a tanúvallomásokat

³⁵⁰ öZPO Art. 273. §

írásban terjesszék elő. Ez a bizonyíték mindazonáltal nem tanúbizonyításként, hanem okiratként értékelendő.

Az osztrák eljárásban az ítélet szóbeli kihirdetése egyszerűsítésekkel lehetséges. Ez perértéktől függetlenül érvényesül. Ha az ítéletet a felek jelenlétében szóban hirdették ki és a határidő alatt egyik fél sem jelentett be az ítélet ellen fellebbezést, úgy a bíróság kibocsáthat egy ún. „rövidített ítélet kiadmányt”, amely a döntés lényegi elemeire korlátozódik.³⁵¹

Jogorvoslat

Az osztrák jog szerint a csekély értékű követelések esetén a jogorvoslati eszközök korlátozottak. A fellebbezés 2 000 € perértékig csak jogkérdésben és érvénytelenség (a legsúlyosabb eljárási hiányosságok) esetén lehetséges. Más eljárási hiányosságok miatt kizárt a fellebbezés, az elsőfokú bíróság ténymegállapításai és a bizonyítékok mérlegelése ugyancsak nem támadhatók meg.³⁵² Egyebekben a „rendes” eljárási szabályok irányadóak.

2. Csak okirati bizonyításra korlátozódó eljárás (Mandatsverfahren)

Az okirati bizonyításra korlátozott eljárás csak pénzkövetelések vagy más meghatározott dolog iránti követelés érvényesítésére szolgál.

A kérelem szabályai

Minden ténynek, amire a felperes alapozza a keresetét, bizonyíthatónak kell lennie hivatalos osztrák okirat, minősített osztrák magánokirat vagy telekkönyvi kivonat útján. Ebben az eljárásban a felperesnek határozott kérelmet kell előterjesztenie a bírósági meghagyás meghozatalára. Ha a keresettel együtt kérelmezik bírósági meghagyás hozatalát, akkor korlátozott a bizonyítás (csak okiratok).³⁵³

³⁵¹ öZPO Art. 417a. §

³⁵² öZPO Art. 501. §

³⁵³ KODEK, Georg E., Das Mahnverfahren in Österreich, = RECHBERGER, Walter H., KODEK, Georg E., Orders for Payment in the European Union, Kluwer Law International, 2001., 75-85.

Határozat

Miután a keresetet és a határozott kérelmet előterjesztette a felperes, a bíró megvizsgálja az elfogadhatóság feltételeit, és ha fennállnak, kibocsátja a bírósági meghagyást, ami ellen az alperes ellentmondással élhet 14 napon belül a kézhezvételtől számítva. Ha nincs ellentmondás, a meghagyás jogerőre emelkedik, és megindítható a végrehajtási eljárás. Ha van ellentmondás, végrehajtás nem lehetséges, kivéve a követelés biztosítására tett intézkedéseket.³⁵⁴

Az ellentmondás hatása

Ha az alperes ellentmondással él, rendes eljárás kezdődik az ügyben. Ezután egy tárgyalási napot tűznek ki, ahol megállapítják, hogy a bírósági meghagyás hatályban marad-e. Az eljárást ítélet zárja, ami kimondja, hogy a bírósági meghagyás hatályban marad, vagy a bíróság hatályon kívül helyezi, és a kérelmet elutasítja.

3. Váltó és csekk jogviszonyból eredő követelések eljárása

(Wechselmandatsverfahren, Scheckmandatsverfahren)

Tulajdonképpen megegyezik a Mandatsverfahrennel, különbség, hogy a bizonyítási eszköz itt nem okirat, hanem eredeti váltó vagy csekk, ami megfelel az érvényesség követelményeinek, és nem fér kétség az eredetiségéhez.³⁵⁵

4. Mahnverfahren (fizetési meghagyásos eljárás)

Az eljárás célja a költségek csökkentése, és a bíróságok tehermentesítése. 2003-as adatok alapján a Bezirksgerichte előtt indított fizetési meghagyásos eljárásoknak csupán 8,9%-ában éltek a kötelezettek ellentmondással.³⁵⁶

³⁵⁴ PETSCH, C., WABNEGG, H., Austria, = JOBERT. M., Summary Proceedings, Kluwer Law International, 2000., 28.

³⁵⁵ öZPO Arts. 556-559.

³⁵⁶ Bundesministerium für Justiz, Betriebliches Informationssystem der Justiz, 2003., Die Leistungsstatistik der österreichischen Gerichte im Berichtszeitraum 1. Jänner bis 31. Dezember 2003.

A kérelem benyújtása

A Bezirksgerichte kiadhat feltételes bírósági meghagyást, általános hatáskörrel. Munkaügyi és szociális jogvitákban az Arbeitsgerichte adja ki. 30.000 € érték alatt kötelező a Bezirksgerichte és az Arbeitsgerichte előtti eljárásban.³⁵⁷

Az ügyeket elektronikusan kezelik, egy formanyomtatványt kell kitölteni. A bíróság automatikusan kiállítja a fizetési meghagyást, ha a formai feltételek teljesülnek. Ez az eljárás nagyban enyhítette a Bezirksgerichte munkaterhét, és 1985 óta elektronikus adatfeldolgozási rendszeren keresztül történik. Az ERV, vagyis az „elektronikus jogi kapcsolatrendszer” egy papír nélküli elektronikus kommunikációs rendszer, ami lehetővé teszi a bíróság, a felek és képviselőik közötti adatforgalmat.³⁵⁸ Az elektronikus fájlok ugyanolyan joghatással bírnak, mint a nyomtatott dokumentumok, és fokozatosan felváltották a papíralapú kommunikációt a '90-es évektől. Az első elektronikus dokumentumok voltak a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelmek. A használói kör is bővült, az ügyvédek mellett ma bankok, biztosítók, jogi személyek is használják. Ma már számos dokumentum ilyen módon kerül elküldésre.

A felperes (vagy képviselője) csak a meghatározott elektronikus formanyomtatványokon nyújthatja be az adatokat. Ezekhez szükséges egy szoftver, azután jelszavas védelemmel és biztonságos úton továbbítják elektronikusan. Beérkezéskor a Szövetségi Informatikai Központban automatikusan ellenőrzik. Ha minden információ megfelelő, időbélyegzővel látják el a dokumentumot. A kérelmezőt tájékoztatják a sikeres benyújtásról. A bírósági eljárás alatt a felperes automatikusan információt kap az egyes szakaszokban, és a végleges határozat kézbesítése is elektronikusan történik. Az ERV nemcsak a postaköltséget takarítja meg, hanem gyorsabb, megbízhatóbb, és joghatás kiváltására alkalmas adatforgalmat tesz lehetővé. Az automata adatfeldolgozás kiszűri a manuális adatrögzítés tévedési lehetőségeit. Ma 4750 használója van a rendszernek, több mint 200 bíróság. Évente kb. 2,1

³⁵⁷ RECHBERGER, W. H., KLICKA, T., *Accelerating Civil Litigation in Austria in the Twentieth Century*, = van RHEE, C.H. (ed.), *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*, Antwerp, Intersentia, 2004, 233-245.

³⁵⁸ SCHNEIDER, Martin, *Elektronischer Rechtsverkehr (ERV): Mahnverfahren in Österreich*, forrás: http://www.ejpd.admin.ch/content/dam/data/staat_buerger/rechtsinformatik/macolin_2007/10_schneider-d.pdf (2010. november 10.)

millió kérelem és keresetlevél érkezik. 2004-ben több, mint 4 millió határozatot továbbítottak a rendszerben, és ezzel 2,5 millió euro postaköltséget takarítottak meg.³⁵⁹

A határozat

A meghagyás tartalma a követelés rövid leírása, a fizetési felszólítás, melyben a kérelmező költségeinek megtérítését kéri. A bíróság 14 napon belül bocsátja ki. A meghagyást előzetes tárgyalás vagy az alperes meghallgatása nélkül bocsátja ki a bíróság. Felhívja az alperest, hogy fizesse meg a követelt összeget a költségekkel és kamattal 14 napon belül, a végrehajtás terhe mellett, vagy 14 napon belül ellentmondással élhet. Az ellentmondást indokolni nem kell. Ez esetben az ügy rendes, peres eljárásként folyik tovább.³⁶⁰

Ha a kötelezett nem él ellentmondással, a meghagyás jogerőre emelkedik, és végrehajtás jogcímeként szolgál. Ha ellentmondással él, rendes eljárássá alakul, és kitűzik a tárgyalást.³⁶¹

5. Bestandsverfahren (bérleti szerződés megszüntetése)

Az eljárás célja egy ingatlan kiürítése, annak érdekében, hogy az átruházását, birtokbavételét lehetővé tegye. Az a Bezirksgerichte rendelkezik illetékességgel, amelynek területén az érintett ingatlan található.

A kiürítési felszólítást a bíróságon benyújtja a jogosult, ezután a bíróság továbbítja az ellenfélnek. Az ellenfél 14 napon belül ellentmondással élhet. Ha nincs ellentmondás, a felszólítás jogerős és végrehajtható. Ha ellentmond, rendes eljárás indul. Az eljárás ítélettel zárul, mely kimondja, hogy az alperes köteles átadni vagy átvenni az ingatlant, 14 napon belül. Azonban az eljárás egyszerűségét és gyorsaságát ellensúlyozzák a bérlő jogainak széleskörű védelmét szolgáló rendelkezések. A kiürítés határideje akár 9 hónapra is eltolódhat, ha a bérlő alapos okkal indokolja (nincs más ingatlan ahová mehetne, kiskorú

³⁵⁹ http://www.justiz.gv.at/internet/file/8ab4ac8322985dd501229ce2e2d80091.en.0/folder_justiz-online_0310_en.pdf (2010. november 10.)

³⁶⁰ KODEK, Georg E., *Das Mahnverfahren in Österreich*, = RECHBERGER, Walter H., KODEK, Georg E., *Orders for Payment in the European Union*, Kluwer Law International, 2001., 75-85.

³⁶¹ O'MALLEY, Stephen, LAYTON, Alexander, *European civil practice*, Volume 2., 2nd ed., London, Sweet & Maxwell, 2004., 31.

gyermeknek élnek a lakásban, stb.) és a tulajdonos nem szenved jelentős hátrányt a későbbi kiürítés miatt.³⁶²

Magyarország

1. A sommás eljárás

Magyarországon eredetileg a járásbírók hatáskörébe tartozó ügyekben követendő eljárás volt az ún. sommás eljárás, mely a rendes eljárástól abban tért el, hogy egyszerűbb, gyorsabb és olcsóbb volt. A magyar jogba az 1836. évi XX. törvénycikk hozta be a szóbeli sommás bíraskodást, magát az eljárást mindössze hat szakaszban (7-12.§) szabályozva.

Az eljárás maga egy kereset és periratok nélküli, csaknem alakszerűtlen eljárás volt, amely általában a felperes szóban előadott panasza alapján kibocsátott idézéssel indult. A tárgyaláson a bíró legelőször az „egyetértést” kísérelte meg a felek között, és az alperes kifogásaival, valamint a bizonyítékokkal csak ennek a sikertelensége esetében foglalkozott.³⁶³

Az 1893. évi XVIII. törvénycikk külön kódexbe foglalta össze a sommás eljárást és azt a modern perjog szempontjainak figyelembevételével a fellebbviteli rendszerrel együtt újonnan és akként szabályozta, hogy annak alapelvei idővel az általános polgári perrendtartásnak is alapjául szolgáljanak. A sommás eljárásról szóló javaslatot 1893-ban fogadták el és 1894. november 1-én lépett hatályba.

A sommás eljárás nemcsak a járásbírók előtt folyó perekben, hanem különös rendelkezésnél fogva a törvényszéki hatáskörbe tartozó egyes perekben is alkalmazandó volt: így pl. a kisajátítás alá eső ingatlanon található függő termés, ültetvények s állaguk sérelme nélkül elmozdítható egyéb tárgyakban okozott kár megtérítése; a végrehajtási igényperek; ingók pénzbeli értékének megállapítása, ha azok természetben le nem foglalhatók; a biztosítási végrehajtásból vagy zárlatból eredő kártérítési perek, ha a biztosítási végrehajtást vagy a zárlatot járásbírók rendelte el, stb.

³⁶² PETSCH, Christoph, WABNEGG, Herbert, *Austria*, = JOBERT, Marc, *Summary Proceedings*, Kluwer Law International, 2000., 30.

³⁶³ KENGYEL Miklós, *Száz éves a sommás eljárásról szóló törvény*, Magyar Jog, 1993. évi 10. szám, 608.

A királyi járásbíróóságok hatáskörét az 1893. évi XVIII. Tc. 1. és 2. § -a szabályozták. A személyes keresetek, számadási viszonyból eredő keresetek, 500 Ft pertárgyértéket meg nem haladó, vagyon iránti keresetek; birtokbíróóságokhoz és telekkönyvi hatóságokhoz utasított perek ha a pertárgyérték 200 Ft-t meg nem haladja, örökösödési perek, ha a hagyaték értéke adósságok és terhek levonása nélkül 200 Ft-t meg nem haladja; jogviszony létezésének vagy nem létezésének, okirat valóságának vagy valótlanságának bírói megállapítása iránt indított keresetek; pertárgyértékre tekintet nélkül; közokiratban vagy teljes bizonyító erejű magánokiratban meghatározott összegben kötelezett készpénz vagy meghatározott mennyiségben kötelezett ingóság iránt indított kereset, ha az okirat a követelés létrejöttét és mennyiségét teljesen bizonyítja, és ha erre nézve vagy az okiratban vagy más teljes bizonyító erejű okiratban a sommás eljárás van kikötve, kivéve, ha az ügy a királyi törvényszékek hatáskörébe tartozik; három évnél nem régebbi kamat, életjáradék, tartási és élelmezési kötelezettségek iránti keresetek, ha a kötelezettség törvényen vagy közokiraton vagy teljes bizonyító erejű magánokiraton alapul; bérleti viszonyból felmerülő keresetek; 3 évnél nem régebbi haszonbér megfizetése iránt indított keresetek; haszonbérleti szerződés lejártja miatt a bérlemény visszabocsátása iránti keresetek; haszonbérleti szerződéssel kapcsolatos egyéb keresetek; amiket külön törvény a sommás eljárás alá utal.

Az eljárás menete röviden

A szóban vagy írásban előterjesztett keresetlevélre, mely csak idézés iránti kérelem és előkészítő irat, a bíróság tárgyalást tűz, amelyen a felperes szóval előadja keresetét. Az alperes, ha szóbeli kifogással kíván élni, azt rendszerint nyomban a kereset előadása után köteles előterjeszteni. Pergátló kifogás hiányában vagy elvetésük esetében az alperes érdemi ellenkérelmét adja elő, s a felek a bíró közreműködésével az ügy érdemében szóban tárgyalnak. A fél előadásait a fennforgó kérdést eldöntő határozatot közvetlenül megelőző tárgyalás berekesztése előtt bármikor felhozhatja. A bíróság a követeléseket elkülönítheti, a pereket egyesítheti, a tárgyalást felfüggesztheti, stb. A bizonyítás alappillére a szabad mérlegelés szabálya, és fontos elem a fél eskü alatti kihallgatása. A bíróság részíteletet és „közbenszóló ítéletet” is hozhat. A bíró személyében beálló változás esetében a tárgyalás megismétlését rendeli el. Az ítéletre vonatkozó szabály, hogy a tényállást, a felek, a tanúk

előadását, és a bíróság által megállapított tényeket kell tartalmaznia. Új intézmény az ítélet kiegészítése.³⁶⁴

A sommás eljárásról szóló törvény igazi jelentősége abban állt, hogy előmozdította a modern perjogi alapelvek érvényre jutását. Az „ideiglenes” Polgári törvénykezési rendtartás egyre inkább bénítóan hatott a magyar polgári eljárásjog fejlődésére. Akár az 1806. évi francia, az 1877-es német, vagy a készülő osztrák polgári perrendtartással összehasonlítva a hazai elmaradottság mind nyilvánvalóbb lett. A törvényhozás csak azért érte be a részleges reformmal, mert a régi eljárásról az újra való átmenetet a lehető legkevesebb megrázkódtatással akarta biztosítani, és arra is hangsúlyt fektetett, hogy a részleges reform alapján szerzett gyakorlati tapasztalatokat is értékelni lehessen. Plósz Sándor és Emmer Kornél tervezeteiket 1885-ben tették közzé. Az előbbi „A magyar polgári perrendtartás tervezete” címet viselte, és az 1877. évi német polgári perrend alapján készült. Emmer tervezete a „Törvényjavaslat a szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság elvein alapuló polgári törvénykezési rendtartás tárgyában” csak a perelőkészítés és a tárgyalás szabályozása tárgyában tért el az előbbi javaslattól, ezeket ugyanis nem a német, hanem a francia perrend mintájára kívánta szabályozni.

Az 1911-es Polgári Perrendtartásban az eredeti egyszerűsített eljárás elvei váltak a rendes eljárásban általánossá. A korábbi sommás eljárás a „sommás visszahelyezési”, valamint a „sommás határperek” körében maradt meg a törvényben, mely esetében a „sommás” szó az ügy lényeges körülményeire korlátozódó, valószínűségi bizonyítás mellett lefolytatott, gyorsított eljárást jelentett.³⁶⁵

2. Az 1997. évi LXXII. törvény

A kis perértékű ügyekre vonatkozó külön szabályrendszert a szocialista perrendtartás több mint negyven évre számúzte a polgári perrendtartásból - tekintettel arra, hogy célkitűzése volt az egységes első fokú eljárás alkalmazása. Az 1953. január 1. napján hatályba lépő Pp. megszüntette az első fokú eljárások közötti különbségeket, és csak az 1997. évi Pp. -novella vezette be újra a kis perértékű ügyek fogalmát, igaz, csak a fellebbezési eljárás vonatkozásában. A kisperértékű ügy 2008-ig hatályos fogalmát a Pp. 256/B. §-a határozta

³⁶⁴ 1893. évi XVIII. Tc. 124. §

³⁶⁵ GÁSPÁRDY László, *Modern Magyar Perjogtörténet*. Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc, 2000., 9.

meg, miszerint a helyi bírósági hatáskörbe tartozó vagyoni jogi ügy akkor számít kisperértékűnek, ha a fellebbezésben vitatott érték nem haladja meg a 200.000 forintot vagy a kereseti kérelemben megjelölt követelés 10%-át. Hasonló rendelkezést tartalmazott a 235. § (3) bekezdése, mely akkor zárta ki az ugró fellebbezést, ha a fellebbezésben vitatott érték nem haladja meg az 500.000 forintot. A 271. § 2 bekezdése pedig a felülvizsgálatot zárta ki azon ügyekben, ahol a felülvizsgálati kérelemben vitatott érték nem haladja meg az 1.000.000 forintot. Az elsőfokú eljárás vonatkozásában egyedül az eljárás megindításakor volt relevanciája a pertárgy alacsony értékének, mivel a 200.000 forintot meg nem haladó mértékű pénzkövetelést csak fizetési meghagyásos eljárás útján lehet érvényesíteni [313. § (2) bek.]. Ha megnézzük ezeket a szabályokat, láthatjuk, hogy a jogorvoslati lehetőségek szűkítésében merült ki, illetve, a fizetési meghagyásos eljárás kötelezővé tételében, ezen ügyekben.

Ezzel párhuzamosan az Európai Unió jogalkotásában is elindult egy folyamat, melynek eredménye egy Rendelet, a kis pertárgyértékű ügyek európai eljárásáról.³⁶⁶ Elmondható, hogy az Uniós szabályozás hatására a magyar jogban sokkal hangsúlyosabb szerepet kapott ezen perscsoport. Ez a magyar szabályozásra is hatással van, a szabályozás nem maradt meg a korábbi szűk körben.

3. A gyorsított perekre vonatkozó (meg nem valósult) Pp. koncepció

A fenti koncepció a perhatékonyság fokozásának szellemében született. A kisperértékű perek szabályozásával a koncepció célja az idő- és költségtakarékosabb elintézés, részben a permegelőző eljárások preferálásával illetve a lehetőségek bővítésével. Külön fejezetben tárgyalja a valamennyi pert érintő szabályokat, ezek után a gazdasági perekre vonatkozó új szabályokat, önálló fejezetben a kis pertárgyértékű perek sajátos szabályait, valamint foglalkozik a fizetési meghagyásos eljárás reformjával is. Az erről szóló törvényt 2007. tavaszán tervezték elfogadni, ám utóbb másik tervezet született.

Az általános szabályok körében többek között az alábbi jogintézmények módosítását célozták meg:

³⁶⁶ 861/2007/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet a kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről

Esetlegesen felmerült, hogy az alapelvek között rögzítésre kerüljön-e a bíróságnak azon feladata, mely a jogvita békés úton történő rendezésének elősegítésére irányul. A jogalkotók legtöbb európai országban az egyezségkötésnek nagyobb szerepet szánnak a jövőre nézve.

A perelőkészítés, valamint a peralapítás célja a jogvita tárgyának konkretizálása, a per lefolyásának mintegy megtervezése, a bíróság és a felek konkrét feladatainak meghatározása. Jelentősen befolyásolja a hatékonyságot, ha már itt tisztázódik a perben eldöntendő kérdés, a bizonyítandó tények köre meghatározást nyer, elosztásra kerülnek a felek feladatai, így tervezhetővé válik az eljárás menetrendje. Jelenleg főszabály szerint az első tárgyaláson, a felperes keresetének előadása után kerül sor az alperes alaki, majd érdemi védekezésére. Az érdemi védekezés a perbebocsátkozás. Ennek jogkövetkezménye: elállás csak az alperes beleegyezésével lehetséges; permegszüntetés hatáskör vagy illetékesség hiánya miatt csak akkor lehetséges, ha a hatáskör nem a pertárgy értékétől függ, és ha az illetékesség kizárólagos. A javaslat szerint a perbebocsátkozás nem az első tárgyaláshoz kapcsolódna, az alperesnek válasziratban vagy előzetes tárgyaláson kellene előterjesztenie érdemi védekezését, tehát hamarabb, mint az első tárgyalás. Ugyanígy, nem az első tárgyalás elmulasztásának lenne relevanciája, hanem a perbebocsátkozásnak, azaz az érdemi védekezés előterjesztésének, illetve annak elmaradásának.

A jelenlegi szabályozás szerint az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig a felperes bármikor megváltoztathatja, amennyiben a megváltoztatott keresettel érvényesített jog ugyanabból a jogviszonyból ered, mint az eredeti kereset, vagy azzal tárgyában összefügg. A koncepció szerint időben jobban korlátozni kell a keresetváltogatást. Az alperes perbebocsátkozásának időpontját célszerű megjelölni azon időpontként, amelyet követően már a felperes csak az alperessel egyetértésben változtathatja meg a jogvita tárgyát. Az alperesnek is joga van ugyanis ahhoz, hogy a per melybe “belebocsátkozott”, tárgyát tekintve ne változzon. A cél tehát a jogvita tárgyának stabilizálása, tehát megmaradna a lehetőség például más jogkövetkezmény alkalmazását kérni, természetesen, ha ez nem a per elhúzására irányul. Az alperes perbebocsátkozásához kötötték volna a viszontkereset előterjesztését is, így a tárgyalás előkészítése során ezt a dokumentumot is meg lehetne vizsgálni. Már a perelőkészítés során jeleznie kellett volna

az alperesnek azt is, hogy kíván-e beszámítással élni. Ezekből a javaslatokból azonban soha nem lett törvény, és ezen formájukban nem is valósultak meg.

4. Törvényjavaslat a polgári peres és nemperes eljárások gyorsításáról

A fenti előzmények után készült 2008. februárban egy újabb törvényjavaslat.³⁶⁷ Az eredeti elképzelés szerint egy gyorsított eljárást vezettek volna be, az egymillió forint alatti perértékű ügyekben. Ennek fő indoka, hogy az eljárás és bizonyítás elhúzódása miatt a néhány tízezer forintos jogvita többre kerülhet az állampolgároknak, mint amennyit a felperes nyerhet. Ugyancsak egyszerűsíteni kívánták az eljárást a szomszédok közötti kisebb birtokvitákban, a lakás vagy más bérlemény használatával kapcsolatos ügyekben. Hasonlóképpen ilyen sommás eljárást alkalmazását lehetővé tették volna akkor is, ha a pénzkövetelés egyértelműen bizonyítható.

A javaslat szerint az ilyek perekben a bíróságnak az első tárgyalást a keresetlevél benyújtásától számított 60 napon belül ki kell tűznie, és a tanúkat is akkor kell meghallgatnia. A bizonyítási indítványok beterjesztésére is csak az első tárgyalási napon van lehetőség. Az ügyeket legkésőbb a megindításuktól számított négy hónapon belül le kell zárni. A tervezet szerint a módosítások főszabályként 2008. július 1-től léptek volna hatályba.

A javaslat az ún. Gyorsított perek kategóriáját hozta volna létre. Eszerint gyorsított per az a per, amelyben a pertárgy értéke nem haladja meg az egymillió forintot, továbbá a helyi bíróság előtt indított következő perek:

- a szomszédjogok megsértéséből eredő, valamint a birtokvédelmi, továbbá a közös tulajdonban álló dolog birtoklásával és használatával kapcsolatos perek és a lakás vagy egyéb helyiség, valamint bérlemény visszabocsátása iránti perek azzal, hogy a perben a dolog tulajdonjoga nem dönthető el,
- az elővásárlási jog megsértése miatt indított perek,
- a jognyilatkozat pótlása iránti perek,
- az előszerződés alapján, valamint szerződéskötési kötelezettség körében a szerződés létrehozására irányuló perek,

³⁶⁷ IRM/IKSZFO/1285/2008.

- a készpénz és más helyettesíthető ingóság iránti követelés érvényesítésére indított perek, ha a követelés létrejöttét és mennyiségét közokirat vagy teljes bizonyítóerejű magánokirat teljesen bizonyítja.

A legfontosabb eljárási szabályok:

- Az első tárgyalást a keresetlevél érkezésétől számított 60 napon belül kell megtartani;
- A tanúkat elő kell állítani, bizonyítási indítványt legkésőbb az első tárgyalásra meg kell jelölni;
- A bíróság a tárgyalást legfeljebb két alkalommal, egyenként legfeljebb 30 napra halaszthatja el, de ezen lehetőségek száma csökken az olyan alkalmak számával, amikor a bíróságon kívül álló okból húzódik el a bizonyítás;
- A módosítás bevezeti a mulasztási ítélet fogalmát: a meg nem jelent fél ellenfelének állítását (hacsak a másik fél előkészítő iratai le nem rontják) bizonyítottnak kell tekinteni, ezért a megjelent fél kérelmére a bíróság az ügyet, ha meg nem szünteti, érdemben tárgyalja és mulasztási ítéletet hoz.
- Az alperes a felperes mulasztása esetén kérheti a per megszüntetését is, amely esetben igazolásnak nincs helye.
- Keresetváltoztatásra, viszontkereset és beszámítási kifogás előterjesztésére főszabályként csak az első tárgyaláson van lehetőség;
- A tanút mulasztása esetén a következő tárgyalásra kötelező elővezetni, ha azonban az eredménytelen, a bizonyítás e részében sikertelennek minősül;
- Ha a bíróság a tárgyalást határozathirdetésre halasztja, a szabályszerűen idézett fél mulasztása esetén a határozatot részére is kézbesítettnek kell tekinteni;
- A fellebbezés előterjeszthetősége ugyanolyan korlátok alá esik, mint a kis perértékű ügyek esetében azzal a különbséggel, hogy eljárási szabálysértésre csak akkor lehet hivatkozni, ha azzal szemben a fél nyomban kifogással élt.

Ebből a tervezetből szintén soha nem lett törvény, a javaslat legtöbb elemét elvetették, és egy teljesen eltérő koncepció alapján készült el a szabályozás.

5. A 2008. évi XXX. törvény

Egy újabb tervezet készült, melynek eredményeként megszületett a 2008. évi XXX. törvény, amely számos ponton módosítja az általános szabályokat, ezen kívül a fizetési

meghagyásos eljárást, és létrehozta az V. részben, a Kisértékű perek szabályait (26. fejezet). Ez jelentősen eltér az eredeti elképzelésektől tartalmában. A törvény egyik vezérlő elve, hogy a felekre nagyobb felelősséget helyezzen az ügy előkészítése körében. A kisértékű perekre vonatkozó szabályok 2009. január 1. napján léptek hatályba. A jogérvényesítés segítését célozza mind az új fizetési meghagyás, mind az új V. Rész, a kis értékű perek szabályainak megalkotása.

A fizetési meghagyásos eljárás a 2008. évi XXX. törvényben

A fizetési meghagyásos eljárás bírósági nemperes eljárásként létezett több mint egy évszázadon keresztül a magyar polgári eljárásjogban. Lényegében olyan nemperes eljárás, amelyben a bíróság a jogosult egyoldalú kérelmére a kötelezettet - a bizonyítási eljárás mellőzésével – a kérelemben foglalt követelés teljesítésére vagy az azzal szembeni ellentmondásra hívja fel. Ellentmondás hiányban a fizetési meghagyás jogerőre emelkedik és végrehajtható lesz, míg ellentmondás esetén a fizetési meghagyásos eljárás perré alakul át.³⁶⁸

A fizetési meghagyásos eljárás reformjának az volt a célja, hogy harminc napon belül végrehajtható okirat legyen a jogosult birtokában, tehát rövidítse az eljárás időtartamát. A fizetési meghagyások kb. $\frac{3}{4}$ -e Magyarországon jogerőre emelkedik, nem lesz belőle per, de ha mégis perré alakul, jobban megvalósul annak előkészítése az új szabályok segítségével.³⁶⁹ Szükségesek természetesen a garanciák, így az ellenfél tájékoztatása, az ellentmondás lehetősége, szankciók a felek rosszhiszemű magatartásának megakadályozására. A nyilvánvalóan alaptalanul ellentmondó alperest a bíróság pénzbírsággal sújtja.

³⁶⁸ KENGYEL Miklós, *Magyar polgári eljárásjog* (9. kiadás), Osiris Kiadó, Budapest, 2008. 525., NÉMETH János – KISS Daisy (szerk.), *A polgári perrendtartás magyarázata 2.*, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest 2007. 1847., NÉMETH János – KISS Daisy (szerk.), *A bírósági nemperes eljárások magyarázata. A polgári nemperes eljárások magyarázata*, KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2002. 165.

³⁶⁹ SZÉCSÉNYI-NAGY Kristóf, *A fizetési meghagyásos eljárás*, = VARGA István (szerk.), *Polgári nemperes eljárások joga*, ELTE Eötvös K. iadó, Budapest, 2010., 848.

A tárgyalás általában vagy a kis értékű perek szabályai szerint, vagy a rendes eljárási szabályok szerint fog zajlani. A cél hogy a jogvita tárgyát az első tárgyaláson rögzítsék, ezért keresetváltoztatásra, bizonyítási indítványra, viszontkeresetre, és beszámítási kifogásra csak az első tárgyaláson lenne lehetőség. A felek mulasztását illetően: a folytatólagos tárgyalás elmulasztása nem akadályozza az érdemi döntésnek, ha mindkét fél mulaszt, a pert megszüntetik. A kötelezett mulasztása esetében van helye bírósági meghagyás kibocsátásának is.

Névai szerint a fizetési meghagyásos eljárás inkább köthető jellegzetességei alapján a peres eljárásokhoz, mint a nemperes eljárásokhoz. Lényegét tekintve ugyanis nem más, mint egy egyszerűsített követelés-érvényesítő eljárás, mely gyorsított módon teszi lehetővé a végrehajtható okirathoz hozzájutást. Egy permegelőző, de perbe nem szükségképpen átforduló eljárásról van szó, melynek perelhárító szerepe is lehet.³⁷⁰

Gáspárdy László szintén mindkét fenti funkció betöltésére alkalmasnak tekintette az eljárást, ugyanis sikertelensége esetén (amikor a kötelezett ellentmondást nyújt be) nyitva áll a peres eljárás lehetősége (az ellentmondás közvetlenül alakítja perré az eljárást), a sikeres, azaz ellentmondás hiányában jogerőre emelkedett fizetési meghagyás pedig képes a peres eljárás pótlására.³⁷¹

Az ellentmondás folytán perré alakult fizetési meghagyásos eljárásban három lehetséges eljárási rend szerint folyhat a per.

Az ellentmondás folytán kitűzött tárgyalásra a keresetlevél alapján kitűzött első tárgyalás szabályait, a további eljárásra pedig az elsőfokú eljárásra vonatkozó általános rendelkezéseket - vagy ha annak a 387. § alapján helye van, az Ötödik Rész rendelkezéseit - kell megfelelően alkalmazni.³⁷² Az általános perszabályok akkor alkalmazhatóak, ha a fizetési meghagyásos eljárásban érvényesített pénzkövetelés értéke meghaladja az 1 millió forintot, illetve az ezen értékhatárt meg nem haladó pénzkövetelés érvényesítése esetén a felek közösen előterjesztett kérelmükben a per általános szabályok szerinti elbírálását kérik.³⁷³

³⁷⁰ NÉVAI László, *i. m.*, 289-305.

³⁷¹ GÁSPÁRDY László, *Polgári perjogunk és a harmadik évezred*, Magyar Jog, 1999/10. szám, 578.

³⁷² Pp. 320. § (1) bekezdés

³⁷³ Pp. 387. § (4) bekezdés

A kisértékű perek tárgyalási szabályai a fizetési meghagyásos eljárás kötelező igénybevételét követő, ellentmondás folytán perré alakult eljárásokban érvényesülnek. A későbbiekben részletesen foglalkozom ezen szabályozással.

Egy harmadik lehetőség pedig a vállalkozások egymás közötti pereire vonatkozó szabályok alkalmazása, ha a vonatkozó része a 2009. évi LXVIII. törvénynek hatályba lép, 2011. január 1-től.

A fizetési meghagyásos eljárás változásai

A 2008. évi XXX. törvény nem sokáig maradt hatályban a fizetési meghagyásos eljárást tekintve, ugyanis a 2009. évi L. törvénnyel 2010. június 1.-jétől - a jogalkotó újabb módosítása nyomán - a fizetési meghagyásos eljárás szabályanyaga kikerült a Polgári Perrendtartásból. Ezen időponttól a korábban - több mint egy évszázadon keresztül - bírósági hatáskörbe tartozó eljárásunk a közjegyző hatáskörébe helyeződött át, külön törvényben szabályozott közjegyzői nemperes eljárásként jelenik meg a magyar polgári eljárásjog intézményei között.

A változás legfőbb indoka a volt, hogy a bíróságok tevékenységének elsősorban az érdemi jogviták eldöntésére kellene irányulnia. Ehhez képest a fizetési meghagyásos eljárások és az eljárások nyomán megindult végrehajtási eljárások összességében a 2008-as bírósági (büntető és peren kívüli eljárásokat is figyelembe véve) ügyérkezések –kb. másfél millió ügy – felét jelentették.³⁷⁴ A jogalkotók remélték, hogy így gyorsabb lehet az ezen ügycsoport intézése alól felszabaduló bíróságok eljárása az érdemi jogviták eldöntése során.

Mínthogy az eljárást elterelték a bírósági útról, így részletes vizsgálatát mellőzöm a dolgozatban, mivel kizárólag a bíróságokon megvalósított egyszerűsített eljárások képezik kutatásom tárgyát. Ez a hatásköri változás azonban lényegesen átformálhatja az eljárás jogrendszerbeli szerepét és jellegét a jövőben.

³⁷⁴ SZÉCSÉNYI-NAGY Kristóf, *A fizetési meghagyásos eljárás*, = VARGA István (szerk.), *Polgári nemperes eljárások joga*, ELTE Eötvös K. iadó, Budapest, 2010., 847.

A kisértékű perek a 2008. évi XXX. törvényben

A kisértékű perek tekintetében kiemelték a 2008. előtti szabályozással kapcsolatban, hogy az nem megfelelő szabályozás, mert a jogorvoslati jogot korlátozza ezekben a perekben. Szükségtelen, aránytalan, a jogbiztonságot és a jogorvoslathoz való jogot, illetve a bírósághoz jutás jogát is megsérti, mivel annak ki kell terjednie a döntés megtámadásának lehetőségére is. Ezek a perek valóban egyszerűbb eljárást igényelnek, de ez fontos, hogy mindenképpen tisztességes és igazságos eljárás legyen.

Tehát az elsőfokú eljárásra is önálló szabályozást teremtett a jogalkotó ezekben a perekben. Ebben az a mögöttes gondolat rejlik, hogy „kipróbálja” a jogalkalmazás ezeket a szigorúbb szabályokat, és később akár általánossá is válhat belőle egynéhány, ha beválik. Szerintem ezt az utat nem szabad követni, nem az a célja alapvetően ezeknek az eljárásoknak, hogy minden pert így folytassanak le. Nem lehet minden ügy „egyszerű megítélésű”, a komplexebb ténybeli vagy jogi megítélésű ügyek több időt és munkát igényelnek a bírótól is és a felek részéről is. Ezeket az ügyeket nem szabad, sőt káros túl szűkre szabott időkeretek közé erőltetni. Mindazonáltal tény, hogy az ügyek egy részét hasznos az egyszerűsített szabályok szerint kezelni, ha ezt az ügy természete lehetővé teszi. Azt sem szabad azonban szem elől téveszteni, hogy ha túl sok ügyet akarunk gyorsan és egyszerűen eldönteni, abból az lesz, hogy hosszabbodni fog az elintézési határidő, bár, még lehet, hogy így is kedvezőbb lesz, mint a rendes eljárási szabályok esetében.

6. A kisértékű perek hatályos szabályai

A törvény a kisértékű perekre az általános szabályokat rendeli alkalmazni az Ötödik részben foglalt eltérésekkel. A kis értékű perszabályokat a helyi bíróság hatáskörébe tartozó, egymillió forintot meg nem haladó, pénz fizetésére irányuló követelések érvényesítésére indított perekben lehet alkalmazni, amelyekben az eljárás fizetési meghagyással szemben előterjesztett ellentmondás folytán alakult perré.³⁷⁵ Ebből a szempontból érdekes, hogy 2010 előtt a fizetési meghagyásos eljárás pénz vagy ingó dolog

³⁷⁵ Pp. 387. §

iránti követelés érvényesítésére is indítható volt, így tovább lehetett volna vezetni ezt a szabályozást következetesen a kis értékű perszabályokra is, hiszen az ingó dolognak is általában van pénzben kifejezhető értéke, így tehát az értékhatárt tartani lehetett volna ez esetben is. Az ingó dolog kiadására irányuló igények 2010. június 1-jétől azonban már nem képezik az eljárás tárgyát, ekként érvényesítésükre peres eljárás szolgál, így az ellentmondást a jogalkotó feloldotta, az igénybevétel szűkítésével.

A kisértékű perekre vonatkozó szabályozás kialakításakor a jogalkotó azt a kodifikációs technikát alkalmazta, hogy az általános szabályokon végighaladva meghatározta azokat az eljárási jogintézményeket, amelyeket eltérően kívánt szabályozni. A kisértékű perek fogalmából következik, hogy ha a követelés az egymillió forintot meghaladja, de az ötmillió forintot nem, és azt fizetési meghagyás útján kívánták érvényesíteni, akkor - ellentmondás esetén - szintén a helyi bíróság fog eljárni, de az általános szabályok szerint. Ha ötmillió forintot meghaladó követelést fizetési meghagyás útján érvényesítenek, akkor ellentmondás folytán értelemszerűen a megyei bíróság jár el.

A kisértékű perek szabályainak alkalmazhatósága tekintetében a per tárgyának a fizetési meghagyás iránti kérelem beadásakor fennálló értéke irányadó. Ha a per keresetváltoztatás folytán nem tartozna a kisértékű perek körébe, a pert az általános szabályok szerint kell folytatni. A korábban megtett valamennyi perbeli cselekmény és nyilatkozat hatályos marad, azon perbeli jogok és kötelezettségek pedig, melyek gyakorlását vagy teljesítését a kisértékű perek szabályai határidőhöz kötötték, az általános szabályok szerint gyakorolhatók, illetve teljesítendőek akkor is, ha a kisértékű perek szabályaiban meghatározott határidő már letelt. Ha az eredetileg kisértékű perként indult ügyekben olyan mértékű keresetváltoztatás történik, amely hatására a követelt pénzösszeg az egymillió forintot meghaladja, akkor a pert az általános szabályok szerint kell folytatni. Ebben az esetben az eljárást nem kell előlről kezdeni, az addig megtett perbeli cselekmények hatályosak maradnak.³⁷⁶ Ezen kívül az eljárási cselekményekre a kisértékű perek szabályai között meghatározott határidők helyett is az általános szabályokat kell alkalmazni abban az esetben is, ha az adott határidő egyébként már - a kisértékű perek szabályai szerint - eltelt. Ez a szabály tehát garantálja, hogy a kisértékű perek köréből kieső perben az általános

³⁷⁶ Pp. 387.§ (3) bekezdés

szabályok alkalmazandók, úgy, hogy ha adott esetben egy eljárási cselekmény teljesítésére nyitva álló határidő már eltelt, de az általános szabályok szerint akkor még lehetne teljesíteni azt az eljárási cselekményt, akkor a határidő feléled, és az eljárási cselekmény teljesíthető.

Nem lehet alkalmazni a kisértékű perek szabályait, ha az iratokat hirdetmény útján kell kézbesíteni, vagy ha a bíróság bármelyik fél részére ügygondnokot rendel, illetve akkor sem, ha a felek közösen előterjesztett kérelmükben a per általános szabályok szerinti elbírálását kérik.³⁷⁷ Ezekben az esetekben ugyanis a bíróság az egyik fél vonatkozásában felmerülő olyan eljárási problémát hárít el, amely biztosítja az eljárás továbbfolytatását, azonban az ilyen esetekben erősebb jog fűződik a kétoldalú meghallgatás elvéhez, amely megalapozza azt, hogy a kisértékű perekben az egyes eljárási cselekményekre vonatkozó rövidebb határidőket ne lehessen alkalmazni. A rendelkezési elv is kifejezésre jut, mivel a feleknek lehetőségük van arra, hogy közösen kérjék a pernek az általános szabályok szerinti elbírálását. Ekkor a bíróságnak mérlegelés nélkül át kell térnie az általános szabályok alkalmazására.

A bíróság aktívabb szerepe

A bíróság a felperes részletes tényelőadását és bizonyítékait legkésőbb a tárgyalásra szóló idézésben közli az alperessel. A bíróság a feleket a tárgyalásra szóló idézésben tájékoztatja arról, hogy a pert ezen Rész rendelkezései szerint bírálja el. A tájékoztatásnak ki kell terjednie arra, hogy a feleknek megjelenési és nyilatkozattételi kötelezettségük van, ezek, valamint az egyes eljárási - különösen a bizonyítási indítványok előterjesztésére, a keresetváltoztatásra, a viszontkereset-indításra és a beszámítási kifogás előterjesztésére vonatkozó - határidők elmulasztása milyen jogkövetkezémmel jár.³⁷⁸ Ez az előírás - bár példálózó jelleggel sorolja fel a tájékoztatás elemeit - részletes kitanítási kötelezettséget ró a bíróságra, hiszen az idézésben a szokásos tartalmi elemekhez egy kisebb eljárási útmutatót is mellékelnie kell.

A bíróságnak a tárgyalást úgy kell kitűznie, hogy az első tárgyalási nap a jogosult által beadott iratoknak a bírósághoz való érkezését követő legkésőbb negyvenöt napon belül

³⁷⁷ Pp. 387. § (4)

³⁷⁸ Pp. 388. § (1)

megtartható legyen.³⁷⁹ Az általános szabályok szerint a tárgyalást úgy kell kitűzni, hogy az első tárgyalási nap a keresetlevélnek a bírósághoz érkezését követően legkésőbb négy hónapon belül megtartható legyen, kivéve, ha a törvény a határidő kezdő időpontját illetően eltérő időpontot határoz meg. Az alperes érdemi ellenkérelmének előterjesztése előtti elhalasztás nyomán kitűzött új tárgyalási határnapot is első tárgyalásnak kell tekinteni.

A fizetési meghagyással szemben előterjesztett ellentmondás nem akadály a bírósági meghagyás kibocsátásának.³⁸⁰ A polgári perrendtartás korábban nem tartalmazott arra nézve konkrét szabályt, hogy a fizetési meghagyásos eljárásból perré alakult ügyben van-e lehetőség bírósági meghagyás kibocsátására. A kialakult bírósági gyakorlat szerint nem volt helye a bírósági meghagyás kibocsátásának³⁸¹, azonban ezzel ellentétesen kimondja most a törvény - legalábbis a kisértékű perek vonatkozásában -, hogy akkor is van helye a bírósági meghagyás kibocsátásának - ha egyébként annak a fent írt általános törvényi feltételei fennállnak -, ha a fizetési meghagyásos eljárás ellentmondás folytán alakult perré. A korábban kialakult bírósági gyakorlat azzal indokolta ilyen esetekben a bírósági meghagyás mellőzését, hogy egyszer már történt egy kötelezés a jogosult egyoldalú kérelme alapján, amivel szemben a kötelezett tett nyilatkozatot ellentmondás formájában. Az így perré alakult eljárásban tehát nem lehetett arra az álláspontra helyezkedni, hogy az alperes nem tett nyilatkozatot a követelés tagadására vonatkozóan. Az új szabály azonban e logikával ellentétesen kimondja, hogy ebben az esetben is van helye bírósági meghagyás kibocsátásának. Ez a megfontolás azzal indokolható, hogy az ellentmondásnak nincsenek meghatározva a kötelező tartalmi elemei, így egy egyszavas, vagy a jogvita érdemére nem vonatkozó egyszerű kötelezeti ellenkezés nem érdemi védekezés, ráadásul a feleknek, a kisértékű perekre vonatkozó külön szabályok alapján, megjelenési kötelezettségük is van. Mindez tehát arra szorítja rá a kötelezettet, illetve alperest, hogy az eljárásban aktívan működjön közre, a lehető leghamarabb tegyen nyilatkozatot, amely az ő érdemi védekezését tartalmazza. Ezzel biztosítható ugyanis a bizonyítási eljárás hatékony lefolytatása, és a tényállás mielőbbi megállapítása.

³⁷⁹ Pp. 388. § (2)

³⁸⁰ Pp. 390. § (1)

³⁸¹ PK 172. (felülvizsgálta a 2/2009. Polgári jogegységi határozat), BH 1978. 165.

A folytatólagos tárgyalás elmulasztása az ügy érdemében való döntést nem gátolja, a bíróság az ügy érdemében a rendelkezésre álló adatok alapján dönt.³⁸² E szakasz szintén a megjelenésre ösztönzi a feleket, kimondja ugyanis, hogy ha a fél elmulasztja a folytatólagos tárgyalást, az sem akadályozza a bírósági döntést, mivel ebben az esetben a bíróság a rendelkezésre álló adatok alapján dönt. Kérdés, hogy a tárgyalást elmulasztó felet fenyegető jogkövetkezmények mennyire tudják rákényszeríteni az aktív közreműködésre, perbeli szerepvállalásra. E szabály egyébként az eljáró bírót mentesíti a nem kellően feltárt tényállás miatti hatályon kívül helyezés alól.

Szintén az eljárás mielőbbi befejezését segíti elő az a szabály, mely szerint, ha bármelyik tárgyaláson a felek közül egyik fél sem jelenik meg, vagy a megjelent fél az ügy tárgyalását nem kívánja, illetőleg nyilatkozatot egyáltalában nem tesz, és a távollévő felperes megelőzőleg egyik esetben sem kérte, hogy a bíróság a tárgyalást távollétében is tartsa meg, akkor az általános szabályok szerinti szünetelés helyett a per megszüntetésének van helye.³⁸³ Ez a rendelkezés is arra készíti a feleket, hogy a per vitelében aktívan működjenek közre, tegyenek érdemi nyilatkozatot abból a célból, hogy minél előbb sor kerülhessen a per érdemi lezárására. Ha a felek részéről elmarad ez az aktív szerepvállalás, akkor a pert a bíróság érdemi döntés nélkül fejezi be a per megszüntetésével, tehát az eljárás valamilyen módon mindenképpen lezárul.

Ha az ügy körülményei azt nem zárják ki, a folytatólagos tárgyalást úgy kell kitűzni, hogy az az elhalasztott tárgyalás napját követően legkésőbb harminc napon belül megtartható legyen.³⁸⁴ Az általános szabályok szerinti négy hónap helyett - lehetőleg - harminc napon belülre kell kitűzni a folytatólagos tárgyalást. A szabály azonban relatív - tekintettel a benne megfogalmazott kivételre -, így a bíróságok nincsenek abban a kényszerhelyzetben, hogy mindenképpen harminc napon belülre tűzzék ki a folytatólagos tárgyalást. Erre ugyanis csak akkor kötelesek, ha azt az ügy körülményei nem zárják ki, ez pedig meglehetősen tág kategória, amely elsősorban a felekre vonatkoztatható előírás, de könnyen értelmezhető a bíróság érdekkörére is.

³⁸² Pp. 390. § (2)

³⁸³ 390. § (3) bekezdés

³⁸⁴ Pp. 391. §

A felek nyilatkozatai

A fél a bizonyítási indítványait - amennyiben a törvény másként nem rendelkezik - legkésőbb az első tárgyalási napon terjesztheti elő.³⁸⁵ A bizonyítási indítványra vonatkozó főszabály az, hogy a polgári perrendtartás általános szabályaival ellentétben csak az első tárgyalási napon lehet előterjeszteni. Ez hivatott biztosítani azt, hogy a fél a bizonyítási indítványainak előterjesztésével nem fog késlekedni, illetve csak kivételes esetben tehet új bizonyítási indítványt az eljárás későbbi szakaszában. Ez a rendelkezés azt a célt szolgálja, hogy a per folyamán a bizonyítási indítványok előterjesztésével ne lehessen elhúzni pert.

Keresetváltoztatás, illetve viszontkereset-indítás esetén a megváltoztatott keresettel, illetve a viszontkeresettel érvényesített jog bizonyítására vonatkozó indítványt a fél azon a tárgyalási napon is előterjesztheti, amelyen a keresetváltoztatás (viszontkereset-indítás) történt, ha pedig arra két tárgyalási nap között került sor, az azt követő tárgyalási napon. Ha a bíróság az alperesnek (viszontkereseti alperesnek) a tárgyalásra történő felkészülésre határidőt biztosít, az alperes bizonyítási indítványait ezen határidőn belül köteles előterjeszteni. Ezeket a rendelkezéseket az ellenbizonyításra is megfelelően alkalmazni kell.³⁸⁶ Tekintettel arra, hogy a keresetváltoztatás és a viszontkereset megindítása a perben egy előre nem megjósolható esemény, indokolt megengedni azt, hogy ha a felperes megváltoztatja a keresetét vagy az alperes viszontkeresetet terjeszt elő, akkor is legyen lehetőség bizonyítási indítvány előterjesztésére, mégpedig azon a tárgyalási napon, amikor a felek az erre vonatkozó nyilatkozatukat megtették. Ha erre két tárgyalási nap között került sor, az új bizonyítási indítványt a feleknek - értelemszerűen - legkésőbb a következő tárgyalási napon kell előterjeszteniük.

Szintén az eljárás elhúzódásának megakadályozását hivatott kiküszöbölni az a szabály, amely kimondja, hogy ha a fél beszámítási kifogást kíván előterjeszteni, akkor az ennek bizonyítására vonatkozó indítványt a beszámítási kifogással együttesen kell előterjesztenie. A Pp. 389. § (3) bekezdéséhez hasonlóan e rendelkezéseket is megfelelően kell alkalmazni az ellenbizonyításra. A fél bizonyítási indítványát az ellenfél beleegyezésével a per folyamán bármikor előterjesztheti, kivéve ha a bizonyítási indítványt a fél neki felróható okból elkésztette, vagy egyébként a jóhiszemű pervittel össze nem egyeztethető módon

³⁸⁵ Pp. 389. § (2)

³⁸⁶ Pp. 389. § (3)

terjeszti elő.³⁸⁷ Az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig a fél akkor is előterjesztheti bizonyítási indítványát, ha abban oly tényre vagy bizonyítékra, illetőleg olyan jogerős bírói vagy más hatósági határozatra hivatkozik, amely önhibáján kívül az indítvány előterjesztésére egyébként nyitva álló határidő lejárta után jutott a tudomására, illetve amely jogerőre emelkedéséről önhibáján kívül e határidő lejárta után szerzett tudomást, és ezt kellően igazolja.³⁸⁸ Úgyszintén a főszabály alóli kivételként az első tárgyalást követően - az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig - elő lehet terjeszteni bizonyítási indítványt azokban az esetekben, amikor a fél önhibáján kívül vagy más okból nem volt abban a helyzetben, hogy az első tárgyaláson terjessze elő a bizonyítási indítványt. Erre a félnek akkor van lehetősége, ha az általa hivatkozott tény vagy bizonyíték, jogerős bírósági vagy más hatósági határozat a félnek önhibáján kívül nem jutott az indítvány előterjesztésére nyitva álló határidő alatt a tudomására, vagy ha a határozat jogerőre emelkedéséről csak a bizonyítási indítvány előterjesztésére nyitva álló határidő alatt önhibáján kívül nem szerzett tudomást. Mindezeket a félnek a bizonyítási indítvány előterjesztésével egyidejűleg igazolnia kell. Ha a fél a bizonyítási indítványt nem a főszabály szerint terjeszti elő, vagy a bizonyítási indítvány előterjesztése nem esik egyik kivételes előterjesztési lehetőség körébe, akkor a bíróságnak a bizonyítási indítványt figyelmen kívül kell hagynia.

A bizonyítási indítványok előterjesztésére vonatkozó kivételes rendelkezésekkel összhangban állnak a keresetváltogatási korlátokra vonatkozó kivételes szabályok. Ez alapján a felperesnek sem alperesi hozzájárulásra, sem bírói engedélyre nincs szüksége akkor, ha keresetének megváltoztatását olyan tényre, bizonyítékra, illetve jogerős bírói vagy más hatósági határozatra - vagy ezek jogerőre emelkedésére - alapozza, amely a keresetváltogatásra vonatkozó, korlátozott határidőt követően jutott a tudomására, és ezt megfelelő módon igazolja.³⁸⁹ Ez a rendelkezés biztosítja azt, hogy a per eldöntése szempontjából releváns tény, bizonyíték vagy határozat a keresetváltogatás alapjául szolgálhat akkor is, ha a fél önhibáján kívül nem jutott hozzá időben a megfelelő információkhoz. A peres eljárás általános szabályai közül a másodfokú keresetváltogatásra

³⁸⁷ Pp. 389. § (5)

³⁸⁸ Pp. 389. § (6)

³⁸⁹ Pp. 391/A. § (3) bekezdés

vonatkozó keresetváltoztatási korlátok az első fokú kisértékű perek esetében a főszabály kivételévé váltak.³⁹⁰ Célszerűségi okokból ugyanis megengedhető, hogy a felperes a főszabályként megfogalmazott időbeli korlátra tekintet nélkül úgy változtassa meg a keresetét, hogy azzal egyébként nem vagy nem jelentős mértékben befolyásolja a per időtartamát, vagy egyébként a kereset megváltoztatása az eredeti kereseti kérelem pontosítását szolgálja. A bíróság a keresetnek ilyen módon történő megváltoztatását figyelmen kívül hagyja, ha nyilvánvaló, hogy a felperes azt azért terjesztette elő késedelmesen, hogy a per befejezését hátráltassa.³⁹¹ A célszerűségi okokból előterjesztett keresetváltoztatást a bíróság nem köteles figyelembe venni, ha nyilvánvaló, hogy a felperes azt a per elhúzása céljából terjesztette elő. Ehelyütt azonban nem ad támpontot a törvény arra vonatkozóan, hogy a bíróság általi figyelmen kívül hagyás milyen formában ölt testet. Tekintettel arra, hogy alakszerű határozatot nem ír elő a Pp., a fél keresetváltoztatási szándékát és a bíróság figyelmen kívül hagyását a tárgyaláson jegyzőkönyvbe kell foglalni, és ezt a tényt a felperes - az általános szabályok szerint - a másodfokú bíróság előtt eljárási szabálysértésként kifogásolhatja majd. Arra sem ad útmutatást a törvény, hogy az írásban bejelentett keresetváltoztatás esetén a figyelmen kívül hagyásról a bíróságnak kell-e külön határoznia, vagy csak a következő tárgyaláson szembesül a felperes azzal, hogy a bíróság figyelmen kívül hagyta keresetének megváltoztatását.

A viszontkereset előterjesztésére a keresetváltoztatáshoz hasonló főszabályt állapít meg a törvény, mely szerint az alperes - a felperes hozzájárulása nélkül - csak az első tárgyaláson indíthat.³⁹² Bár a törvény így fogalmaz, de nyilvánvalóan a keresetlevél közlését követően, de még az első tárgyalás előtt is előterjeszthető a viszontkereset, persze ennek a valószínűsége igen csekély. A főszabály alóli kivételként megengedi a törvény, hogy ha a

³⁹⁰ Pp. 391/A. § (4) Az (1) bekezdésben foglalt rendelkezés nem zárja ki, hogy a felperes az (1) bekezdésben megjelölt határidőn túl az alperes hozzájárulása nélkül

a) az eredetileg követelt dolog helyett utóbb beállott változás folytán más dolgot vagy kártérítést követelhessen;

b) ugyanazon jogviszony alapján más jogkövetkezmény alkalmazását kérhesse;

c) a keresetét felemelhesse vagy leszállíthassa, illetve az eredetileg nem követelt járulékokra vagy a követeléseknek, illetőleg járulékoknak a per folyamán esedékessé vált részleteire is kiterjeszthesse;

d) megállapítás helyett teljesítést vagy teljesítés helyett megállapítást követelhessen (123. §).

³⁹¹ 391/A. § (5) bekezdés

³⁹² Pp. 391/B. § (1) Az alperes a felperes ellen - annak hozzájárulása nélkül - viszontkeresetet az első tárgyaláson indíthat. Ezen időpont után az alperes a felperes ellen - az elsőfokú ítélet hozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig - viszontkeresetet csak annak hozzájárulásával indíthat.

felperes hozzájárul, akkor az elsőfokú ítélet hozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig is indíthat viszontkeresetet az alperes.³⁹³ A keresetváltoztatásnál ismertetett logika alapján a viszontkereset tekintetében is kivételként engedi meg a törvény, hogy az alperes az első tárgyalás után indítson viszontkeresetet, ha ennek előkészítéséhez, megfogalmazásához felkészülési időt kért.³⁹⁴ Az erre nyitva álló időtartam kiszámítása ugyanúgy történik, mint a keresetváltoztatásra vonatkozó szabályoknál.

Ha a felperes keresetének megváltoztatásához az alperes hozzájárult, vagy ha keresetének megváltoztatásakor olyan tényre, bizonyítékra, illetve jogerős bírói vagy más hatósági határozatra - vagy ezek jogerőre emelkedésére - hivatkozik, amely a keresetváltoztatásra vonatkozó, korlátozott határidőt követően jutott a tudomására, akkor az alperesnek nincs szüksége a felperes hozzájárulására a viszontkereset megindításához, és azt a tárgyalást, amelyen a felperes a keresetét megváltoztatta, alperesi viszontkereset megindítása szempontjából első tárgyalásnak kell tekinteni. Ha a felperesi keresetváltoztatásra két tárgyalás között került sor, akkor az azt követő tárgyalást kell első tárgyalásnak tekinteni az alperesi viszontkereset-indítás lehetőségére vonatkozóan, és a már ismertetett szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

A bíróság érdemi tárgyalás nélkül végzéssel elutasítja a viszontkeresetet, ha nyilvánvaló, hogy a fél azt azért terjesztette elő késedelmesen, hogy a per befejezését hátráltassa.³⁹⁵ Tekintettel arra, hogy a törvény eleve meghatározza azokat az időpontokat és időtartamokat, amelyeken belül a viszontkereset előterjesztésére lehetőség van, ezért ha elkésetten terjeszti elő az alperes a viszontkeresetet, a bíróságnak azt eleve, hivatalból el kell utasítania. Kissé tehát fölöslegesnek érezhető ez a szabály, hiszen a késedelmes előterjesztés esetén nincs lehetőség bírói mérlegelésre. Ha azonban az alperes igazolási kérelemmel együtt terjesztette elő a viszontkeresetet, a bíróság az igazolás elfogadásáról vagy elutasításáról dönt, nem magát a viszontkeresetet utasítja el érdemi tárgyalás nélkül, igaz, ha az igazolásnak helyt ad, annak egyenes következménye az, hogy a viszontkeresetet nem tekintheti elkésettnak. A törvény nem rendelkezik a viszontkeresetet elutasító

³⁹³ Pp. 391/B. § (2) A bíróság kivételesen engedélyezheti, hogy az alperes viszontkeresetet írásban az első tárgyalást követően, de legkésőbb a folytatólagos tárgyalásig nyitva álló időköz első harmadában a felperes hozzájárulása nélkül indíthasson, ha az első tárgyaláson ehhez felkészülési időt kért. A viszontkeresetet a felperessel a folytatólagos tárgyalást megelőző nyolcadik napig kell kézbesítés útján közölni.

³⁹⁴ 391/B. § (2) bekezdés

³⁹⁵ Pp. 391/B. § (4) bekezdés

végzéssel szembeni perorvoslat kizárásáról, amiből az következik, hogy megengedett a fellebbezés a viszontkeresetet elutasító végzéssel szemben, amelynek az lehet a következménye, hogy pont a per elhúzódását eredményezi a viszontkeresetet elutasító végzéssel szembeni fellebbezés. Célszerű lett volna kimondani azt, hogy a viszontkeresetet elutasító végzés ellen nincs helye külön fellebbezésnek, azt az érdemi határozatot támadó perorvoslat során lehetett volna kifogásolni.

A bíróság érdemi tárgyalás nélkül végzéssel elutasítja a viszontkeresetet, amelyben nem kizárólag pénzkövetelést érvényesítenek, vagy amelyben olyan pénzkövetelést érvényesítenek, melynek az értéke az egymillió forintot meghaladja.³⁹⁶ Ha a viszontkeresetben az alperes nem kizárólag pénzkövetelést kíván érvényesíteni, vagy ha az érvényesíteni kívánt pénzkövetelés összege az egymillió forintot meghaladja, azt a bíróságnak érdemi tárgyalás nélkül el kell utasítania. Itt két dologra szeretnék rámutatni. Az egyik, hogy ha nem kizárólag pénzkövetelést érvényesít az alperes a viszontkeresetben, ugyanazt lehet elmondani, mint a kereseti kérelem vonatkozásában, tehát az ingó dolog iránti igényeket indokolatlanul kizárni. A másik pedig, ha meghaladja az összeghatárt a viszonkereseti követelés, itt azonnal elutasítást ír elő a törvény, holott lehetne az értékhatár alatti részre fenntartani az alperesi igényt, vagy akár lehetőséget adni az áttérésre az általános szabályokra ebben a szakaszban is, persze csak ha felperes hozzájárul. Nem szolgálja a hatékonyságot, csak növeli a perek számát, ha egy el nem bírált követelés marad a felek között, ami miatt az alperesnek akár újabb pert kell majd indítania.

Az igazolási kérelem előterjesztésére vonatkozó általános szabályok szerint az igazolás előterjesztésére tizenöt nap szubjektív és három hónap objektív határidő áll a felek rendelkezésére. A kisértékű perekben a három hónapos objektív határidő alóli kivételként szabályozza a törvény a hatvannapos abszolút jogvesztő határidőt. Az igazolásra vonatkozó rövidebb határidőkkel szintén az eljárás gyorsítása volt a jogalkotó célja.

A jogorvoslat korlátozása

Kisértékű perekben a feleket az ítéletben a rendelkező részt követően tájékoztatni kell a fellebbezés kötelező tartalmi elemeiről, illetve az ezek hiányából adódó

³⁹⁶ Pp. 391/B. § (5) bekezdés

jogkövetkezményekről is.³⁹⁷ A kisértékű perek vonatkozásában a törvény általánossá teszi azt a rendelkezést, hogy a fellebbezésben csak lényeges eljárási szabálysértésre vagy az ügy érdemi elbírálásának alapjául szolgáló jogszabály téves alkalmazására lehet hivatkozni. A jogalkotó szándéka tehát egyértelműen arra utal, hogy a kisértékű perekben lehetőleg ne általános jelleggel, hanem inkább kivételesen, lényeges eljárási szabálysértés vagy az ügy érdemére kiható anyagi jogszabálysértés esetén legyen igénybe vehető a fellebbezés.³⁹⁸

Lényeges eljárási szabálysértésnek az olyan jogszabálysértés minősül, amelynek az ügy érdemi elbírálására kihatása volt. Ehhez nagyon hasonló meghatározást tartalmaz a Pp. 392. § (1) bekezdése, bár az a törvényalkotó feltehető szándéka szerint az anyagi jogi szabályokra vonatkozik. Minden bizonnyal azért került bele a törvénybe a (2) bekezdés ezzel a megfogalmazással, hogy az eljárási szabályok vonatkozásában is pontosabban körül legyen írva a lényeges eljárási szabálysértés kategóriája.

A másodfokú eljárásban új tények állításának, illetve új bizonyítékok előterjesztésének helye nincs. E tilalom nem érvényesül, ha a tények előadására, illetve bizonyítékok előterjesztésére az elsőfokú eljárásban a bíróság eljárási szabálysértése vagy téves jogalkalmazása miatt nem kerülhetett sor.

A 392. § (5) bekezdés a másodfokú eljárás során történő keresetváltogatási lehetőségek korlátozását szabályozza. A kisértékű perek vonatkozásában a szabályozás kettéválk. Abban az esetben, ha a keresetváltogatás következtében nem kell bizonyítást lefolytatni, akkor minden további nélkül lehetőség van a kereset megváltoztatására a másodfokú keresetváltogatásra vonatkozó általános szabályok szerint. Ha azonban le kell folytatni a bizonyítási eljárást, csak akkor van lehetőség a kereset megváltoztatására, ha az arra okot adó körülmények az első fokú tárgyalást követően következtek be.³⁹⁹ Az a korlátozás, hogy a keresetváltogatásra okot adó körülménynek az első fokú tárgyalást követően kell bekövetkeznie, nem jelenti gátját a keresetváltogatásnak abban az esetben, ha az első fokon eljárt bíróság anyagi vagy eljárási szabályt sértett vagy tévesen alkalmazott, és emiatt egyébként is bizonyítási eljárást folytat le a másodfokú bíróság.

³⁹⁷ Pp. 391/D. §

³⁹⁸ Pp. 392. § (1) Fellebbezésnek az elsőfokú eljárás szabályainak lényeges megsértésére vagy az ügy érdemi elbírálásának alapjául szolgáló jogszabály téves alkalmazására hivatkozással van helye.

³⁹⁹ Pp. 392. § (5) bekezdés

Ha a Pp. 391/C. §-ában felsorolt esetek alapján van helye beszámítási kifogás előterjesztésének, akkor az a tilalom nem érvényesül, hogy másodfokú eljárásban új tények állításának, illetve új bizonyítékok előterjesztésének nincs helye.

A fellebbezést a bíróságnak az általános szabályok szerint kell megvizsgálnia, és ennek eredményeként meg kell hoznia a szükséges határozatot. Az ítélet ellen irányuló fellebbezés esetében az iratoknak a másodfokú bírósághoz való beérkezése után az elnök a szükséghez képest intézkedik az esetleges hiányok pótlása iránt, ha pedig a fellebbezést már az elsőfokú bíróságnak el kellett volna utasítania, ennek megfelelően határoz. Az elnök határoz a végrehajtás felfüggesztése kérdésében, ha az elsőfokú bíróság az ítéletet a jogszabályba ütköző módon nyilvánította előzetesen végrehajthatónak.⁴⁰⁰

A bíróság mindezen intézkedések szükségességét annyiban vizsgálja, amennyiben nincs helye a fellebbezés elutasításának abból az okból, hogy a fellebbező nem jelentett be adatokat az első fokú eljárás szabályainak lényeges megsértésére vagy az ügy érdemi elbírálásának alapjául szolgáló jogszabály téves alkalmazására vonatkozóan. A fellebbezés elutasításának ezen az alapon nincs helye, ha a fellebbező megjelöli, hogy az elsőfokú ítélet meghozatala előtti eljárás mely mozzanatát tartja jogszabálysértőnek, illetve azt, hogy az ítélet álláspontja szerint mely jogát vagy jogos érdekét sérti. A törvény szövege ehelyütt némi támpontot ad arra vonatkozóan, hogy a fellebbezési kérelemben mit lehet megjelölni eljárási vagy anyagi jogszabálysértésként. Így különösen azt, hogy az elsőfokú ítélet meghozatala előtt az eljárásnak melyik részét véli jogszabálysértőnek a fellebbező fél, vagy hogy az ítélet milyen jogát vagy jogos érdekét sérti meglátása szerint.

A kisértékű perekben lefolytatott fellebbezési eljárással kapcsolatos főszabály az, hogy a bíróság tárgyaláson kívül határoz, de felek bármelyikének lehetősége van arra, hogy tárgyalás tartását kérje. Tárgyalás tartását a fellebbező fél a fellebbezésében, illetve az ellenfél csatlakozó fellebbezésének kézhezvételétől számított nyolc napon belül, a fellebbező fél ellenfele pedig a fellebbezés kézhezvételétől számított nyolc napon belül kérheti.⁴⁰¹ Ha a fél fellebbezést terjeszt elő, de nem kéri tárgyalás tartását, azonban ellenfele csatlakozó fellebbezéssel él, akkor a csatlakozó fellebbezésnek a fél részére történt kézbesítésétől számított nyolc napon belül a fél kérheti tárgyalás tartását. A fellebbező fél

⁴⁰⁰ Pp. 393. § (1) bekezdés

⁴⁰¹ Pp. 393. § (3) bekezdés

ellenfele a fellebbezés részére történt kézbesítésétől számított nyolc napon belül kérheti a fellebbezésnek a tárgyaláson történő elbírálását. E határidők elmulasztása esetén a kisértékű perekre vonatkozó különös igazolási szabályokat kell alkalmazni. Ennek megfelelően az elmulasztott határidő utolsó napjától számított hatvan nap elteltével igazolási kérelem akkor sem terjeszthető elő, ha a mulasztás csak később jutott a fél tudomására, vagy az akadály csak később szűnt meg.

Ha az elsőfokú bíróság ítélete a jogszabályoknak megfelel, vagy olyan eljárási szabálysértés történt, amelynek az ügy érdemi elbírálására kihatása nem volt, a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét helyben hagyja.⁴⁰² Ez tehát azt jelenti, ha olyan kisebb jelentőségű eljárási szabálysértés történt, amelynek az ügy érdemi elbírálására nem volt kihatása, az önmagában nem alapozza meg azt, hogy a bíróság az ítéletet megváltoztassa vagy hatályon kívül helyezze. Ebben az esetben tehát, ha az elsőfokú bíróság ítélete nem sért anyagi jogszabályt, és legfeljebb minimális, az ügy érdemére nem kiható eljárási szabálysértés történt, akkor a másodfokú bíróságnak nem kell hozzányúlnia az elsőfokú ítélethez, azt helyben hagyja.

Ha a másodfokú bíróság megállapítja, hogy olyan lényeges eljárási szabálysértés történt az első fokú eljárás során, amelynek az ügy érdemi elbírálására kihatása volt, akkor az általános szabályok szerint kell határoznia. Ez azt jelenti, hogy a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét - a fellebbezési (csatlakozó fellebbezési) kérelem, illetőleg a fellebbezési ellenkérelem korlátaira tekintet nélkül - végzéssel hatályon kívül helyezi, és az elsőfokú bíróságot a per újabb tárgyalására és újabb határozat hozatalára utasítja, ha az elsőfokú bíróság nem volt szabályszerűen megalakítva, vagy az ítélet meghozatalában olyan bíró vett részt, akivel szemben a törvény értelmében kizáró ok áll fenn.

Ha az első fokú eljárás lényeges szabályainak megsértése miatt szükséges a tárgyalás megismétlése, illetőleg kiegészítése, akkor a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét - a fellebbezési (csatlakozó fellebbezési) kérelem, illetőleg a fellebbezési ellenkérelem korlátaira tekintet nélkül - végzéssel hatályon kívül helyezheti, és az elsőfokú bíróságot a per újabb tárgyalására és újabb határozat hozatalára utasíthatja. Abban az esetben, ha a bizonyítási eljárásnak nagy terjedelmű vagy teljes megismétlése, illetőleg kiegészítése

⁴⁰² Pp. 394. § (1) bekezdés

szükséges, a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét - mindenkor a fellebbezési (csatlakozó fellebbezési) kérelem és a fellebbezési ellenkérelem korlátai között - hatályon kívül helyezheti, és az elsőfokú bíróságot ebben a keretben a per újabb tárgyalására és újabb határozat hozatalára utasíthatja. A hatályon kívül helyező végzésnek tartalmaznia kell az elsőfokú ítélet ismertetését, a hatályon kívül helyezés okait, továbbá az új eljárásra vonatkozó utasításokat. Ha a másodfokú bíróság ilyen tartalmú döntést hoz (bármelyik hatályon kívül helyezési ok alapján), akkor végzésében csupán a perköltség összegét állapítja meg, a költség viselésének kérdésében pedig az elsőfokú bíróságnak kell határoznia. A másodfokú bíróság azt is elrendelheti, hogy a pert az elsőfokú bíróság másik tanácsa vagy azonos hatáskörű más bíróság tárgyalja.

Ha az ítélet anyagi jogszabályt sért, és a döntéshez szükséges tények megállapíthatóak, a bíróság a jogszabálysértő határozatot - mindenkor a fellebbezési (csatlakozó fellebbezési) kérelem és a fellebbezési ellenkérelem korlátai között - megváltoztathatja, egyébként a jogszabálysértő határozatot egészben vagy részben hatályon kívül helyezi, és az ügyben eljáró elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasítja.

Még kevés gyakorlati tapasztalat van az eljárással kapcsolatban, de jelentőségét fokozhatja, hogy a helyi bíróságokon a peres ügyek 60-65%-a egymillió forint alatti.⁴⁰³ Természetesen ebből le kell vonni azon pereket melyben valamilyen ok miatt az általános szabályokat kell alkalmazni. Ugyanakkor ezek az ügyek mind megtámadott fizetési meghagyások, így a magyar jogban nem lehet valódi kis értékű követelések eljárásáról beszélni.⁴⁰⁴ Meg kellene találni az eljárás helyét a hazai perjogban a fizetési meghagyás mellett, annak olyan alternatívájaként, amely a jogosult számára valamilyen okból kedvezőbb, egy adott ügyben, például mert valószínű, hogy az ellenfél vitatni fogja a követelést, így a fizetési meghagyás csak az igényérvényesítés megnehezítését jelenti, legalábbis kötelező formájában.

⁴⁰³ ELŐTERJESZTÉS a Kormány részére a fizetési meghagyásos eljárásról szóló törvényjavaslatról, IGAZSÁGÜGYI ÉS RENDÉSZETI MINISZTER, IRM/IKSZFO/476/2009.

⁴⁰⁴ Ezt szintén hangsúlyozza VARGA István, *A határokon átnyúló igényérvényesítés új európai alternatívái* c. tanulmányában, MOKK (szerk.), Polgári és polgári eljárásjogi szabályok átalakulása az Európai Unió jogában, Budapest 2009., 37-48.

IV. RÉSZ

A kapcsolódó EU rendeletek beépítése a tagállami jogrendekbe

Néhány évvel ezelőtt azt gondolták, hogy a hazai polgári eljárások nagyrészt érintetlenül maradnak az Európai Unió jog mellett. A jogegységesítés hiánya azonban ezen a téren is az áruk, személyek, szolgáltatások és tőke nehézkesebb áramlásában jelentkezett. Az integráció felgyorsulása és magasabb szintre emelése miatt a polgári eljárásjog egyre konkrétabban és intenzívebben vált az Európai Unió jogpolitikájának tárgyává. Az uniós jog egyre több ponton érinti az eljárásjogot, így jelentős hatással van annak fejlődésére. Az EK Szerződés és az azt követő jogalkotás egy paradigmaváltást hozott az eljárásjogban, mivel az új eljárási szabályok célkitűzéseit és a vele szemben támasztott követelményeket európai szemszögből határozzák meg. Az elfogadott intézkedések többnyire specifikusak és egyetlen bizonyos, a belső piac működését érintő eljárási akadály leküzdésére irányulnak.⁴⁰⁵

A jogi térség kifejezés utal a szupranacionális jogi rendszerek teljességre törekvésére, amely rendszerek ma föléhelyeződnek a nemzeti jogrendeknek Európában, melyek maguk is módosulnak a szupranacionális rendekkel való kapcsolatuk során. Nyilván az EK jogrend lesz a legjelentősebb és központi eleme a szupranacionális normatív jelenségnek, de a többi nemzetközi szervezet is ott van az EK mellett, emiatt a jogi térkép Európában komplex és dinamikus. A többszintű kormányzás modellje egy kompetencia megosztást és hatalommegosztást feltételez, amely korában a szuverén állam kizárólagos területe volt.⁴⁰⁶ Az európai jogi térség legfontosabb jellemzői az átfedő igazságszolgáltatások, a megosztott autoritás, és a területi terjeszkedés.⁴⁰⁷

⁴⁰⁵ lásd pl. HARSÁGI Viktória, *A polgári eljárásjog harmonizációja, különös tekintettel a Storme-jelentésre*, Magyar Jog 2001. 7. szám, 418-424., Dr. BRÁVÁ CZ Ottóné - Dr. SZŐCS Tibor, *Jogviták határok nélkül. Joghatóság, külföldi határozatok elismerése és végrehajtása polgári ügyekben*. HVG Orac, Budapest, 2003., NAGY Csongor István, *Az Európai Unió nemzetközi magánjoga: határon átnyúló jogviták az EU-ban*, HVG-ORAC, Budapest, 2006., GYEKICZKY Tamás, KORMOS Erzsébet, KÖBLŐS Adél, MOLNÁR Judit, NAGY Adrienn, WALLACHER Lajos, WOPERA Zsuzsa, *Az Európai Unió polgári eljárásjoga*, CompLex Kiadó, Budapest, 2007.

⁴⁰⁶ HOOGHE, L., MARKS, G., *Contending Models of Governance in the European Union* = CAFRUNY, A.W., LANKOWSKI, C., *Europe's Ambiguous Identity: Conflict and Consensus in the Post-Maastricht Era*, Lynne Rienner 1997, 22-24.

⁴⁰⁷ HARDING, Christopher, *The identity of European Law: Mapping out the European Legal Space*, 6 (2000) European Law Journal, 128.

Pontosítani kell, hogy a globalizáció kifejezés nem pusztán a gazdasági globalizáció jelenségének lefordítása a jogi szabályozásra. A kifejezés magára a jogra vonatkozatható, amit úgy nevezhetünk, hogy jogi vagy igazságszolgáltatási globalizáció. Ami például utalhat a különböző országok bírónak eljárás vezetési módszereinek konvergenciájára. A konvergencia híveinek felfogása az integrált európai jog eszményének rendeli alá a jogrendszerek múlt-és jelenbéli viszonyának megítélését. Ebből fakad a common law és a kontinentális jog közötti különbségek áthidalása, és a közös római – germán gyökerek előtérbe helyezése, a germán és romanista jogok kölcsönös közelítése. Most a közös kontinentális hagyományok kerülnek előtérbe a római jog közös öröksége alapján. Manapság úgy tűnik, mintha a kontinensnek lényegében egységes joga lett volna, amelyet a nemzetállamok kodifikációi szétszabdaltak, és amit most az európai integráció hivatott helyreállítani. A „közös jog” célkitűzése láttatja ma a múltat olyannak, amilyennek azt az európai célok érdekében látni kell.⁴⁰⁸ Az összehasonlítást végző tudósok, kutatók egyik lehetséges célja a jogok összehasonlítása alapján megtalálni az optimális közös megoldásokat. A globalizáció kifejezés szemléleti a vertikális és horizontális dimenziót (a horizontális dimenzió: az eljárások lefolytatása az egyes országokban, és a határon átnyúló együttműködés a bírók között; a vertikális dimenzió: normatív eszközök, amik közvetítik a határon átnyúló együttműködést a helyi eljárások koordinálására). A globális jogi térség nem mentes a hiányosságoktól, és még csak részben jött létre, annyiban, hogy az eszközök egy korlátozott területen érvényesülnek. A töredezettség, és az eszközök korlátozottsága, hibákat szül az európai jogi térségben, emiatt a jogrendszerek közötti határok a tagállamokban nagyon is valóságosan emelkednek. Hogy teljes legyen a koordináció, szükségesnek látszik az igazságügyi együttműködés erősítése hatékonyabb eszközökkel. Az eltérő tagállami erőforrások és eltérő gyakorlatok, amiből a töredezettség származik, jelentős, negatív hatással vannak a hatékony működésre. Az európai alkotmányos válság, és a „competence creep” jelenséggel kapcsolatos ellenállás nehezíti a politika továbbfejlődését, a polgári eljárásjogi harmonizáció elmélyítését vagy akár a jelenlegi

⁴⁰⁸ COING, Helmut, *Ius commune*, Vittorio Klostermann, 1979., 64-97. A szerző kifejti, hogy az európai jogtörténet a gemeines Recht-ben összefoglalt közös kontinentális jogi gondolatban gyökerezik, majd a természetjogi gondolkodás is közös európai jelenség volt, és a jogirodalom is európai maradt. A közös európai tradíciókban gyökerező általános jogi gondolat még olyan zárt kodifikációba is utat talált, mint a Code Civil.

eszközök szélesebb értelmezését. A feszültséget fokozza, hogy nagyon nehéz elválasztani a határon átnyúló és a hazai eljárásokat, a gyakorlatban nem is mindig különíthetők el. Nem lehet a két szabályrendszert párhuzamosan alkalmazni, vagy csak nehezen.

A konvergencia egy általános kifejezés, ami a jogok természetes közeledésére utal, vagy intézményes folyamat útján, vagy önkéntes, vagy spontán módon, nem pedig feltétlenül jogi kötelezettségből adódóan, hanem a következetesség és az ésszerűség alapján. Az EU jogi kultúrái közti konvergencia hívei a közös történelmi múltra, értékrendre és hagyományokra hivatkoznak.⁴⁰⁹ Ezzel szemben többen azt az álláspontot vallják, hogy a common law és a kontinentális jogi kultúra oly távol vannak egymástól, hogy köztük közeledésről nem lehet szó. Így pl. Pierre Legrand nemcsak a jogrendszert tekinti kiindulópontnak, hanem vizsgálódásaiba bevonja a kulturális elemeket is.⁴¹⁰ Úgy gondolja, hogy pusztán a szabályok és fogalmak keveset árulnak el egy jogrendszerről, és ezek alapján az sem ítélné meg, hogy a jogrendszerek közelítenek-e egymáshoz. Ezeket csak felszínen történő változásoknak ítéli meg. Montesquieu-t hozza példának, aki már a maga korában megfogalmazta az összehasonlító jogász által követendő utat, mely szerint: „Nem a törvények tömege érdekel, hanem a mögötte rejlő „szellem”.”⁴¹¹

A konvergencia egyik formája, amikor a normát vagy elvet kifejezetten feltételként fogadják el a további jogi szabályozáshoz, mint egy alkotmányossági követelményt. Ezek az alapvető normatív elemei a rendszernek, legjobb példája az emberi jogokra hivatkozás, és a demokratikus kormányzás normái. A polgári eljárások szempontjából nagyon fontos az EJEE 6. cikke és a Bíróság esetjoga, mivel segítséget nyújt az európai polgári eljárásjogi tradíciók felfedésére. A Bíróság sokszor indokolja a döntését azzal az állítással, hogy

⁴⁰⁹ GLENN, H.P., *La civilisation de la 'common law'*. Revue Internationale de Droit Comparé (1993), 567; MARKESINIS, B.S., *Learning from Europe and Learning in Europe*. = The Gradual Convergence: Foreign Ideas, Foreign Influences, and English Law on the Eve of the 21st Century, ed. MARKESINIS, B.S., Oxford 1994, 30; WATSON, A., *Legal Transplants and European Private Law (Ius Commune Lectures on European Private Law 2)*, Maastricht, 2000. forrás: <http://www.ejcl.org/44/art44-2.html> (2010. november 10.),

⁴¹⁰ LEGRAND, P., *European Legal Systems are not Converging*,. International and Comparative Law Quarterly (1996), 52.; Uő, *On the Unbearable Localness of the Law: Academic Fallacies and Unseasonable Observations*, European Review of Private Law (2002), 61., KERAMEUS, K. D., *Quelques limites à l'harmonisabilité de la procédure civile*. = Magister Artis Boni et Aequi. Studia in Honorem Németh János, szerk. KISS Daisy, VARGA István, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003., 439-451.

⁴¹¹ VISEGRÁDY Antal, *Jogi kultúra, jogelmélet, joggyakorlat*, Aula Kiadó, Budapest, 2003., 23.

ezekkel a tradíciókkal van összhangban.⁴¹² Ugyanakkor ez az esetjog új hagyományokat is teremthet, mivel befolyásolja a hatálya alá tartozó tagállamok jogalkotását, és a nemzeti bíróságok jogértelmezését. Az ésszerű időn belüli igazságszolgáltatás elve és bírói gyakorlata ilyen példa.⁴¹³ Egy generációval ezelőtt a jogvédelemhez való jog ésszerűtlen követelmény volt. De a bíróságok megnövekedett ügyforgalma és az ezzel járó késedelem felébresztette az európaiak érzékenységét, és az igényt a lassú, vontatott bírósági eljárás kontrollálása felé. Mindenesetre a 6. cikk (1) bek-re alapított ügyek ma már özönlenek a Bíróságról, négy téma körül: az ésszerű időben való befejezés, a meghallgatáshoz való jog, a pártatlanság és a tisztességes eljárás garanciái. Ez a 6. cikk és a jogi kidolgozása további fontos paramétere a polgári eljárásjogi egységesítésnek. Ha a Brüsszeli Egyezmény adta az európai polgári eljárás nyelvezetét és fogalmi alapjait, az Egyezmény bizonyos fokig az ideológiáját adja, az elméleti hátterét, az általános alapelveit. Ugyanakkor ez a gyakorlatban kimunkált elméleti alapozás.⁴¹⁴

Ha azt a jogi megoldást, amely valamiféle közeledést mutat idegen megoldáshoz, merőben helyi jogfejlesztési igények hívták életre, spontán konvergenciáról beszélünk. Ennek eredménye egy bizonyos harmonizálódás. Ez nem zárja ki, hogy külföldi megoldások nem-tudatos átszivárgása, sőt egy-egy külföldi megoldás tudatos átvétele is szerepet játszik. Mégis spontán konvergenciáról beszélünk, mert a jogfejlesztésnek nem lényeges motívuma a különböző jogok közelítése.⁴¹⁵

A konvergencia fejlettebb foka, a tudatos harmonizáció, amely általában szűkebb területen érvényesül, de intenzívebb. Csak viszonylagosan választható el a nemzeti jogok – konvergencia – egységes jog tendenciájának végpontjától, a jogegységesítéstől, amely a témakörében egységes jogot hoz létre, ugyanakkor az érintett jogrendszerek egészét egy részük egységesítése által konvergáltatja. A jogegységesítésnek is vannak fokozatai: a kollíziós jog egységesítése, a nemzetközi tényállású jogviszonyokra kiterjedő tartalmi és a belső viszonyokra is kiterjedő teljes tartalmi jogegységesítés. Van továbbá átmenet is a

⁴¹² WILDHABER, Luzius, *A constitutional future for the European Court of Human Rights ?* Human Rights Law Journal 23., 2002., 161-165.

⁴¹³ van RHEE, C.H., *European Traditions in Civil Procedure*, Antwerpen, Intersentia, 2005., 4.

⁴¹⁴ CUNIBERTI, Gilles, *The Recognition of Foreign Judgments Lacking Reasons in Europe: Access to Justice, Foreign Court Avoidance, and Efficiency*, International and Comparative Law Quarterly, vol 57, January 2008, 25-52.

⁴¹⁵ EÖRSI Gyula, *Összehasonlító polgári jog*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975., 342-391.

harmonizáció és a jogegységesítés között: ilyenek a modell-törvények, amelyek csupán ajánlások, felhasználhatóak a belső jogalkotásban. A harmonizálódás a bíróságok, választott bíróságok gyakorlatában megy végbe, míg a jogegységesítést főleg a kormányközi szervezetek és a törvényhozás hozza létre. Ám ez lehet fordítva is, az utóbbiak tevékenysége is irányulhat csupán harmonizálásra. Lehet, hogy a jogegységesítést célzó törekvésből is a végére csupán harmonizálás lesz, a kivételek és fenntartások nagy száma miatt. Végül az egységes jog alkalmazása nemzeti fórumok által arra vezethet, hogy az eredetileg egységes jog a sok nemzet joggyakorlatában divergálni kezd és valójában csak harmonizált joggá válik.⁴¹⁶

A burkolt konvergencia pedig a funkcionális konvergencia, vagyis a különböző jogrendszerek ugyanazt a célt gyakran eltérő fogalmi és intézményi keretekben igyekeznek elérni. A különböző jogrendszerek tehát megmaradnak a saját fogalmi és intézményi kereteikben, és az eredmény mégis lényegében ugyanaz vagy hasonló. Az eredmény az, ami konvergál tehát, nem az oda vezető út. Azért burkolt ez a konvergencia, mert ha a jogintézményeket vizsgáljuk, akkor az eltéréseket fogjuk látni, a jogintézményeket nem hozza közelebb egymáshoz. A tudatosság itt az azonos vagy hasonló eredmény létrehozására irányul csupán, nem pedig a fogalmak, eszközök, módszerek közelítésére. Vagyis az eredmény hasonlósága számít, nem az odavezető jogi utaké.⁴¹⁷

Például, a kontradiktórius eljárás és a felek rendelkezési joga érvényesül mindegyik vizsgált rendszerben. A peranyag szolgáltatási szintén érvényesül, ami előírja, hogy a jogvita tárgyát és terjedelmét a felek határozzák meg, és a bíróság annak figyelembevételére korlátozódik, amit a felek elé vittek. Ebben a tekintetben a felek szerepe hangsúlyosabb az eljárás során.⁴¹⁸ Azonban az eljárások elhúzódása és a magas költségek olyan változtatásokat tettek szükségessé, amelyek növelték a bíró irányító szerepét. Lassú elmozdulást lehetett megfigyelni a bíró aktívabb szerepe felé. Ez a szerepváltozás is közelebb hozta a két jogrendszert.⁴¹⁹

⁴¹⁶ EÖRSI Gyula, *i. m.* 396-398.

⁴¹⁷ EÖRSI Gyula, *i. m.* 361.

⁴¹⁸ KÖTZ, Hein, *Civil Justice Systems in Europe and the United States*, Duke Law School, 2003., 8.

⁴¹⁹ van RHEE, C.H., *Towards a Procedural Ius Commune?*, = Remedies in Zuid-Afrika en Europa, eds. J. SMITS, G. LUBBE, Antwerpen, 2003, 217-232.

Az uniós jog nagyrészt adminisztratív természetű joganyagból áll, ezért jó néhány fontos elvet az igen fejlett közigazgatási joggal rendelkező francia és német jogrendszerekből vett át. Újabban viszont az Európai Bíróság néhány elvet - főként eljárásiakat - a "natural justice" köréből az angol jogból is átvett. Így lettek a közösségi jog részévé például a meghallgatáshoz való jog, az indokolási kötelezettség és a tisztességes eljáráshoz való jog elvei, de a közösségi jog merít a tagállamok gazdasági jogából is.⁴²⁰

Ide tartozik az EJEB és az EUB ítélkezésének (nemcsak a konkrét jogértelmezés, annak kötelező volta, hanem egyáltalán a Bíróságok módszere, az eljárása, az esetről esetre szemlélete, a fogalomhasználata, stb.) jelentős hatása a tagállamok bíróságaira.⁴²¹ Az Európai Bíróság alapvetően esetjogi módszerekkel dolgozik, de ítéleteinek nincs precedens természete.⁴²² Az előzetes döntéshozatali eljárás során a Bíróság értelmezi az elsődleges és másodlagos uniós jogot. Amikor a Bíróság a Szerződések és a Rendeleték értelmezését végzi, amelyek teljes mértékben kötelezőek, és minden tagállamban egyforma szabályozást hoznak létre, azon esetekben a Bíróság értelmezése biztosítja az egységes alkalmazását az ilyen jellegű szabályoknak az Unióban. Ám amikor az értelmezés Irányelvek rendelkezéseire irányul, amelyek csak a céljuk elérésének eredményeképpen valósítják meg a harmonizációt, és nem a módszer és a forma tekintetében amit a tagállamok alkalmaznak, ezért a Bíróság értelmezése csak azon fogalmakra és elvekre terjed ki, amik az Irányelvekben vannak, és ezek értelmezését teszi egységessé, amit majd átvesz az implementáló hazai jogalkotó. De nem fogja elérni az egységességet az értelmezésében maguknak a hazai jogszabályoknak, mivel az egyértelműen tagállami hatáskörbe tartozik. Ezért az Irányelvekre vonatkozó esetjog korlátozottabb és tartalmilag is visszafogottabb, mint a Szerződési rendelkezésekre és az alapelvekre vonatkozó esetjog (pl. az irányelvek közvetlen hatálya, az irányelvvel összeegyeztethető értelmezés, a nem implementálásért való felelősség).

Jelentős az EUB esetjoga a Szerződés rendelkezéseinek értelmezésével kapcsolatban, az uniós jog alapelveinek fényében, a hatékony jogvédelemhez való jog követelményét

⁴²⁰ VISEGRÁDY Antal, *Jogi kultúra, jogelmélet, joggyakorlat*, Aula Kiadó, Budapest, 2003., 25.

⁴²¹ HARMATHY Attila, *Az EU tagállamok közös alkotmányos hagyományai és a nemzeti polgári jog*, = Alkotmányosság a magánjogban, szerk. SAJÓ András, Budapest, Complex, 2006, 17-41.

⁴²² VISEGRÁDY Antal, *i. m.*, 25., KECSKÉS László, *EK-jog és jogharmonizáció*, Közigazgatási és Jogi Kiadó, Budapest, 1998., 128.

illetően. Ez egy valódi alapelve az Unió jogának, amit a Bíróság fejlesztett ki, vagyis hogy a tagállamok jogrendszereiben kell, hogy legyen jogi eszköz, hogy az egyének számára biztosítsa a hatékony jogvédelmet olyan jogaikat illetően, amik a Közösségi jogból származnak. Ennek eredménye, hogy a nemzeti bíróságok feladata, hogy ne alkalmazzanak olyan hazai jogszabályt bármilyen természetű vagy jelentőségű, ami az ilyen jogvédelmet megghiúsítja. Ennek a lehetséges hatását a tagállami jogrendszerre a Factortame I. eset mutatja, amelyben a Bíróság kimondta, hogy egy nemzeti bíróságnak félre kell tennie a nemzeti jogszabályt, ha az az egyetlen akadálya az ideiglenes intézkedés elrendelése előtt egy állampolgár kérelmére, aki állítja, hogy egy hazai jogszabály (jelen esetben törvény) azzal fenyeget, hogy akadályozza a jogait, melyek a Közösségi jogból levezethetők.⁴²³ A hazai szabály, ami kizárta az ideiglenes intézkedést, az a régi common law szabály volt, hogy az ideiglenes intézkedés nem rendelhető el a Korona (az állam) ellen, azzal összefüggésben, hogy a törvény konform a közösségi joggal, addig, amíg az összeegyeztethetőségről döntés születik. A Factortame ügyben a nemzeti jogalkotás volt a tét, amiről a második Factortame döntésben a Bíróság megállapította, hogy sérti a közvetlenül alkalmazandó Szerződési rendelkezéseket.⁴²⁴ Egy későbbi ítéletben a Zuckerfabrik ügyben⁴²⁵ a Bíróság kiterjesztette olyan tényállásra is, ahol egy nemzeti közigazgatási intézkedést, ami egy Közösségi Rendeletet implementált, megtámadtak a nemzeti bíróság előtt, azon az alapon, hogy a rendelet érvénytelen, mert a Közösségi jog általános elveivel ellenkezik. A Bíróság kimondta, hogy az ideiglenes jogvédelem amit a Közösségi jog biztosít az egyéneknek a nemzeti bíróságok előtt ugyanolyan kell hogy legyen függetlenül attól, hogy ők a nemzeti rendelkezések összeegyeztethetőségét támadják a közösségi joggal, vagy egy másodlagos közösségi jog érvényességét azon tény fényében, hogy a jogvita mindkét esetben magán a Közösségi jogon alapul, az alapján fogják eldönteni. A Bíróság azonban ezen is túlment: azt tapasztalta, hogy a nemzeti jogrendek eltérő feltételek mellett teszik lehetővé az ideiglenes intézkedést, a Bíróság ezért hangsúlyozta a Közösségi jog egységes alkalmazásának szükségességét, ami alapvető követelménye a Közösségi jogrendnek. Ezután a Bíróság az anyagi jogi feltételeit leírja az

⁴²³ C-213/89.

⁴²⁴ C-221/89.

⁴²⁵ C-143/88., C-92/89.

ideiglenes intézkedés megadásának, amit ugyanúgy kell alkalmazni minden tagállamban, és így ugyanúgy minden nemzeti bíróságon. Ehhez kiindulópontnak vette azokat a kritériumokat, amiket a Bíróság maga használ, amikor saját jogkörét gyakorolja a 185. cikk szerint a Közösségi intézkedések vonatkozásában, így harmonizálva a két Közösségi jogon alapuló szabályozást az ideiglenes intézkedésről.

Az I. Factortame döntés után a House of Lords meg is adta az ideiglenes intézkedést abban az ügyben, és felfüggesztette a végrehajtását a törvénynek, ami a felperesek szerint a közösségi jogon alapuló jogok gyakorlásának akadályozásával fenyegetett, a nemzeti eljárásban. A Factortame döntés következménye lett ugyanakkor, hogy az egyének akik a közösségi jogból vezették le a jogukat, az Egyesült Királyságban jobb helyzetben voltak, jobb jogvédelmet kaptak, mint azon egyének akik a nemzeti jogból vezették le a jogukat. A Közösségi jogra alapozva ideiglenes intézkedést lehetett kérni a Korona ellen (az állam), ha az egyének közösségi jogai voltak veszélyben, de nem lehetett tisztán belső jogvitákban, pedig az egyén jogai éppen úgy veszélyben és akadályoztatva lehetnek, mint a másik esetben. Ennek a megoldására a House of Lords egy későbbi ítéletben megadta az ideiglenes intézkedést a Korona ellen azokban az esetekben is, ami tisztán a belső jogon alapult.⁴²⁶

Ez azt mutatja, hogy:

- az uniós jog lehet olyan hatással, hogy a fontos nemzeti szabályokat, amik akadályozzák az egyének jogvédelmét az uniós alapjogaikat illetően, a nemzeti bíróságoknak figyelmen kívül kell hagyniuk;
- az EUB az uniós jog egységes alkalmazásának biztosítása érdekében meghatározhatja a feltételeit a speciális intézkedés, ebben az esetben ideiglenes intézkedés alkalmazásának, a nemzeti bíróságokon;
- a nemzeti bíróságoknak a konzisztencia végett lehetőségük van kiterjeszteni az uniós jog alapján járó jogvédelmet olyan egyénekre, akiknek hasonló módon akadályozzák a jogaikat, egy tisztán hazai esetben.

⁴²⁶ M. v. Home Office, 1993.

Hogy melyek azok a közös eljárásjogi szabályok és elvek, amelyek alkalmasak a harmonizálásra, ez a terület még most formálódik, és igazán képlékeny, a tagállamoknak ebben óriási befolyásoló szerepük lehet.

1. A harmonizáció jogi háttere

Az Uniós jogalkotás és az azt kísérő bírósági esetjog korlátozott körű, mivel csak azokat a területeit érinti a nemzeti jogrendszereknek, amelyek tekintetében a tagállamok átruházták a jogalkotási hatáskörüket az Európai Közösségre, illetve Unióra. Ennek következménye, hogy az uniós jog szektorspecifikus, és „patchwork”-jellegű, egészében inkoherens és sokszor belülről inkonzisztens, ezért a Bizottság kifejezte azt az igényt, hogy nagyobb koherenciát vigyenek az *acquis communautaire*-be, különösen a magánjog területén. Ennek legradikálisabb módja az átfogó kodifikáció, ami egy adott jogterületen teljesen lefedi a tagállami jogokat. A jelenleg határon átnyúló elemeket szabályozó harmonizációt kiterjeszteni a tagállamon belüli vonatkozásokra is, adott területen. E módszer problémája, hogy az EU jogalkotásnak nem tisztázott, hogy van-e hatásköre jelenleg a teljes körű és jogilag kötelező szabályozásra, tekintettel a korlátozott kompetencia átadásra, a tagállamok részéről. Ha nincsenek olyan különbségek a tagállami jogok között, amelyek akadályozzák az alapvető szabadságokat, és így közvetlen hatásuk van a belső piac működésére, az eltérések pusztá léte nem elegendő az EK Szerződés. 95. cikkének alkalmazásához.⁴²⁷

Az Unió intézményei régen kifejezték szándékukat a polgári eljárások egyszerűsítésére, abból a célból, hogy egy hatékonyabb igazságszolgáltatás valósuljon meg az EU területén. Az 1998-as Bécsi Akcióterv és utána a Tampere-i Európai Tanács volt az, ahol már határozottan megjelent az a politikai akarat, hogy a Brüsszel Egyezmény kereteit túllépjék, és továbblépjenek az eljárásjogok közelítésének területére. Nem volt kielégítő a munka a harmadik pillérben, az igazságügyi együttműködés mind működésében mind eredményeiben elmaradt a várakozástól. Az eszköztára ezen területen az intézkedéseknek - a közös cselekvés, a közös álláspont, a megállapodás - nem voltak igazán sem

⁴²⁷ Van GERVEN, Walter, *Bringing (Private) Laws Closer to Each Other at the European Level*, = The Institutional Framework of European Private Law, szerk.: Fabrizio Cafaggi, 2006, 37-78.

egyértelműek, sem hatékonyak.⁴²⁸ Az Amszterdami szerződésben ezért átalakították a rendszert. A Közösségi pillérben egy új célkitűzést fogalmaztak meg, a szabadság, a biztonság és a jogérvényesülés térségének létrehozását. Ezzel új közösségi szabályozási területeket és eszközöket hoztak létre.

Az EK Szerződés 65. cikke biztosította a jogalkotási hatáskört a Közösség számára a több államra kiterjedő vonatkozású polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén, a belső piac megfelelő működéséhez szükséges mértékben.⁴²⁹

A polgári igazságügyi együttműködés terén a célkitűzés, hogy biztosítsák a jogbiztonságot és a joghoz való egyenlő hozzáférést, ennek javításán keresztül, egy másikkal is kiegészül: lebontani a jogi szabályozás különbözőségei és az eljárások eltérései miatt fennálló akadályokat a polgári eljárásjog területén, a konvergencia fokozásán keresztül. Az út a mély közelítés felé megnyílik azzal a tétellel, mely szerint az együttműködés elősegítése és a joghoz való hozzáférés javítása érdekében el kell érni egy jobb kompatibilitást és fokozott konvergenciát a jogrendszerek között.⁴³⁰ Az eddig született rendeletek közös jellemzője, hogy egy specifikus területre korlátozódnak az eljárásokon belül.

⁴²⁸ Van den BOSSCHE, A-M., *L'espace européen de justice et le rapprochement du droit judiciaire = Droit processuel et judiciaire européen*, eds. G. de LEVAL, M. STORME, 2003., 1-23.

⁴²⁹ Article 61 (ex Article 73i)

In order to establish progressively an area of freedom, security and justice, the Council shall adopt:

(a) within a period of five years after the entry into force of the Treaty of Amsterdam, measures aimed at ensuring the free movement of persons in accordance with Article 14, in conjunction with directly related flanking measures with respect to external border controls, asylum and immigration, in accordance with the provisions of Article 62(2) and (3) and Article 63(1)(a) and (2)(a), and measures to prevent and combat crime in accordance with the provisions of Article 31(e) of the Treaty on European Union;

(b) other measures in the fields of asylum, immigration and safeguarding the rights of nationals of third countries, in accordance with the provisions of Article 63;

(c) measures in the field of judicial cooperation in civil matters as provided for in Article 65;

Article 65 (ex Article 73m)

Measures in the field of judicial cooperation in civil matters having cross-border implications, to be taken in accordance with Article 67 and insofar as necessary for the proper functioning of the internal market, shall include:

(a) improving and simplifying:

— the system for cross-border service of judicial and extrajudicial documents;

— cooperation in the taking of evidence;

— the recognition and enforcement of decisions in civil and commercial cases, including decisions in extrajudicial cases;

(b) promoting the compatibility of the rules applicable in the Member States concerning the conflict of laws and of jurisdiction;

(c) eliminating obstacles to the good functioning of civil proceedings, if necessary by promoting the compatibility of the rules on civil procedure applicable in the Member States.

⁴³⁰ COM(2002)261 final, 42.

A Közös jövőnk építése – a kibővített Európai Unió politikai kihívásai és költségvetési eszközei 2007-2013 című közleményben a Bizottság megállapította: A Szabadság, a Biztonság és a Jogérvényesülés az európai társadalmi modell három központi eleme. Az Európai Unió e dimenziójának kidolgozása egyben az integrációnak egy új horizontját vetíti előre.⁴³¹ Ez a Bizottság szerint szükségszerű is, az Unió utóbbi években történt nagymértékű bővítése következtében. A Szerződés és a Hágai program által meghatározott ambiciózus célkitűzéseket a tervezést és a végrehajtást elősegítő, hatékony és rugalmas program létrehozásával lehet megvalósítani. Ezért a Parlament és a Tanács közös határozatával létrehozta a Polgári jogi jogérvényesülés speciális programot, az Alapvető jogok és jogérvényesülés általános program keretében, a 2007-2013 közötti időszakra.⁴³² A Program az egységes igazságszolgáltatási térség megteremtésének támogatását tűzi ki feladatul. Ez a kölcsönös elismerés és bizalom elvén alapszik – a cél továbbra is az, hogy az országhatárok ne akadályozzák többé a polgári és kereskedelmi jogi ügyek rendezését vagy a bírósági eljárások megindítását és a határozatok végrehajtását. Egyensúlyt kell teremteni e három terület, a Szabadság, Biztonság és a Jogérvényesülés között, mert jelenleg az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság szerint a biztonságra vonatkozó jogalkotás aránytalanul túlsúlyban van.

A Polgári jogi jogérvényesülés programnak biztosítania kell a Bizottság – szubszidiaritás elvének megfelelő – kezdeményezési lehetőségét, a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködést elősegítő és megkönnyítő szervezetek támogatására irányuló intézkedéseket, valamint az egyedi projektek támogatását szolgáló intézkedéseket. A határozat megállapítja a program pénzügyi keretét is.

A program konkrét célkitűzései:

- a jogbiztonság biztosítása, az igazságszolgáltatás hozzáférhetőségének javítása,
- a bírósági határozatok és ítéletek kölcsönös elismerésének elősegítése,
- a polgári jog és a polgári jogi eljárások közötti különbségek által teremtett akadályok eltávolítása, a jogszabályok szükséges közelítésének elősegítése,
- a joghatósági összeütközések elkerülése révén az igazságszolgáltatás megfelelő működésének biztosítása,

⁴³¹ COM(2004) 101.

⁴³² COM(2005)0122

- a tagállamok jogi és igazságügyi rendszereire vonatkozó kölcsönös ismeretek javítása, a hálózatépítés, az információk, tapasztalatok és a legjobb gyakorlatok cseréjének ösztönzése,
- a közösségi intézkedések megbízható végrehajtásának biztosítása,
- a tagállamok jogrendszerére vonatkozó tájékoztatás.

A tagállamok jogrendszerének és igazságszolgáltatásának különbözősége vagy bonyolultsága nem akadályozhatja, és nem riaszthatja el a természetes és jogi személyeket jogaik gyakorlásától. Ennek az „Európai Igazságügyi Térségnek” a lényege, hogy a bírósághoz fordulás egyetlen másik tagállamban sem válik nehezebbé a jogalanyok számára, mint a saját tagállamukban, másrészt megvalósul a határozatok kölcsönös elismerése és végrehajtása, valamint a polgárok és a gazdaság szereplői számára garantált a jogbiztonság megvalósulása.

Az európai jogi térség három axiómán nyugszik.

1. A tagállami bírókat úgy tekintik a többi tagállamban, mint nemzeti bírókat.
2. A tagállamok jogrendszerének intézményei és döntéseik helyettesíthetőek, vagy legalábbis ilyen szándékkal hozzák őket.
3. A döntések kölcsönös elismerés tárgyát képezik a többi tagállamban.⁴³³

A polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés az Európai Tanács 2004-es brüsszeli ülésén elfogadott Hágai Program keretei között folytatódott. Kiemelt céljai közé tartozik többek között a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott bírósági határozatok kölcsönös elismerésének továbbvitele. A Hágai program a hangsúlyt a kölcsönös elismerésre vonatkozó program 2011-re történő teljes befejezésére helyezte. A program kiemeli, hogy a polgárok Európájának megteremtéséhez nemcsak az alapvető jogok teljes tiszteletben tartására, hanem emellett e jogok tevékeny támogatására van szükség. Az európai uniós polgárság elősegítése egy olyan unióhoz való tartozás érzését alakítja ki, amely ugyanazon alapvető jogokat és értékeket vallja magáénak, ugyanakkor megőrzi, és tiszteletben tartja Európa népeinek különböző kultúráját és hagyományait. A Hágai Program elfogadásával egyidejűleg a Tanács felkérte a Bizottságot, hogy dolgozzon ki egy újabb, konkrét intézkedéseket tartalmazó Cselekvési tervet, a programban foglalt célok végrehajtása

⁴³³ NIBOYET, Marie-Laure, *La globalisation du proces civil international dans l'espace judiciaire européen et mondial*, Journal du droit international, 2006. vol. 133., 937-954.

érdekében. A Bizottság által 2005-ben előterjesztett Cselekvési terv ennek megfelelően tíz fejezetbe foglaltan részletesen meghatározza a következő öt év intézkedési ütemtervét.

A polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés témakörébe a Cselekvési tervnek a hatékony európai igazságügyi térség kialakításával foglalkozó fejezete tartozik, mely prioritásként kezeli a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatok kölcsönös elismerésére vonatkozó elv továbbfejlesztését, illetve a joghatósági és kollíziós konfliktusok feloldását. A Bizottság gondoskodik egyúttal a Cselekvési Terv ütemezésének betartásáról, illetve a Tanács részére évenként jelentést ("eredménytáblát") készít a program végrehajtásáról. Meg kell még említeni a Bizottság hatástanulmányát, amit a keretprogram javaslatához készített 2005-ben.⁴³⁴ Ebben hangsúlyozza, hogy az említett három értéket párhuzamosan kell fejleszteni, egyforma mélységben, a demokrácia, az alapjogok védelme, és a jogállamiság elvei alapján. Ezen területek különböző megközelítésmódjai teremtenek egyensúlyt az egyén jogainak garantálása és az Uniótól elvárt kötelezettségek teljesítése között.

Mivel a Hágai Program 2009-ben lejárt, ezért egyfelől új alapidokumentumot készítettek az igazságügyi együttműködés területén, illetve értékelték, hogy a Hágai Program célkitűzései mennyiben valósultak meg, az milyen eredményes volt. Az eddigi eredmények továbbfejlesztésének prioritásait a következő többéves program (Stockholmi program) tartalmazza.⁴³⁵

A Bizottság két közleményt adott ki a Hágai Program és Cselekvési Terv értékeléséről és a további teendőkről a polgári igazságügyi együttműködés, és azon belül a polgári eljárásjog vonatkozásában.⁴³⁶ Az értékelés az alábbi megállapításokat tartalmazza: A polgári és kereskedelmi jog területén is komoly előrelépés történt. Az uniós polgárok ma a korábbinál egyszerűbben és gyorsabban intézhetik el a kis értékű követelésekkel és tartozásokkal kapcsolatos ügyeket⁴³⁷. Az Unió harmonizálta a polgári jogi felelősséggel és

⁴³⁴ Commission staff working document – Annex to the Framework Programme on Fundamental Rights and Justice – Extended impact assessment SEC(2005) 434

⁴³⁵ http://www.se2009.eu/polopoly_fs/1.26419!menu/standard/file/Klar_Stockholmsprogram.pdf, (2010. április 19.)

⁴³⁶ COM(2009) 263; SEC(2009) 765; SEC(2009) 766; SEC(2009) 767

⁴³⁷ Regulation (EC) No 861/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a European Small Claims Procedure, OJ L 199, 31.7.2007, p. 1; Regulation (EC) No 1896/2006 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 creating a European order for payment procedure, OJ L 399, 30.12.2006, p. 1.

szerződésekkel kapcsolatos szabályokat⁴³⁸. Az iratkézésre vonatkozó szabályok módosítása⁴³⁹ hozzájárult az igazságügyi együttműködés javításához. Az igazságügyi együttműködés külső dimenzióit érintő fontos fejlemények⁴⁴⁰ között említhetjük, hogy az EK csatlakozott a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferenciához⁴⁴¹, és folytatódott az ítéletek Unión belüli végrehajtásának javításával kapcsolatos előkészítő munka⁴⁴². A vitarendezés alternatív módozatainak kialakítása céljából az Unió megvizsgálta a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjait.⁴⁴³ A házassági ügyekkel és a szülői felügyeleti joggal kapcsolatos új rendelet biztosítja, hogy a különválást követően a gyermek mindkét szülővel rendszeres kapcsolatban maradhat, és világos szabályokat alkot annak érdekében, hogy EU-szerte elrettentsen a gyermekek jogellenes külföldre vitelétől. Egy további rendelet célja a tartási követelések behajtásának meggyorsítása.⁴⁴⁴

Az igazságügyi együttműködés sarkköve a kölcsönös elismerés. Az EU jelentős haladást ért el ezen a területen, mind a jogalkotás, mind a gyakorlat szintjén. Az európai e-

⁴³⁸Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I), OJ L 177, 4.7.2008, p. 6.

⁴³⁹Regulation (EC) No 1393/2007 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters (service of documents), and repealing Council Regulation (EC) No 1348/2000, OJ L 324, 10.12.2007, p. 79.

⁴⁴⁰Council Decisions 2006/325-326/EC concerning the conclusion of the Agreement between the European Community and Denmark, OJ L 120, 5.5.2006, p. 22 and p. 23; Council Decision 2007/712/EC of 15 October 2007 on the signing, on behalf of the Community, of the Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (the 'Lugano Convention'), OJ L 339, 21.12.2007, p. 1; and Council Decision 2008/431/EC of 5 June 2008 authorising certain Member States to ratify, or accede to, in the interest of the European Community, the 1996 Hague Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Cooperation in respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children and authorising certain Member States to make a declaration on the application of the relevant internal rules of Community law - Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Cooperation in respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children, OJ L 151, 11.6.2008, p. 36.

⁴⁴¹Council Decision 2006/719/EC of 5 October 2006 on the accession of the Community to the Hague Conference on Private International Law, OJ L 297, 26.10.2006, p. 1.

⁴⁴²Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee on the application of Council Decision 2001/470/EC establishing a European Judicial Network in civil and commercial matters', COM(2006) 203 final; Green Paper 'Effective enforcement of judgments in the European Union: the transparency of debtors' assets ', COM (2008) 128 final; and Green Paper on improving the efficiency of the enforcement of judgments in the European Union: the attachment of bank accounts, COM(2006)618 final.

⁴⁴³Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters, OJ L 136, 24.5.2008, p. 3.

⁴⁴⁴Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000, OJ L 338, 23.12.2003, p. 1; Council Regulation (EC) No 4/2009 of 18 December 2008 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and cooperation in matters relating to maintenance obligations, OJ L 7, 10.1.2009, p. 1.

igazságügyi stratégia és cselekvési terv⁴⁴⁵ végrehajtása révén az uniós polgárok könnyebben hozzáférhetnek majd az Unióban működő igazságügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos információkhoz, és javulni fog az igazságszolgáltatási szervek közötti kommunikáció és együttműködés. A szakpolitikáról és a gyakorlatról folytatott rendszeres párbeszéd platformjaként létrehozott igazságügyi fórum célja a kölcsönös elismeréshez nélkülözhetetlen bizalom erősítése. A hágai program több elemét egyértelműen az Alkotmányos Szerződés ratifikációjának kudarca miatt nem sikerült teljesíteni. Az Európai Unió addig nem csatlakozhatott az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményhez anélkül a jogalap nélkül, amelyet Alkotmányos Szerződés biztosított volna, és amelyet 2009. december 1-i hatályba lépésével a Lisszaboni Szerződés biztosít.

A jövőre nézve, továbbra is a kölcsönös elismerés elve mentén folytatják a megkezdett lépéseket. Ez lehetővé teszi, hogy egy tagállami bíróság által hozott határozat elismerjék és végrehajtsák egy másik tagállamban minimális eljárási lépések megtételével. Ahhoz, hogy a természetes és jogi személyek jogait teljes mértékben gyakorolhassák bárhol is legyenek az EU-ban, a bírósági és közigazgatási rendszerek közötti bármilyen összeférhetetlenséget meg kell szüntetni a végső cél pedig az exequatur eltörlése. A program célja a kompatibilitás és konvergencia elérése a tagállamok jogrendszerei között. Tehát itt érhető tetten, hogy az EU mesterségesen is konvergenciát igyekszik elérni az európai jogrendszerek között.

A kölcsönös elismerést javította az eljárások standardizálása - például az európai fizetési meghagyás és az európai kis értékű követelések eljárása esetében - és a minimum követelmények létrehozása az eljárás bizonyos vonatkozásaira, így a kézbesítésre. Az európai végrehajtható okirat gyors és hatékony végrehajtást tesz lehetővé a nem vitatott követelésekre, ami egyszerűsítette az eljárást, akár csak a fizetési meghagyásos és a kis értékű követelések Rendelete. Az új eljárások célja felgyorsítani és egyszerűsíteni ezeket az

⁴⁴⁵“Towards a European e Justice Strategy”, COM(2008) 329 final.

eljárásokat határon átnyúló ügyekben. A további munka megkezdődött a végrehajtási eljárás egyes vonatkozásainak szabályozására.⁴⁴⁶

A jelenlegi fragmentáltságon túl kíván lépni az Unió. A következő feladata tehát a jogterület konszolidációja. Ennek egy felvázolt módja az eddigi intézkedéseknek egy kódexbe való foglalása, tehát a létező eszközök horizontális felülvizsgálatát irányozza elő, a koherencia és a könnyebb hozzáférés érdekében.

A harmonizáció vagy jogközelítés lényege azonban, hogy közös célokat, elveket fogalmaznak meg, meghagyva az egyes jogtechnikai megoldások kiválasztásának lehetőségét a nemzeti jogrendszereknek, hogy azok így megfeleljenek a meghatározott céloknak, elveknek. Ennek klasszikus szabályozási eszköze az irányelv, de véleményem szerint Rendelet is lehet olyan tartalmú, hogy bár kemény jogi szabályozás jellegű, közvetlenül alkalmazandó és kötelező, de nem szabja meg olyan konkrétsággal és olyan részletességgel a kívánt magatartást, hogy ne lehetne a gyakorlatban több egyenértékű és megfelelő módja a célok elérésének. Éppen azt fejezné ki a kölcsönös elismerés elve, hogy az eljárások bár nem egyformák a tagállamokban, de egyenértékűek, és az ott hozott határozatok is egyenértékűek bármely más tagállamban hozott határozattal, és mint ilyenek, mindenhol az Unióban végrehajtandók, ezidáig a tagállami szabályok szerint, de hamarosan már szintén Uniós Rendelet alapján.

Ugyanakkor a két fogalom közötti különbséget felfoghatjuk oly módon is, hogy a harmonizáció félig megtett út az egységesítés felé. Az eljárásjog közelítése egy, a harmonizációnál mélyebb és intenzívebb folyamat, de nem éri el az egységesítés szintjét. A közelítés célja, hogy az érintett államok számára a jogi eszközök tárházának egyenértékűségét biztosítsa, ami a jogvédelem hatékonyságát garantálja, a nemzeti jogalkotás sajátosságainak figyelembevételével.⁴⁴⁷

⁴⁴⁶ COM(2008) 128 végleges, Zöld Könyv: A bírósági határozatok hatékony végrehajtása az Európai Unióban: az adósok vagyonának átláthatósága; COM(2006) 618 végleges, Zöld könyv az ítélet-végrehajtás hatékonyságának javításáról az Európai Unióban: bankszámlák letiltása.

⁴⁴⁷ lásd: TARZIA, *i. m.* 293-297.

Az UNIDROIT – alapelvek

Már az EK Szerződés előtt is voltak próbálkozások az eljárásjog harmonizálására.⁴⁴⁸ Az UNIDROIT-alapelvek kidolgozói nem azt tűzték ki célul, hogy eltöröljék a nemzeti különbségeket és megakadályozzák a versenyt a rendszerek között, hanem próbálták megkeresni a hasonlóságokat a civilizált államok hagyományai között. Ennek megfelelően közelíteni igyekeztek az eljárásjogi szabályokat, de a határon átnyúló jogviták sajátosságaira tekintettel. Az elvek felhasználása lehetséges kódexben, olyan államokban, ahol nincs történeti hagyománya az eljárásjogi kodifikációnak, de reformokat indukálhat olyan országokban is, ahol magas minőségű az eljárás hagyományosan. Elsődlegesen határon átnyúló kereskedelmi jogviták elbírálására szolgálnak, de más típusú polgári jogvitákban is alkalmazhatóak.

Az elvek többek között a bírók függetlenségére, pártatlanságára és képzettségére; a joghatóságra; a félegyenlőségre; a jogi képviselőhöz való jogra; a szabályszerű kézbesítésre, és a meghallgatáshoz való jogra; az eljárás megindítására; az információhoz, bizonyítékokhoz való hozzáférésre; a szóbeli és írásbeli elemekre; a nyilvános eljárásra; a bizonyítási kötelezettségre és teherre; a költségekre; az azonnali végrehajthatóságra és a hatékony végrehajtásra, és a fellebbezésre vonatkoznak. Mint már említettem, az európai államokban – és a világ más országaiban is – zajló folyamatok leképeződnek az Alapelvekben is. A per menedzselésével, és a bíróság valamint a felek feladatának, szerepének meghatározásával az eljárás folyamatában a 7., 11. és 14. alapelvek foglalkoznak.

Nemcsak az EU szabályok tükrözik tehát a belső eljárásjogi reformok trendjeit és irányait. Az UNIDROIT Alapelvek is egy jelentős kísérlet hogy megoldják a határon átnyúló igazságügyi együttműködés kérdéseit nemzetközi szinten. Nem lehet elfeledkezni arról, hogy az EU igazságügyi együttműködési politikájának fejlesztése mögött egy szélesebb nemzetközi eljárásjogi együttműködés húzódik meg, ami az EU keretein kívül zajlik, többoldalú kapcsolatrendszerben, egyrészt regionálisan, például a Benelux államok között, másrészt globálisan a Hágai Magánjogi Konferencia keretében.

⁴⁴⁸STORME, M., ed., *Approximation of Judiciary Law in the European Union*, Dordrecht, 1994. és nemzetközi szinten az Unidroit és az American Law Institute által alkotott Principles and Rules of Transnational Civil Procedure, <http://www.ali.org/ali/transrules.htm>. (2010. január 18.)

Az Alapelvek célja, hogy közös nevezőre hozza a nemzeti eljárásjogi szabályokat, figyelembe véve a nemzetközi jogviták sajátosságait. Az alapelvek három kategóriába sorolhatók: alapvető, vezérlő, és kiegészítő elvek. Az alapvető elvek közé tartoznak a tisztességes eljárás garanciái, mint a bírói függetlenség és pártatlanság, a vezérlő elvek pl. a felek kötelezettségeit, a bizonyítékokat szabályozzák, a kiegészítő elvek a joghatóságra, a költségekre és a jogorvoslatra vonatkoznak.⁴⁴⁹ Az Alapelvek végigkövetik az egész eljárást, annak minden szakaszát lefedik, tehát egy teljes és arányos egészet alkotnak, mégis követhető, kommentárral ellátott, a gyakorlatban használható szabályozást hoznak létre. A szabályozás formáját tekintve az ALI/UNIDROIT kezdeményezés mutatja, hogy milyen hatékony lehet az alulról felfelé (bottom-up) megvalósuló „puha” formája az együttműködésnek és egységesítésnek, és hogy az ilyen folyamatok eredményt hozhatnak globális szinten. Ahogy Zuckerman megállapította, maga ez a munka mely során próbálták kiválasztani, kiszűrni a közös elveket az eltérő eljárásjogi rendszerekből, egy gazdagító és tanulságos folyamat volt.⁴⁵⁰ Ezért, függetlenül attól, hogy milyen szerepe és hatása lesz a jövőben az Alapelveknek, az általuk gerjesztett vita és az abban résztvevők tapasztalatai valószínűsíthetően a kölcsönös tájékozódást és bizalmat erősítették.

2. Az intézkedések értékelése

A közbenső eljárások eltörlése, ami szükséges egy külföldi ítélet végrehajtásához az első konkretizálása a kölcsönös elismerés elvének, ami a polgári igazságügyi együttműködés lényegi eleme. A kölcsönös bizalom elvét a legszélesebben értelmezik, azzal, hogy egy határozat, amit EEO-ként hitelesített a származási állam bírósága, végrehajtás céljából olyannak kell tekinteni, mintha abban a tagállamban hozták volna meg, ahol a végrehajtást kérik. Ez egy fogalmi áttörést jelent: a közrendre hivatkozás mint megtagadási ok nem marad meg és emiatt aggódik sok tagállam, hogy nem biztosít majd megfelelő védelmet a végrehajtásnak ez a rendszere az eljárási jogsértésekkel szemben. Németország ezt magabiztosan megoldotta, azzal, hogy a tagállam végrehajtási joga szerint kell a Rendelet

⁴⁴⁹ ZUCKERMAN, A. A. S. , Conference on the ALI-UNIDROIT Principles and Rules of Transnational Civil Procedure hosted by the British Institute of International and Comparative Law, London, May 24, 2002. Civil Justice Quarterly, 2002., 322-325.

⁴⁵⁰ ZUCKERMAN, A. A. S. , *i. m.*, 325.

szerint eljárni, tehát abban kell megteremteni a lehetőségeket a végrehajtás megtagadására, ami természetesen a hazai bírósági határozatokra is egyformán vonatkozik, de nyilvánvalóan a célja a nem megfelelő külföldi határozatok kiszűrése.

A 2004-es EEO Rendelet egyenlőségjelet tesz a bíróság előtti meg nem jelenés és aközött, hogy a fél nem kívánja vitatni a követelést. Azonban ez az értelmezés nem veszi azt figyelembe, hogy nemcsak érdemben lehet vitatni a követelést, hanem a perelőfeltételek hiányára is lehet hivatkozni, amit alaki védekezésnek tekinthetünk. Ezzel szemben a Rendelet feltételez egy kötelezettség fennállását alperes oldalán, nevezetesen, hogy az előtt a bíróság előtt bocsátkozzon perbe, ahol a felperes megindította az eljárást. Mivel a joghatósági szabályok a Brüsszel I. Rendelet alapján alakulnak, ez feltételezhető ténylegesen. Ezzel a Rendelet elejét veszi a bíróság kikerülésének. Az európai végrehajtható okiratként hitelesített ítéleteket akkor is elismerik, ha nem felelnek meg az EJEE 6. cikkének. A hatékonyság és a tisztességes eljárás ebben a vonatkozásban konfliktusba látszik kerülni, az európai intézmények által választott érték pedig egyértelműen az előbbi. Azonban inkább a két elv összeegyeztetéséről lehet beszélni. A 2004-es Rendelet Preambuluma tartalmazza, hogy a Rendelet előmozdítja az alapvető jogok érvényesülését, és figyelembe veszi az alapelveket, amelyeket az EU Alapjogi Charta nevesít. Különösen biztosítja a tisztességes eljárás elvének érvényesülését, ahogyan azt a Charta 47. cikke tartalmazza. Ám ennek a kijelentésnek általánossága ellenére a 2004-es Rendelet csak bizonyos alapvető jogok érvényesülését mozdítja elő. Valójában amit garantál az a meghallgatáshoz való jog, azon keresztül, hogy egy rendszert állít fel arra, hogy az adóst tájékoztatni kell az eljárásról. Ezzel kapcsolatban hoz létre minimum szabályokat. A tisztességes eljárás egyéb elemét érintő sérelmekre nézve nem állít fel szabályokat. A másik ellenvetés a Rendelettel szemben, hogy az európai végrehajtható okirat következtében lehetőség van az EJEE-vel ellentétes ítéleteket is végrehajtani. A Brüsszel I. Rendelet alapján az EJEE megsértésére a közrendi klauzulán keresztül lehetett hivatkozni, de erre nincs lehetőség a 2004-es Rendelet alapján. A 21. cikk egyetlen megtagadási okot hagyott: ha összeegyeztethetetlen korábbi ítélettel. Tehát az exequatur eljárás bár erősen korlátozott, de mégiscsak fennmaradt. A két említett követelmény, a hatékonyság és a tisztességes eljárás összeegyeztethető egymással. Az Uniós jogalkotók - vagy az Európai Bíróság - kimondhatnák, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog ahogyan

azt az EJEB értelmezi, különbözik a Charta 47. cikkében foglalt tisztességes eljárás elvétől. Vagy azt is rögzíthetnék, hogy a végrehajtás helye szerinti bíróság megtagadhatja az európai végrehajtható okirat elismerését, ha nem felelnek meg az EJEE 6. cikkének. Ha azonban nem teszi meg ezt a definiálást, akkor választani kell a két érték között. És nem biztos, hogy a tagállamok egyetértenek az uniós intézményekkel a választásukban. Az első lehetőség, hogy megtámadják a 2004-es Rendeletet az Európai Bíróság előtt, arra hivatkozással, hogy nem felel meg az EJEE-nek. Előzetes döntéshozatali eljárásban megkérdezhetik, hogy úgy kell e értelmezni a Rendeletet, hogy az közvetett alapot ad a végrehajtás megtagadására, ha a külföldi ítélet nem felel meg az EJEE-nek, és ha nem, akkor nem alkalmazhatatlan-e a Rendelet? A másik lehetőség lenne azzal érvelni, hogy a 2004-es Rendelet nem akadályozza meg a tagállamokat hogy megtagadják egy külföldi határozat, okirat végrehajtását, ha az ellenkezik az EJEE-vel. Ezt követte a német Parlament, amely szerint a tényleges végrehajtást nem harmonizálta a Rendelet, és a tagállamok lehetővé tehetik a külföldi okirat végrehajtásának megtagadását akár csak a hazai határozatok végrehajtását is megtagadhatják. Ezt arra alapozzák, hogy a Rendelet is kimondja, a végrehajtásra a végrehajtás helyének joga alkalmazandó, vagyis a harmonizáció keretein kívül marad. Ez azt jelenti, hogy a végrehajtási eljárásokat érintetlenül hagyja a Rendelet, beleértve a végrehajtás megtagadásának lehetőségeit is. 2005 augusztusában a német Parlament elfogadott egy ZPO-módosítást a 2004-es Rendelet implementálása céljából. Az 1086. szakasz kifejezetten tartalmazza, hogy a ZPO 767(2) §-a alkalmazandó az európai végrehajtható okiratokra is. Ez a szakasz lehetővé teszi az ítélet vagy más határozat végrehajtásának megtagadását, olyan alapon, amit nem hozhattak fel a tárgyalás során. Vagyis egy második lehetőséget ad a német adósok számára, ha nem voltak olyan helyzetben hogy felhozzanak egy tény a tárgyalás során. A Rendelettel összefüggésben ezen rendelkezéssel nyilvánvalóan az exequatur eltörlésének következményeit kívánják kiváltani. Tehát az adós nem hozhatta fel az érveket a származási tagállam bírósága előtt. Hangsúlyozni kell, hogy ez a megoldás kifejezetten csak a német jogban jellemző, mert ott lehetőség van egyébként is a végrehajtást keresettel megtámadni.⁴⁵¹

⁴⁵¹ CUNIBERTI, Gilles , *The Recognition of Foreign Judgments Lacking Reasons in Europe: Access to*

A végrehajtandó határozat ellenőrzésének áttelepítése (és jelentős korlátozása) a végrehajtás helye szerinti tagállamról vissza a határozat kibocsátása szerinti tagállamra alapvető eljárásjogi szabályok indirekt harmonizálásával történik. A határozatot csak akkor hitelesítik, ha megfelel a minimumsztemderdeknek a kézbesítés és az ítéleti adós tájékoztatása körében. Az államok szabadon eldönthetik, hogy megfelelnek-e ezen kritériumoknak, de ha nem, akkor az ő határozataikat nem fogják végrehajtani automatikusan, míg nekik az olyan államokból hozzájuk érkező EEO-kat, amelyek megfelelnek a minimumkövetelményeknek, el kell ismerniük és végre kell hajtaniuk.⁴⁵²

A minimumsztemderdek egyik oldalról a feltételek, aminek egy eljárásjogi rendszernek meg kell felelni ahhoz, hogy a bírósági határozatot végrehajtsák egy másik országban egyéb szükséges lépés nélkül. A minimumsztemderdek második célja a kölcsönös elismerése a bírói határozatoknak közbenső intézkedés nélkül. Ezek jogi jellegét szemlélve, egyfelől értelmezhetőek normaként, mert van közöttük olyan, amelyik annyira részletes és precíz mint bármely más jogszabály, például az iratokra és formanyomtatványokra vonatkozó minimumstandard. A legtöbb azonban nem jogszabály jellegű, hanem inkább elvi, amik általánosabb természetűek, és a jogszabályok alkotására és értelmezésére is vonatkoznak, mint például a bírói függetlenség és pártatlanság elve. Ennek nyomán, nemcsak normaként értelmezhetőek, hanem mint alapvető építőkövei vagy keretei az eljárásjogi rendszernek, mint az alapok és a fal, ami megtámasztja az épületet.⁴⁵³

A kezdeti rendeletek jellemzően egy alapszintjét jelentik a közelítésnek. A fizetéképtelenségi rendelet, a házassági és szülői felelősséggel kapcsolatos határozatok elismeréséről szóló rendelet nem igénylik ténylegesen hasonló szabályozás bevezetését a fizetéképtelenség, illetve a házasság, stb. szabályozásában, csak a külföldi ítéletek elfogadását, amelyek egy másik tagállam anyagi joga alkalmazásának következményei. És ugyanezt lehet elmondani az eljárási szabályokról.⁴⁵⁴

Justice, Foreign Court Avoidance, and Efficiency, International and Comparative Law Quarterly, vol 57, January 2008. , 25-52.

⁴⁵² FIORINI, Aude, McELEVY, Peter, *Facilitating Cross-Border Debt Recovery – The European Payment Order and Small Claims Regulations*, International and Comparative Law Quarterly, 2008. April, 449-465.

⁴⁵³ LAUKKANEN, Sakari, *Coming Together of Minimum Standards for Summary Proceedings*. = Procedural Laws in Europe. Towards harmonisation, ed. STORME, Marcel, Antwerp, Maklu, 2003, 187-193.

⁴⁵⁴ ANDERSSON, Torbjörn, *Approximation of Procedural Law in Europe*. = Procedural Laws in Europe. Towards harmonisation, ed. STORME, Marcel, Antwerp, Maklu, 2003, 55- 65.

Az eljárásjogi harmonizáció során nem arra kell törekedni, hogy felleltározzák a hasonló és különböző nemzeti rendelkezéseket. Ezen túllépve egy jobb európai megoldást kell keresnie, annak érdekében, hogy a polgári eljárás jobban betölthesse a funkcióját, legyen gyorsabb, hatékonyabb, olcsóbb. Van két speciális célkitűzés is, a forum shopping megelőzése, és bizonyos Európai Unió anyagi jogi politikák hatékony megvalósítása, mint például a fogyasztóvédelem. Ehhez szükséges megfelelő igazságszolgáltatási erőforrás, mind mennyiségi mind minőségi értelemben. Az uniós jog és a tagállami jogok bonyolult viszonyában az egyik követelmény, hogy a hazai eljárásjogi szabályok nem tehetik az uniós jogon alapuló egyéni jogok érvényesítését lehetetlenné vagy aránytalanul nehézé. Második követelmény, hogy a nemzeti szabályok nem kezelhetik az uniós jogokat kevésbé kedvezően, mint a hasonló jogokat a belső jog szerint (egyenlőség). Ezen követelmények célja, hogy az EK jog hatékonyságának elvét érvényesítse. Vagyis támogassa az egyes uniós jogi aktusok és az általuk keletkezett jogok érvényesülését. A nemzeti eljárásjogi szabályok nem akadályozhatják az uniós jog és az abból származó egyéni jogosultságok hatékony érvényesülését. Továbbá, mivel a követelmények közvetve vagy közvetlenül ellenőrként működnek a hazai eljárásjog felett, ezért értelmezhetők úgy is, mint egy módja az eljárásjogok közelítésének, legalábbis bizonyos értelemben.

Például az Európai Bíróság az Océano ügyben⁴⁵⁵ megállapította, hogy az olyan Általános Szerződési Feltétel, ami csak azon bíróságnak ad joghatóságot, ami az eladó székhelyén van, tisztességtelennek tekintendő. Továbbá, a nemzeti bíróság, amikor egy olyan keresetlevelet kap, melyben a bíróság hatásköre csak egy utalással van meghatározva egy tisztességtelen szerződési feltételre, a bíróságnak meg kell adni a lehetőséget, hogy hivatalból elutasítsa a kérelmet, vagyis a keresetlevelet elutasíthatja idézés kibocsátása nélkül, és anélkül, hogy a leendő alperessel kommunikálna.

Amilyen mértékben az EU jog létrehoz egy mércét széles vagy keskeny mozgástérrel, egy adott nemzeti eljárásjogi intézmény vonatkozásában, legyen az a joghatóság vagy a bizonyítási kötelezettség és teher szabályai meghatározott ügyekben, olyan mértékben jogközelítő hatása is van. Ez a hatás azonban nem követeli meg az adott kérdésnek uniós másodlagos jogforrásban kifejezett szabályozását. Az uniós jog lehet a Szerződés is,

⁴⁵⁵ C-240, 244/98.

aminek közvetlen hatálya igazolja a hazai eljárásjogi rendelkezés fétretételét. Pedig természetesen adott esetben a Szerződés nem a bizonyításra vagy egyébként az eljárásra tartalmazott konkrétan rendelkezést. Ezt állapította meg az Európai Bíróság a San Giorgio esetben.⁴⁵⁶ Az a követelmény, hogy a nemzeti eljárások nem tehetik az uniós jogon alapuló egyéni jogosultságok érvényesítését túlzottan nehézé, egy formulává alakult az Európai Bíróság gyakorlata révén, a Van Schijndel és a Peterbroeck ügyekben.⁴⁵⁷ A Bíróság ítélete szerint: minden esetet, ami felveti a kérdést, hogy egy tagállami eljárásjogi szabály a Közösségi jog alkalmazását lehetetlenné vagy túlzottan nehézé teszi-e, úgy kell vizsgálni, hogy figyelni kell a rendelkezés szerepére az eljárásban, a sajátos jellemzőire, az egészhez való viszonyára, a nemzeti bíróságok előtt. Ezen elemzést követően ahol szükséges, figyelembe kell venni a belső eljárásjogi rendszer olyan alapvető elveit, mint az alperes védekezéshez való joga, a jogbiztonság követelménye, és az eljárás törvényes lefolytatása. Ez a formula egy ad-hoc, eseti megközelítést alkalmaz, ahol minden esetben a bírónak mérlegre kell tennie a nemzeti jogot, annak alapelveit és értékeit, és a Közösségi jogot, annak céljait és értékeit, és egyfajta következtetésre jutnia.⁴⁵⁸ Ezért nem nyújt valódi segítséget a formula a nemzeti bírónak, akinek egy ellentmondást kell feloldania az EU jog és a hazai eljárásjog között egy konkrét esetben.

Az eljárásjog vonatkozásában kezdettől fogva általános volt, hogy a bíróság a saját eljárási szabályait alkalmazta, míg az anyagi jogot a kollíziós szabályok jelölték ki. Azonban az eljárási szabályok kettős természetűek, mivel vannak olyan vonatkozásai – sőt ezek egyre bővülnek – amelyeket a határon átnyúló vagy külföldi elemre tekintettel eltérő módon szabályoznak, mint az egyéb eljárási jogviszonyokat. Így alakult ki az ún. európai uniós polgári eljárásjog szabályrendszere. Azonban akik a több harmonizáció mellett vannak, úgy vélik, hogy nem kellene megkülönböztetni a jogviszonyokat az alapján, hogy van-e külföldi elem bennük, vagy nincs. Egyrészt, mivel ennek megítélése elég nehéz, ugyanis nem egy egzakt és jól körülhatárolható fogalomról van szó. Másrészt, mivel ma az eljárásnak gyakorlatilag nincs olyan részterülete, olyan vonatkozása, amire ne vonatkozna valamilyen

⁴⁵⁶ C-199/82.

⁴⁵⁷ C-430-431/93, 1996.

⁴⁵⁸ ANDERSSON, Torbjörn, *Approximation of Procedural Law in Europe*. = Procedural Laws in Europe. Towards harmonisation, ed. STORME, Marcel, Antwerp, Maklu, 2003., 55- 65.

Unió célkitűzés, és ezáltal az európai elem benne rejlik. Azzal, hogy beemelték az eljárást – habár célzottan csak egyes részterületeit - az uniós politikák közé, a harmonizáció egy követendő út lett, amiről nincs értelme letérni, az egységes igazságszolgáltatási térség ugyanis feltételezi a harmonizált eljárásokat. Azonban semmiképpen nem feltételezi az egységes eljárásjogot!

Minőségi változást jelent azonban, hogy a Lisszaboni Szerződéssel egységes szerkezetbe foglalt Szerződés az Unió általános célkitűzései közé, a 2. cikkbe beemeli a Szabadság, Biztonság és Jogérvényesülés térségének megteremtését. Továbbá megismétlődik a 61. cikkben, a polgári igazságügyi együttműködéssel összefüggésben, és hasonlóan a büntetőügyi együttműködés esetében. Ebből látható, hogy koherenciát próbálnak biztosítani, tervezettségét a jogalap módosítással, és egy tágabb, de önálló EU-politikai terv részeként definiálni a polgári igazságügyi együttműködés területét.

Ha értékelni szeretnénk az eljárásjogi harmonizációt, meg kell határozni a jogterület jellegét és szerepét, és viszonyulását a hagyományos eljárásjogi keretekhez. Ezzel megalapozhatjuk a legitimitását és felvázolhatjuk a várható jövőjét.

Vitathatatlanul kihívást jelent a nemzeti igazságszolgáltatások számára az uniós intézkedések által létrehozott joganyag, ami mai napig nem állt össze egységes rendszerré és a közös uniós politika ezen területe folyamatos fejlődésben van.

Az EOP és az ESC Rendeletek különböznek az eddig meghozott uniós jogszabályoktól. Ezek az elsők, amelyek önálló európai eljárásokat hoznak létre.⁴⁵⁹ Ahhoz képest, hogy hosszú ideig nem volt a tagállamok politikai célja az eljárásjogi harmonizáció, ez egy jelentős lépés.⁴⁶⁰

Az alapja mindkettőnek a Szerződés 65. cikk c) pontja, vagyis olyan intézkedések meghozatala, ami a polgári eljárások megfelelő működése érdekében eltávolítja az akadályokat, ha szükséges, a tagállami eljárási szabályok összeegyeztethetőségének előmozdításával. Az eljárások előremutató módon számos új eljárásjogi fogalmat és megoldást tartalmaznak amelyek még nem minden tagállamban ismertek. Az egyik ilyen

⁴⁵⁹ Lásd: OSZTOVITS András, *Az Európai Unió polgári eljárásjoga fejlődésének irányai*, Európai Jog, 2008/5. szám, 4-8.

⁴⁶⁰ Ahogyan sokáig nem használták fel a Storme-csoport javaslatát, amiket 1993-ban terjesztett a Bizottság elé. STORME, Marcel (ed.), *Rapprochement du Droit Judiciaire de L'Union européenne/Approximation of Judiciary Law in the European Union*,. Martinus Nijhoff Publishers, 1994.

újdonság a formanyomtatványok használata az eljárás megindítására, az alperes védekezésére, és a fizetési meghagyás illetve az ítélet meghozatalára. Mivel az eljárások elsősorban írásbeliek, ezek a formanyomtatványok fontos szerepet játszanak – sőt olykor kizárólagosat – az eljárásban. Egyszerűnek kell lennie a kitöltésnek, hogy azt jogi képviselő nélkül is meg lehessen tenni.

A másik új megoldás az információs technológia kihasználása, mind a formanyomtatványok kitöltésénél és elküldésénél, az EOP esetében a kérelem megvizsgálásánál, valamint a tárgyalások tartása esetén, és a bizonyításfelvételnél. Ideális esetben fizetési meghagyásnál az egész eljárás elektronikus, az ESC esetében pedig támogatja az eljárást, de nem kötelező, mivel a bíróságok nem mindegyike kellőképpen felszerelt, de a gyakorlati és technikai információk megosztását támogatják.

A következő jellegzetesség, hogy mindkét eljárás elsősorban írásbeli. A common law országokban a small claims eljárást éppen az különbözteti meg, hogy főként szóbeli, és a kontinentális országokban is főszabály szerint tárgyalást kell tartani, a közvetlenség elvéből adódóan, továbbá, mert így a jogvita tárgyát pontosítani lehet és az egyezségkötést is meg lehet kísérelni. Azonban határon átnyúló ügyekben nem biztos, hogy ez hatékony, mert a költségeket növeli és az eljárás befejezését késlelteti. Az EJEE 6. cikke követelményei miatt a tárgyalás tartása kérhető, de az Európai Bíróság döntése szerint kivételesen a bíró figyelemmel a pergazdaságosságra és a hatékonyságra, eltekinthet a tárgyalás tartásától, ha megfelelően eldönthető az ügy az iratok, és a felek írásbeli nyilatkozatai alapján.⁴⁶¹

Még egy területen jelentkezik a korlátja a két Rendeletnek: ez pedig hogy a tagállami jogok továbbra is fontos szerepet játszanak, a Rendeletek nem kimerítő jellegű szabályozó eszközök. Az egyik példa a jogorvoslat megengedése, illetve típusa, amiben a tagállamok között nagy különbségek vannak. Ez aláássa a Rendelet egységes alkalmazását és hatékonyságát. A minimumra törekvő szabályozás másik példája az iratok kézbesítése az EOP-ban. Több mint 10 féle kézbesítési módot fogad el. Ez a megközelítés ellentmondásos, hiszen az európai eljárásokat azért hozták létre, hogy a határon átnyúló eljárások problémáit megoldják, és egyenlő esélyeket hozzanak létre, amit a tagállamok magukban nem lennének képesek megvalósítani. Másfelől, ezek a rendeletek olyan sok kérdést a nemzeti

⁴⁶¹ ECHR 12 November 2002, no. 28394/95 (Dory v. Sweden).

jogokra hagynak, hogy megkérdőjeleződik, hogy elég messzire mennek-e hogy valóban garantálják az egyenlő joghoz jutást, és hogy valójában mennyire „európaiak” ezek az eljárások. Persze figyelembe kell venni, hogy ezek az első európai eljárások, és rengeteg kompromisszum árán születtek meg, és sok nehézség merült fel.⁴⁶²

Az intézkedések a közvetlen kapcsolatok csatornáivá a legalsó szintű, általános elsőfokú bíróságokat teszik. A hagyományos diplomáciai utat, a központi hatóságokat és az exequatur eljárást, így az utólagos ellenőrzés lehetőségét megszüntetik, vagy korlátozzák.

Az EOP és az ESC Rendeletekben szintén domináns a decentralizáció és a közvetlen csatornák kiépítése, és egyúttal felruházzák a helyi bíróságokat nemzetközi eljárásjogi feladatokkal a hatályuk alá tartozó ügyekben. Továbbá, a hatékonyság és a költségek alacsonyan tartása érdekében olyan eszközöket alkalmaz, mint a sztenderdizált formanyomtatványok, és sajátos határidők a bíróságok számára és az eljárás egyes szakaszaira, így tényleges hozzáférést biztosítva a feleknek az igazságszolgáltatáshoz.

Különösen hangsúlyos az ESC Rendeletben a bíróságok és a tagállamok kötelezettsége, hogy egymással együttműködjenek és információt adjanak az eljárásokról az Európai Igazságügyi Hálózaton keresztül, így fokozva az átláthatóságot és biztosítva az információkhoz hozzájutást a peres felek számára.

Általános jellemzője az intézkedéseknek, hogy törekednek a hatékony, egyszerű eljárásokra és a jog érvényesíthetőségére a felperes szemszögéből, akár vállalkozásokról akár fogyasztókról van szó.

Végül, a kölcsönös elismerés és a kölcsönös bizalom megerősítése, illetve a minimum sztenderdek megfogalmazása is jellemző vonása az intézkedéseknek. Különösen az EEO Rendelet és az ESC Rendelet vezet be minimum eljárási garanciákat. Ha ezek a garanciák teljesülnek, ez azzal jár, hogy megvalósul az ilyen határozatok kölcsönös elismerése Európán belül, anélkül, hogy bármilyen lehetőség lenne az exequatur vagy más eljárás révén utólagos ellenőrzésre a végrehajtás szerinti tagállamban.

Mind az ESC Rendelet, mind az EOP Rendelet biztosítja, hogy az általuk létrehozott eljárás kiegészítő, alternatív út a kérelmezők számára, akik szabadon választhatnak a hazai

⁴⁶² NYILAS Anna, *A kis értékű követelések egyszerűsített eljárása az európai jogharmonizáció fényében*, = CSÖNDES Mónika, NEMESSÁNYI Zoltán (szerk.), *Merre tart a magyar civilisztikai jogalkotás a XXI. század elején?*, PTE ÁJK, Pécs, 2010., 215-221.

eljárások, illetve más, az uniós jog alapján rendelkezésre álló eljárások között. Az 1896/2006/EK Rendelet ezen felül kiemeli, hogy az eljárás nem helyettesíti és nem harmonizálja a jelenlegi tagállami mechanizmusokat. A döntés, hogy opcionális jelleget adjanak az új eljárásoknak részben az arányossággal magyarázható, így biztosítva, hogy a javaslatok csak a feltétlen szükséges szabályozást tartalmazzák a célok eléréséhez. A Rendelet biztosít egy hatékonysági minimumszintet a nem vitatott követelések érvényesítésére, és lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy továbbra is a hazai rendszert használhassák ahol az rendelkezésre áll, és esetleg jobban működik.

Egy másik lehetőségként, a hitelező választhatja, hogy az európai fizetési meghagyásos Rendelet vagy a kis értékű Rendelet alapján indít eljárást, ha a kereseti követelés nem haladja meg a 2000 €-t. A lehetséges eljárások megtöbbszörözése lehet, hogy előnyösnek tűnik: végül is, ezek mind egyetlen célt szolgálnak, a hitelezői igény gyors kielégítését, aki a legjobb helyzetben lesz annak eldöntéséhez, hogy mi felel meg leginkább az igényeinek. Azonban ez a helyzet összetett lesz, és nagyon bonyolulttá válhat: vajon egy jogosult mindig el tudja dönteni, melyik eljárás lenne számára a legolcsóbb, melyik vezetne leggyorsabban a tartozás behajtásához, vagy a számos megmaradt eljárásjogi különbség fényében és több lehetséges fórum esetében, hol lehetne legjobban használni a speciális európai eljárást? A kérelmező oldaláról a bonyolultsághoz hozzáadódnak a bíróságokat érintő nehézségek, hogy számos olyan jogszabályt kell helyesen alkalmazniuk, amivel alig találkoznak. Ezért egy tanulmány⁴⁶³ arra jutott, hogy világos és jól körülhatárolt eszközökre, eljárásokra van szükség a határon átnyúló ügyekben, és nem előnyös létrehozni több párhuzamos eljárást nemzetközi jellegű jogvitákra, amiket csak ritkán kell alkalmazni. Természetesen jelentős nehézségek vannak még belföldi ügyekben is számos államban, de a nemzetközi dimenzió még nehezebbé teszi a legjobb út kiválasztását, ami ellentétes ezen intézkedések kitűzött céljaival: az eljárások költségeinek csökkentése, az egyszerűsítés, a gyorsítás. Meg kell vizsgálni, hogy határon átnyúló ügyekre kizárólagossá lehet-e tenni a két eljárást. Ugyanis a tagállami eljárásokon kívül ott van még a Brüsszel I., és az EEO Rendelet is, ami már megtöbbszörözi adott esetben a jogosult lehetőségeit, de nem biztos,

⁴⁶³ JLS C4/2005/03. Report on the Application of Regulation Brussels I in the Member States presented by Prof. Dr. Burkhard HESS, Prof. Dr. Thomas PFEIFFER and Prof. Dr. Peter SCHLOSSER (Munich) Final Version September 2007. <http://www.ipr.uni-heidelberg.de/studie2/index.htm> (2009. január 8.)

hogy fel tudja mérni, hogy melyik tagállamban melyik lenne a leggyorsabb vagy legalkalmasabb jogi eszköz számára.

A Lisszaboni Szerződés⁴⁶⁴ új rendelkezését tekintve, szerintem nagyon lényeges, hogy bekerült a „particularly” szó, hiszem ezzel megteremtette annak lehetőségét, hogy eltérjen a belső piac követelményétől. Érthetetlen számomra azonban, hogy miért éppen ettől a követelménytől akarna eltérni, hiszen a másikkal – az ügyek határon átnyúló jellege szerinti megkülönböztetésével - volt a probléma. Másfelől a döntési kompetencia túlzott kitégítésát látom a „különösen” kitételben, hiszen a Közösségi cselekvés mércéje kellene, hogy legyen minden esetben, hogy szükséges legyen az adott intézkedés a belső piac megfelelő működéséhez. Milyen más indokolást tudnak felhozni a tagállami hatáskörbe ilyen mélyen belenyúlásra?

Ezzel az egyik korlátozó feltétel a jogi alapon megváltozik, ez pedig a belső piaci feltétel, korábban „amennyiben (amilyen mértékben) szükséges” (in so far as necessary) most

⁴⁶⁴ Lisszaboni Szerződéssel egységes szerkezetbe foglalt Szerződés:

3. FEJEZET

IGAZSÁGÜGYI EGYÜTTMŰKÖDÉS POLGÁRI ÜGYEKBEN

81. cikk

(az EKSz. korábbi 65. cikke)

(1) Az Unió a határokon átnyúló vonatkozású polgári ügyek tekintetében igazságügyi együttműködést alakít ki, amely a bírósági és bíróságon kívüli határozatok kölcsönös elismerésének elvén alapul. Ennek az együttműködésnek a keretében olyan intézkedések is elfogadhatók, amelyek célja a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek közelítése.

(2) Az (1) bekezdésben foglaltak céljából az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében intézkedéseket állapít meg – különösen, ha ez a belső piac megfelelő működéséhez szükséges –, biztosítandó a következőket:

- a) a bírósági és bíróságon kívüli ügyekben hozott határozatok tagállamok közötti kölcsönös elismerése és azok végrehajtása,
- b) a bírósági és bíróságon kívüli iratok határokon túlra történő kézbesítése,
- c) a tagállamokban alkalmazandó kollíziós, illetve joghatóságra vonatkozó szabályok összeegyeztethetősége,
- d) együttműködés a bizonyításfelvétel terén,
- e) az igazságszolgáltatáshoz való tényleges hozzáférés,
- f) a polgári eljárások zökkenőmentes lefolytatását gátló akadályok megszüntetése, szükség esetén a tagállamokban alkalmazandó polgári eljárásjogi szabályok összeegyeztethetőségének előmozdításával,
- g) alternatív módszerek kidolgozása a jogviták rendezésére,
- h) a bírák, ügyészek és az igazságszolgáltatási alkalmazottak képzésének támogatása.

V. CÍM, A SZABADSÁGON, A BIZTONSÁGON ÉS A JOG ÉRVÉNYESÜLÉSÉN ALAPULÓ TÉRSÉG

1. FEJEZET, ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

67. cikk

(az EKSz. korábbi 61. cikke és az EUSz. korábbi 29. cikke)

(1) Az Unió egy, a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térséget alkot, amelyben tiszteletben tartják az alapvető jogokat és a tagállamok eltérő jogrendszereit és jogi hagyományait.

(4) Az Unió – különösen a polgári ügyekben hozott bírósági és bíróságon kívüli határozatok kölcsönös elismerésének elvével – megkönnyíti az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést.

„különösen ha szükséges” (particularly when necessary). Ezzel tulajdonképpen ez a feltétel megszűnik valódi feltétel lenni, és a továbbiakban egyszerűen értelmezhető kizárólag az Unió jogalkotás egy lehetséges – kiemelt – esetének.⁴⁶⁵

Természetesen a tagállamok részéről a Bizottság széles értelmezése elutasítást váltott ki, ezért a Tanács és a Parlament az európai fizetési meghagyásos eljárásról és az európai kis értékű követelések eljárásáról szóló Rendelet alkalmazását a határon átnyúló ügyekre javasolta. A Rendelet tehát tartalmazza a saját értelmezésében, hogy mit tekint határon átnyúló ügynek. A Bizottság azonban aggódott, hogy az ilyen ismételt fogalmak a határon átnyúló ügyre vonatkozóan esetleg úgy lesznek értelmezve, hogy a 65. cikkben foglalt kötelezettséget értelmezik, ezért tett egy nyilatkozatot, amiben hangsúlyozta, hogy a fogalom csupán egy a több lehetőség között a Rendelet hatályának korlátozására a 65. cikk értelmében, és hogy nem szükségszerű korlátozni a Rendelet hatályát a határon átnyúló jelleg általános fogalmára utalással, a nemzetközi magánjoghoz kapcsolódó szabályozó eszközökben.⁴⁶⁶ A Rendelet jogalkotási előzményeit és a Bizottság motivációját tekintve, egy ilyen nyilatkozat nem meglepő. Egy egységes fogalom beillesztése a rendeletek területi hatályára nézve csak pozitívumként értékelhető, mint egy mód a jogbiztonság fontos követelményének elősegítésére. Kizár ugyanis minden kétséget az Unió hatáskörét illetően, és ugyanakkor megkönnyíti a gyakorlati alkalmazását a rendeleteknek.

A Lisszaboni Szerződéssel kiegészített új 65. cikk tekintetében megállapíthatjuk, hogy az Unió kompetencia bővítése történt meg. A 2. bekezdés e) pont, az igazságszolgáltatáshoz való tényleges hozzáférés hozzáadása egy sor másik cselekvési területhez, ami konkrét és gyakorlatias jellegű - az f) pontot kivéve, ami nem konkrét, és már így is lehetőséget ad új szabályozási területekre terjeszkedni - ez az e) pont is hasonló hatással lehet az Unió jogalkotására.⁴⁶⁷

Vannak azonban az új uniós politikának olyan jellemzői is, melyek legalábbis kétségeket ébresztenek, megkérdőjelezve a politika jövőbeli sikerességét, és kritikus hangoknak adnak alapot. Az egyik ilyen jellemző, ami a korai intézkedéseknél már problémát okozott, a

⁴⁶⁵ STORSKRUBB, Eva, *Civil Procedure and EU Law. A Policy Area Uncovered*, Oxford University Press, 2008, 45.

⁴⁶⁶ COM (2006)347 final

⁴⁶⁷ lásd pl. van der GRINTEN, P., *Challenges for the Creation of a European Law of Civil Procedure*, *Civil Justice Review*, 2007, no. 3., 65-70.

tagállamok közötti diverzitás, vagy fragmentáltság. Az eltérő mértékű bírósági erőforrások, és lehetőségek a határon átnyúló ügyek eltérő kezeléséhez vezetnek a gyakorlatban, hiába az egyenlő elbánás célkitűzése. A kézbesítési rendelet értékeléséből kitűnt, hogy nincs biztosíték a gyorsaságra és hatékonyságra, hiába szab a Rendelet különféle határidőket.

Másik problematikus jellemző, hogy a Rendeletek sokszor utalnak a nemzeti szabályokra és eljárásokra, illetve ezek kölcsönös elfogadására. Az eltérő tagállami gyakorlatok kölcsönös elfogadása, például a kézbesítés módjai, vagy a bizonyítási eszközök esetében, lehet, hogy nagyon hasznos egy konkrét esetben, de a végeredményt tekintve soha nem fog koherens rendszert eredményezni, ehelyett valódi sokfélesége jön létre a jogintézményeknek, eljárásoknak. Ennek pedig egyenes következménye a diszkrimináció az igazságszolgáltatási rendszerek között. A sokféleség egyben azt is jelenti, hogy az intézkedések egy rendkívül komplex szabályozást és joganyagot teremtettek, és ez nem szolgálja a jogbiztonságot a jogalanyok számára, valamint távolról sem hozza létre a kívánt Európai Jogi Térséget.⁴⁶⁸

Ami a jogrendszerek közeledésének kilátásait illeti, egy mérsékeltébb nézőpontot vallok, én inkább az önkéntes és gyakorlatban megvalósuló közeledés vizsgálatát tartanám fontosnak, és ha ezt feltárjuk, utána kodifikálni is lehetne. Amit itt az uniós és a tagállami jogalkotó tehet, hogy olyan környezetet teremtsen az európai jogi térségben, ami egy szabad, nem túlszabályozott, a spontán fejlődést és együttműködést támogató légkör. Tudom, hogy talán a gazdasági folyamatok miatt most nem alkalmas az időpont egy ilyen felfogás vállalásához, mert egyesek szerint éppen az állami beavatkozás és szigorú szabályozás az, ami szükséges a gazdaság problémáinak megoldásához. Éppen ezért gondolom azt is, hogy most nem az eljárásjogi harmonizáció folytatása a legelőbbre való feladat az uniós intézmények számára, hanem a saját alkotmányos és értékviszályukból adódó súlyos problémák megoldása.

A jogharmonizációs célú uniós jogalkotás során mindig felvetődik a kérdés, hogy a Bizottság által javasolt megoldásoknak a tagállamok jogrendszerei legkisebb közös többszörösét kell-e képviselniük, ami problémás lehet, ha túl szűk a közös mező, vagy

⁴⁶⁸ Gondoljunk például arra, ha tanúként ki lehet hallgatni valakit elvileg mind a 27 különböző tagállami jog szerint, nehezen lehet megállapítani, hogy vajon meg fogja-e illetni a vallomástétel alóli mentesség, vagy nem.

inkább az egyik tagállam joga által nyújtott legjobb megoldást helyes-e választani, ami pedig sértő lehet más tagállamok számára. Vagy esetleg, egy olyan megoldással is lehet-e próbálkozni, amelyet egyetlen tagállam jogrendszere sem tartalmaz, ami rendkívül ritka. Zweigert és Kötz kidolgoztak egy kritériumrendszert az egységesítő megoldások kiválasztására: „az érintett jogrendszerekből az egységesített szabályba mindenkor az azonos kerül átvételre, a nemzeti síkon különböző megoldások pedig azáltal lesznek egyenlősítve, hogy a legjobb változatot kell felvenni az egységesített jogszabályba, vagy pedig a jogösszehasonlítás során nyert olyan új szabályt, amely jobb és gyakorlatilag megfelelőbb, mint az összes meglévő megoldások.”⁴⁶⁹ Tehát bizonyos mértékig a „jobb jog” kialakításának eszménye is jelen van az EK jogharmonizációs munkájában.⁴⁷⁰

A polgári eljárásjog terén eddig hozott intézkedések természetét három típusba lehet sorolni:

1. Eszközök amelyek keretet adnak az igazságügyi együttműködésnek, az információáramlás elősegítése és erősítése a tagállami bíróságok és hatóságok között, anélkül hogy valójában eljárásjogi szabályok keletkeznének. Nem a tagállami eljárásjogok harmonizálása itt a cél, hanem a megfelelő tagállami bíróságok és hatóságok közötti kapcsolatok megszervezése. A '68-as Brüsszeli Egyezmény a joghatóságról és a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról polgári és kereskedelmi ügyekben nem alapult semmiféle azt megelőző anyagi jogi egységesítésen. A Brüsszel rendszer korlátai abból fakadtak, hogy nem tartalmaz semmilyen valódi közelítést vagy harmonizálást az eljárásjognak.

2. Ugyancsak tanúi lehetünk egy európai polgári eljárásjogi szabály-összesség keletkezésének, a külföldi elemmel rendelkező jogvitákban, mint a külföldi kézbesítés, bizonyítékok megszerzése más államban. Ez a jogszabálytömeg a későbbiekben a belföldi eljárásokra is alkalmazható lehet, a külföldi elem meglétére tekintet nélkül.

3. Végül az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatán keresztül, a tisztességes eljárás elve alapján elérhetővé vált egy olyan eljárásjogi rendszer ami azonos valamennyi tagállamban. Ez a közös európai eljárásjogi szabályrendszer a Charta alapjogaira épülve,

⁴⁶⁹ ZWEIGERT, K., KÖTZ, H., *Einführung in die Rechtsvergleichung. I. Grundlagen*. Tübingen, 1984., 26., ZWEIGERT, Konrad, KÖTZ, Hein, *An Introduction to Comparative Law*, Oxford University Press, 1998., 34.

⁴⁷⁰ KECSKÉS László, *EU-jog és jogharmonizáció*, Bővített, harmadik kiadás. HVG Orac, Budapest, 2009., 448.

garantálja a bíróság előtti hatékony jogvédelmet, és megismétli az EJEE 6. cikkének garanciáit. Ez uniós alapú eljárási jogosultságot keletkeztet, ami három garanciát foglal magában: a fórumhoz való hozzáférés, az eljárási garanciák (ésszerű idő, fair eljárás, független és pártatlan eljárás, pártatlan bíró), és garancia a végrehajtásra.⁴⁷¹ A 6. cikk és az EJEB esetjoga egy közös követelmény-szintet jelent, ami alkalmas a kölcsönös bizalom alátámasztására.

Az intenzív jogalkotási periódus után most a negatív és a pozitív harmonizáció között félúton jár az igazságügyi együttműködés polgári ügyekben, tehát már van számos területet lefedő Rendelet és egyéb jogforrás egymás mellett, ám amennyiben túl akar lépni a legitimációs deficiten, a következő feladat a jogterület konszolidációja. Néhány szerző szkeptikus az EEO, az EOP és az ESC Rendeletek által megteremtett minimum követelményekkel kapcsolatban. További kérdéseket vet fel ezeknek a beépítése a tagállami jogrendekbe. A közrendi klauzula eltörlése központi feladat volt a jogterületen. Egyesek úgy vélik, csak az egész harmonizációs folyamat végén kellett volna eltörölni, mivel a hatékonyság megteremtése helyett éppen azt okozza, hogy a felek elveszítik a bizalmukat a bíróságok iránt.⁴⁷²

Látható, hogy valójában a polgári igazságügyi együttműködés egy pozitív politikát jelent, a tartózkodó magatartást előíró rendelkezés ellenére (a tagállami szabályok nem akadályozhatják a személyeket jogaik érvényesítésében). Ez ugyanis a tagállami polgári eljárásjogi szabályok harmonizálását takarja. Vannak példák ilyen esetre, hogy rendeletek szabályoztak egyes területeket, részenként, míg végül a Bizottság hozott egy horizontális harmonizációs programot, ami először elfogadhatatlanul radikálisnak tűnik, mint például a Közös Referenciaszabályok a szerződési jogban, ami az alapját jelenti egy EU szerződési jogi kódexnek. A Bizottság törekvése, hogy megkísérelje harmonizálni a nemzeti szabályozásokat a polgári eljárásjogban. Jelenleg a Bizottság a kölcsönös elismerés elvének továbbfejlesztését tartja az uniós célkitűzések sarokkövének, de a bizottság tervei között szerepel a tagállami igazságszolgáltatási rendszerek hatékonysági vizsgálata.

⁴⁷¹ STORME, Marcel, *A Single Civil Procedure for Europe: A Cathedral Builders' Dream*, *Ritsumeikan Law Review*, No. 22, 2005., 87-100.

⁴⁷² STADLER, A., *From the Brussels Convention to the Regulation 44/2001: Cornerstones of a European Civil Procedure*, *Common Market Law Review*, 2005., 1637-1661.

A peres felek olyan jogi eszközökkel érvényesíthetik az uniós jogalkotásból eredő jogaikat a hazai bíróságok előtt, amelyek a nemzeti jog más területein nem állnak rendelkezésre, amelyeket nem fed le az uniós jogalkotás. Ez egyenlőtlen helyzet, ezért a nemzeti jogalkotók és jogalkalmazók arra kényszerülnek, hogy kiterjesszék a védelmet, hogy ugyanolyan védelem illesse meg a peres feleket, ha az ügy tisztán belső jogi rendelkezésekkel kapcsolatos. Ezen szabályok akár ésszerűen igazolhatóak, mivel a peres fél külföldi tartózkodási helye megnehezíti és megdrágítja az eljárást, és végül az ítélet végrehajtását is. Ám más hátrányok is érték a felet, a joghatóság nem egyértelmű kapcsolódása miatt. A peres eljárási rendszerek töredezettségével visszaélhetnek a rosszhiszemű felek. A vagyont átvihetik másik joghatóság alá, hogy ellehetetlenüljön a végrehajtás. A joghatósággal kapcsolatos választás a perstratégia része, célja a legjobbat kihozni a felperesnek. Például, egy ügyben egy angol bíróhoz fordultak kanadai társaságok, ideiglenes zárolási intézkedést kérve adósuk vagyona, aki német állampolgár, de francia lakóhelye van. A lényege az ilyen eljárásoknak, hogy a felperes ki akarja használni a jogi rendszerek közötti különbségeket. Megkeresik a legalkalmasabb eljárási szabályt, vagy a legjobb anyagi jogi szabályt, vagy a leginkább megfelelő bírót, aki bizonyos érdekekre kulturálisan érzékenyebb, vagy csak perelhúzó manővert alkalmaznak, hogy az eljárás megakadon, meghiúsuljon, vagy a kérelmezőt meggyengítsék.⁴⁷³

Két megoldás kínálkozik: az egyik széttagoltan maradni, mindenki a saját rendszerében, és várni a másik tagállamban meghozott ítélet elismerésének stádiumáig, és akkor tiltakozni, adott esetben, az elismerés megtagadásával. Ez azzal a hátránnyal jár, hogy a jogot hagyja önszabályozóan működni, így eszközzé válik a legerősebbek vagy a legravaszabbak kezében, és az ítéletek összeütközését eredményezheti. A második lehetőség, meghiúsítani a perstratégiákat, a játéktér határainak megállapításával, és megbízni a bírót, hogy őrizze ezen határok megtartását. Ez nyitottságot feltételez a külföldi igazságszolgáltatási rendszerek felé, a bírók közötti együttműködést.⁴⁷⁴

A vertikális, azaz tárgyról tárgyra történő harmonizációnak vannak előnyei. Ezen intézkedések mindegyike csak a konkrét célra irányul, ami pontos és jól behatárolt, az arra

⁴⁷³ MOREIRA, J. C. B., *Harmonization or Globalization of Civil Procedure*, = STORME, M., HESS, B., *Discretionary power of the judge : limits and control*, Kluwer, 2003., 605-608.

⁴⁷⁴ NIBOYET, Marie-Laure, *La globalisation du proces civil international dans l'espace judiciaire européen et mondial*, *Journal du droit international*, 2006. vol. 133, 937-954.

vonatkozó akadályok eltörlése mindig precíz, pontos és körülhatárolt módon valósul meg. Ám ez nem változtat a tényen, hogy egy korlátozott és töredékes szabályozáshoz vezet. Következésképpen, még ha van is fejlődés, sokan úgy vélik, hogy az igazságügyi együttműködés nem koherens, nem áll össze egységbe.⁴⁷⁵ Az egymás után hozott intézkedések nem egy egységes szabályozási koncepció alapján készülnek, az eredmények az állampolgárok által ráadásul nehezen észrevehetőek. Az elsődleges, alapvető célkitűzés, azaz „a természetes és jogi személyek számára lehetővé tenni, hogy ugyanolyan könnyen forduljanak a bíróságokhoz és hatóságokhoz a tagállamokban, mint saját tagállamukban, a tagállamok igazságszolgáltatási rendszereinek komplexitása ne akadályozza jogaik gyakorlását”, valójában elsikkadt.⁴⁷⁶

Az EOP és az ESC eljárás létrehozásával az Európai Unió megkezdte az egységes európai polgári peres eljárás megteremtését. Az idő majd megmutatja, hogy az eljárásjogba belenyúló szabályozás sikeres volt-e gyakorlati, jogi és gazdasági oldalról.

3. A kis értékű követelések európai eljárása

Az Európai Parlament és a Tanács 861/2007/EK rendelete a kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről 2007. július 11-én született meg.⁴⁷⁷ A Bizottság az EK Szerződés 61.(c) és 65. cikkére alapozta a rendelet megalkotását. Az európai eljárás célja egyfelől az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése, továbbá az, hogy a határokon átnyúló ügyekben egyszerűsítse és gyorsítsa a kis perértékű jogvitákat, és csökkentse azok költségeit azáltal, hogy a tagállamok jogrendje szerint továbbra is fennálló lehetőségeken túl egy fakultatív eszközt biztosít a felek számára. A rendelettel egyszerűbbé válik egy másik tagállamban hozott ítélet elismerése és végrehajtása, mivel az elismeréshez és a végrehajtáshoz szükséges közbenső intézkedéseket eltörli.

⁴⁷⁵ KRAMER, Xandra E. , *Harmonisation of Provisional and Protective Measures in Europe*. = Procedural Laws in Europe. Towards Harmonisation, ed. M. STORME, Antwerp, Maklu, 2003., 305-323.

⁴⁷⁶ Van den BOSSCHE, A-M., *L'espace européen de justice et le rapprochement du droit judiciaire*, = Droit processuel et judiciaire européen, szerk.: G. de LEVAL, M. STORME, 2003., 1-23.

⁴⁷⁷ L 199, 31/07/2007, 0001 – 0022 o. Volume 50, 31 July 2007.; KRAMER, Xandra , *The European Small Claims Procedure: Striking the Balance between Simplicity and Fairness in European Litigation*, Zeitschrift für Europäisches Recht (ZEuP) 2008, 355.; CORTÉS, Pablo, *Does the Proposed European Procedure Enhance the Resolution of Small Claims?*, Civil Justice Quarterly, Vol. 27., No. 1., 2008, 83-97.

A Bizottság a rendelet megalkotásakor az alábbi elveket tartotta szem előtt:

- az eljárás a lehető legegyszerűbb legyen, ezért formanyomtatványok használatán alapul,
- rövid határidők előírása, az eljárás gyorsasága érdekében,
- főszabály szerint írásbeli eljárás, tárgyalás tartása nélkül, ugyanakkor megfelelő garanciák a kontradiktórius eljárás és a bizonyítékok előterjesztése vonatkozásában,
- biztosítani az ítélet végrehajtását és elismerését minden tagállamban, végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás nélkül, és az elismerés megtámadásának kizárásával,
- a jogi képviselőt nem kötelező az eljárásban.

A kis értékű követelés meghatározásakor mennyiségi értékhatárt állapítottak meg, a Zöld Könyvben megfogalmazott kérdésekre kapott válaszok fényében ugyanis ez látszott megfelelőnek.⁴⁷⁸ A rendelet azon polgári és kereskedelmi ügyekben alkalmazható, melyekben a pénzbeli vagy nem pénzbeli követelés kamatok és költségek nélkül számított összértéke az eljárás megindításakor nem haladja meg a 2000 eurót. A kis értékű követelés európai fogalma, amelyet az egyeztetések során határoztak meg, teljesen különbözik a tagállami jogok létező definícióitól, azoktól teljesen független.

A Bizottság előzetes becslése szerint évente 5 millió ügy fog a Rendelet hatálya alá tartozni, hét millió állampolgárt fog érinteni, és 8 billió eurós értéket (a követelés értéke plusz az eljárási költség) így a várt előnyöknek valóban érdemi hatása lehet.⁴⁷⁹

Azonban az egyszerűsített eljárás fokozza az első fokon eljáró helyi bíróságokra nehezedő nyomást mind személyzet mind erőforrások tekintetében, mivel a Rendelet célja szerint ezek a bíróságok járnának el főszabály szerint. Ezért ez a Rendelet jelentősen befolyásolja a bírósági szervezetet illetve szervezeti problémákat vethet fel a nemzeti bírósági szervezetekben. Hasonlóan, az EOP Rendelet is szerkezeti változtatásokat kíván meg a helyi bíróságok rendszerén belül, erőforrásigénye miatt.⁴⁸⁰ Ez azzal a negatív hatással járhat, hogy ha máshonnan vonják el az erőforrást, az igazságszolgáltatáson belül, azokban az ügycsoportokban kevesebb marad, és ezért tovább kell várni a tárgyalás kitűzésére, illetve az egész eljárás hosszabb ideig tart, ha esetleg abban az eljárásban nincs konkrét határidő szabva a bíróság cselekményeire, és a per menetére vonatkozóan. Magyarországon

⁴⁷⁸ lásd IX. Táblázat

⁴⁷⁹ SEC (2005)351, p. 12-17.

⁴⁸⁰ STORSKRUBB, Eva, *Civil Procedure and EU Law. A Policy Area Uncovered.*, Oxford University Press, 2008, 231.

az alábbi bíróságok rendelkeznek hatáskörrel és illetékességgel a kis értékű követelések európai eljárásában ítélethozatalra:

a) a „helyi bíróságok”,

b) a „megyei bíróságok”, Budapesten a „Fővárosi Bíróság”, az alábbi perek esetében:

- szerzői és szomszédos jogi, valamint iparjogvédelmi perek,
- nemzetközi áru fuvarozási vagy szállítmányozási szerződéssel kapcsolatos perek,
- értékpapírból származó jogviszonnyal kapcsolatos perek,
- tisztességtelen szerződési feltételek érvénytelenségére hivatkozva pénzkövetelés iránt indított perek.

A rendelettervezetet a Bizottság 2005 márciusában alkotta meg.⁴⁸¹ Ezután az egyeztetések következtek, mely során a Parlament és a Gazdasági és Szociális Bizottság is üdvözölte a kezdeményezést. Ez utóbbi véleményező testület 2006 februárjában készítette el a véleményét a javaslatról.⁴⁸²

A rendelet beilleszthető az áruk, a szolgáltatások és a tőke szabad mozgását biztosító intézkedések közé, ami még mindig az Unió fő célkitűzésének számít. Az eljárás célja, hogy biztosítsa a felek egyenlő jogát a tisztességes, gyors és eredményes és egyformán hozzáférhető vitarendezési eljáráshoz valamennyi tagállamban. A rendelet szerint az eljárás szabadon választható, a tagállami jogok változatlanul hagyása mellett. A Bizottság javaslatában úgy fogalmazott, hogy az eljárást lehetővé kell tenni egyetlen tagállamra kiterjedő ügyekre is, annak érdekében, hogy ne torzuljon a verseny a különböző tagállamokban tevékenykedő gazdasági szereplők között.⁴⁸³

A Parlament álláspontja - ellentétben a Bizottságéval - az volt, hogy nem kell lehetővé tenni az eljárást az egyetlen tagállamra kiterjedő ügyek esetén. Mindazonáltal, a Gazdasági és Szociális Bizottság úgy foglalt állást, hogy az eljárás redukálása a több tagállamra

⁴⁸¹ COM(2005)87 végleges, Javaslat az Európai Parlament és a Tanács Rendelete kis értékű követelések esetén alkalmazható európai eljárás bevezetéséről.

⁴⁸² INT/266 Opinion of the European Economic and Social Committee on the Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a European Small Claims Procedure, COM(2005)87 final-2005/0020(COD).

⁴⁸³ lásd bővebben: NYILAS Anna, *A polgári eljárások egyszerűsítése az Európai Unióban, különös tekintettel a kis pertárgyértékű ügyek szabályozására*, Debreceni Jogi Műhely, 3/ 2., 2006., http://www.law.klte.hu/jogimuhely/02_hun_index.htm (2010. november 10.)

kiterjedő jogvitákra annyira leszűkítené az alkalmazási körét, és a jelentőségét az eljárásnak, hogy már kétségesse tenné a megalkotás szükségességét. A Bizottság által készített hatástanulmány⁴⁸⁴ szerint a tisztán több tagállamra kiterjedő jogviták száma a közeljövőben is relatíve alacsony szinten marad, és nem is várható ennek később sem ugrásszerű növekedése.

Az uniós jogalkotó mégis úgy döntött, hogy nem terjeszti ki a rendelet hatályát a tagállamon belüli jogvitákra. A kis értékű követelések európai eljárása csak határon átnyúló ügyekben alkalmazandó. A rendelet szerint egy ügy határon átnyúlónak minősül, ha legalább az egyik fél az eljáró bíróság székhelye szerinti tagállamtól eltérő tagállamban rendelkezik állandó lakóhellyel vagy szokásos tartózkodási hellyel.

Az EOP rendelet kapcsolatba hozható a jelen rendelettel, mivel a tárgya ugyanazon igény kétféle megközelítésben, vagyis az igazságszolgáltatás meghatározott területén egyszerűbb és hatékonyabb polgári eljárásjogi lehetőségek megteremtése. Míg a fizetési meghagyásos eljárás célja végrehajtási jogcímet adni a nem vitatott követelésekre ésszerű időn belül, a kis perértékű ügyek eljárása olyan ügyekben alkalmazható, ahol az ellenfél vitatja a követelést. Azért tekinthető nagy lépésnek ez a két rendelet a bírósági eljárásokra vonatkozó jogegységesítés folyamatában - ami a 44/2001 EK rendelettel vette kezdetét - mert az első olyan jogszabályok a polgári igazságügyi együttműködés területén, amelyek közvetlenül érintik a szűk értelemben vett tagállami eljárási szabályokat, elsőként alkotnak olyan közös eljárási szabályokat, amelyek képesek végrehajtható határozatot eredményezni valamennyi jogvitában, akár a belföldiben is. Több szerző úgy véli, ez a két eljárás egy új korszakot nyit az európai polgári eljárásjogban.⁴⁸⁵ Az eddigi intézkedések a határokon átnyúló jogviták esetén a joghoz való hozzáférést biztosították, általában azzal, hogy meghatározták a joghatósággal rendelkező bíróságot és előírták a határozatok kölcsönös elismerését, míg ez valódi harmonizáció lenne a nemzeti polgári eljárási szabályok terén a hazai és külföldi felek érdekében. Azonban mivel egyelőre nem alkalmazhatóak a belföldi jogvitákban, az áttörésre még várunk kell.

⁴⁸⁴ SEC(2005)351 Commission Staff Working Document, Annex to the Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a European Small Claims Procedure, Extended Impact Assessment.

⁴⁸⁵ Pl. STORME, Marcel, *A Single Civil Procedure for Europe: A Cathedral Builders' Dream*, *Ritsumeikan Law Review*, No. 22, 2005., 87-100.

Az eljárást írásban kell lefolytatni, kivéve, ha a bíróság szükségesnek tartja a szóbeli meghallgatást. A Parlamenti bizottság módosítása szerint a felek egyikének vagy a felek közös kérelmére az eljárást szóban kell lefolytatni, kivéve, ha a bíróság ezt nem tartja szükségesnek. Az elutasítást meg kell indokolni. A módosítás szerint a bíróság elutasíthatja a kérelmet, ha úgy ítéli meg, hogy az eset körülményeit figyelembe véve a tisztességes eljárás a szóbeli meghallgatás nélkül is nyilvánvalóan biztosítható. Az írásbeli eljárás alól tehát engedni kell kivételeket, a tisztességes eljárás biztosítása érdekében. Ezt az érvelést elfogadta a Bizottság, és a rendelet szerint tárgyalásra kerül sor, ha a bíróság szükségesnek tartja, vagy a felek egyike kérelmezi. A bíróság az erre vonatkozó kérelmet elutasíthatja, ha úgy ítéli meg, hogy tekintettel a körülményekre az ügy tisztességes elbírálásához nyilvánvalóan nincs szükség tárgyalásra. Az elutasítást írásban meg kell indokolni, ellene külön fellebbezésnek nincs helye.

Az eljárás egyszerűségét és gyorsaságát szolgálja, hogy az egész eljárás formanyomtatványok használatán alapul. Az eljárás írásbeli főszabály szerint, a bizonyításfelvétel legegyszerűbb módját kell választania a bíróságoknak. A jogi képviselő nem kötelező. A felek számára, ahol ez lehetséges, segítséget kell nyújtani, így a formanyomtatvány kitöltésével kapcsolatban, illetve tájékoztatni a feleket a bíróság által előírt határidők be nem tartása esetére előirányzott jogkövetkezményekről, valamint eljárási kérdésekben is. A feleket nem lehet kötelezni hogy jogi értékelést tartalmazzon a kérelmük, ami azt jelenti, hogy csak tényállításokat kell tartalmaznia. A kézbesítés postai úton, átvételi elismervénnyel történik, ha ez nem lehetséges, az EEO Rendelet minimumszabályait kell alkalmazni a kézbesítésre vonatkozóan (13. cikk (1) bek.).

Az eljárás megindítása

Az eredeti tervezet szerint az eljárás megindításakor a felperesnek ki kell töltenie egy keresetlevél-formanyomtatványt, és azt be kell nyújtania az illetékes bírósághoz. A módosítás kiemeli, hogy a formanyomtatvány annak a bíróságnak a nyelvén töltendő ki, amelyhez a keresetet benyújtják. A formanyomtatványt elérhetővé teszik az Interneten, az Európai Unió valamennyi hivatalos nyelvén. Azon bíróságokon is elérhető lesz a formanyomtatvány, amelyek előtt ilyen eljárást lehet indítani. Magyarországon a kereset –

a postai út mellett – kitöltve személyesen is benyújtható, illetve szóban is előadható a bíróságnál.

A többnyelvű formanyomtatványok a határokon átnyúló ügyekben jelentősen hozzájárulhatnak az eljárás megkönnyítéséhez és gyorsításához, a fordításokkal járó költségek, valamint az idővesztés kora korlátozódhat.

A keresetlevél-formanyomtatvány tartalmazza a követelést alátámasztó bizonyítékok leírását. Fontos, hogy csak a feltétlenül szükséges információkat kérhetik a féltől, hogy ügyvédi közreműködés nélkül is képes legyen bárki kitölteni. Így jogszabályi hivatkozást és jogi értékelést nem kell tartalmaznia. Az ügyvédi képviselőt ugyanis nem kötelező, és ennek gyakorlati érvényesülését több rendelkezés segíti. A bíróság szükség esetén eljárásjogi kérdésekben „kioktatja” a feleket (a tervezet úgy fogalmaz, hogy támogatja a feleket) és a tényállás megállapításához ténybeli információt kérhet tőlük.⁴⁸⁶

A bíróság a keresetlevelet azonnal nyilvántartásba veszi. A bíróság a keresetlevél nyilvántartásba vételétől számított 14 napon belül kézbesíti azt az alperesnek. Amennyiben a bíróság úgy találja, hogy a felperes által szolgáltatott információk nem megfelelőek, illetve nem elég világosak, vagy a keresetlevél hiányos, a bíróság lehetőséget ad - a módosítás szerint kötelezően – a felperesnek, amennyiben a követelés nem nyilvánvalóan megalapozatlan, a keresetlevél kiegészítésére, kiigazítására, vagy további információk vagy dokumentumok benyújtására. A módosítás szerint erre harminc napos határidő van, a tervezetben ez még nem szerepelt. Ha a követelés nyilvánvalóan megalapozatlan, vagy a felperes elmulasztja a határidőt a kiegészítésre, a bíróság a keresetet elutasítja.

Az alperes válasza

Az alperes az átvételt követő egy hónapon belül a formanyomtatvány II. részének kitöltésével és a bírósághoz történő eljuttatásával vagy bármilyen más, megfelelő módon válaszolhat.⁴⁸⁷ Az alperes válaszána a bírósághoz beérkezését követően 14 napon belül a bíróság a válasz másolatát megküldi a felperesnek. Ha az alperes a válaszában viszontkeresettel él, a felperest erről a bíróság tájékoztatja. A tervezetben még az szerepelt,

⁴⁸⁶ SEC(2005)352 Commission Staff Working Document, Annex to the Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a European Small Claims Procedure, Comments on the Specific Articles of the Proposal.

⁴⁸⁷ 861/2007/EK Rendelet 5. cikk

hogy ha az ellenkövetelés értéke meghaladja a rendeletben megállapított értékhatárt, a bíróság csak akkor veszi figyelembe, ha ugyanabból a jogviszonyból származik, mint az eredeti követelés, és alkalmas arra, hogy ebben az eljárásban bírálják el. A bíróságnak bizonyos mérlegelési joga lett volna, és lehetősége olyan ellenkövetelést elbírálni, amely meghaladja az értékhatárt, ennek feltétele a jogi kapcsolat megléte a követelés és az ellenkövetelés között. A Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye szerint, amennyiben egy ellenkérelmet elfogadnak, akkor se haladhatná meg annak értéke az eljárásban alkalmazott értékhatárt. A Rendelet végül úgy szabályozza a kérdést, hogy amennyiben a viszontkereset meghaladja a rendeletben foglalt összeghatárt, a keresetet és a viszontkeresetet nem a kis értékű követelések európai eljárása keretében kell elbírálni, hanem azon tagállam eljárási jogának megfelelően, amelyben az eljárást lefolytatják.

Határidők

Amennyiben a bíróság határidőt tűz ki, a felet fel kell hívni a határidő elmulasztásából eredő jogkövetkezményekre. Ez az eljárási garanciák érvényesülését biztosító rendelkezés. A bíróság a tervezet szerint a határidőket meghosszabbíthatja, amennyiben ez rendkívüli körülményekre tekintettel szükséges a felek hatékony védekezésének biztosításához. A GSZB szerint a bíróságnak nem lehet a határidőket végtelenül meghosszabbítani. Ehelyett a rendeletben korlátot kell meghatározni, amelyen belül meghosszabbíthatja, de csak egyetlen alkalommal, akkor is egy meghatározott idővel. Az a rendelkezés is tarthatatlan a GSZB szerint, hogy amennyiben a bíróság rendkívüli körülmények miatt nem tudja betartani a határidőket, haladéktalanul megteszi a szükséges intézkedéseket az eljárás rendes menete veszélyeztetésének elkerülése érdekében. Ez a szakasz kellőképpen homályos ahhoz, hogy kudarcba fulladjon az eljárás, mivel nincsen lehetőség a bírósággal szemben a határidők megtartásának kikényszerítésére.⁴⁸⁸ A rendelet előírja azonban, hogy a bíróságnak azokban az esetekben is a lehető leggyorsabban kell eljárnia, amikor a rendelet nem ír elő határidőt egy meghatározott eljárási szakaszra. A rendelet szerint a bíróság kivételes esetben meghosszabbíthatja a 4. cikk (4), az 5. cikk (3), (6), és a 7. cikk (1) bekezdésekben szereplő határidőket, ha szükséges a fél jogainak védelméhez.

⁴⁸⁸ Szintén ezen a véleményen van VARGA István, *i.m.* 43-44.

A rendelet azt is tartalmazza, hogy amennyiben a bíróság nem tudja betartani az 5. cikk (2-6), és a 7. cikkben foglalt határidőket (kivételes esetben), akkor az azokban szereplő intézkedéseket a lehető leghamarabb kell megtennie. Az említett szakaszok a kézbesítési határidőket, az ítélethozatalra előírt 30 napos határidőt és a tárgyalási időközt érintik többek között.

Határozathozatal

A válaszok beérkezésétől számított 30 napon belül a bíróság

- határozatot hoz, vagy
- felhívja a feleket, hogy meghatározott határidőn belül (ami legfeljebb harminc nap lehet) nyújtanak be további információt a követeléssel kapcsolatban, vagy
- bizonyításfelvételt végez,
- megidézi a feleket tárgyalásra, amit az idézést követő 30 napon belül meg kell tartani.⁴⁸⁹

A bizonyítást illetően a bíróságnak elég széles körű jogosítványai vannak. A bíróság meghatározza a bizonyítási eszközöket és azoknak a bizonyítékoknak a körét, amelyek szükségesek az ügy eldöntéséhez. Így különösen megjelölheti a tanúk, szakértők, és felek írásbeli vallomását, a videokonferencia és más kommunikációs technológiai eszközök útján történő bizonyításfelvételt is. A szakértői bizonyítást és a szóbeli vallomást csak akkor írhatja elő, ha az ítélethez szükséges. Annyi előírást tartalmaz még a rendelet, hogy a bíróságnak a legegyszerűbb és legköltséghatékóbb bizonyításfelvételi eszközt kell választania.

A bíróság feladatai kifejezetten megjelennek a rendeletben, amely előírja, hogy a tagállamok gyakorlati segítséget biztosítanak a nyomtatványok kitöltéséhez, a bíróság tájékoztatást ad az eljárási kérdésekről, a fél nem kötelezhető a jogi minősítésre, és a bíróság az eljárás során a felek közötti egyezségekre törekszik.

Az ítélethozatalra a tárgyalást vagy az összes információ beérkezését követő 30 napon belül kerül sor. Az eredeti javaslat szerint a keresetlevél nyilvántartásba vételétől számított hat hónapon belül kellett volna határozatot hozni. Ezek szerint sokkal remélhetjük, hogy azért választják ezt a praktikusabb határidőt, mert úgy vélik, hogy hat hónapnál rövidebb idő

⁴⁸⁹ 861/2007/EK Rendelet 7. cikk

alatt is befejeződhet egy ilyen eljárás. A javaslat szerint amennyiben az előírt határidőn belül nem érkezik meg az érintett fél válasza, a bíróság a követelés vagy az ellenkövetelés tekintetében mulasztási ítéletet hoz. Ez a gyorsaságot és egyszerűséget szolgálja, valamint a költséghatékonyságot. Azonban az elfogadott szöveg szerint, ha a bíróság nem kapja meg határidőben a válaszokat, ítéletet hoz a követelésről vagy az ellenkövetelésről, tehát az ügy érdemében határoz, és ez nem feltétlenül a mulasztó fél marasztalását jelenti.

Felülvizsgálat a rendelet alapján

A rendelet 18. cikke tartalmazza az ítélet felülvizsgálatára vonatkozó minimumszabályokat. Az alperes kérelmezheti a kis értékű követelések európai eljárásában hozott ítélet felülvizsgálatát, az ítéletet meghozó tagállam hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bírósága előtt, amennyiben:

a) a keresetlevelet vagy a tárgyalásra szóló idézést a 805/2004/EK rendelet 14. cikkében foglaltaknak megfelelően olyan módon kézbesítették, amely nem nyújt bizonyítékot a személyes kézhezvételre; valamint

a kézbesítésre számára fel nem róható okból nem megfelelő időben került sor ahhoz, hogy a védekezéshez szükséges előkészületeket meg tudja tenni;

vagy

b) az alperes a kereset ellen vis maior, vagy rendkívüli körülmények miatt, számára fel nem róható okból nem tudott kifogást emelni,

feltéve bármelyik esetben, hogy haladéktalanul cselekszik. A GSZB véleménye szerint ez túlságosan bizonytalan fogalom, hogy „haladéktalanul cselekszik”, ezért nem elfogadható. Konkrét időkorlátot kellene itt is meghatározni, amelyen belül az alperes kérheti a határozat felülvizsgálatát. Ha a bíróság elutasítja a felülvizsgálatot azon az alapon, hogy a fent említett okok egyike sem áll fenn, az ítélet hatályban marad. Ha a bíróság úgy határoz, hogy a felülvizsgálat a rendeletben meghatározott okok valamelyike alapján indokolt, a kis értékű követelések európai eljárásában hozott ítélet semmis.

Végrehajtás

A kis értékű követelések európai eljárásában hozott ítélet az esetleges jogorvoslat rendelkezésre állására tekintet nélkül végrehajtható. A végrehajtási eljárásra a végrehajtás

helye szerinti tagállam joga alkalmazandó. A határozat akkor emelkedik jogerőre, ha a megengedett jogorvoslati eszközök benyújtásának határideje lejárt, és jogorvoslati kérelmet nem nyújtottak be. A rendes jogorvoslatot ezekben az ügyekben nem kell feltétlenül lehetővé tenni. Ha az összeghatár magasabb lenne, amint azt javasolta a GSZB, akkor a követelés értéke igazolná a jogorvoslat lehetőségét. Ha azonban alacsonyabb, nincs értelme lehetővé tenni a jogorvoslatot. Mindazonáltal a tagállam döntheti el, hogy lehetővé teszi-e a belső jogban rendelkezésre álló rendes vagy rendkívüli jogorvoslat igénybevételét ezekben az ügyekben.

A kis értékű követelések esetén alkalmazható európai eljárásban hozott ítéletet ugyanolyan feltételek mellett hajtják végre, mint a végrehajtás helye szerinti tagállamban hozott ítéletet. Az egyik tagállamban a kis értékű követelések európai eljárásában hozott ítéletnek egy másik tagállamban történő végrehajtását kérelmező jogosulttól nem követelhető – függetlenül annak elnevezésétől – biztosíték, óvadék vagy letét azzal az indokkal, hogy külföldi állampolgár, vagy hogy nem rendelkezik állandó lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel a végrehajtás szerinti tagállamban.

A 22. cikk tartalmazza a végrehajtás megtagadásának lehetőségét, amely még az eredeti tervezetben nem szerepelt. A végrehajtást azon személy kérelme alapján, aki ellen a végrehajtást kérték, a végrehajtás szerinti tagállam hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bírósága elutasítja, amennyiben a kis értékű követelések európai eljárásában hozott ítélet összeegyeztethetetlen a valamely tagállamban vagy harmadik országban hozott bármely korábbi ítélettel, feltéve, hogy:

- a) a korábbi ítélet ugyanazon jogalap tárgyában, ugyanazon felek között született;
- b) a korábbi ítéletet a végrehajtás szerinti tagállamban hozták, vagy az megfelel a végrehajtás szerinti tagállamban való elismeréséhez szükséges feltételeknek; valamint
- c) az összeegyeztethetlenséget a kis értékű követelések európai eljárása során a bírósági eljárás keretében nem hozták fel kifogásként, és nem is lehetett volna azt kifogásként felhozni.

Amennyiben valamelyik fél jogorvoslattal élt a kis értékű követelések európai eljárásában hozott ítélettel szemben vagy ilyen jogorvoslat még lehetséges, vagy a fél a rendelet 18. cikke értelmében felülvizsgálati kérelemmel élt, a végrehajtás szerinti tagállam hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bírósága azon fél kérelmére, aki ellen a végrehajtást kérték:

- a) a végrehajtási eljárást biztosítási intézkedésekre korlátozhatja;
- b) a végrehajtást az általa meghatározott biztosíték nyújtásától teheti függővé; vagy
- c) kivételes körülmények fennállása esetén felfüggesztheti a végrehajtási eljárást.

A rendelet hatálya, a tagállami jogok szerepe

Amennyiben a keresetben benyújtott követelés nem tartozik a rendelet hatálya alá, a bíróság az ügyet nem kis értékű európai követelésként, hanem azon tagállamban alkalmazandó eljárásjogi szabályok szerint tárgyalja, amely tagállamban az eljárást megindították. A bíróság ebben az esetben a felperest tájékoztatja, aki visszavonhatja a keresetét. Ha nem teszi, a bíróság az eljárást hivatalból a nemzeti eljárásjog keretei között folytatja le. Amennyiben az alperes azt állítja, hogy a nem pénzbeli követelések értéke meghaladja a rendeletben rögzített összeget, a bíróság 30 napon belül dönt arról, hogy a követelések a rendelet alkalmazási körébe tartoznak-e.⁴⁹⁰

A rendelet más részeiben is gyakran hivatkozik a tagállami jogokra, mint irányadó jogra egy adott kérdésben. A jogorvoslatok tekintetében például, a 17. cikk (1) bekezdése szerint a tagállamok tájékoztatják a Bizottságot arról, hogy eljárási joguk lehetővé teszi-e a kis értékű követelések európai eljárásában hozott ítélettel szembeni jogorvoslatot, valamint közlik azt a határidőt, amelyen belül a jogorvoslatot a bírósághoz be kell nyújtani. A Bizottság nyilvánosan hozzáférhetővé teszi az erre vonatkozó információkat. A végrehajtási eljárásra szintén a végrehajtás szerinti tagállam jogszabályai vonatkoznak. A kis értékű követelések európai eljárásában hozott bármely ítéletet ugyanolyan feltételekkel kell végrehajtani, mint a végrehajtás szerinti tagállamban hozott ítéletet. Tehát egy adott tagállamban hozott ítéletet a többi tagállamban végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás és az elismerés kifogásolásának bármilyen lehetősége nélkül el kell ismerni, és végre kell hajtani. Mivel a végrehajtás hatékonysága a tagállami jogalkalmazáson múlik majd, a rendelet működése szempontjából nagyon fontos a tagállami végrehajtás eredményessége. Ez bizonyára meghatározó lesz az eljárás választásában. Más kérdésekben, amiről a rendelet kifejezetten nem rendelkezik, szintén azon tagállam eljárási jogát kell irányadónak tekinteni, amelyben az eljárást lefolytatják. Az ESC ítéletek a fellebbezésre tekintet nélkül

⁴⁹⁰ 861/2007/EK Rendelet 5. cikk

végrehajthatók. A végrehajtást illetően a Rendelet szintén ugyanazt a formulát használja mint az EEO Rendelet. Az ítéleteket elismerik és végrehajtják a többi tagállamban ugyanolyan feltételekkel mint a hazai ítéleteket, feltéve, ha hitelesítik azokat és az ítélet és a tanúsítvány másolatát mellékelik, a végrehajtási eljárásra a végrehajtás helye szerinti tagállam joga alkalmazandó. Itt is élhet az ítéleti adós a kérelemmel az elismerés megtagadása iránt a végrehajtás helye szerinti államban abban a speciális esetben, ha korábbi határozattal összeegyeztethetetlen az ESC ítélet.⁴⁹¹

Az eljárási szabályok célja megtalálni az egyensúlyt a kis perértékű eljárások felgyorsítása, olcsóbbá és hatékonyabbá tétele egyrésztől, másfelől a tisztességes eljáráshoz való jog garantálása között, amelyet az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikke és az EU Alapjogi Chartájának 47. cikke tartalmaz.

V. RÉSZ

Összefoglalás és következtetések

A kutatás eredményei – az egyes fejezetekhez kapcsolódóan

Az egyszerűsítés és gyorsítás igényét általában azonnal összekapcsolják a hatékonyság fogalmával, melynek egy lehetséges értelmezést mutatom be a dolgozat I. Részében, illetve megkísérlem meghatározni azon tényezőket, melyek a hatékonyságot befolyásolják. Ezek közül részletesen foglalkozom az eljárási időtartammal, illetve a perindítás vagy egyéb igényérvényesítési módok közötti választás kérdésével.

Arra a következtetésre jutottam, hogy ezek a célok és módszerek magukban hordozzák a hagyományos magánjogi és közjogi jogviszony ütközését, a perben a magánérdek és a közérdek találkozik, és a kettőnek valamilyen egyensúlyát kellene megvalósítani az optimális eredmény eléréséhez. A perben a rendelkezési jogosultság csak addig terjedhet, ameddig harmadik személyek jogos érdekét, és ezáltal a közérdeket nem sértik.

⁴⁹¹ 861/2007/EK Rendelet 22. cikk

A per tehát nem a felek uralma alatt áll, hanem olyan jogvédelmi mechanizmus, mellyel az állam a magánjog rendjét valósítja meg, és mint ilyen, elsősorban magánjogok érvényesítését szolgálja, de végeredményben a közérdeket is.

- a hatékonysági problémákra a vizsgált államokban általában jogalkotási lépésekkel válaszoltak:

- új jogszabály, vagy módosítás: olykor korábbi jogintézmények „újralfelfedezése”;
- szervezeti átalakítás, plusz erőforrásokhoz juttatás;
- a pereskedési kultúra átalakítása;
- ezek kombinációja.

- tapasztalataim szerint, volt, hogy maguk a megtett lépések voltak hasonlóak, míg máskor pedig az eredmény, vagy a várt eredmény elmaradása.

Az egyik megoldás speciális eljárások bevezetése (mely lehet akár elektronikus eljárás akár egyszerűsített szabályok – vagy mindkettő) vagy specializálódott bírók alkalmazása. Egy további ígéretes megoldás az egyezségkötés támogatása azzal, hogy ennek eljárásjogi lehetőségeit reálisan megteremtik. Dolgozatomban ezek közül az egyszerűsített eljárási szabályokat, ezek jogszabályi háttérét és működését vizsgáltam részletesen.

A II. Részben elsőként a történeti elemzés módszerét előtérbe helyezve visszakanyarodtam azokhoz a fontos csomópontokhoz, melyek lényegesen befolyásolták az eljárás mai arculatának kialakulását, vagy jelentősek voltak az eljárások egyszerűsítése és gyorsítása szempontjából. Ebben a körben elemeztem a különböző korokban felmerült problémákat, amelyek a változások mozgatórugói voltak. Nem kevésbé fontos azonban a változások hatásának nyomon követése, így ahol voltak erre vonatkozóan adatok, gyakorlati tapasztalatok, illetve vizsgálati eredmények, ezeket ismertetem. Kitérek azon reformokra, melyek az eljárás egyszerűsítését és gyorsítását szolgálták a '90-es évekig. A határvonal meghúzásának oka egyfelől az, hogy a hatékonysági problémák Nyugat-Európában a 80-as években jelentkeztek, míg nálunk a '90-es években, mely időszakban már Nyugat-Európában készen vagy előkészületben voltak a törvénymódosítások, reformok. Másrészt, nálunk a jelzett idő óta folyamatosan napirenden van a változtatás igénye, ehhez képest a '90-es éveket megelőző időszak viszonylag csendesen telt, ahogy a többi vizsgált országban is. Néhány fontos változás mégis volt, ezek azonban akár több évtized alatt

történtek, és hatással voltak az eljárásjog jövőbeli alakítására. Tehát a fejlődés dinamikáját is próbáltam érzékeltetni.

Ezután a '90-es évek utáni felgyorsult jogalkotási hullám eredményeit mutatom be. Legszembetűnőbb a változása ebben az időszakban az angol eljárásnak (1999.). Az új törvényben olyan célok is megjelentek, amelyek a kontinentális eljárásban sem kaptak addig kellő hangsúlyt, így a tisztességes eljárás, az ésszerű költségek, az áttekinthetőség a felhasználók számára, és a kiszámíthatóság az ügyek kimenetelét illetően.

Néhány olyan jogintézmény, ami véleményem szerint a hatékonyságot ténylegesen szolgálja, ezért említésre érdemes:

- a PD-k, vagyis gyakorlati útmutatók, melyek hozzátartoznak az eljárási törvényhez, a céljuk, hogy magyarázzák és értelmezzék, illetve részletesen kifejtsek annak szabályait, vagy konkrét gyakorlati útmutatással lássák el a gyakorló perjogászokat. A CPR a PD-kkel együtt alkalmazandó, és valamennyi szabályt a törvény alapvető célkitűzésének fényében kell mindig értelmezni.

- az eljárási alapelvek az angol jogban nem olyan értelemben léteznek, mint nálunk, nem egy katalógust jelent, hanem van egy ún. alapvető célkitűzése a törvénynek (mely egy igen összetett kritériumrendszer tartalmaz) és ennek kell érvényesülnie az egész eljárásban. Kiindulópontja az eljárás igazságossága, mely magában foglalja az egyenlő elbánást, a költségkímélő eljárást, amely arányban áll a pertárgy értékével és az ügy jogi jelentőségével és bonyolultságával, gyors és tisztességes, és a forrásokat optimálisan osztja el.

- a pre-action protokollok meghatározott ügytípusokban tartalmazzák azokat a lépéseket, amelyeket a feleknek kötelezően meg kell tenniük a keresetindítás előtt. Előírják a kötelezően csatolandó okiratokat, dokumentumokat, és teljes disclosure-t rendelnek a keresetlevél és a védekezés vonatkozásában, illetve bizonyos esetekben tanúvallomások csatolását, pl. az orvosi műhiba perek, az építési ügyek, és a szakmai felelősséggel kapcsolatos jogvitákban.⁴⁹² A protokollok ösztönzik a feleket, hogy peren kívül oldják meg

⁴⁹² Pre-Action Protocol for Disease and Illness Claims, Pre-Action Protocol for Housing Disrepair Cases, Pre-Action Protocol for Possession claims based on Rent Arrears, Pre-Action Protocol for Personal Injury Claims, Pre-Action Protocol for the Resolution of Clinical Disputes, Pre-Action Protocol for Professional Negligence, Pre-Action Protocol for the Construction and Engineering Disputes, Pre-Action Protocol for Judicial Review, stb. forrás: http://www.justice.gov.uk/civil/procrules_fin/menus/protocol.htm

a jogvitát, vagy segítséget nyújtanak abban, hogy ha már pert indítanak, hogyan fogják felépíteni a felek az ügyet. Ezt a protokollt a feleknek követniük kell. Ha nem teszik, annak a későbbi per során lehetnek jogkövetkezményei, így a bíró figyelembe veszi a határidők meghatározásánál és a költségek viseléséről való döntésnél. Ha a felek nem tartják be ezeket, vagy nem adják meg a szükséges információt a másik félnek, a költségekben marasztalni fogja őket a bíróság.

- a statement of truth egy olyan nyilatkozat, melyben a dokumentumot benyújtó fél elismeri, hogy a saját tudomása szerint a benne szereplő tények valóságok. A CPR 32.14(1) szerint aki hamis tényt állít ilyen megerősített dokumentumban, anélkül, hogy jóhiszeműen vélné annak valóságát, bűnös az eljárás akadályozásában (contempt of court). Tehát a törvény büntetőjogi következményt fűz ahhoz, ha bebizonyosodik, hogy a fél által állított tények hamisak, és erről tudott. A bírónak csak akkor kell fellépnie, ha kiderül az eljárás folyamán (más tényekből, adatokból, más bizonyítás kapcsán) hogy a tényeket legjobb tudomása ellenére nem a valóságnak megfelelően adta elő a fél. Legtöbb peres nyilatkozatot el kell látni ilyen megerősítéssel, így a keresetlevelet, a részletes kereseti kérelmet, a védekezést, a disclosure-listát, a tanúvallomást, az allokációs kérdőívet, a szakértői véleményt, stb.

- a bíróság az angol eljárásban is jogosult lesz az időrend megállapítására, de itt nemcsak határidőket szab az egyes cselekményekre, hanem az egyes eljárási szakaszokat is időkeretekbe osztja.

Ugyanezen időszak – az elmúlt évtized – jelentős változása volt a német eljárásban a 2001-es Reformtörvény, mely továbbra is garantálni kívánta a magas jogvédelmi szintet, és hangsúlyozta, hogy a kiszámíthatóság és a jogbiztonság ugyanolyan fontos értékek, mint a gyorsaság, és a hatékony eljárás.

Az elsőfokú eljárást érintő általam lényegesnek tartott változások:

- a ZPO 139. §, a bíró pervezetési jogosítványainak megerősítése. Többek között, tájékoztatnia kell a bírónak a feleket, ha olyan tényre vagy jogra alapozza a határozatot (akár részben) amit a fél nyilvánvalóan figyelmen kívül hagyott, vagy nem tartotta jelentősnek, vagy ha a bíró álláspontja egy tény vagy jogkérdésben különbözik mindkét fél álláspontjától. Lehetőséget kell adnia, hogy a felek észrevételt tegyenek ezekre a tény vagy jogkérdésekre. Ez egy nagyon jó megoldás a jogalaptól való eltéréssel kapcsolatos

problémákra, melyek nálunk sem ismeretlenek. Egyébként is kulcsfontosságú rendelkezéseket tartalmaz a hatékony eljárás szempontjából ez a szakasz, mely szerint a bíró köteles megvitatni a felekkel az ügy ténybeli és jogi oldalát, feltenni a szükséges kérdéseket, felhívni a feleket, hogy egészítsék ki tényállításaikat, és jelöljék meg bizonyítékaikat.

- a törvényben az anyagi pervezetés címszó alatt található a bíróságra vonatkozó ún. útmutatási és közreműködési kötelezettséget (Hinwirkungs- und Hinweispflicht), melyet ha elmulaszt, eljárási szabálysértést valósít meg, mely hatályon kívül helyezési ok lehet. Másik oldalról, a fél szabadon dönt arról, hogy követi-e az útmutatást vagy nem, és vállalja ennek következményeit, vagyis a figyelmen kívül hagyást, ami adott esetben az érdemi döntésben jelenhet meg. Ha nem tesz eleget a fél a bíróság javaslatának, és nem egészíti ki a kérelmét, vagy nem pontosítja, a bíróság az eredetileg előadott tényekhez lesz kötve.

Magyarországon több lépésben, egy sor novelláris módosításon keresztül jelentek meg a hatékonysági követelmények a perben, és alakult a felek és a bíró viszonya. Ennek jelentős mozzanatai a kérelemhez kötöttség elvének kimondása (1995), a gondos és eljárást elősegítő pervitel kötelezettsége, és a bíró háttérbe szorítása az eljárásban, ez utóbbi megoldás azonban hamar változtatásra szorult. A bíróságok munkaterhét igyekeztek csökkenteni a fellebbezés korlátozásával kísértékű ügyekben, és bizonyos ügyek nemperes eljárásban történő elintézésével. Ezek az intézkedések is problematikusnak tekinthetők.

A következő jelentős lépés az ésszerű időben való befejezéshez való jog beemelése a törvénybe (1999), ami furcsa megoldással egyben a törvény célja is lett. Ugyanekkor került vissza a tárgyalás előkészítése, és számos eljárási határidő, ezek pozitívan hatottak a hatékonyságra, de továbbfejlesztendő területeknek tekintem őket.

A 2008. évi XXX. törvény leginkább a kis értékű perek önálló eljárási szabályainak megalkotásával járult hozzá az eljárások hatékonyságának fokozásához, ezeket a szabályokat külön fejezetben elemeztem. Meg kell még említeni a 2009. évi LXVIII. törvényt, amely ugyan nem vonatkozik magánszemélyek pereire, de tartalmaz néhány előremutató rendelkezést, amelyek esetlegesen alkalmazhatók más típusú jogvitákban is. A bíróság a keresetlevél benyújtását megelőzően, a per előtti kötelező egyeztetés alatt is elrendelhet ideiglenes intézkedést, mégpedig a kérelmező székhelye szerinti megyei bíróság. Bevezeti továbbá a módosítás az angol disclosure-hoz hasonló jogintézményként a

releváns okiratok egymás közötti kötelező átadását. Ezt azonban csak a másik fél felhívására kell megtenni, és nem is konkretizálja a jogszabály, hogy milyen okiratok lehetnek ezek, illetve melyek vannak kizárva. Mentésülhet ugyanakkor a fél, ha arra hivatkozik, hogy az okirat nem függ össze a tényállással vagy a fél üzleti titokhoz fűződő jogát aránytalanul korlátozná. Mindkét ok fennállása csak mérlegelés alapján állapítható meg, itt tehát a bírói gyakorlatnak nagy szerepe lehet, ami azonban csak akkor alakulhat ki, ha ezekben az ügyekben perre kerül sor (esetleg ideiglenes intézkedésként elrendeli a bíróság, hiszen ennek kérelmezésére lehetőség van).

Ezt követően vizsgáltam a hatályos jogban létező egyszerűsítést szolgáló eljárásjogi eszközöket a tagállamokban. Sorra vettem az elsőfokú eljárás során alkalmazott olyan technikákat, amelyek a per időszerű befejezését szolgálják. Áttekintésem alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a common law rendszerek egy a korábbinál sokkal aktívabb bírói szerepet honosítanak meg, és ezzel együtt a szóbeliségtől is eltávolodnak. Az irányítást ugyanis nem lehet gyakorolni, ha nem rendelkezik előzetes ismeretekkel a bíró a jogvitáról és a hozzá kapcsolódó kérdésekről. Ezt a tudást pedig az írott előkészítő anyagokból szerzi meg.

A két legfontosabb jellemző folyamat mind a kontinentális, mind az angolszász rendszerekben, egyrészt a common law bíró jogosítványainak erősítése, másfelől, a kontinentális eljárás két részre osztottságának elterjedése, vagy ismételt megjelenése.

Ezt a változást egy teljesen új elméleti megalapozás is kíséri, az igazságszolgáltatás és az ítélkezés mibenlétéről. A bírák felelőssége nem csupán az előttük megjelenő felek irányában áll fenn, hanem éppúgy felelősek az igazságszolgáltatás erőforrásainak arányos és hatékony elosztásáért. Biztosítaniuk kell, hogy az egyedi jogviták nem emésztenek fel aránytalan mértékű munkaidőt, így a többi jogvita megoldására váró fél nem szenved indokolatlan késedelmet.

A különbségek azonban jelentősek a szabályozás tartalmát és jellegét illetően az egyes eljárási rendszerek között. A kontinentális modellben több, rövidebb tárgyalás során folytatják le a bizonyítási eljárást, melynek eredményét mindig csatolják a per anyagához, míg végül az ügy megéri az érdemi döntésre. A common law perben hagyományosan van egy előkészítő szakasz, per- illetve tárgyalás előtti szakasz, ami elhúzódik, de utána

egyetlen tárgyalás, amikor az összes bizonyítékot előterjesztik megszakítás nélkül.⁴⁹³ Ehhez közelíteni próbál néhány állam, amikor bevezeti azt, hogy lehetőleg egy tárgyaláson érdemben elbírálják az ügyet. Ugyanakkor itt hiányoznak ehhez a részletesen és szigorúan szabályozott előkészítő cselekmények.

A szabályozás áttekintéséből levonható a következtetés, hogy általános trend a bírói kontroll fokozása, a menedzser-bírókép elterjedése, aminek alapja, hogy a bírónak hatásköre van az eljárás menetének meghatározására, annak érdekében, hogy megelőzze a perelhúzó taktikákat a felek részéről. Ezzel együtt a hangsúlyt gyakran a per arányos menedzselésére helyezik, vagyis, hogy az igazságszolgáltatás forrásainak elosztása legyen arányban az adott követelés értékével, az ügy jelentőségével, és komplexitásával.

A jogorvoslati lehetőségek szűkítése és az egyszerűsített eljárások kiterjedtebb alkalmazása (nem vitatott vagy kis értékű követelésekre) szintén a pergazdaságosság hangsúlyosabbá válását fejezik ki. Ez azt is jelzi, hogy esetlegesen kész vagyunk valamilyen mértékben feláldozni a döntés helyességéből, annak érdekében, hogy gyorsabban megoldás szülessen a jogvitában, alacsonyabb költséggel. Az igazságszolgáltatás modernizációja együtt jár a hatékonyság mindenek feletti követelményé emelésével.

Ehhez kapcsolódik a következő közös jellemző, a nagyobb rugalmasság irányába elmozdulás, és aktív szerep és felelősség mind a felek mind a bíró számára, a tisztességes eljárás követelményeinek megfelelően. Egyik eszköz az eljárás gyorsítására és a költségek csökkentésére az eljárás rugalmas alakítása az ügy komplexitásától függően. A rugalmasság az eljárási szabályokra vonatkozik, és olyan eljárási modellek elfogadására, ami az ügyek sajátosságaira tekintettel van. Például a határidőket az ügytől függően a bíróság állapítja meg. A hatékonyság és a rugalmasság másik vonzata az aktív bírói pervezetés, különösen a perelőkészítő szakaszban.

A nemzeti eljárások megismerése után kiemelten vizsgáltam és elemeztem azon jogintézményeket, amelyek kulcsszerepet játszhatnak az eljárás menetének meghatározásában. Így dolgoztam fel többek között a tárgyalás elmulasztása és általában a perbeli mulasztás jogkövetkezményeit, a tárgyalás előkészítésének tartalmát és az ezzel

⁴⁹³ HAZARD, G.C., *Civil Litigation Without Frontiers, Harmonization and Unification of Procedural Law.*, = RECHBERGER-KLICKA, *Procedural Law on the Threshold of a New Millenium*. XI. World Congress on Procedural Law, 58-63.

kapcsolatos feladatokat, mind a bíró, mind a felek oldalán, a permenedzselés eszközeit, valamint a tényállás megállapítását szolgáló eszközöket, az eljárási alapelvek szerepét. A dolgozat ezen részében különösen hangsúlyos szerepet kap az összehasonlító módszer.

- Megállapítható, hogy több okból kifolyólag – melyek egyike a jogszabályok inflálódása – a bíróságok szerepe felértékelődik a társadalomban. Egyre inkább látjuk, minden országban, a jogszabályok növelik a bíró jogkörét, és eltávolodnak a hagyományos felfogástól, hogy a polgári peres eljárás szabályai pusztán magánjogi jellegűek.

A közjogiasodás alatt a bírói kontroll erősödését értem az eljárás menete és időbelisége vonatkozásában, és nem azt, hogy a bíró beavatkozik az ügy érdemébe, és segíti a feleket a jogérvényesítésben. A szóbeliség irányába történt elmozdulás szembekerült az újabb tendenciákkal az írásbeli eljárásra való visszatérésre – némely országokban, ahol az írásbeliség sohasem tűnt el⁴⁹⁴, ez inkább csak hangsúlyeltolódás. A kis értékű követelések bíróságai is elmozdultak az írásbeliség felé, de ez sem minden vizsgált országban jellemző, mert pl. az angol small claims eljárásban a tárgyaláson van a hangsúly.

A bírói jogosítványok kiszélesítésével kapcsolatban megállapítható, hogy:

- ezidáig leginkább formai, technikai kérdésekben jelent meg;
- a közérdek védelmét sokszor inkább szolgálják, mint az egyéni jogok gyakorlását;
- a kérelemhez kötöttség elve bár mindegyik államban érvényesül, de oldódott ennek szigorú értelmezése, különösen az angol gyakorlatban, ahol adott esetben azt a jogvédelmet is megadják a félnek, amit a kereseti kérelem kifejezetten nem tartalmazott.

A tényállás megállapítását meglátásom szerint legjobban szolgáló rendelkezéseket emelném ki:

- A francia bíró elrendelhet bármilyen intézkedést (köztük előkészítő intézkedéseket) hivatalból, ami a tények felderítését szolgálja. Azonban ez nem szolgálhat a fél elmulasztott bizonyításának pótlására, elsősorban a fél, aki a tényt állítja, az köteles bizonyítani, de ha nem tudja semmilyen módon bizonyítani az adott tényt, akkor jöhet szóba e szakasz alkalmazása.

- Számos ország választotta azt a megoldást, hogy azokban az eljárásokban, ahol a feleket nem képviseli jogi képviselő, a bíróságnak fokozott figyelemmel kell lennie és aktívabb

⁴⁹⁴ Pl. Németországban a ZPO mindig is szabályozott egy ún. írásbeli perszakaszt, jelenleg a ZPO 276.§

szerepet betöltenie. Ezért lehet az angol small claims eljárásban is aktívabb a bíró, mint az általános szabályok szerint, és egyben informálisabb is. A német Amtsgericht előtti egyszerűsített eljárásban pedig szintén aktívabb lehet a bíró, mint a Landgericht bírója, az általános szabályok szerinti eljárásban.

- A francia mise en état bíró széles körű jogosítványokkal rendelkezik az eljárás menetét illetően, az előkészítő szakaszban határidőket szabhat, meghatározhatja az elvégzendő eljárási cselekményeket, a felek közötti egyezséget jóváhagyhatja, tárgyalási határnapot tűzhet, és elrendelheti az előkészítő szakasz lezárását.

- A holland perjog ismeri a fél tanúkenti meghallgatását, ha a fél olyan tényt, mely tekintetében a bizonyítási teher rajta van, nem tud bizonyítékkal alátámasztani, a saját érdekében hallgatható meg, de csak más egyéb, a perben felhozott bizonyítékok kiegészítésére, alátámasztására használható fel. A többi államban is valamilyen formában megjelenik a fél meghallgatása, de nem egyenlő súlyú a bizonyítási eljárás során felvett egyéb bizonyítékokkal.

- A mulasztási ítélet lényegében arra alapítja az alperesnek a felperesi kérelemhez igazodó marasztalását, hogy az alperes szabályszerű idézésre nem jelent meg. A bíró itt az ügy érdemét, a kereset megalapozottságát nem vizsgálhatja, hanem köteles a felperes kérelme alapján érdemi döntést hozni, vagyis ez egy formális döntés lesz.⁴⁹⁵

Ha megvizsgáljuk a magyar perrendtartást, találunk más helyeken is olyan rendelkezéseket, amelyek formai tényezőkhöz kapcsolnak érdemi jogkövetkezményeket. Ennek nyilván egyik oka, hogy a perrendtartás nevéből is eredően az eljárás rendjét határozza meg, és hogy valóban rend legyen, szükségképpen formát kell adni az eljárás egész folyamatának, és bizonyos következményeket kell fűzni a meghatározott cselekményekhez és a „nem-tevésekhez” is, vagyis a mulasztásokhoz. E következmények között van több olyan is, amely bár alakszerűségeiben jelentkezik, de az anyagi jogban mutatkoznak meg a felek anyagi jogait érintő következményei, pl. a fellebbezés határideje 15 nap, amit ha a fél elmulaszt, beáll az ítélet jogereje, a döntés a félre nézve kötelező lesz, s a jogerős döntés

⁴⁹⁵ NOVÁK István, *A polgári peres eljárás gyorsításának és egyszerűsítésének néhány kérdése*, Jogtudományi Közlöny, 1965. november, 552-561.

alapján végrehajtásnak van helye, vagyis állami kényszer útján lehet érvényt szerezni a félre nézve esetleg valóban sérelmes határozatnak.⁴⁹⁶

Az ilyen típusú formalizmusok viszont nélkülözhetetlenek, mert ezek hiányában a rend, amelynek biztosítására a polgári perrendtartás hivatott, egyáltalában nem lenne biztosítható, az eljárás széthullana és a felek soha véget nem érő tárgyalásokba bonyolódnának.

- A polgári perek elhúzódása leggyakrabban a tárgyalás elhalasztása folytán következik be Magyarországon. Ennek fő oka a bizonyítás kiegészítésének szükségessége.⁴⁹⁷ Ez arra a problémára vezethető vissza, hogy a peranyag koncentrációja nem megfelelő, vagy teljesen hiányzik. Ezt csak a felek és a bíróság eljárási feladatainak és tevékenységének pontos meghatározásával és folyamatos fejlesztésével lehet megvalósítani. Ennek csak az egyik vetülete a pervezetés erősítése, másik része a perelőkészítésnek és a tárgyalás előkészítésének az erősítése. Ezen a téren a feleknek a bírósággal megosztva kellene viselni a feladatokat és a felelősséget. A jóhiszemű eljárás keretei között a fél nem megfelelő magatartásának következménye lehetne a nyilatkozatának figyelmen kívül hagyása, vagy az indítványának elutasítása. Természetesen a bírónak az ügy egyedi körülményeire figyelemmel kellene lennie a jogkövetkezmények meghatározásakor. Ami a pervezetés szabályozását illeti, a Polgári Perrendtartásnak a kereteket kellene összefoglalnia, nem kell teljes részletességgel szabályozni a folyamatot. Ugyanis a pervezetés egyfelől része a bírósági eljárásnak, de egyúttal módszer is, amit mindig az adott ügy körülményeinek megfelelően kell alkalmazni.

Milyen bírói szerepvállalást igényel a mai perrendtartás? Az officialitás visszaszorulása nem jelenti egyidejűleg a passzív szemlélődő bíró modelljének átvételét. Egy a felek önrendelkezését (ahogyan az Alkotmánybírósági határozatok megfogalmazták) tiszteletben tartó, de a pervezetést illetően aktív, céltudatos, és a felek számára szándékaiban követhető bírói magatartás szükséges. A bíró nyilvánvalóan nem garantálja a döntés filozófiai síkon értelmezett igazságosságát, ehelyett azonban a valós tényeken alapuló döntést kellene célként kitűznie, és ez a feleknek is egy elfogadható szint lenne. Világossá kell tenni a felek előtt a bizonyítás körét, a bizonyítási teher megoszlását, a bizonyítási indítványok

⁴⁹⁶ NOVÁK István, *i. m.*, 552-561.

⁴⁹⁷ NÉVAI László, *A polgári perbeli tárgyalás hatékonyságának problémái – különös tekintettel a tárgyalás előkészítésére*, Jogtudományi Közlöny, 1979./10. szám, 621-626.

előterjesztésének időpontját, határidejét, amelynek az eljárás későbbi folyamatára kiható következményei vannak.

Döntő szerepet kell, hogy kapjon a tárgyalás előkészítése, és alapvető követelmény, hogy a bíró (és mindkét fél!) az első tárgyaláson az ügy ismeretében lépjen fel. Ezzel összefüggésben a jogi képviselő magatartásának is felelősségteljesebbnek kell lennie. A kilátásba helyezett szankciók elkerülése végett is, már ha azokat tényleg alkalmaznák – de lehet, hogy azért nem teszik, mert nem érnék el a kívánt célt, vagyis továbbra sem lehetne folytatni az eljárást, mert arra nem ad egzakt lehetőséget a törvény, hogy a bíró a cselekmény bevárása nélkül folytassa a pert, vagy pedig úgyis meg kell várnia, mert anélkül egyszerűen nem tud dönteni.

A kis értékű követelések eljárásainak részletes bemutatásához kapcsolódóan szükségesnek láttam röviden áttekinteni, hogy mely bíróságok rendelkeznek hatáskörrel a kisebb pertárgyértékű ügyekben, vagyis, a hatásköri szabályokat az egyes országokban. Az adatokat az I. Táblázat szemlélteti.

A dolgozat gerincét alkotó III. Részben részletesen foglalkozom a vizsgált államokban rendelkezésre álló egyszerűsített eljárásokkal kis értékű követelésekre vonatkozóan, ezen belül vannak olyan államok, ahol létezik eltérő szabályozás a pertárgyérték vagy az ügyek egyéb szempont szerinti csoportosítása alapján és ezekben a perekben egyszerűsített eljárási szabályok alkalmazására. Vannak bizonyos elemek melyek közösek több államban., ez alapján alkottam meg egy lehetséges csoportosítást, amelyet a Tartalomjegyzékben is megjelenttem.

Az első csoport – Anglia tartozik ide – ahol létezik egyetlen célzottan a kisértékű jogvitákra szolgáló eljárás. Emellett találtam más eljárásjogi eszközöket is, melyek a hatékonyabb eljárást szolgálják, és lehetőséget adnak az egyszerűsített elbírálásra.

A második csoport – Franciaország, Belgium, Hollandia tartozik ide – ahol az eljárásjogi sokszínűség érvényesül, és több egyenrangú, egymással „versengő” eljárás létezik ugyanarra a célra. Hollandia ebből a szempontból kiemelkedik, mert sikeresen ötvözi a francia hagyományokat és az angol önálló kisértékű eljárás előnyeit.

A harmadik csoport – Németország, Ausztria és Magyarország képviseli – legjellemzőbb ismérve, hogy nincs speciális önálló eljárás és más egyéb, a kisértékű jogviták hatékonyabb

elintézését szolgáló szabályozás. Általában a fizetési meghagyásos eljárást használja a gyakorlat. Azonban az eljárás egyszerűsített lefolytatására itt is van lehetőség. Ezen belül árnyaltam a képet, hiszen Ausztriában az okirati bizonyításra korlátozódó eljárás és a bérleti szerződés megszüntetésére szolgáló egyszerűsített eljárás alkalmas célunk betöltésére, és Magyarországon ugyan nem önállóan, hanem a fizetési meghagyásos eljárás lehetséges folytatásaként, de léteznek eltérő szabályok a kisértékű követelésekre. Kifejezetten azonban ezt nem nevezném a jogérvényesítés szempontjából hatékonynak.

Az összehasonlító módszer segítségével megpróbáltam feltárni azokat a kölcsönhatásokat, amelyek az egyes eljárásjogi rendszerek között léteztek és léteznek ma is, és amelyek előmozdítják a konvergenciát az eljárási modellek között. A különböző rendszerek vizsgálata révén értékelhetjük az igazságszolgáltatás versenyző igényei közötti konfliktus feloldásának módjait. Az összehasonlításból levonható következtetés:

- a hasonló funkciók betöltésére (eljárás egyszerűsítése, gyorsítása, joghoz való hozzáférés biztosítása, költségek csökkentése, bírósági eljárás automatizálása és ezzel a munkateher enyhítése stb.) alkalmas jogintézmények csoportosításánál az egyes államok eltérő jogi megoldásokat alkalmaznak, eljárásjogi hagyományaiknak és joggyakorlatuknak megfelelően.

- különbséget lehet tenni aszerint, hogy egy egységes eljárás van-e kis értékű ügyekben, vagy több külön intézmény biztosítja ezen követelések bírói úton rendezését, vagy nincs is kifejezetten ilyen célzatú intézmény az eljárásjogban.

Általában pénzkövetelések érvényesítésére szolgáló egyszerűsített eljárások ismertek, főként amennyiben várhatóan az ellenfél nem fogja vitatni a követelést. Ha érdemben kívánja vitatni, általában rendes eljárásban tudja csak, kivétel ez alól hazánk, ahol a kisértékű eljárás a fizetési meghagyásos eljárás folytatása. Lényeges körülmény azonban, hogy a perré alakulás esetében az illetéket nem a követelést vitató fél fizeti meg, hanem a jogosult, ami tovább drágítja az eljárást a jogosult számára, ami nem biztos, hogy a végén megtérül, ha a végrehajtás később sikertelen. A megfelelő az lenne, hogy ellentmondás esetén ezzel egyidejűleg a kötelezettnek kellene a peres eljárás illetékét megfizetni, hiszen ebben az esetben ő az, aki peres úton kívánja vitatni a követelést, aki nem ért egyet a bírósági határozattal. Ebben az esetben valósulna meg teljes mértékben az eljárás célja, a gyors és egyszerű igényérvényesítés.

Ami az ideiglenes intézkedéseket illeti, elsődlegesen céljuk valamilyen állapot megőrzése, vagy követelés ideiglenes teljesítése, még az érdemi határozat meghozatala előtt. A francia référé a korábban fennálló sürgősségi követelményt is elhagyta, és az eljárást továbbfejlesztette a gyakorlat egyfajta érdemi döntést eredményező egyszerűsített eljárássá, mivel a végzés meghozatala után – ami ugyanúgy végrehajtható, mint az ítélet – gyakran nem folytatják a felek az eljárást. Ez a megoldás ritka kivételnek sz m t az európai országok között.

A holland kisértékű eljárásban nem kötelező tárgyalást tartani, ilyenkor a bíró által megadott határidőn belül kell beny jtni a feleknek írásbeli nyilatkozataikat (a f l kérheti, hogy szóban is előadhassa álláspontját, de ez nem tárgyalás). A határozat ellen fellebbezés csak akkor lehetséges, ha a követelés összege (itt kamatokkal együtt) meghaladja 1750  -t.

Az angol eljárásban a summary judgment, vagyis egyszerűsített ítélethozatalt bármelyik fél kérheti és a b ros g hivatalból is megteheti, ha a tényállás egyértelmű és nem  g nyel tisztázást, feltéve, hogy nincs ésszerű kilátás a kereseti kérelem vagy védekezés sikerére, és nincs egyéb nyom s ok a tárgyalás tartására. Időbeli feltétele, hogy az alperes már benyújtotta a keresetlevél kézbesítésének tudomásulvételét, vagy védekezését. Ez meglehetősen erős eszköz, amely a b ros g mérlegelését  g nyli, anélkül azonban, hogy lefolytatn k a terjedelmes bizonyítási eljárást. Éppen ezért csak teljes mértékben tisztázott tényállás esetén alkalmazható, ami minden részletre kiterjedő –  s minden rendelkezésre álló bizonyítékát tartalmazó - kereseti kérelmet vagy védekezést  g nyel.

A mi fogalmaink szerint leginkább az érdemi vizsgálat nélküli elutasításhoz hasonlítható az  n. strike out, mely előbbitől eltérően érdemi elutasítást jelent, vagyis csak fellebbezéssel támadható meg. Az első esete, amely csak kérelemre lehetséges, ha a keresetlevél nem tartalmaz ténybeli alapot, vagy visszaélés a b ros gi eljárással, vagy akadályozza az eljárás tisztességes lefolytatását (különösen ilyen, ha a kérelem nyilvánvalóan alaptalan, vagy a tények nem relevánsak). A másik eset, amely hivatalból is megtehető, ha a f l nem tesz eleget jogszabályban, PD-ben foglalt, vagy bírói rendelkezésnek. A tényállást az első esetben szélesebb körben vizsgálja, de mindkettőnél csak írásbeli bizony t k kat használhat fel.

A francia jogban a référé eljárást és az ordonnance sur requ te-t találtam a gyakorlatban legjobban működő egyszerűsített elj r snek, mert bár az eljárás egy előzetes ítélet

(preliminary judgment) meghozatalával zárul, ami ideiglenes hatályú, de az ügy gyakran mégis befejeződik ezen a szinten. A référé eljárás, bár fogalmilag ideiglenes jellegű a bírói döntés, mégis a francia eljárásjogban egy nagyon fontos eszköze az egyszerűbb (de tömeges!) jogviták gyors és hatékony rendezésének, vagyis mellette nincs szükség kis értékű követelések eljárására, vagy más egyszerűsített eljárási szabályokra (amiből azért van mégis néhány). Tehát ez az eljárás kivételes, mert az évszázados hagyományok tanúsága szerint kifejezetten jelentős perpótló-perelhárító szerepe van a kis értékű ügyekben.⁴⁹⁸ Az ordonnance sur requête abban tér el a référé eljárástól, hogy az ellenfél távollétében hozza a végzést a bíróság, és a sürgősség mindig feltétel. Nem tart tárgyalást, az írásbeli nyilatkozatok és bizonyítékok alapján dönt. Az érdekelt fél a döntés megváltoztatása iránt référé eljárást kezdeményezhet.

A német eljárásjog szerint a 600€-t meg nem haladó pertárgyértékű ügyekben a bíró eltérhet az általános szabályoktól, és mérlegelése szerint alakíthatja az eljárás menetét. Eltérések azonban a többi vizsgált államtól hogy itt nem használnak formanyomtatványokat, bármilyen ügyben alkalmazható, de a tisztességes eljárás alkotmányos követelményeit be kell tartani.

A magyar hatályos szabályok szerint a helyi bíróság hatáskörébe tartozó, egymillió forintot meg nem haladó, pénz fizetésére irányuló követelések érvényesítésére indított perekben lehet alkalmazni a kisértékű perek szabályait, amelyekben az eljárás fizetési meghagyással szemben előterjesztett ellentmondás folytán alakult perré (és bizonyos esetekben ki van zárva). Ha a fél nem a megfelelő időben tesz nyilatkozatot, ennek egyik jogkövetkezménye, hogy a bíróság figyelmen kívül hagyja azt, kérdés, hogy erről hoz-e alakszerű határozatot, vagy a jegyzőkönyvbe elegendő belefoglalni. Ha az alperes nem jelenik meg, helye van bírósági meghagyás kibocsátásának, ha folytatólagos tárgyaláson bármelyik fél nem jelenik meg, a bíróság a rendelkezésre álló adatok alapján dönt. Kérdés, hogy a tárgyalást elmulasztó felet fenyegető jogkövetkezmények mennyire tudják rákényszeríteni az aktív közreműködésre, perbeli szerepvállalásra. E szabály egyébként az eljáró bírót mentesíti a nem kellően feltárt tényállás miatti hatályon kívül helyezés alól. Ha egyik fél sem jelenik meg, a bíróság megszünteti a pert. Ez a rendelkezés is arra készíti a feleket, hogy a per

⁴⁹⁸ BELL, John, *Judiciaries within Europe*, Cambridge University Press, 2006., 45.

vitelében aktívan működjenek közre, tegyenek érdemi nyilatkozatot abból a célból, hogy minél előbb sor kerülhessen a per érdemi lezárására. Ha a felek részéről elmarad ez az aktív szerepvállalás, akkor a pert a bíróság érdemi döntés nélkül fejezi be a per megszüntetésével.

Véleményem szerint az egyszerűsített eljárásoknak van létjogosultságuk, de meg kell találni a helyüket az adott ország jogrendszerében, hogy milyen jogvitákra lenne legcélszerűbb alkalmazni, és ezt olyan módon rugalmasan kellene meghatározni, hogy alapvetően a bírónak a mérlegelési körébe tartozzon annak eldöntése, hogy melyik eljárási rendet tartja célszerűbbnek.

A kisértékű illetve egyszerűsített eljárások előnyei:

- a bírósághoz fordulás megkönnyítése: ezt szolgálja, hogy a jogi képviselő nem kötelező általában, illetve az angol eljárásban sajátos „lay representative” járhat el; a formanyomtatványok használata, az elektronikus benyújtás lehetősége, illetve, hogy a bíróságok segítséget nyújtanak a kitöltésben (azonban ez nem jelent jogi segítséget).

- a költségviselés szabályai eltérnek az általánostól: eleve olcsóbb az eljárás, illetve maximalizálva vannak a megtéríthető összegek; a szabályokkal az egyezségkötést is ösztönözhetik.

- a határidők rövidebbek: vagy egyáltalán nincs tárgyalási időköz (référé) vagy rövidebb, a tárgyalást sokkal korábbi időpontra kell kitűzni, és főszabály szerint egy tárgyalás van. A nyilatkozatok benyújtására is szigorúbb határidők vonatkoznak, és az ítéletet csak röviden kell indokolni, ezért nem kell elhalasztani a kihirdetést; az angol eljárásban tárgyaláson kívül is elbíráhatja az ügyet a bíró, azzal, hogy a felek bármelyikének tiltakozása esetén tárgyalást kell tartani.

- az eljárás minősége: garantálni kell, hogy ugyanolyan magas minőségű legyen, mint a rendes eljárás, mert a jogorvoslat általában csak akkor lehetséges, ha eljárási szabályt sértettek, vagy hibásan állapította meg a tényállást a bíróság. Tehát a bírónak a tényállást éppen úgy meg kell alapoznia, mint a rendes eljárásban. Azonban a bizonyítékokról a feleknek kell gondoskodniuk, már az előkészítő szakaszban. Szakértői bizonyítást csak kivételesen alkalmaznak. Általában okirati bizonyítás vagy (szakértő) tanú vallomása alapján hoznak határozatot. A bírót mindenképpen fel kell menteni a tényállásmegállapítás hiányosságának következményei alól abban az esetben, ha a felek nem teljesítették

együtműködési kötelezettségüket az eljárás során, pl. nem tartották be a bíró által előírt határidőt, és emiatt egyfajta mulasztási jellegű ítéletet kell hoznia a bírónak.

- a végrehajthatóság kapcsán meg kell jegyezni, hogy mindig van jogorvoslat az egyszerűsített eljárásokban is, de azok a leghatékonyabbak, amelyekben a határozat azonnal – vagyis a fellebbezésre vagy egyéb jogorvoslatra tekintet nélkül - és automatikusan végrehajtható, vagyis nem kell kérelmezni sem. Ugyanakkor ez csak az eredeti állapot helyreállításának kötelezettsége mellett képzelhető el, amennyiben a jogorvoslati eljárás sikeres (ezt a megoldást alkalmazzák a belga référé eljárásban).

A gyorsítást és egyszerűsítést szolgáló eljárási rendelkezések alkalmasak lehetnek a hatékonysági problémák kezelésére, ugyanakkor az egyszerűsített eljárások számos, a bírósági eljárásra vonatkozó hagyományos alapelv átértelmezését kívánják meg. Bizonyos eljárásjogi alapelvek újraértelmezésére akkor lehet szükség, ha visszaélést tapasztalunk egyes eljárási lehetőségekkel, amit meg kell akadályozni. Lehetőséget kell teremteni, hogy a bíróság a fél kérelme nélkül is szankcionálhassa ezeket a magatartásokat, amihez a pontosan meg kell határozni az elvárt magatartást.

Végül a IV. Részben kutatásom kezdeti időszakának legaktuálisabb európai jogalkotási eredményével, a Kisértékű követelések európai eljárásáról szóló Rendelettel foglalkoztam, és az azzal kapcsolatos javaslatokat, hatástanulmányokat vizsgáltam meg.

A kis értékű követelések európai eljárása (ESC) utat nyit a tagállami eljárásjogi szabályok direkt közelítése felé. Itt már konkrétan egy önálló eljárástípust hoz létre az uniós szabályozás, a maga sajátos rendelkezéseivel, tekintet nélkül a perrendtartási kódexekben ismert eljárásokra, amiket a Rendelet alkalmazása esetén az uniós jog elsőbbsége alapján részben (a Rendelet által lefedett részben) félre is kell tenni.⁴⁹⁹ Egyelőre azonban a Rendelet elég sok részletszabályt a tagállami jogokra hagy. Az ESC eljárást összevettem a fizetési meghagyásról szóló Rendelettel, amely szintén egy speciális költségkímélő gyors és opcionális eljárást teremt olyan követelések érvényesítésére, amelyek esetében vélelmezik, hogy nem fogja vitatni az adós, és lehetővé teszi ezen határozatok szabad áramlását. A Rendeleteket elhelyeztem a polgári igazságügyi együttműködés rendszerében,

⁴⁹⁹ BURIÁN-KECSKÉS-VÖRÖS, *Magyar nemzetközi kollíziós magánjog*, Krim Bt., Budapest, 2005., 50.; VÁRNAY-PAPP, *Az Európai Unió joga*, KJK-Kerszöv, Budapest, 2005., 299.

illetve ez utóbbit pedig az integrációs folyamat egészéhez viszonyítva. Ehhez tanulmányoztam a vonatkozó közösségi programokat és cselekvési terveket. Áttekintettem a fentebb említett harmonizációs célokkal és jelenséggel kapcsolatos elméleti problémákat és álláspontokat, illetve megkíséreltem feltérképezni a múltbeli és elkövetkezendő években várható irányvonalakat, túlnyomórészt külföldi szakirodalomra támaszkodva.

Mind az ESC Rendelet, mind az EOP Rendelet biztosítja, hogy az általuk létrehozott eljárás kiegészítő, alternatív út a kérelmezők számára, akik szabadon választhatnak a hazai eljárások, illetve más, az uniós jog alapján rendelkezésre álló eljárások között. Az 1896/2006/EK Rendelet ezen felül kiemeli, hogy az eljárás nem helyettesíti és nem harmonizálja a jelenlegi tagállami mechanizmusokat. A döntés, hogy opcionális jellegű legyen az új eljárásoknak részben az arányossággal magyarázható, így biztosítva, hogy a javaslatok csak a feltétlen szükséges szabályozást tartalmazzák a célok eléréséhez. A szabályozási technikát vizsgálva, a rendeletet, ami egységes, de opcionális eljárás hoz létre, jobbnak találták, mint egy irányelvet, ami szükségessé tette volna a hazai jogszabályok hozzáigazítását a felállított követelményekhez. A Rendelet biztosít egy hatékonysági minimumszintet a nem vitatott követelések érvényesítésére, és lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy továbbra is a hazai rendszert használhassák ahol az rendelkezésre áll, és esetleg jobban működik. Azért is választotta a Bizottság az opcionális rendszert, mert olyan eljárást akart, ami határon átnyúló és belföldi ügyekre is alkalmazható lett volna, ez pedig elég gyenge jogi alapon állt. Könnyebben igazolható volt így, ha nem kizárólagos a rendszer. Végül is nem érthető, hogy miért nem vizsgálták felül ezt a kérdést, amikor végül a rendelet hatályát csak határon átnyúló ügyekre korlátozták, hiszen az egyszerűsítést jobban szolgálná, ha az új eljárások helyébe lépnének a nemzeti eljárásoknak a határon átnyúló ügyekben.

Gyakorlati szempontból az opcionális jelleg azt jelenti, hogy egy hitelezőnek lehetősége lesz érvényesíteni a követelését bármelyik létező nemzeti eljárás szerint (kivéve persze, ha az a belföldi ügyekre van korlátozva, mint néhány ország fizetési meghagyásos eljárása, köztük Magyarországé is), a Brüsszel I Rendelettel összhangban, és kiegészítve az EEO Rendelettel is.

Egy másik lehetőségként, a hitelező választhatja, hogy az európai fizetési meghagyásos Rendelet vagy a kis értékű Rendelet alapján indít eljárást, ha a kereseti követelés nem

haladja meg a 2000 €-t. A lehetséges eljárások megtöbbszörözése lehet, hogy előnyösnek tűnik: végül is, ezek mind egyetlen célt szolgálnak, a hitelezői igény gyors kielégítését, aki a legjobb helyzetben lesz annak eldöntéséhez, hogy mi felel meg leginkább az igényeinek. Azonban ez a helyzet összetett lesz, és nagyon bonyolulttá válhat: vajon egy jogosult mindig el tudja dönteni, melyik eljárás lenne számára a legolcsóbb, melyik vezetne leggyorsabban a tartozás behajtásához, vagy a számos megmaradt eljárásjogi különbség fényében és több lehetséges fórum esetében, hol lehetne legjobban használni a speciális európai eljárást?

Természetesen jelentős nehézségek vannak még belföldi ügyekben is számos államban, de a nemzetközi dimenzió még nehezebbé teszi a legjobb út kiválasztását, ami ellentétes ezen intézkedések kitűzött céljaival: az eljárások költségeinek csökkentése, az egyszerűsítés, a gyorsítás. Ezért meg kell vizsgálni, hogy határon átnyúló ügyekre kizárólagossá lehet-e tenni a két eljárást. Ugyanis a tagállami eljárásokon kívül ott van még a Brüsszel I., és az EEO Rendelet is, ami már megtöbbszörözi adott esetben a jogosult lehetőségeit, de nem biztos, hogy fel tudja mérni, hogy melyik tagállamban melyik lenne a leggyorsabb vagy legalkalmasabb jogi eszköz számára.

A polgári eljárásjog európai dimenziója, és ennek határai szintén egy kihívást jelentenek a jogalkotók és jogalkalmazók számára, legelőször az a kérdés, hogy mely területeken kívánatos az egységes szabályozás – van-e ilyen? – és mely területen a jogközelítés.

Kutatásom során arra a következtetésre jutottam, hogy az egységes szabályozás kizárólag az alábbi területeken lehet elérendő cél:

- az eljárás általános elvei, és garanciális szabályai,
- ami a határozatok kölcsönös elismeréséhez és végrehajtásához szükséges,
- másrészt pedig technikai szabályok, melyek megalkotása során ugyanakkor a

helyi sajátosságokra tekintettel kell lenni.

Megállapítottam, hogy a közösségi jogalkotás egyfajta motorja, hajtóereje a fejlődésnek - és különösen igaz ez hazánkban - akár az egyszerűsített eljárásokat, akár az eljárások hatékonyabb lefolytatását, vagy az egyezségkötés lehetőségeinek megteremtését vizsgáljuk.

Az európai jogi térség egy olyan szupranacionális jogrend, ami föléhelyeződik a nemzeti jogrendeknek, illetve azokkal kölcsönhatásba kerül. Témánkat érintően legfontosabb jellemzői ennek a kölcsönös kapcsolatnak:

- a megosztott autoritás
- az átfedő igazságszolgáltatások
- a területi expanzió.

Lehet beszélni ezzel összefüggésben a jogok spontán és mesterséges közeledéséről, mely során elsőként a jogi szabályozás lesz sok esetben nagyon hasonló az eljárás menete, valamint a bíró és a felek feladatainak megosztása tekintetében. Ez egyrészt köszönhető például olyan átvett jogelveknek – melyeket a tagállamok hagyományából az Unió is kölcsönvett – mint a meghallgatáshoz való jog, az indokolási kötelezettség, a tisztességes eljárás, vagy az alapvető emberi jogok katalógusa. De előbb-utóbb a bírósági jogalkalmazás is közeledni fog egymáshoz, amihez nagymértékben hozzájárul az EJEB és az EUB ítélkezése, nemcsak a konkrét jogértelmezései folytán, hanem az alkalmazott módszerei, az esetjogi szemlélete, a fogalomhasználata is beszűrődik a tagállami igazságszolgáltatásokba. Kutatásom tapasztalatai alapján az európai jogi térség vertikális és horizontális dimenzióját különböztetem meg, előbbi kategóriába sorolom azon normatív eszközöket, melyek hatással vannak a lokális eljárásokra, pl. a perfüggőség vagy a jogorvoslat megengedhetőségének szabályozása révén, míg az utóbbi kategóriát azok a konkrét eljárások alkotják, melyeket az Unió a határon átnyúló igazságügyi együttműködés keretében megalkot, részévé téve ezeket a tagállami jogrendeknek.

Ez az egységes térség még csak részben valósult meg, és korlátozott területen érvényesül. A perszabályok tekintetében ugyanakkor úgy vélem, fontos szerepe van a funkcionális konvergenciának, vagyis ugyanazt a célt eltérő fogalmi-intézményi keretek között igyekeznek elérni. Tehát saját intézményeik és fogalmaik megmaradnak, sőt fejlődnek, és ezek alkalmazása során elért eredmény lesz hasonló, amennyiben megfelelően betöltik céljukat. Ezért lehet létjogosultsága akár még az irányelvekkel történő harmonizációnak – lásd a mediációs irányelvet – és ezért nem látom realitását az egységes eljárási szabályok erőltetésének. Ha a megfelelő ellenőrzési mechanizmusok működnek, és a tagállamok vállalják a felelősséget a célok megvalósításáért, akkor működőképes lehetne egy ilyen típusú - alulról építkező – szabályozási struktúra.

Végül össze lehet kapcsolni a dolgozatomban tárgyalt két nagy témakört, a bíró megváltozott szerepét és az alapelvek átalakuló értelmezését, valamint az európai

eljárásjogi jogharmonizációt, és azon belül a kis értékű követelésekre vonatkozó Rendeletet. A kapcsolódási pontot azon az előfeltevésen keresztül tudnám megragadni leginkább, hogy az európai Rendelet (az ESC) maga is közvetlen hatással van a bíró szerepére. Mire alapozom ezt?

A Rendelet egyfelől konkrét feladatokat ír elő a bírók számára, amik teljesen újszerűek, eddig a nemzeti perrendtartások nem tartalmaztak ilyet, vagy nem ebben a formában és tartalommal (legfeljebb valami hasonlót). Továbbá határidőket is szab a bírók számára, nemcsak a tárgyalás kitűzésére, de az érdemi határozat meghozatalára is, ha nem látja szükségesnek tárgyalás tartását. Aztán, az is egy, a tagállamok jogában nem elterjedt megoldás, hogy az eljárás egyszerűségét éppen az írásbeliséggel látja biztosítottnak. Ennek érdekében persze a formanyomtatványnak olyannak kell lennie, hogy azt egy laikus ki tudja tölteni, némi bírósági segítséggel. De akár az angol, a francia, a magyar egyszerűsített eljárást nézzük, mindenhol a tárgyalás tartása marad a főszabály, és annak formalitását próbálják egyszerűsíteni, illetve rövidebb határidőkkel megoldani, vagy a tárgyalások számát korlátozni.

Harmadrészt, a bíróságok azon kötelezettségét, hogy a feleket segítsék eljárási kérdésekben, nem sok tagállam perrendtartása tartalmazza, bár a magyar, mint tudjuk, igen. Azonban még nekünk is szokatlan, hogy a bíróság nem kötelezheti a feleket az ügy jogi minősítésére és ezzel kapcsolatos álláspontjuk kifejtésére. Ez arra kényszerítheti a bírókat, hogy alapvetően megváltoztassák a hagyományos szerepüket, a polgári perben, ami szerep elválaszthatatlanul kötődik a nemzeti jogi kultúrához. Bár a nyugat-európai államok részéről megvannak a törekvések egy aktívabb per-menedzsment megvalósítására a hatékonyság elérése érdekében, ennek változatai a különböző országokban a jogi kultúrák különbözőségét tükrözik.⁵⁰⁰

Mindemellett, az egyforma eljárások egész Európán belül nem valósíthatóak meg a közeljövőben, mivel pontosan a jogi kultúra különbségei befolyásolják, hogy a bírók hogyan élnek a széles diszkrecionális jogkörrel, amit nekik ad a Rendelet „annak érdekében, hogy a tisztességes eljárás elvét és a kontradiktórius alapelvet tiszteletben tartsák”, amikor a tárgyalás szükségességéről határoznak, vagy a bizonyítás elfogadott

⁵⁰⁰ van RHEE, C.H., *European Traditions in Civil Procedure*, Antwerpen, Intersentia, 2005., 189-193.

módjáról, illetve terjedelméről. Ez megint felveti az igazságszolgáltatások fragmentáltságának problémáját, az eltérő bírósági gyakorlatokat.

A kézirat lezárásának időpontja: 2010. november 15.

Táblázatok

I. A bírósági szervezet felépítése - Az eljáró bíróságok kísértékű követelések esetében

Anglia

Az eljáró bíróságok polgári ügyekben:

1. County Courts: jelenleg 230 county court található Anglia és Wales területén.

Ha a követelés összege nem haladja meg a 15.000 fontot, a County Court előtt kell megindítani az eljárást. Ha ezt meghaladja, akkor választhat a fél, hogy a County Court vagy a High Court előtt indítja meg. Ennek korlátja az a szabály, hogy személyiségi jogsértésből eredő, 50.000 font alatti ügyeket a County Court előtt kell megindítani, kivéve a rágalmaszából eredő vitákat, amelyeket a High Court-hoz tartoznak. Tehát a 15.000 font feletti ügyek esetében a felperes legtöbbször kiválaszthatja a számára megfelelő bíróságot. Ha a County Court előtt indítja a pert a felperes, választhat az ország 230 bírósága közül, a keresetet benyújthatja bármelyiknél.

2. High Court: általában a 25.000 font alatti követeléseket a County Court tárgyalja, a 25.000-50.000 font közötti követeléseket az a bíróság, ahol az eljárást megindították, az 50.000 font felettieket általában a High Court tárgyalja.

A mérlegelés szempontjai:

- a kereseti követelés összege,
- felvet-e bonyolult jogkérdést az ügy.
- a bíróságok egymás között áttehetik az ügyet, ha ezt szükségesnek találják.

A bíró a 15.000 font feletti ügyeket a County Court-tól a High Court elé is utalhatja, és fordítva.

Franciaország

Három bírósági szint van:

- az elsőfokú bíróságok,
- fellebbviteli bíróságok (Cour d'Appel),
- a Legfelső Bíróságok (Cour de Cassation, Conseil d'État). El van választva egymástól szigorúan a közigazgatási bíráskodás és a rendes bíráskodás, ezért van két Legfelsőbb Bíróság. Az egyes bíróságokon van külön polgári, kereskedelmi, és büntető szakág, és vannak specializálódott bíróságok, mint például a társadalombiztosítási ügyekre.⁵⁰¹

A kereskedelmi bíróságok elé tartoznak a társasági jogi, szállítási, hivatásos kereskedők közötti, üzleti szerződésekből eredő jogviták és a fizetéseképtelenségi eljárások. A polgári bíróságok elé pedig a bérlet, haszonbérlet, ingatlan, szakmai (orvosokat, ügyvédeket, stb. érintő) és családi jogi jogviszonyokból eredő viták. Vannak esetek, amikor a felperes választhat a polgári és a kereskedelmi bíróság között. Ám a polgári bírók hivatásos köztisztviselők, a kereskedelmi bírók nem hivatásos bírók, hanem az üzleti társadalom tagjai, akiket azonos rangú társaik választanak.

1. Tribunal de Grande Instance: általános hatáskörű elsőfokú bíróság, minden jogvitára hatáskörrel rendelkezik, amire kizárólagos hatásköre nincs másik bíróságnak. Ezen felül kizárólagos hatásköre van bizonyos jogvitákra, így a természetes személyek jog-és cselekvőképessége, családjog, ingatlanjog, szellemi tulajdonjog és külföldi ítéletek végrehajtása.

2. Tribunal d'Instance: alacsonyabb pertárgyértékű ügyekre rendelkezik hatáskörrel, ha a pertárgy értéke nem haladja meg a 7600 €-t. Elsőfokú és végleges fórum azokban a jogvitákban ahol a pertárgyérték kevesebb, mint 3800 €. Ha a kereseti követelés értéke 3800 €-t eléri vagy meghaladja, akkor ítélete ellen fellebbezésnek van helye. Szintén hatáskörébe tartozik a pertárgyértéktől függetlenül a termőföld és épület bérlet, szomszédjogi viták, választási jogviták, fogyasztási hitelek és egyéb, illetve fizetési meghagyás vagy tevési meghagyás iránti kérelmekre.

⁵⁰¹ O'MALLEY, Stephen, LAYTON, Alexander, *European civil practice*, Volume 2., 2nd ed., London, Sweet & Maxwell, 2004.,148-154.

3. Tribunal de Commerce: laikus bírókból áll akiket kereskedő vagy vállalkozó társaik választanak maguk közül, az elnököt pedig hivatásos bírók közül jelölik ki. Kereskedelmi jogvitákban van hatásköre, ha pedig a jogügylet kereskedő és nem kereskedő között jön létre, és a felperes a nem-kereskedő, választhat a Tribunal de Grande Instance vagy a Tribunal de Commerce között.⁵⁰²

Hollandia

A holland bírósági szervezet polgári ügyekben viszonylag egyszerű felépítésű:

- 19 körzeti bíróság van (Rechtbanken),
- 5 fellebbviteli bíróság (Gerechtshoven) és
- a Legfelsőbb Bíróság (Hoge Raad), amelyhez csak jogkérdésben lehet jogorvoslattal élni (kasszációs jogkör).

A szervezeti felépítést tekintve, a 19 körzeti bíróságon belül külön polgári, kanton, büntető, közigazgatási, és családjogi divíziók vannak. A legtöbb ügyet elsőfokon egyesbíró tárgyalja, kivéve a komplex ügyeket, amelyekben három bíróból álló tanács, illetve a kanton divízióban mindig egyesbíró van. 2002-ben integrálták a korábban különálló 65 kanton bíróságot a körzeti bíróságokba. Eredetileg elsőfokú bíróságként működtek, kis értékű polgári ügyekben, kis súlyú büntetőügyekben és egyéb munkaügyi vitákban.⁵⁰³ A kanton-és rendes polgári divízió között a bíróságokon az eljárás tekintetében csak annyi a különbség, hogy előbbi esetében nem kötelező a jogi képviselő.⁵⁰⁴ Egy 2008-as törvénymódosítási javaslat⁵⁰⁵ szerint kiterjesztenék a kanton divíziók hatáskörét 25.000 € pertárgyértékig, valamennyi fogyasztói jogvitára és fogyasztói hitelekre. 2011 előtt azonban nem várható ezen módosítások bevezetése.⁵⁰⁶

⁵⁰² lásd: XI. Táblázat, forrás: <http://www.justice.gouv.fr/organisation-de-la-justice-10031/> (2009. december 14.)

⁵⁰³ FREUDENTHAL, M, LANGBROEK, P. M., *International Comparative Study on Allocation of Cases to and within Courts*, Netherland, June, 2004., 198.
forrás: http://english.wodc.nl/images/ewb04ger_Netherlands_tcm45-58152.pdf

⁵⁰⁴ O'MALLEY, Stephen, LAYTON, Alexander, *European civil practice*, Volume 2., 2nd ed., London, Sweet & Maxwell, 2004., 377-380.

⁵⁰⁵ Wetsvoorstel Evaluatiewet Modernisering Rechterlijke Organisatie, consultatieversie. 23. Apr. 2008.

⁵⁰⁶ van HOOIJDONK, Marieke, EIJSVOOGEL, Peter V., *Litigation in the Netherlands: Civil Procedure, Arbitration and Administrative Litigation*, Kluwer Law International, 2009., 2.

Németország

A bírósági rendszer elemei:

- a helyi bíróságok (Amtsgerichte): a bíróságok hatásköre általában a pertárgyértéktől függ, amennyiben 5000 €-t nem haladja meg, a helyi bíróságnak van hatásköre. A tartományi bíróságnak van hatásköre, ha a kereseti követelés értéke 5000 €-t meghaladja. Ezen felül bizonyos ügyek a helyi bíróság hatáskörébe tartoznak, pl. a bérleti jogviták, míg mások a tartományi bíróságok hatáskörébe (pl. hivatali kötelezettség megsértésével okozott károk megtérítése).⁵⁰⁷
- tartományi bíróságok (Landgerichte)
- tartományi felsőbíróságok (Oberlandesgerichte),
- a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof): csak jogorvoslati eljárásban, jogkérdéssel kapcsolatban, a tartományi és tartományi felsőbíróságoktól érkező ügyekben jár el.⁵⁰⁸

Az Amtsgericht esetében általában egyesbíró jár el, míg a Landgericht előtt 2002 előtt 3 bíróból álló tanács járt el. Igaz, a gyakorlatban általában egyesbíró járt el, mivel ha az ügy nem vetett fel bonyolult ténybeli vagy jogi nehézséget, sem alapvető jelentőségű kérdést, egyesbíró elé lehetett utalni az ügyet (rég 348.§). Ezt megváltoztatták, mégpedig úgy, hogy a Landgericht előtti ügyek mindig egyesbíró elé kerülnek (Originärer Einzelrichter). Csak abban a két esetben fogja háromtagú tanács tárgyalni az ügyet, ha

- az egyesbíró még gyakorlati idejét tölti, és nincs legalább egy év gyakorlata polgári ügyekben. (A pályájuk elején a bírókat próbaidőre nevezik ki maximum 5 éves időtartamig.)
- ha az ügy a ZPO 348.§-ban felsorolt kategóriákba tartozik (bank és pénzügyi perek, kereskedelmi ügyek, orvosi műhiba perek, biztosítási ügyek, stb.).

⁵⁰⁷ KARST, Thomas, *Federal Republic of Germany*, = GRUBBS, Shelby R., *International Civil Procedure*, The Hague, Kluwer International, 2003., 239-269.

⁵⁰⁸ BELL, John, *Judiciaries within Europe*, Cambridge University Press, 2006., 111.

Ezekben az esetekben is előírja a törvény az egyesbíró általi döntést (Obligatorischer Einzelrichter) ha az ügy nem vet fel sem jogi sem ténybeli nehézségeket sem alapvető jelentőségű kérdést. Ha ezen feltételek teljesülnek, kötelező az egyesbíró elé utalás.

Ha szükségesnek látszik a későbbiekben, hogy tanácsban járjon el a bíróság, a szabályok rugalmasak, mert lehetővé teszik az egyesbíró számára, hogy visszautalja az ügyet tanács elé. A 348 (3) § és a 348a (3) szerint akkor lehet, ha később kiderül, hogy az eset jogi vagy ténybeli nehézségeket vet fel, vagy alapvető jelentőségű kérdést érint.⁵⁰⁹

Másodfokú hatáskörben a tartományi bíróság mindig tanácsban jár el. A tartományi felsőbíróságokon 3 hivatásos bíró jár el, a Legfelsőbb Bíróságon 5 bíró.

Ausztria

1. Bezirksgerichte (205 db, 2007. január 1-től 141 db): általános hatáskörrel rendelkezik, 10.000 €-ig, valamint a nemperes eljárásokban is. Pénzbeli követelések 10.000 €-ig, ha nem tartoznak a Landesgerichte hatáskörébe. A követelés értékétől függetlenül a törvényben meghatározott ügyek is ide tartoznak: családjogi (apaság elismerése, tartás, házassággal kapcsolatos, stb.) és ingatlan bérlet, haszonbérlettel kapcsolatos ügyek.

2. Landesgerichte (16 db, 2007. január 1-től 20 db): rendes elsőfokú bíróságok, 10.000 € feletti követelésekre, ha nem a Bezirksgerichte hatáskörébe tartozik.

3. Fellebbviteli bíróságok:

Ha elsőfokon a Bezirksgericht járt el, a másodfokon a Landesgerichte fog eljárni, és korlátozott ügycsoportban az Oberster Gerichtshof harmadik bírósági szintként eljárhat. Ha elsőfokon a Landesgericht járt el, az Oberlandesgericht fog másodfokon eljárni, és az Oberster Gerichtshof harmadik szinten.⁵¹⁰

⁵⁰⁹ RÜHL, Giesela, *Preparing Germany for the 21st Century: The Reform of the Code of Civil Procedure.* = German Law Journal vol. 06. No. 06 2005., 909-942.

Oberlandesgerichte: Bécs, Graz, Linz és Innsbruck városokban találhatóak, ezen másodfokú bíróságok minden elsőfokú bíróság fellebbviteli fórumaként működnek. A Landesgerichte, a Handelsgerichte, az Arbeitsgerichte határozatainak fellebbviteli fóruma, ahová fellebbezésnek van helye a pertárgy értékétől függetlenül semmisség, jogszabály-ellenesség, eljárási hibák és hibás bizonyítás alapján is. Igazgatási szerepe is van, mivel a tartományi felsőbb bíróság elnöke irányítja és felelős minden bíróság igazgatásáért a saját tartományán belül. E funkciójában csak közvetlenül az Igazságügyminiszternek van alárendelve.⁵¹¹

Oberster Gerichtshof: csak elvi jelentőségű jogkérdés felvetése esetén jár el. Csak jogkérdésben lehet hozzá fordulni, a fellebbviteli bíróságok határozatai ellen, ha a pertárgy értéke meghaladja a 10.000 €-t, és különösen jelentős a jogkérdés.

A helyi bíróság egy hivatásos bíróból álló tanácsban ítélezik. A tartományi bíróság első fokon általában egy hivatásos bíróból álló tanácsban ítélezik. Ha azonban a pertárgyérték az 50.000 €-t meghaladja, 3 hivatásos bíróból álló tanács jár el, a felek egyikének kérelmére.⁵¹² A fellebbezéseket főszabály szerint 3 bíróból álló tanács tárgyalja. Az Oberster Gerichtshof 5 vagy 11 bíróból álló tanácsban jár el, az ügy jelentőségétől függően.⁵¹³

⁵¹⁰ BAJONS, E.-M., *Civil Procedure for Austria revisited. An outline of recent Austrian civil procedure reforms*, = TROCKER, N., VARANO, V. (szerk.), *The Reforms of Civil Procedure in Comparative Perspective*, Torino, 2005., 118.

⁵¹¹ O'MALLEY, Stephen, LAYTON, Alexander, *European civil practice*, Volume 2., 2nd ed., London, Sweet & Maxwell, 2004., 14-19.

⁵¹² FRAD, Thomas, SCHIMKA, Benedict, *Austria*. = GRUBBS, Shelby R., *International Civil Procedure*, The Hague: Kluwer International, 2003., 57-73.

⁵¹³ FRAD, Thomas, SCHIMKA, Benedict, *i. m.* 57-73.

Bírók száma ⁵¹⁴	2006
Ausztria	1674
Németország	20138
Hollandia	2072
Franciaország	7532
Belgium	1567
Magyarország	2838
Anglia - High Court	108
- County Courts	
- circuit judges	619
- district judges	419

I.a.

<i>Az eljárások átlagos időtartama</i> ⁵¹⁵ (Polgári ügyek)				
<i>Franciaország</i>	<i>Tribunal de Grande Instance</i>	1975.	2,72 év	
		2001.	9,1 hónap	
		2003.	9 hónap	
		2004.	9 hónap	
	<i>Tribunal d'Instance</i>	2003.	4,9 hónap	
		2004.	4,7 hónap	
<i>Belgium</i>	<i>Tribunal de Premiere Instance</i>	1975.	2,49 év	

⁵¹⁴ European judicial systems, Edition 2008 (2006 data), Council of Europe, 2008.

⁵¹⁵ Annuaire Statistique de la France 1978. 760-761., Statistiques Judiciaires de Belgique 1980. no. 1. 33-34. és MURRAY, Peter L. –STÜRNER, Rolf, *German Civil Justice*, 2004., 82-83., Judicial Court Statistics, 2007.

	Új kereset	Érdemi ítélet	Egyéb határozat	Folyamatban maradt
2000	71977	46903	13533	215779
Németország	<i>Landgerichte, elsőfok</i>	1996.	6,5 hónap	
		1998.	6,7 hónap	
		2003.	7,1 hónap	
	<i>Amtsgerichte</i>	1996.	4,6 hónap	
		2003.	4,4 hónap ⁵¹⁶	
			<i>small claims</i>	<i>fast/multi track</i>
Anglia (a tárgyalásig)		2000	29 hét	74 hét
		2001	28 hét	73 hét
		2002	31 hét	58 hét
		2005	27 hét	52 hét
		2007	28 hét	49 hét

⁵¹⁶ KARST, Thomas, *Federal Republic of Germany*. = GRUBBS, Shelby R., *International Civil Procedure*, The Hague: Kluwer International, 2003., 239-269.

Magyarország – eljárási időtartamok

A megyei bíróságokon b e f e j e z e t t elsőfokú ügyek							
megoszlása az eljárás időtartama szerint							
Polgári perek							
Év	Ügyek száma összesen	Ebből: az eljárás időtartama					
		0 - 3 hó	3 - 6 hó	6 - 12 hó	1 - 2 év	2 - 3 év	3 év felett
2008	11879	32,5	18,3	20,3	16,7	6,8	5,4
2007	11535	32,0	20,6	19,2	17,1	7,1	4,0
2006	11623	34,2	19,0	20,4	17,8	6,4	2,3
2005	9828	37,6	20,4	20,9	15,5	3,1	2,5
2004	8 463	48,5	21,3	17,6	8,2	2,4	2,0

Ennek kiszámolása:
 $C1+C2 / E+U = g$, ahol
 C1=az év elején folyamatban lévő ügyek,
 C2= a következő év elején folyamatban lévő ügyek,
 E= az év közben indult ügyek,
 U= az év közben befejezett ügyek.
 g= az átlagos időtartam évben és töredékévben

A helyi bíróságokon b e f e j e z e t t ügyek megoszlása							
az eljárás időtartama szerint							
Polgári perek							
Év	Ügyek száma összesen	Ebből: az eljárás időtartama					
		0 - 3 hó	3 - 6 hó	6 - 12 hó	1 - 2 év	2 - 3 év	3 év felett
2008	159 250	39,7	29,1	19,8	8,1	2,0	1,3
2007	147 583	39,0	28,1	20,0	9,1	2,4	1,4
2006	149 372	39,0	26,8	20,6	9,6	2,3	1,5
2005	151 175	41,5	26,8	19,2	8,8	2,3	1,5
2004	154 492	41,7	26,6	18,8	9,1	2,3	1,5

I/b.

A folyamatban lévő ügyek befejezése – Németország (Elsőfokú eljárások) ⁵¹⁷			
		1996	2004
Landgerichte	3 hónapon belül	38,9%	36,8%
	6 hónapon belül	26,5%	25,3%
	12 hónapon belül	21,7%	22,1%
	24 hónapon belül	9,6%	11,0%
	24 hónapon túl	3,3%	4,8%
		1996	2004
Amtsgerichte	3 hónapon belül	48,2%	51,2%
	6 hónapon belül	28,5%	26,9%
	12 hónapon belül	17,5%	16,0%

I/c.

A folyamatban lévő ügyek befejezése – Ausztria	
2008	
6 hónapon belül	45%
12 hónapon belül	32%
24 hónapon belül	17%
36 hónapon belül	4%
36 hónapon túl	2%

⁵¹⁷ Statistisches Bundesamt, Fachserie 10 Reihe 2, 1996.

I/d. A folyamatban lévő ügyek befejezése, Franciaország, Tribunal de Grande Instance, 2001⁵¹⁸

kevesebb, mint 2,7 hónap	25%
kevesebb, mint 6,2 hónap	50%
kevesebb, mint 12,4 hónap	75%

II/a.

Ügyforgalmi adatok, Ausztria (összes bíróság).⁵¹⁹

	2000	2001	2002
Beérkezett	3.480.507	3.477.698	3.377.982
Befejezett	3.500.208	3.446.812	3.279.087
Folyamatban maradt	576.198	607.084	626.554

II/b.

Beérkezett ügyek (összes, nem csak polgári!), Hollandia

	2002	2003	2004	Növekedés 2003-hoz képest
Kanton divízió	762.280	908.100	1.091.130	20%
Polgári divízió	217.830	231.310	250.370	8%

Az eljárások időtartama napokban a Kanton divízió előtt, 2003-2004.

	2003	2004	Változás 2003-hoz képest
Polgári ügy, érdemi védekezés	58	77	33%
Polgári ügy, nem vitatott	11	10	-9%
Családjogi	27	25	7%
Kort gedíng	28	29	4%

⁵¹⁸ INFOSTAT JUSTICE 71. La durée des affaires civiles dans les tribunaux de grande instance en 2001.

⁵¹⁹ International comparative study on allocation of cases to and within courts. The case of Austria. By Mag. Georg Stawa, Ministry of Justice, Vienna, Austria, June, 2004. forrás: http://english.wodc.nl/images/ewb04ger_Austria_tcm45-58145.pdf

II/c.

Hollandia

Ügyforgalmi adatok (polgári)⁵²⁰

	2000	2001	2002
Beérkezett ügyek	633300	669300	692500
Befejezett ügyek	517300	559800	598300

II./d. Ügyforgalmi adatok, Magyarország

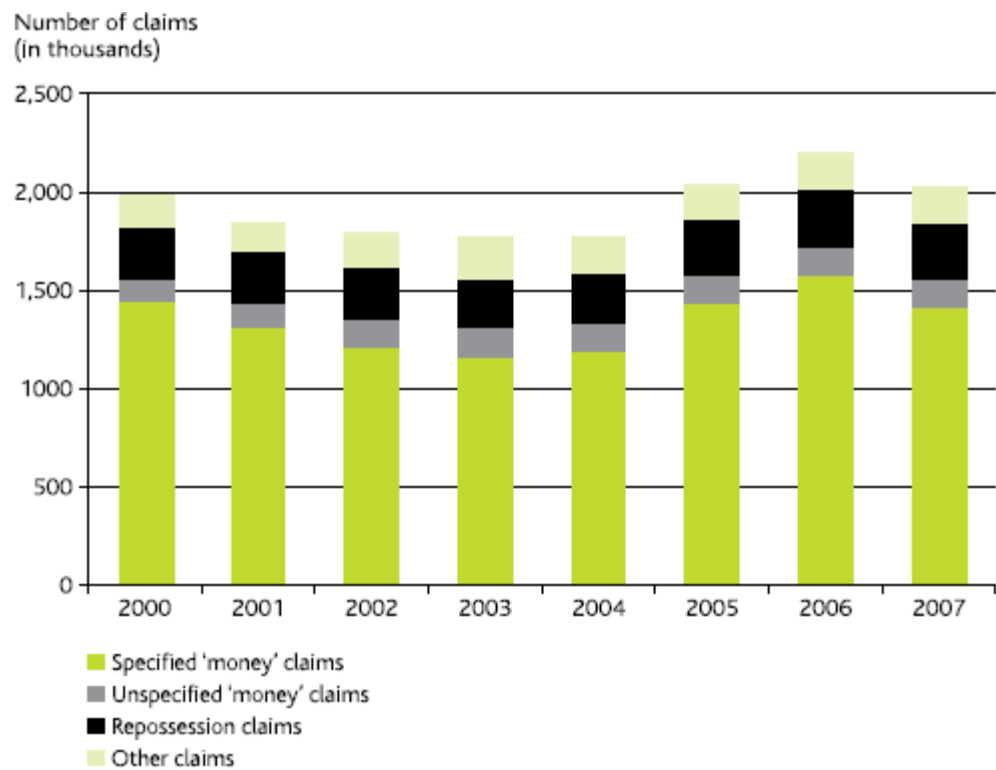
	peres ügyérkezés			összes nem peres érkezés	folyamatban maradt peres ügyek			
	Helyi	megyei	összes érkezés		Helyi	megyei	összes	2 éven túli ügyek helyi bíróságokon
1995	319264	16221	335485	441438	178941	23646	202587	12499
2005	321051	31832	390011	837147	156063	31932	187995	11034
2006			384753	958564			183636	11127

Látszik, hogy az érkezett ügyek számában csak a nem peres ügyek esetében van számottevő növekedés, peres ügy nem érkezett sokkal több 2005-ben, mint tíz évvel korábban. A nem peres érkezés viszont megduplázódott. 1995-ben valamivel több mint 200 ezer peres ügyet nem sikerült befejezni, maradt folyamatban, tíz évvel később alig javult ez a mutató: valamivel kevesebb mint 190 ezer a folyamatban maradt perek száma.⁵²¹

⁵²⁰ forrás: CBS, Rechtspraak in Nederland, 2002, lásd: www.cbs.nl/publications. (2010. szeptember 10.)

⁵²¹ FLECK Zoltán, *Bíróságok mérlegen. Igazságszolgáltatásunk újabb tíz éve*, Pallas, 2008., 55.

II/d. A County Courts előtt indított eljárások, az ügy típusa szerint, 2000-2007 között⁵²²

⁵²² Judicial and Court Statistics, 2007, Ministry of Justice, September, 2008.

II/e.

Elsőfokú eljárások - Németország ⁵²³		
Landgerichte – új kereset	1965	276.750
	1980	328.080
	1988	357.216
	1993	357.020
	1995	418.807
	1996	422.995
1996	- érdemi ítélet	114.739
	- egyezség	64.399
	- elismerés vagy mulasztás alapján hozott ítélet	91.946
	- visszavonás	47.873
	- felfüggesztés	31.320
	- áttétel	28.646
	2004	425.504
2004	- érdemi ítélet	101.488
	- egyezség	91.496
	- elismerés vagy mulasztás alapján hozott ítélet	80.187
	- visszavonás	53.054
	- felfüggesztés	30.561

⁵²³ Statistisches Bundesamt, Fachserie 10 Reihe 2, 1996., Fachserie 10. Reihe 2.1, 2005. forrás: www-ec.destatis.de (2010. szeptember 8.)

	- áttétel	24.1871
Amtsgerichte – új kereset	1965	863.621
	1984	1.217.076
	1993	1.455.094
	1995	1.751.448
	1996	1.686.690
1996	- érdemi ítélet	497.871
	- egyszerűsített eljárásban	103.146
	- egyezség	152.526
	- elismerés és mulasztás alapján hozott ítélet	461.032
	- visszavonás	184.019
	- felfüggesztés	79.213
	- áttétel	115.556
	2004	1.523.527
2004	- érdemi ítélet	367.451
	- egyszerűsített eljárásban	94.243
	- egyezség	199.442
	- elismerés és mulasztás alapján hozott ítélet	432.031
	- visszavonás	236.380
	- felfüggesztés	67.618
	- áttétel	94.052

II/f.

Ügyforgalom 1991-1995 között, Franciaország					
	1991	1992	1993	1994	1995
Tribunal de Grande Instance					
- beérkezett ügyek	492.391	523.026	566.723	658.042	660.189
- rendes eljárás	462.326	475.775	532.494	610.234	645.319
- érdemi ítélet	333.402	344.310	390.644	449.537	479.237
- érdemi vizsgálat nélküli elutasítás	56.779	57.673	65.292	72.387	69.854
- egyezség	1632	1394	1165	1298	1850
- visszavonás	22.394	23.377	26.297	29.383	31.776
rendes eljárás átlagos időtartama (hónap)	10	9,5	9,6	8,9	8,9
- référé eljárás	96.184	110.132	125.752	120.999	126.501
référé eljárás átlagos időtartama (hónap)	0,9	1,0	1,1	1,2	1,2
Tribunal d'Instance					
	1991	1992	1993	1994	1995
- beérkezett ügyek	547.890	609.190	563.300	513.490	483.909
- rendes eljárás	518.732	588.126	556.189	505.690	491.021
- érdemi ítélet	406.591	459.351	440.742	394.984	377.988
- érdemi vizsgálat nélküli elutasítás	37.589	40.277	37.927	36.090	34.911
- egyezség	4369	4909	5003	3919	3154
- visszavonás	46.531	51.591	46.871	44.388	41.879
rendes eljárás átlagos időtartama (hónap)	4,5	4,4	4,9	5,2	5,1
- référé eljárás	91.596	93.178	90.918	89.032	83.962
référé eljárás átlagos időtartama (hónap)	1,6	1,7	1,8	1,8	1,8
- fizetési meghagyás (Injonction á payer)	818.610	867.472	832.397	777.184	731.055

Ügyforgalom 1996-2006 között⁵²⁴, Franciaország											
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Tribunal de Grande Instance											
Rendes eljárás											
beérkezett ügyek	676 282	644 939	634 696	605 816	600 999	599 930	597 124	615 214	688 387	700 437	701 704
<i>ebből családjogi</i>	<i>391 307</i>	<i>390 766</i>	<i>387 866</i>	<i>384 255</i>	<i>388 932</i>	<i>394 855</i>	<i>396 880</i>	<i>414 913</i>	<i>410 599</i>	<i>421 407</i>	<i>422 790</i>
befejezett ügyek	659 153	642 319	635 340	608 991	593 462	578 832	581 798	587 858	675 681	701 306	687 060
<i>ebből házassági és házassági vagyoni jogi</i>	<i>124 729</i>	<i>123 446</i>	<i>124 008</i>	<i>123 789</i>	<i>120 629</i>	<i>118 758</i>	<i>121 896</i>	<i>130 846</i>	<i>137 815</i>	<i>158 293</i>	<i>141 496</i>
Référé eljárás											
beérkezett ügyek	na	na	na	na	na	na	na	na	130 413	119 007	116 765
befejezett ügyek	126 772	122 456	118 785	111 342	113 613	118 678	117 084	114 510	127 527	120 092	116 902
Különleges eljárások											
beérkezett ügyek	na	na	na	na	na	na	na	na	144 491	150 043	147 631
befejezett ügyek	na	na	na	na	na	na	na	na	144 160	149 897	147 524
Tribunaux d'instance											
beérkezett ügyek	483 593	472 963	470 996	476 283	495 258	495 210	498 350	498 512	533 873	538 345	539 114

⁵²⁴ Annuaire Statistique de la France, Sommaire, Justice. forrás: http://www.insee.fr/fr/themes/detail.asp?ref_id=asfconditions-de-vie (2010. január 8.)

befejezett ügyek	460 146	453 259	456 326	459 704	483 061	473 746	482 049	489 566	505 723	522 770	529 085
Référé eljárások	83 087	81 867	69 574	63 203	67 425	68 483	67 930	71 013	75 470	73 620	75 366

II./g.

Érdemi ítélettel zárult ügyek száma, Hollandia, Rechtbanken, polgári ügyek⁵²⁵

	2003	2004	2005	2006	2007
kanton divízió	318.000	382.000	398.000	388.000	386.000
polgári divízió	32.000	34.600	32.700	31.000	29.700

III.a.

2007-es adatok, Anglia:

- 18.505 eljárást indítottak 2007-ben, ami kevesebb, mint 1%-al haladja meg a 2006-os adatot, ami 18.364.
 - Londonban 53% a kereseteknek határozatlan összegű pénzkövetelés volt, 29% 50.000 £ feletti perértékre irányult. Az összes kereseti követelés 16%-a tartozásra és 24% személyi sérelemre irányult.
 - Londonban az ítéletek száma beleértve a mulasztási ítéletet is és a summary judgment-et is, 2007-ben 599, ami 5% növekedés 2006 óta (569-ről).
 - a végrehajtási eljárások száma Londonban 25%-al esett, 9254-re 12.385-ről (2006). Londonon kívül 14%-al nőtt ezen eljárások száma, 39.652-re.
- 2007-ben 2%-os növekedés volt a megindított eljárások számában, 44.663-ról 2006-ban 45.541-re 2007-ben. Az ügyek többsége Angliában bíróságon kívül rendezésre kerül, és a bíróságokon indított eljárásoknak is kevesebb, mint 5%-a jut el az első tárgyalásig. 2007-ben 2.015.000 polgári per (családjogin kívül) indult, ami 8%-os csökkenés 2006-hoz képest.

⁵²⁵ Centraal Bureau voor de Statistiek, Rechtspraak in Nederland, 2007., <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/A4E15A44-154F-4B9A-8D47-20FDE0F95C6F/0/2007w37pub.pdf> (2010. január 8.)

Az ügyek megoszlása:

- 1.411.000 pénzkövetelés iránti kereset, meghatározott pénzösszegre, ami 10% csökkenés 2006 óta, és 1% 2005-höz képest. A keresetek 64%-a az interneten keresztül érkezett, 41% 500£-t meg nem haladó értékre, és csak 15% irányult 5000£ feletti értékre.
- 145.000 pénzkövetelés határozatlan értékre, ami 1% csökkenés 206 óta, habár 26%-al több, mint 2000-ben. 48%-a 1000£ felett volt, de 5000£-t meg nem haladó, 30% 5000£ felett 15.000£-t meg nem haladó, és 15% 15.000£ feletti pertárgyértékű kereset volt.
- 138.000 ingatlan visszabocsátása iránti kereset ami 5% növekedés 2006 óta, és 118% 2002 óta.
- 103.000 szociális bérbeadó által ingatlan visszakövetelése iránti per, ez 11% csökkenés 2006 óta, 35% csökkenés 2002 óta.
- 44.000 magán bérbeadó visszabocsátás iránti kereset, a gyorsított eljárás iránti kérelmekkel együtt, 4%-al több, mint 2006-ban.
- 67.000 fizetéseképtelenségi eljárás, 167%-al több, mint 2000-ben.
- 108.000 nem pénzkövetelés, kivétel az ingatlan és bérlet visszabocsátása iránti perek, 2% kevesebb mint 2006-ban és 38%-al kevesebb, mint 2003-ban.⁵²⁶

III.b.

County Courts, pénzkövetelések meghatározott összegre, százalékos arányban, a pertárgyértéktől függően, Anglia és Wales területén, 2002-2007 között

Év	Keresetek száma	0-500 £	500-1000 £	1000-5000 £	5000-15000 £	15000-50000 £	50000 £ felett	Egyéb ²
2002	1.207.497	51,4%	15,3%	23,3%	7,0%	2,1%	0,4%	0,4%
2004	1.188.385	50,4%	15,3%	23,5%	7,7%	2,4%	0,4%	0,4%
2005	1.431.486	53,2%	14,3%	21,6%	7,7%	2,5%	0,4%	0,4%
2006	1.574.293	48,6%	15,6%	23,7%	8,6%	2,9%	0,4%	0,3%
2007	1.410.581	40,7%	15,4%	28,3%	10,9%	3,9%	0,5%	0,3%

Forrás: HMCS CaseMan system, Claim Production Centre, Money Claim Online

² Meghatározatlan értékű követelések

⁵²⁶ Judicial and Court Statistics 2007, Ministry of Justice, September 2008.; ANDREWS, Neil, *English Civil Procedure: Fundamentals of the New Civil Justice System*, Oxford University Press, 2003.; MARTIN, Jacqueline, *The English Legal System*, 5th Edition, Hodder Arnold, 2007.

IV.

County courts előtt ellenkérelmek (családjogon kívül) és az ügyek beosztása eljárásrend szerint, 2000-2007 között, Anglia és Wales¹

Év	Ellenkérelmek száma	Beosztott ügyek száma ²			
		Small claims	Fast track	Multi track	Összesen
2000	250,442b	92,863	33,163	29,182	155,208
2001	255,035b	92,199	31,038	22,544	145,781
2002	266,625b	80,707	38,249	24,075	143,031
2003	268,042b	77,288	51,176	28,711	157,175
2004	261,666b	73,497	51,215	29,201	153,913
2005	278,019b	75,740	51,405	28,396b	155,541b
2006	295,372b	77,933b	51,351b	27,908b	157,192b
2007	341,956	97,832	51,666	26,712	176,210

¹ Ha ellenkérelmet terjesztenek elő, további információt gyűjt a bíróság mielőtt az ügyet beosztja a három eljárásrend valamelyikébe, a pertárgyérték, a komplexitás, jelentőség, és a várható erőforrás igény alapján. Később lehetőség van változtatni rajta.

² Az ügyek lezárulhatnak egyezséggel vagy a kereset visszavonásával, még mielőtt a beosztás megtörténne.

V.

County courts (családjogon kívüli)

Small claim tárgyalások a kereset típusa szerint, Anglia és Wales, 2003-2007⁵²⁷

	Meghatározott összegű pénzkövetelés	Meghatározatlan összegű pénzkövetelés	Egyéb	Összesen
2003	46.835	3739	470	51.044
2004	42.962	3267	388	46.617
2005	44.594	2718	368	47.680
2006	44.202	2328	342	46.872
2007	50.725	2179	328	53.232

⁵²⁷ Judicial and Court Statistics, 2007, Ministry of Justice, September, 2008.

VI.

County courts előtti mulasztási ítéletek, és megegyezés folytán hozott ítéletek (a felperes elfogadja az alperes ajánlatát a pénzösszeg teljes vagy részbeni megfizetésére), 2000-2007

Határozatok száma

Év	Meghatározott összegű pénzkövetelés	Nem meghatározott összegű pénzkövetelés	Egyéb	Összesen
2000	1,024,255r	1,137r	1,431r	1,026,823r
2001	912,654r	1,055r	908r	914,617r
2002	802,610r	886r	935r	804,431r
2003	796,777r	1,163r	810r	798,750r
2004	760,175r	964r	682r	761,821r
2005	1,022,402r	973r	574r	1,023,949r
2006	1,105,974r	890r	659r	1,107,523r
2007	1,000,434	914	599	1,001,947

Forrás:

HMCS CaseMan system, Claim Production Centre and Money Claim Online

VII./a.

Tárgyalás halasztások a járásbíróóságokon (az elsőfokú ügyek 99,3%-a itt indult) ⁵²⁸

	Egy tárgyaláson befejezett	Tárgyalás halasztások
1973.	51,1%	48,9%
1974.	50,7%	49,3%
1975.	49,7% %	50,3%

A tárgyalás halasztások okai: legnagyobb arányban, bár csökkenő számban bizonyítás kiegészítése végett, a második az egyéb okból, aminek nem változik a száma.

VII./b.

Tárgyalás halasztások a helyi és megyei (elsőfok) bíróságokon, 2005.

	Egy tárgyaláson befejezett	Tárgyalás halasztások
helyi	44,7%	55,3%
megyei elsőfok	44,2%	55,8%

Az elhalasztott ügyek kb. 40%-ában további bizonyítás volt szükséges.

⁵²⁸SZILBEREKY Jenő, *A polgári eljárás funkciója és hatékonysága*, Budapest, Közgazd. és Jogi Kvk., 1977.

VIII.

2004-ben indult eljárások pertárgyérték szerint, Amtsgerichte (Németország) ⁵²⁹	
300€-ig	18,9%
300€-600€-ig	15,7%
600€-1000€-ig	14,2%
1000€-1500€-ig	11,1%
1500€-2000€-ig	8,0%
2000€-3000€-ig	11,1%
3000€-5000€-ig	14,0%
5000€ felett	6,9%
átlagos pertárgyérték	2300 €

⁵²⁹ Justizstatistik der Zivilgerichte, Statistisches Bundesamt Deutschland, 2005.

IX.

A kis értékű követelések értékhatárai, 2006.⁵³⁰

Ország	Követelés értéke
Ausztria	≤10.000 €
Belgium	≤ 1860 €
Franciaország	≤ 4000 €
Németország	≤ 600 €
Magyarország	≤ 4000 €
Hollandia	≤ 5000 €
Egyesült Királyság	≤ 7297 €

⁵³⁰ European judicial systems, Edition 2008 (2006 data), Council of Europe, 2008.

X.

A Világbank adatai a bíróságokkal kapcsolatos véleményekről⁵³¹

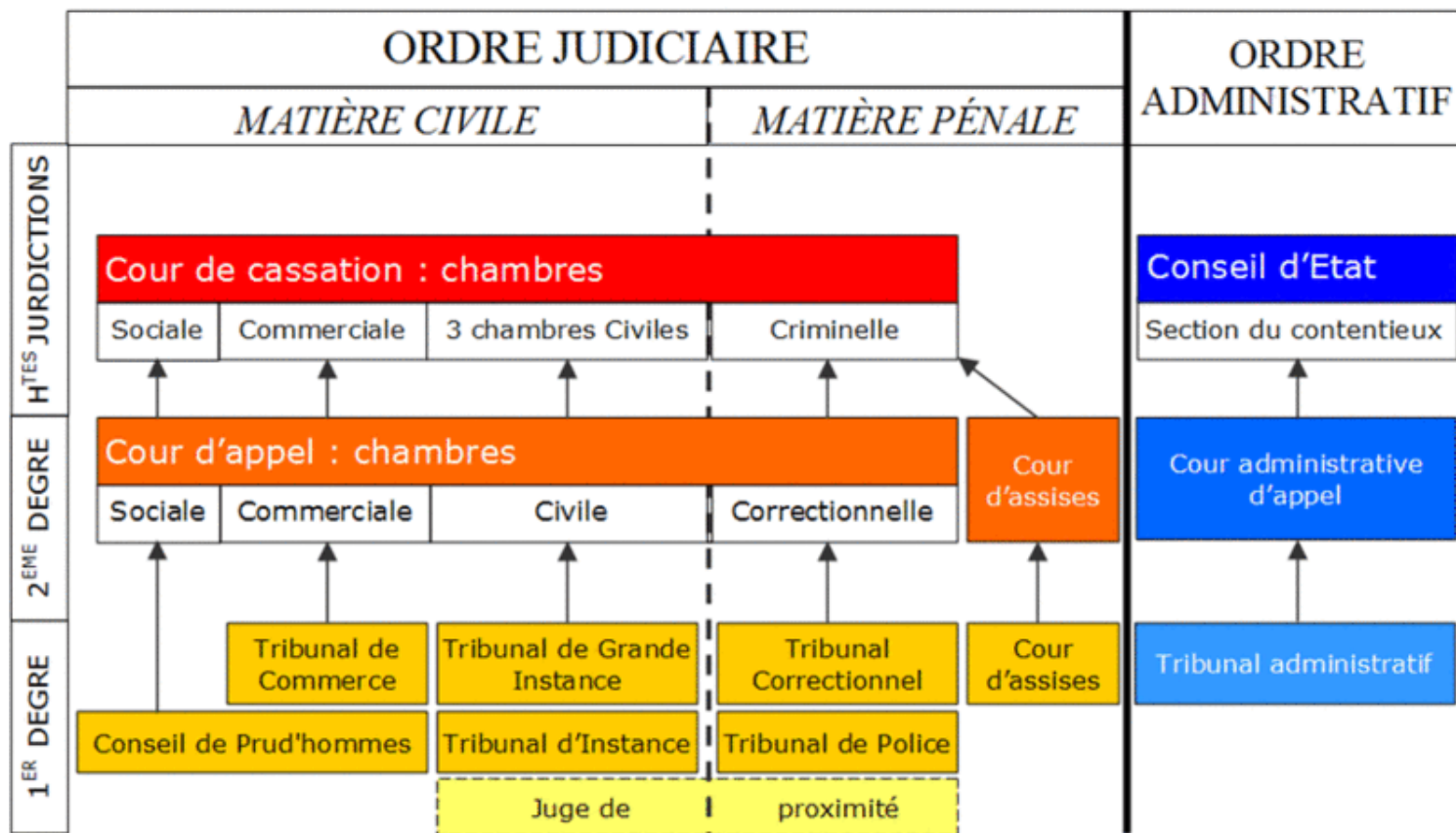
Az adott kritériumról negatív véleményt megfogalmazók aránya (OECD országok)	
Gyorsaság	87%
Megfizethetőség	77%
Átláthatóság	59%
Végrehajthatóság	49%
Tisztességes és pártatlan eljárás	48%
Becsületes, nem korrupt	38%

Forrás: Batra *et al.* (2002, p. 39). Alapja: World Bank, World Business Environment Survey 2000.

⁵³¹ MOORHEAD, Richard, SEFTON, Mark and SCANLAN, Lesley, *Just Satisfaction? What drives public and participant satisfaction with courts and tribunals*, Cardiff Law School, Cardiff University, Ministry of Justice Research Series 5/08 March 2008 First published April 2008.

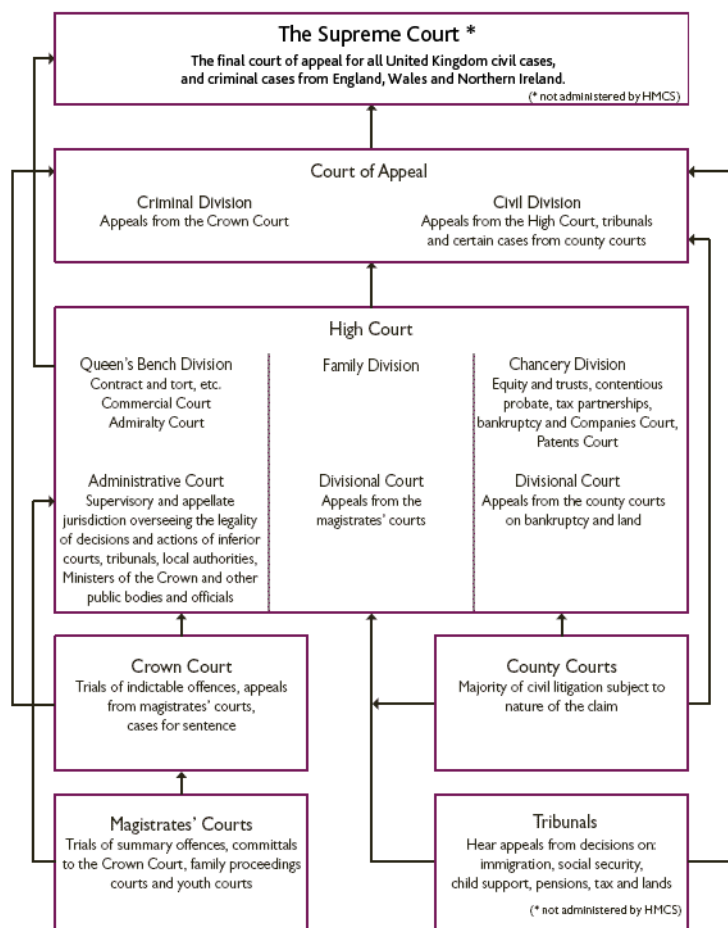
XI. A francia bírósági szervezet⁵³²

ORGANISATION JURIDICTIONNELLE NATIONALE FRANCAISE

⁵³² <http://www.justice.gouv.fr/> (2010. január 8.)

XII. Az angol bírósági szervezet⁵³³

⁵³³ <http://www.justice.gov.uk/publications/statistics.htm> (2010. január 8.)

XIII. A német bírósági szervezet⁵³⁴

Gerichte des Bundes und der Länder

3. Instanz	Bundesgerichtshof	Bundesverwaltungsgericht	Bundesarbeitsgericht	Bundessozialgericht	Bundesfinanzhof	Bundesverfassungsgericht
	(ordentl. Gerichtsbarkeit) Karlsruhe Revision	(Verwaltungsgerichtsbarkeit) Leipzig Revision	(Arbeitsgerichtsbarkeit) Erfurt Revision	(Sozialgerichtsbarkeit) Kassel Revision	(Finanzgerichtsbarkeit) München Revision	Karlsruhe
2. Instanz	Oberlandesgericht Berufung	Oberverwaltungsgericht (Verwaltungsgerichtshof) Berufung	Landesarbeitsgericht Berufung	Landessozialgericht Berufung		
1. und 2. Instanz						
1. Instanz	Amtsgericht					

⁵³⁴ http://www.bmj.bund.de/enid/4e5989393eef35ff282d989995f0820d,54fa14305f7472636964092d0933323936/Ministry/Structure_14p.html (2010. január 14.)

Irodalomjegyzék

- AMRANI-MEKKI, Soraya, *Le principe de célérité*, Revue française d'administration publique, 2008/1, n° 125, 43-53.
- ANDERSSON, Torbjörn, *Approximation of Procedural Law in Europe*. = Procedural Laws in Europe. Towards harmonisation, ed. STORME, Marcel, Antwerp, Maklu, 2003, 55- 65.
- ANDREWS, Neil, *England*, = STORME, M., HESS, B., Discretionary Power of the Judge: limits and control, Kluwer, 2003., 119.
- ANDREWS, Neil, *English Civil Procedure: Fundamentals of the New Civil Justice System*, Oxford University Press, 2003.
- ANDREWS, Neil, *English civil procedure: three aspects of the long revolution*. Centro di Studi e Ricerche di Diritto, 2001.
- ANDREWS, Neil, *Principles of Civil Procedure*, London, Sweet & Maxwell, 1994, 45.
- ANDREWS, Neil, *The Modern Civil Process. Judicial and Alternative Forms of Dispute Resolution in England*, Mohr Siebeck, 2008.
- ASSER, W.D.H. , GROEN, H.A. , VRANKEN, J.B.M. , (assisted by I.N. Tzankova), *Uitgebalanceerd. Eindrapport Fundamentele herbezinning Nederlands burgerlijk procesrecht*, The Hague, Bju, 2006.
- BACSÓ Jenő, *A polgári eljárás mint a társadalmi igények érvényesítésének eszköze*, Jogtudományi Közlöny, 1974., 482-489.
- BACSÓ Jenő, *A polgári per célja*, A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság Kiadványai, V. Kötet, 10. szám, Debrecen, 1934, 3.
- BACSÓ Jenő, *A polgári perrendtartás tankönyve*. Budapest, 1917. , 5.
- BACSÓ Jenő, *Tudományos perjog*, Debrecen, 1937.
- BADÓ Attila, LOSS Sándor, *Betekintés a jogrendszer világába*, E-Press, Szeged, 2004.

BAJONS, E.-M., *Civil Procedure for Austria revisited. An outline of recent Austrian civil procedure reforms*, = TROCKER, N., VARANO, V. (szerk.), *The Reforms of Civil Procedure in Comparative Perspective*, Torino, 2005.

BAKER, J. H., *An introduction to English legal history*, Oxford University Press, 2007., Part 6., 115.

BALDWIN, J. , *Lay and Judicial Perspectives on the Expansion of the Small Claims Regime*, London, Lord Chancellor's Department Research Series 8/02, 2002.

BALDWIN, J., *Monitoring the Rise of the Small Claims Limit: Litigants' Experiences of Different Forms of Adjudication* London: Lord Chancellor's Department, 1997.

BANICZ Erika, *A perbeli mulasztás megítélésének múltja és jelene*, = KENGYEL Miklós (szerk.), *50 éves a Polgári Perrendtartás*, Tanulmánykötet, Dialóg Campus, Pécs, 2003., 9-21.

BATRA, G., KAUFMANN, D. and STONE, A., *Voices of the Firms 2000: Investment Climate and Governance, Findings of the World Business Environment Survey (WBES)*. The World Bank. 2002. , 35-38.

BELL, J., BOYRON, S., WHITTAKER, S., *Principles of French Law*, Oxford, 1998., 91-92.

BELL, John, *Judiciaries within Europe*, Cambridge University Press, 2006.

BERGER, K.P., *European Private Law, Lex Mercatoria and Globalisation*, = HARTKAMP, A.S., HONDIUS, E. H., *Towards a European Civil Code*, Kluwer Law International, 2004., 43-58.

BLANKENBURG, Erhard, *Civil Justice: Access, Cost and Expedition. The Netherlands*, = ZUCKERMAN, A. A. S., *Civil Justice in Crisis: comparative perspectives of civil procedure*. Oxford University Press, 1999., 446.

BOLARD, Georges, France, = STORME, M., HESS, B., *Discretionary Power of the Judge: limits and control*, Kluwer, 2003., 301.

BOSNAK, J. M., JONK, M., *The Netherlands*, = GRUBBS, S.R., *International Civil Procedure*, Kluwer Law International, 2003., 457-473.

BRÁVÁCZ Ottóné - SZÖCS Tibor, *Jogviták határok nélkül. Joghatóság, külföldi határozatok elismerése és végrehajtása polgári ügyekben*. HVG Orac, Budapest, 2003.

BURIÁN-KECSKÉS-VÖRÖS, *Magyar nemzetközi kollíziós magánjog*, Krim Bt., Budapest, 2005.

CADIET, L. , ‘*The New French Code of Civil Procedure (1975)*’, = van RHEE, C.H. , *European Traditions in Civil Procedure*, Antwerp, Intersentia, 2005., 53, 62.

CADIET, L., AMRANI-MEKKI, S., *Civil Procedure*, = BERMAN, George A., PICARD, Étienne, *Introduction to French Law*, Kluwer Law International, 2008., 317-318.

CADIET, L., *Droit judiciaire privé*, 3rd ed., Paris, Litec, 2000., 1168.

CADIET, Loïc, *France*, = ZUCKERMAN, A. A. S. , *Civil Justice in Crisis: comparative perspectives of civil procedure*, Oxford University Press, 1999.

CAPPELLETTI Mauro - GARTH, Bryant G., *Introduction - policies, trends and ideas in civil procedure* = Mauro CAPPELLETTI, *International encyclopedia of comparative law*. Vol. 16. Civil procedure. Chapter 1., Mohr Siebeck, 1988., 8-11.

CAPPELLETTI, M., GARTH, B. G., TROCKER, N., *Access to justice: comparative general report*, J.C.B. Mohr, 1976.

CAPPELLETTI, M., *Ordinary Proceedings in First Instance*, Civil Procedure = International Encyclopedia of Comparative Law. Vol. XVI. , Chapter 6. Mohr/Siebeck, 1984.

CARBONNIER, J., *Droit et passion du droit sous la Ve République*, Paris, 1996., 19-20.

CASSIN, René, *Droits de l'Homme et méthode comparative*. Revue internationale de droit comparé, 1968. Volume 20, Numéro 3. , 449-492.

- CHASE Oscar G., and HERSHKOFF Helen, (eds.), *Civil Litigation in Comparative Context*, ThomsonWest, 2007.
- CHORUS, Jeroen M. J. , GERVER, P. H. M. , HONDIUS, E. H. (eds.), *Introduction to Dutch law*, ed. 4., Kluwer Law International, 2006., 255.
- COESTER-WALTJEN, Dagmar, *Mahnverfahren in Deutschland*, = RECHBERGER, Walter H., KODEK, Georg E., *Orders for Payment in the European Union*, Kluwer Law International, 2001., 149-161.
- COING, Helmut, *Ius commune*, Vittorio Klostermann, 1979., 64-97.
- CONSTANTINESCO, J.-L. , *Traité de droit comparé*, I-III, Köln etc. 1972-1973.
- CORTÉS, Pablo, Does the Proposed European Procedure Enhance the Resolution of Small Claims?, *Civil Justice Quarterly*, Vol. 27., No. 1., 2008, 83-97.
- COSTA, J. P., *Le Tribunal de la Rote et l'article 6 de la Convention européenne des droits de l'homme*, *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, 2002, 470-476.
- CUMMING, George, FREUDENTHAL, Mirjam , *Civil Procedure in Eu Competition Cases Before the English and Dutch Courts*, Kluwer Law International, 2009., 181.
- CUNIBERTI, Gilles, *The Recognition of Foreign Judgments Lacking Reasons in Europe: Access to Justice, Foreign Court Avoidance, and Efficiency*, *International and Comparative Law Quarterly*, vol 57, January 2008, 25-52.
- DARÁZS Lénárd, *Az áruforgalom szabadságának európai alkotmányos alapjai és magánjogi tartalma*, = SAJÓ András (szerk.), *Alkotmányosság a magánjogban*, Budapest, Complex, 2006, 57-71.
- DAVID, R. *Les grands systèmes de droit contemporains. 2. Édition*, Dalloz, Paris, 1966.
- DEGUCHI, M., STORME, M., *The reception and transmission of civil procedural law in the global society: legislative and legal educational assistance to other countries in procedural law*, Garant, 2008.

- EÖRSI Gyula, *Összehasonlító polgári jog*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975., 342-391.
- ESHUIS, R.J.J., *Justice in better times. On the effectiveness of measures to accelerate civil proceedings*, The Hague, 2007.
- ESSER, Josef, *Grundsatz und Norm in der richterlichen Fortbildung des Privatrechts*, Mohr/Siebeck, 1956., 190-239.
- ESTOUP, Pierre, *La pratique des procédures rapides (référés, ordonnances sur requête, procédure d'injonction)*, Litec, 1990.
- FALCSIK Dezső, *A polgári perjog tankönyve*. Budapest, 1907. , 7.
- FARKAS József, *A perbeli mulasztás, A magyar polgári perjog főbb kérdései*, Budapest, 1953., 111-136.
- FARKAS József, *Bizonyítás a polgári perben*, KJK-Kerszöv, Budapest, 2005.
- FAWCETT, J. J., *The Impact of Article 6(1) of the ECHR on Private International Law*, International and Comparative Law Quarterly, Vol. 56., 1., 2007., 1-48.
- FAZEKAS Sándor, *A bírósági eljárás tehermentesítése és gyorsítása*, *Bírák Lapja*, 2004. 1-2. szám, 33.
- FERRAND, Frédérique, *The Respective Role of the Judge and the Parties in the Preparation of the Case in France*; = TROCKER, N., VARANO, V. (szerk.), *The Reforms of Civil Procedure in Comparative Perspective*, Torino, 2005., 7-30.
- FERRAND, Frédérique, *La procédure d'injonction de payer en droit français*, RECHBERGER, Walter H., KODEK, Georg E., *Orders for Payment in the European Union*, Kluwer Law International, 2001., 131- 147.
- FIORINI, A., McELEVAY, P., *Facilitating Cross-Border Debt Recovery – The European Payment Order and Small Claims Regulations*, International and Comparative Law Quarterly, 2008. April, 449-465.
- FLECK Zoltán, *Bíróságok mérlegen. Igazságszolgáltatásunk újabb tíz éve*, Pallas, 2008., 55.

FLECK Zoltán, *Igazságszolgáltatás reform közben*, 13.

forrás:http://www.ajaj.hu/downloads.php?cat_id=3

FÖLDESI Tamás, *A jogban alkalmazott igazság terminusról és annak háttérbe szorulásáról a magyar polgári eljárásjog újabb fejlődésében*, Magyar Jog, 2003. 8. szám, 467-473.

FOWLER-MAGERL, L. , *Ordo iudiciorum vel ordo iudiciarius*, Frankfurt a. M., 1984.

FRAD, Thomas, SCHIMKA, Benedict, *Austria*. = Shelby R. Grubbs, *International Civil Procedure*, The Hague: Kluwer International, 2003., 57-73.

FREUDENTHAL, M, LANGBROEK, P. M., *International Comparative Study on Allocation of Cases to and within Courts*, Netherland, June, 2004., 198. forrás:
http://english.wodc.nl/images/ewb04ger_Netherlands_tcm45-58152.pdf

FREUDENTHAL, M., *Orders for Payment in the Netherlands*, = RECHBERGER, Walter H., KODEK, Georg E., *Orders for Payment in the European Union*, Kluwer Law International, 2001., 203.

GADÓ Gábor, *Javaslatok az igazságszolgáltatás hatékonyságának javítása érdekében*, Gazdaság és jog, 2007. évi 8. szám, 3-11.

GALGANO, Francesco , *Globalizáció a jog tükrében: a gazdasági jog elemzése*, HVG Orac Kiadó, 2006., 77-91.

GÁSPÁRDY László, *A magyar polgári perjog történeti fejlődése*, = Polgári perjog Általános Rész , szerk. WOPERA Zsuzsa, KJK-Kerszöv, Budapest, 2003., 27-33.

GÁSPÁRDY László, *A polgári per elhúzásának szankciói de lege ferenda*, Jogtudományi Közlöny 1983. évi 1. szám, 22-30.

GÁSPÁRDY László, *A polgári per idődimenziója*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989.

GÁSPÁRDY László, *A polgári perek tartamát meghatározó tényezők rendszerének alapjai*, Publicationes Universitatis Miskolciensis, Series Juridica et Politica, Tomus II., Miskolc, 1987. 105-129.

GÁSPÁRDY László, *Kihívások és Kísérletek az Európai Polgári Eljárásjogban (A Code Louis-tól napjainkig)* = Magister artis boni et aequi: studia in honorem Németh János, szerk. NÉMETH János, KISS Daisy, VARGA István, ELTE Eötvös Kiadó, 2003., 217-229.

GÁSPÁRDY László, *Modern Magyar Perjogtörténet*. Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc, 2000.

GÁSPÁRDY László, *Ötvenéves a Polgári Perrendtartás*, Magyar Tudomány, 2003/2. szám.

GÁSPÁRDY László, *Pertartam és kodifikáció*, Jogpolitika, 1981. december.

GÁSPÁRDY László, *Polgári eljárási szabályok az Európai Unió jogában*, Magyar Jog, 2006/5, 310-312.

GÁSPÁRDY László, *Polgári perjogunk és a harmadik évezred*, Magyar Jog, 1999/10. szám, 578.

GEEROMS, Sofie, *Foreign law in civil litigation: a comparative and functional analysis*, Oxford University Press, 2004., 13-41.

GENN, H. and PATERSON, A., *Paths to Justice Scotland: What People in Scotland Do and Think About Going to Law*, Oxford, Hart, 2001.

GEORGES, Frédéric, *Belgium*, = STORME, M., HESS, B., *Discretionary Power of the Judge: limits and control*, Kluwer, 2003., 377.

GLENN, H.P. , *La civilisation de la 'common law'*. Revue Internationale de Droit Comparé, 1993, 567.

GOSLING, R., *Survey of Litigants' experiences and satisfaction with the small claims process*, London, Department for Constitutional Affairs Research Series 9/06. 2006.

GOTTWALD, P., *Die osterreichische Zivilprozessordnung aus deutscher Sicht*, MAYR, P. G. (Hrsg), 100 Jahre osterreichische Zivilprozessgesetze, 1998, 180.

GOTTWALD, Peter, *A polgári eljárásjog a XXI. században. Gondolatok Farkas József professzor emlékére*. = KENGYEL Miklós (szerk.), *Polgári eljárásjog a XXI.*

században: tanulmányok Farkas József emlékére, Dialóg Campus Kiadó. Pécs, 2002., 43.

GOTTWALD, Peter, *Civil Justice Reform: German Perspective*, = ZUCKERMAN, A. A. S. , *Civil Justice in Crisis: comparative perspectives of civil procedure*, Oxford University Press, 1999., 207-234.

GRAEF, Ralph Oliver, *Judicial Activism in Civil Proceedings: a Comparison between English and German Civil Procedural Approaches*, Pro Universitate Verlag, Sinzheim, 1996.

GYEKICZKY Tamás, *A mediációról mint a polgári és kereskedelmi jogviták bíróságon kívüli rendezésének lehetőségéről (az európai unió mediációs irányelve a német és a magyar polgári eljárásjog tükrében. Jogösszehasonlító tanulmány)*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2009.

GYEKICZKY Tamás, *A polgári peres bizonyítási eljárás és ítéleti tényállás néhány elméleti problémája*, Jogtudományi Közlöny, 2003. évi 7-8. szám, 285-295.

GYEKICZKY Tamás, KORMOS Erzsébet, KÖBLÖS Adél, MOLNÁR Judit, NAGY Adrienn, WALLACHER Lajos, WOPERA Zsuzsa, *Az Európai Unió polgári eljárásjoga*, CompLex Kiadó, Budapest, 2007.

HAENDEL Vilmos, *Összehasonlító szemelvények az osztrák és a magyar polgári perjog köréből*, Miskolc, Ludvig, 1936.

HARDING, C. , *The identity of European Law: Mapping out the European Legal Space*, 6 (2000) European Law Journal, 128.

HARMATHY Attila, *A bíró szerepéről* = Magister artis boni et aequi. Studia in honorem Németh János. szerk. KISS Daisy – VARGA István, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2003., 355-371.

HARMATHY Attila, *Az EU tagállamok közös alkotmányos hagyományai és a nemzeti polgári jog*, = SAJÓ András (szerk.), *Alkotmányosság a magánjogban*, Budapest, Complex, 2006, 17-41.

HARSÁGI Viktória, *A polgári eljárásjog harmonizációja, különös tekintettel a Storme-*

jelentésre, Magyar Jog 2001. 7. szám, 418-424.

HARTKAMP, A.S. , *Toward a European Civil Code*, Nijmegen, 1998.

HAYE, Nicola, PREVETT, Geoff, *England and Wales*, = GRUBBS, Shelby R., *International Civil Procedure*, The Hague, Kluwer International, 2003., 179-200.

HAZARD, G.C. , *Civil Litigation Without Frontiers, Harmonization and Unification of Procedural Law.*, = RECHBERGER-KLICKA, *Procedural Law on the Threshold of a New Millenium*, XI. World Congress on Procedural Law, 58-63.

HESS, Burkhard, *Germany*, STORME, M., HESS, B., *Discretionary Power of the Judge: limits and control*, Kluwer, 2003.

HODGES, Christopher, *Europeanisation of Civil Justice: Trends and Issues*, *Civil justice quarterly*, 2007(26)., 96-123.

HOOGHE, L., MARKS, G., *Contending Models of Governance in the European Union* = CAFRUNY, A.W., LANKOWSKI, C., *Europe's Ambiguous Identity: Conflict and Consensus in the Post-Maastricht Era*, Lynne Rienner 1997, 22-24.

IMREGH Géza, *A per-és tárgyaláselőkészítés kategóriái*, Publicationes Universitatis Miskolciensis, Series Juridica et Politica, Tomus II., Miskolc, 1987., 131-159.

IMREGH Géza, *Gondolatok az előkészítésről*, Magyar Jog, 2008. évi 11. szám, 788-794.

IMREGH Géza, *Tárgyalás előkészítés és hatékonyság a polgári perben*, Magyar Jog 1980/2, 139-145.

JANCSÓ-MESZLÉNYI, *A magyar polgári perrendtartás rendszeres kézikönyve*. Budapest, 1912.

JOBERT, Marc, *Summary Proceedings*, Kluwer Law International, 2000.

JOLOWICZ, J. A. , *Adversarial and Inquisitorial Models of Civil Procedure*, *International and Comparative Law Quarterly* , Vol. 52, Part 2 (April 2003), 281-296.

JOLOWICZ, J. A. , *On Civil Procedure*, Cambridge University Press, 2000.

JONGBLOED, A. W. , *The Netherlands*, = van RHEE, C.H., *European Traditions in Civil Procedure*, Antwerpen, Intersentia, 2005., 69.

JONGBLOED, A. W., *Attempts to Accelerate Dutch Civil Procedure*, = van RHEE, C.H. (ed.), *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*, Antwerp, Intersentia, 2004, 148.

JUHÁSZ Imre, *A perrendtartás történelmi távlatból*, = A magyar polgári eljárásjog a kilencvenes években és az EU jogharmonizáció. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003., 93-101.

Juhászné ZVOLENSZKY Anikó, *Az elsőfokú tárgyalás elmulasztásának következményei – a jogalkotás fejlődésének tükrében*, = Emlékkönyv dr. Szilbereky Jenő egyetemi tanár oktatói működésének 30. és születésének 70. évfordulójára. JATE, Szeged, 1987. , 123-135.

KARST, Thomas, *Federal Republic of Germany*,= GRUBBS, Shelby R., *International Civil Procedure*, The Hague, Kluwer International, 2003., 239-269.

KECSKÉS László, *EU-jog és jogharmonizáció*, Bővített, harmadik kiadás. HVG Orac, Budapest, 2009., 448.

KENGYEL Miklós, *A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben*, Osiris, 2003., 303-310.

KENGYEL Miklós, *A bíróság és a felek közötti felelősségi viszony a polgári perben (Történeti és összehasonlító elemzés)*, ELTE ÁJK, Budapest, 1989., 83-93.

KENGYEL Miklós, *A polgári bírászkodás hétköznapijai*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990., 9-11.

KENGYEL Miklós, *A jogérvényesítés akadályai és a „joghoz jutás” lehetőségei a polgári igazságszolgáltatásban*, Jogtudományi Közlöny, 1988. április, 185-194.

KENGYEL Miklós, *A polgári eljárásjog az ezredfordulón*, Magyar Jog, 2000. évi 12. szám, 711-724.

KENGYEL Miklós, *A polgári eljárásjog jelene és jövője* = Ötödik Magyar Jogászgyűlés, szerk. Benisné GYÖRFFY Ilona, MJE, 2000.

KENGYEL Miklós, *A teljes bizonyosságtól a valószínűség magas fokáig, avagy változatok a bizonyítás céljára a polgári perben*, Magyar Jog, 2005. 11. szám, 674.

KENGYEL Miklós, *Magyar polgári eljárásjog* (9. kiadás), Osiris Kiadó, Budapest, 2008. 525.

KENGYEL Miklós, *Száz éves a sommás eljárásról szóló törvény*, Magyar Jog, 1993. évi 10. szám, 608.

KENGYEL Miklós, szerk., *Polgári eljárásjog a XXI. században: tanulmányok Farkas József emlékére*, Dialóg Campus Kiadó. Pécs, 2002.

KERAMEUS, K. D. , *Procedural implications of Civil Law Unification* = Towards a European Civil Code, szerk. A.S. Hartkamp, E. H. Hondius, Kluwer Law International, 2004, 145-158.

KERAMEUS, K. D. , *Quelques limites à l'harmonisabilité de la procédure civile.* = Magister Artis Boni et Aequi. Studia in Honorem Németh János, szerk. Kiss Daisy, Varga István, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003., 439-451.

KISS Daisy, *A fair eljárás*, = PAPP Zsuzsanna (szerk.), *A magyar polgári eljárásjog a kilencvenes években és az EU jogharmonizáció*, ELTE Eötvös Kiadó, 2003., 117-140.

KISS Daisy, *Felelőtlen felelősök : a bírósági eljárások elhúzódása miatti kifogás új jogintézménye a polgári perekben*, Fundamentum 2004. évi 1. szám, 147-153.

KISS Zoltán, *A bírói pervezetés és a felek rendelkezései a polgári perben a Pp. 1995. évi módosítása után*, Magyar Jog, 1998. évi 2. szám, 84.

KLEIN, F., *Pro futuro: Betrachtungen über probleme der civilprocessreform in Oesterreich*, 1891., 25.

KLICKA, T. , *Die osterreichische Zivilverfahrens-Novelle 2002 als Versuch einer Verfahrensbeschleunigung, ein Vergleich zur deutschen ZPO-Reform 2002*, ZZPInt 7 (2002), 179.

KOCH, Harald, DIEDRICH, Frank, *Civil Procedure in Germany*, Kluwer, 1998. 78-97.

KODEK, Georg E., *Das Mahnverfahren in Österreich*, = RECHBERGER, Walter H.,
KODEK, Georg E., *Orders for Payment in the European Union*, Kluwer Law
International, 2001., 75-85.

KOHL, Alphonse, *Romanist Legal Systems, Ordinary proceedings in First Instance* =
CAPPELLETTI, Mauro (szerk.), *International Encyclopedia of Comparative Law*,
Volume XVI. Civil Procedure, Mohr/Siebeck, 1984., 57-99.

KÖTZ, Hein, *Civil Justice Systems in Europe and the United States*, Duke Law School,
2003.

KRAMER, Xandra E. , *Harmonisation of Provisional and Protective Measures in
Europe*. = *Procedural Laws in Europe. Towards Harmonisation*, ed. M. STORME,
Antwerp, Maklu, 2003., 305-323.

KRAMER, Xandra E., *Enforcement Under the Brussels Convention: Procedural Public
Policy and the Influence of Article 6 ECHR*,. *International Lis*, 2003., 16-20.

KRAMER, Xandra, *The European Small Claims Procedure: Striking the Balance
between Simplicity and Fairness in European Litigation*, *Zeitschrift für Europäisches
Recht (ZEuP)* 2008, 355.

KUKORELLI István (szerk.): *Alkotmánytan I.*, Osiris Kiadó, Budapest, 2003., 490.

LAMM Vanda, FLECK Zoltán , *Az igazságszolgáltatás újabb 10 éve – mit akart és mit
ért el az igazságszolgáltatási reform?*, MTA Jogtudományi Intézet, ELTE Állam- és
Jogtudományi Kar, 2008., 417.

LAUKKANEN, Sakari, *Coming Together of Minimum Standards for Summary
Proceedings*. = *Procedural Laws in Europe. Towards harmonisation*, ed. Marcel Storme,
Antwerp, Maklu, 2003, 187-193.

LEFEBVRE, Paul, *Belgium*, = GRUBBS, Shelby R., *International Civil Procedure*,
The Hague, Kluwer International, 2003., 75- 96.

LEGRAND, P., *European Legal Systems are not Converging*,. International and Comparative Law Quarterly (1996), 52.

LEGRAND, P., *On the Unbearable Localness of the Law: Academic Fallacies and Unseasonable Observations*, European Review of Private Law (2002), 61.

LEWISCH, Peter, PARKER, Jeffrey S. , *Procedure in American and European law: a general economic analysis*. = Economic Analysis of Law: A European Perspective, Forthcoming, ed. Aristides N. HATZIS (Edward Elgar), George Mason Law & Economics Research Paper No. 07-40.

LOWELL, Edward J., *The Eve Of The French Revolution*., Kessinger Publishing, 2004., 107.

LUGOSI József, *A keresettől való elállás perjogi vonatkozásai*, Magyar Jog, 2008. évi 12. szám, 783-795.

MACNAIR, M., *Common Law and Statutory Imitations of Equitable Relief under the later Stuarts*, = BROOKS, C. W., LOBBAN, M. (eds.), *Communities and Courts in Britain*, London, Hambledon, 1997., 116-118.

MADGE, Nic, *Small claims and litigants in person*., = Conference Towards a Better Access to Justice for the Citizen. Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 2003., 71-77.

MAGYARI Géza, *Magyar polgári perjog*. Budapest, 1913., 316.

MAGYARY Géza, *A magyar polgári eljárásjog alaptanai (a perbeli cselekmények tana)*, Bp, 1898, 293.

MAGYARY Géza, *Magyar perjogi reformmozgalmak*, Magyary Géza összegyűjtött dolgozatai a polgári eljárás, a magánjog és a kereskedelmi jog köréből, Bp., 1-2. k. 1942.

MAGYARY Géza, *Magyar polgári perjog. Második, teljesen átdogozott kiadás*. Budapest, 1924., 36.

MARKESINIS, B. S. , *Learning from Europe and Learning in Europe*. = The Gradual Convergence: Foreign Ideas, Foreign Influences, and English Law on the Eve of the 21st Century, ed. B.S. Markesinis, Oxford 1994, 30.

MARTIN, Jacqueline, *The English Legal System*, 5th Edition, Hodder Arnold, 2007.

MILLER, Carey, D. L., BEAUMONT, Paul (eds.), *The Option of Litigating in Europe*, United Kingdom National Committee of Comparative Law, 1993., 117.

MÖLLER, G., *Recent Tendencies in the Position of the Judge* = RECHBERGER-KLICKA, Procedural Law on the Threshold of a New Millenium. XI. World Congress on Procedural Law, 293-313.

MOORHEAD, Richard, SEFTON, Mark and SCANLAN, Lesley, *Just Satisfaction? What drives public and participant satisfaction with courts and tribunals*, Cardiff Law School, Cardiff University, Ministry of Justice Research Series 5/08 March 2008, First published April 2008.

MOREIRA, J. C. B., *Harmonization or Globalization of Civil Procedure*, = STORME, M., HESS, B., *Discretionary power of the judge: limits and control*, Kluwer, 2003., 605-608.

MURRAY, Peter - STÜRNER, Rolf, *German Civil Justice*, Carolina Academic Press, Durham, 2004.

NAGY Csongor István, *Az Európai Unió nemzetközi magánjoga: határon átnyúló jogviták az EU-ban*, HVG-ORAC, Budapest, 2006, 283-325.

NÉMETH János – KISS Daisy (szerk.), *A bírósági nemperes eljárások magyarázata. A polgári nemperes eljárások magyarázata*, KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2002, 165.

NÉMETH János, KISS Daisy, *A Polgári Perrendtartás magyarázata, Második (átdolgozott) kiadás*, CompLex, Budapest, 2007.

NÉVAI László, *A polgári perbeli tárgyalás hatékonyságának problémái – különös tekintettel a tárgyalás előkészítésére*, Jogtudományi Közlöny, 1979. évi 10. szám, 621-626.

NÉVAI László, *Egy új polgári perrendtartás koncepciójáról*, Magyar Jog, 1983. április, XXX. évf. 4. szám, 289-305.

NIBOYET, Marie-Laure, *La globalisation du proces civil international dans l'espace judiciaire européen et mondial*, Journal du droit international, 2006. vol. 133., 937-954.

NOVÁK István, *A bíró polgári eljárásjogi felelőssége – tárgyaláselőkészítési felelősség*. = Emlékkönyv dr. Szilbereky Jenő egyetemi tanár oktatói működésének 30. és születésének 70. évfordulójára. JATE, Szeged, 1987., 241-247.

NOVÁK István, *A bíróság „hatásközvetítő” szerepe a polgári perben*, Jogtudományi Közlöny, 2000. évi 3. szám, 77-81.

NOVÁK István, *A felek eljárási jogainak korlátai a Pp. rendszerében*, Jogtudományi Közlöny, 1974., 574-580.

NOVÁK István, *A polgári peres eljárás gyorsításának és egyszerűsítésének néhány kérdése*, Jogtudományi Közlöny, 1965. november, 552-561.

NOVÁK István, *A polgári peres eljárás percselekményei – tágabb szemléletben*, Magyar Jog, 2006. 1. szám, 11.

NOVÁK István, *A polgári pervezetés stratégiája és taktikája.*, Magyar jog, 1998. évi 7. szám, 398-402.

NOVÁK István, *Pervezetés – Eljárásjogi töprengések egy perjogi intézmény fölött*, Jogtudományi Közlöny, 2002. évi 4. szám, 179-183.

NOVÁK István, *Polgári peres eljárásjogunk percselekményeinek jogi természete*, Magyar Jog. 2003. 9. szám, 555.

NOVÁK István, *Polgári peres eljárásjogunk vészhelyzetei*, = 50 éves a Polgári Perrendtartás, szerk. KENGYEL Miklós, Dialóg Campus, Pécs, 2003., 153.

NUITEN, P., *The Netherlands*, = JOBERT, M., *Summary Proceedings*, Kluwer, 2000., 304.

OBERHAMMER, P., *Speeding Up Civil Litigation in Austria: Past and Present Instruments*, = van RHEE, C.H. (ed.), *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*, Antwerp, Intersentia, 2004, 227.

OBERHAMMER,P., DOMEJ, T., *Germany, Switzerland, Austria*, = Van RHEE, C.H.: *European Traditions in Civil Procedure*, Antwerpen, Intersentia, 2005., 103.

O'MALLEY, Stephen, LAYTON, Alexander, *European civil practice*, 2nd ed., London, Sweet & Maxwell, 2004.

OSZTOVITS András, *A német polgári eljárásjog reformja – vihar vagy előretörés?*, Magyar Jog, 2003/7. szám, 442-445.

OSZTOVITS András, *Az Európai Unió alapító szerződéseinek magyarázata*, Complex, Budapest 2008., 446-455.

OSZTOVITS András, *Az Európai Unió polgári eljárásjoga fejlődésének irányai*, Európai Jog, 2008/5., 4-8.

PALACIO, A., CONTRIB35, 21 Mai, 2002, *Qui a peur de l'Union européenne?*, CONV 56/02.

PAPP Zsuzsanna, *Gondolatok a polgári eljárásjogi felelősségről*, = A jogi felelősség és szankciórendszer elméleti alapjai, Budapest, ELTE, 1989.

PÉNTEK László, *Az ügyszám mérésének módszerei a Magyar Köztársaság bírósági szervezetében*, Egy élet az igazságügyi statisztika szolgálatában, Ünnepi kötet a 70 éves Vavró István tiszteletére, ELTE Állam-és Jogtudományi Kar, Budapest, 2006, 175-184.

PETSCH, C., WABNEGG, H., Austria, = JOBERT. M., *Summary Proceedings*, Kluwer Law International, 2000., 28.

PLUCKNETT, T.F.T. , *A Concise History of the Common Law (5th ed.)*. Boston, 1956, 384.

POKOL Béla, *A bírói döntési folyamat elemzése*, Jogelméleti Szemle, 2002. évi 4. szám

PORTALIS, Jean Etienne Marie, *Discours préliminaire sur le projet du Code Civil.* = *Ecrits et Discours Juridiques et Politiques*, Presses universitaires d'Aix-Marseille, 1988., 25.

RAMQUET, Pierre, JONES, Valérie, *Belgium.* = Marc JOBERT, *Summary Proceedings*, Kluwer Law International, 2000., 41-55.

RECHBERGER, W. H., KLIČKA, T., *Accelerating Civil Litigation in Austria in the Twentieth Century*, = van RHEE, C.H. (ed.), *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*, Antwerp, Intersentia, 2004, 233-245.

RECHBERGER, Walter H. , *Die Ideen Franz Kleins und ihre Bedeutung für die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Europa*, *Ritsumeikan Law Review* No. 25, 2008., 101-110.

REIMANN, Mathias, *Az összehasonlító jog fejlődése és hanyatlása a XX. század második felében*, = BADÓ Attila, LOSS Sándor (szerk.), *Betekintés a jogrendszerek világába*, E-Press, Szeged, 2004., 25., forrás: REIMANN, Mathias, *The Progress and Failure of Comparative Law in the Second Half of the Twentieth Century*, *The American Journal of Comparative Law*, 2002/4., 671-700., fordította: RADICS Olívia.

REIMANN, Mathias, *Comparative Law and Private International Law* = *The Oxford Handbook of Comparative Law*. szerk. M. REIMANN and R. ZIMMERMAN Oxford University Press, 2006., 1363-1396.

RHEE, C.H. ed., *The law's delay: Essays on undue delay in civil litigation*, Antwerpen, Intersentia, 2005.

RIEDMEYER, Oskar, *Germany.* = JOBERT, Marc, *Summary Proceedings*, Kluwer Law International, 2000., 165-168.

ROSENBERG, L., SCHWAB, K. H., GOTTWALD, P., *Zivilprozessrecht*, 16th edition, C. H. Beck, Munich, 2004., 484.

RÜHL, Giesela, *Preparing Germany for the 21st Century: The Reform of the Code of Civil Procedure.* = *German Law Journal* vol. 06. No. 06 2005., 909-942.

RUTGERS, G.R., RUTGERS, J. W., *Reform of the Code of Civil Procedure in the Netherlands*, = TROCKER, N., VARANO, V. (szerk.), *The Reforms of Civil Procedure in Comparative Perspective*, Torino, 2005., 136.

SAJÓ András (szerk.), *Befogadás és eredetiség a jogban és a jogtudományban*. Áron Kiadó, Budapest, 2004.

Salamonné dr. SOLYMOSI Ibolya, *Az anyagi jog és a pervezetés*, = Módszertani útmutató a bírói munkához, 7, Tanulmányok a pervezetés köréből, Bp, 1985., 1-27.

SCHELLHAMMER, Kurt, *Zivilprozessreform und erste Instanz*, Monatschrift für Deutsches Recht (MDR) (2001)., 1081-1085.

SCHNEIDER, Martin, *Elektronischer Rechtsverkehr (ERV): Mahnverfahren in Österreich*,

http://www.ejpd.admin.ch/content/dam/data/staat_buerger/rechtsinformatik/macolin_2007/10_schneider-d.pdf

SCHULZE, R., *Allgemeine Rechtsgrundsätze und europäisches Privatrecht*, Zeitschrift für Europäisches Privatrecht (1993), 442.

SCOTT, Richard, *Recent Trends in the Reform of Civil Procedure* = RECHBERGER-KLICKA, Procedural Law on the Threshold of a New Millenium. XI. World Congress on Procedural Law., 35-46.

SINOPOLI, L., *Droit au procès équitable et exequatur: Strasbourg sonne les cloches a Rome (A propos de l'arrêt Pellegrini c. Italie du 20 juillet 2001)*, Gazette du Palais 21-23 juillet 2002, 2.

STADLER, A., *From the Brussels Convention to the Regulation 44/2001: Cornerstones of a European Civil Procedure*, Common Market Law Review, 2005., 1637-1661.

STADLER, A., HAU, W., *The Law of Civil Procedure*, = J. ZEKOLL, M. REIMANN, *Introduction to German Law. 2nd. Edition*, Kluwer Law International, 2005., 365-386.

STORME, M., ed., *Approximation of Judiciary Law in the European Union*, Dordrecht, 1994.

STORME, Marcel, *A Single Civil Procedure for Europe: A Cathedral Builders' Dream*, Ritsumeikan Law Review, No. 22, 2005., 87-100.

STORME, Marcel, *Rapprochement du droit judiciaire de l'Union européenne /Approximation of Judiciary Law in the European Union*,. Kluwer, 1994.

STORSKRUBB, E. *Civil Procedure and EU Law. A Policy Area Uncovered*,. Oxford University Press, 2008.

SZABÓ Imre, *A hatékonyság: megvalósítható cél vagy eljárási elv? = Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században. Tanulmánykötet Gáspárdy László professzor emlékére. szerk. HARSÁGI Viktória, WOPERA Zsuzsa, HvgOrac, Budapest, 2007., 371.*

SZABÓ Imre, *A polgári peres eljárás hatékonysága*, Acta Jur. et Pol. Szeged, Tomus LXIX., Fasc. 39., 2007., 631-654.

SZÉCSÉNYI-NAGY Kristóf, *A fizetési meghagyásos eljárás*, = VARGA István (szerk.), *Polgári nemperes eljárások joga*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010., 848.

SZILBEREKY Jenő, *A polgári eljárás funkciója és hatékonysága*, Budapest, Közgazd. és Jogi Kvk.,1977., 194-199.

SZITÁS Benedek, *A perjogi önállóság, aktivitás, együttműködés és felelősség néhány kérdése*, Magyar Jog, 1983., 726-732.

TAHRI, Cédric, *Procédure civile*, Editions Bréal, 2007., 137-139.

TANÁCS Zoltán, *Új közszolgálati menedzsment*, forrás:
http://www.kozszolgalatimenedzsrnent.hu/?doc=tk_t&i=22&d=209

TARZIA, Giuseppe, *Polgári eljárásjog határok nélkül*, (fordította: Wopera Zsuzsa) Magyar Jog, 2000. évi 5. szám, 293-297.

TURBULY Lilla, *Az ésszerű idő a polgári perekben*, Bírák Lapja, 2003/1., 45.

TYLER, T. R. and HUO, Y. J., *Trust in the Law: Encouraging Public Cooperation with the Police and Courts*, New York, Russell Sage Foundation, 2002., 132-133.

TYLER, T. R., *Why People Obey the Law*. New Haven, Yale University Press, 1990., 17-40.

UDVAROS Judit, *Az igazságszolgáltatás hatékonyságának javítása határokon túlnyúló együttműködéssel*, Magyar Jog, 1998/8., 494.

UJLAKI László, *A fél polgári eljárásjogi felelősségének elméleti vázlata és megjelenési formái*, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 1990., 35-45.

UJLAKI László, *Látszatjelenségek a polgári eljárásjogban*, = Magister artis boni et aequi: studia in honorem Németh János, szerk. NÉMETH János, KISS Daisy, VARGA István, ELTE Eötvös Kiadó, 2003., 855-877.

UJLAKI László, *Visszaélés a joggal a polgári eljárásban*, Jogtudományi Közlöny, 1989/9, 455.

VAHRAMIAN, Xavier, WALLENBROCK, Eric, *France*, = GRUBBS, Shelby R., *International Civil Procedure*, The Hague, Kluwer International, 2003., 213-236.

van CAENEGEM, R. C., *European law in the past and the future: unity and diversity over two millennia*, Cambridge University Press, 2002., 30-38.

van CAENEGEM, R.C., *History of European Civil Procedure* = International Encyclopedia of Comparative Law XVI, Tübingen/Paris/New York n.d., Chapter 2, 16.

van den BOSSCHE, A-M. , *L'espace européen de justice et le rapprochement du droit judiciaire* = de LEVAL, G., STORME, M. (szerk.), *Droit processuel et judiciaire européen*, La Charte, 2003., 1-23.

van der GRINTEN, P., *Challenges for the Creation of a European Law of Civil Procedure*, Civil Justice Review, 2007, no. 3., 65-70.

van GERVEN, Walter ,*A Common Law for Europe: The future meeting the past?*, European Review for Private Law, 2001, 485-503.

van GERVEN, Walter, *Bringing (Private) Laws Closer to Each Other at the European Level.* = CAFAGGI, Fabrizio, *The Institutional Framework of European Private Law*, Oxford University Press, 2006, 37-78.

van HOOIJDONK, Marieke, EIJSVOOGEL, Peter V., *Litigation in the Netherlands: Civil Procedure, Arbitration and Administrative Litigation*, Kluwer Law International, 2009.

van ORSHOVEN, P., *Belgium.*, = van RHEE, C.H., *European Traditions in Civil Procedure*, Antwerpen, Intersentia, 2005., 97.

van RHEE, C.H., *Civil Procedure: A European Ius Commune?*, *European Review of Private Law*, 2000, 589-611.

van RHEE, C.H., *Civil Procedure: An Academic Subject?* = *The Use of Legal History in the Teaching of Contemporary Law*, ed. D. Heirbaut, D. Lambrecht, Brussels, 2000., 67-77.

van RHEE, C.H., *Dutch Civil Procedural Law in an International Context*, = DEGUCHI, M. , STORME M. , (ed.), *The reception and transmission of civil procedural law in the global society. Legislative and Legal Educational Assistance to Other Countries in Procedural Law*, Antwerpen/Apeldoorn, 2008, 191-212.

van RHEE, C.H., *European Traditions in Civil Procedure*, Antwerpen, Intersentia, 2005.

van RHEE, C.H., *Towards a Procedural Ius Commune?*, = *Remedies in Zuid-Afrika en Europa*, eds. J. Smits, G. Lubbe, Antwerpen, 2003, 217-232.

VÁRADI Béla, *A perbeli mulasztás jogi természete és szabályozásának irányelvei*, Budapest, 1942, 83.

VARANO, Vincenzo, *Some Reflections on Procedure, Comparative Law, and the Common Core Approach*, *Global Jurist Topics*, Volume 3, Issue 2, 2003.

VARGA Gyula, *A bírósági meghagyás a polgári perben*, *Magyar Jog* 1973/3. szám, 148-156.

VARGA István, *A határokon átnyúló igényérvényesítés új európai alternatívái*, MOKK (szerk.), Polgári és polgári eljárásjogi szabályok átalakulása az Európai Unió jogában, Budapest 2009., 37-48.

VÁRNAY-PAPP, *Az Európai Unió joga*, KJK-Kerszöv, Budapest, 2005., 299.

VERKERK, R., *England and Wales*, = C.H. van RHEE, *European Traditions in Civil Procedure*, Antwerpen, Intersentia, 2005., 307.

VERKIJK, R., *Beyond winning: Case Management and the Role of Lawyers in the Principles*. = Van RHEE, C.H., *Judicial Case Management and Efficiency in Civil Litigation*, Antwerpen, Intersentia, 2007., elérési út: <http://ssrn.com/abstract=1265209>

VISEGRÁDY Antal, *Jogi kultúra, jogelmélet, joggyakorlat*, Aula Kiadó, Budapest, 2003.

VISEGRÁDY Antal, *A bírói döntéshozatali folyamat egyes aspektusai*, = A bírói etika és a tisztességes eljárás, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007., 11.

VISEGRÁDY Antal, *A bírói gyakorlat jogfejlesztő szerepe*, Bp. 1988.

VISEGRÁDY Antal, *A jogi szabályozás eredményessége*, Dialóg-Campus Kiadó, 2006.

VISEGRÁDY Antal, *Gondolatok a bírói jogalkalmazás hatékonyságáról*, Jogtudományi Közlöny, 1990/7-8, 276.

WALTER, Gerhard, *The German Civil Procedure Reform Act 2002: Much Ado About Nothing?* = TROCKER, N., VARANO, V. (szerk.), *The Reforms of Civil Procedure in Comparative Perspective*, Torino, 2005., 74-75.

WATSON, A., *Legal Transplants and European Private Law (Ius Commune Lectures on European Private Law 2)*, Maastricht, 2000. forrás: <http://www.ejcl.org/44/art44-2.html>

WIEDERKHER, M. Georges, *L'accélération des procédures et les mesures provisoires*, *Revue internationale de droit comparé*. Vol. 50 N°2, Avril-juin 1998., 449-462.

- WIJFFELS, A, *French Civil Procedure (1806-1975)*, = van RHEE, C.H., *European Traditions in Civil Procedure*, Antwerpen, Intersentia, 2005., 25-49.
- WIJFFELS, A., *A bírói hatalom, French Civil Procedure.* = van Rhee, C.H., *European Traditions in Civil Procedure*, Antwerpen, Intersentia, 2005., 269.
- WIJFFELS, A., *The Code de Procédure Civile (1806) in France, Belgium and the Netherlands*, = van RHEE, R. (ed.), *The French Code of Civil Procedure (1806) after 200 years. The Civil procedure Tradition in France and Abroad*, Mechlen, Kluwer, 5-73.
- WILDHABER, Luzius, *A constitutional future for the European Court of Human Rights?* Human Rights Law Journal 23., 2002., 161-165.
- WOOLF, *Access to Justice: Final Report to the Lord Chancellor on the Civil Justice System in England and Wales*, HMSO, London, 1996., Section 1.
- WOPERA Zsuzsa – WALLACHER Lajos, *Polgári eljárásjogi szabályok az Európai Unió jogában*, CompLex Kiadó, Budapest, 2006.
- WOPERA Zsuzsa, *Hatékony jogvédelem a magyar és az Európai Unió polgári eljárásjogában – az ideiglenes intézkedés*, Bíbor Kiadó, 2007., 33.
- ZUCKERMAN, A. A. S. , *Civil Justice in Crisis: comparative perspectives of civil procedure*, Oxford University Press, 1999.
- ZUCKERMAN, A. A. S., Conference on the ALI-UNIDROIT Principles and Rules of Transnational Civil Procedure hosted by the British Institute of International and Comparative Law, London, May 24, 2002. *Civil Justice Quarterly*, 2002., 322-325.
- ZUCKERMAN, A., *Civil Procedure: Principles of Practice*. 2nd ed. London: Sweet & Maxwell, 2006.
- ZUCKERMAN, A.A.S., *Assessment of Cost and Delay – A Multi-National Perspective.* = RECHBERGER-KLICKA, *Procedural Law on the Threshold of a New Millenium*. XI. World Congress on Procedural Law., 165-195.
- ZUCKERMAN, A.A.S., *Civil procedure*. London, LexisNexis, 2003., 220.

ZWEIGERT, Konrad, KÖTZ, Hein, *An Introduction to Comparative Law*, Oxford University Press, 1998.

ZWEIGERT-KÖTZ, *Einführung in die Rechtsvergleichung. I. Grundlagen*. Tübingen, 1984., 26.

Elemzések, statisztikák

2001 Report to the National Judicial Council, Court Bulletin No. 3, 2002.

Bundesministerium für Justiz, Betriebliches Informationssystem der Justiz, 2003., Die Leistungsstatistik der österreichischen Gerichte im Berichtszeitraum 1. Jänner bis 31. Dezember 2003.

Centraal Bureau voor de Statistiek, Rechtspraak in Nederland, 2007.,
<http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/A4E15A44-154F-4B9A-8D47-20FDE0F95C6F/0/2007w37pub.pdf>

Cf. Rapport van de Gemengde Commissie uit de advocatuur en de rechterlijke macht inhoudende voorstellen om te komen tot meer efficiency in civiele procedures, Bijlage bij *Advocatenblad* 16 (1995).

CSA, *Justice: les Français désenchantés*, Sondage CSA L'Express, réalisé le 12/24 juin, 1997.

CSA, *Les Français et la Justice*, Sondage CSA Sélection du Reader's Digest, réalisé le 29 juillet 2004., CSA, *Les Français et leurs services publics*, Sondage CSA Reader's Digest, réalisé le 30 septembre 2002.

EBRD-World Bank Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS) *Governance Findings of the World Business Environment Survey (WBES)*. The World Bank. 2002.

European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ): Compendium of "best practices" on time management of judicial proceedings. Strasbourg, 2006. p.7.

European judicial systems, Edition 2008 (2006 data), Council of Europe, 2008.

European Judicial Systems, Efficiency and quality of justice, CEPEJ, Council of Europe, Edition 2008., 121.

Evaluation of Civil Procedure Reforms (August 2002):

<http://www.dca.gov.uk/civil/reform/ffreform.htm>; Emerging Findings: An early evaluation of the Civil Justice Reforms, March 2001, www.dca.gov.uk/civil/emerge/emerge.htm

INFOSTAT JUSTICE 71. La durée des affaires civiles dans les tribunaux de grande instance en 2001.

International comparative study on allocation of cases to and within courts. The case of Austria. By Mag. Georg Stawa, Ministry of Justice, Vienna, Austria, June, 2004. forrás: http://english.wodc.nl/images/ewb04ger_Austria_tcm45-58145.pdf

JLS C4/2005/03. Report on the Application of Regulation Brussels I in the Member States presented by Prof. Dr. Burkhard HESS, Prof. Dr. Thomas PFEIFFER and Prof. Dr. Peter SCHLOSSER (Munich) Final Version September 2007. <http://www.ipr.uni-heidelberg.de/studie2/index.htm>

Judicial and Court Statistics 2007, Ministry of Justice, September 2008.

Justizstatistik 2004, Statistisches Bundesamt, Verfahrensstatistik Zivilsachen 2003.

Justizstatistik der Zivilgerichte, Statistisches Bundesamt Deutschland, 2005.

Monitoring the EU Accession Process: Judicial Capacity 2002, Country Reports.

Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee on the application of Council Decision 2001/470/EC establishing a European Judicial Network in civil and commercial matters', COM(2006) 203 final;

Statistisches Bundesamt, Fachserie 10 Reihe 2, 1996., Fachserie 10. Reihe 2.1, 2005. forrás: www-ec.destatis.de

TNS Sofres, *Les Français et la Justice*, Sondage TNS Sofres Le Figaro Magazine, réalisé les 13 et 14 octobre 2004.

Wetsvoorstel Evaluatiewet Modernisering Rechterlijke Organisatie, consultatieversie.
23. Apr. 2008.

Internetes források

4www.rechtspraak.nl

<http://www.unidroit.org/english/principles/civilprocedure/main.htm>

Annuaire Statistique de la France, Sommaire, Justice. forrás:

http://www.insee.fr/fr/themes/detail.asp?ref_id=asfconditions-de-vie

www.cbs.nl/publications.

<http://dip.bundestag.de/parfors/parmain.htm>, No. 14/4722. (2008.10.21. állapot)

http://english.wodc.nl/images/ewb04ger_Netherlands_tcm45-58152.pdf

<http://legifrance.gouv.fr/>

http://www.ejpd.admin.ch/content/dam/data/staat_buerger/rechtsinformatik/macolin_2007/10_schneider-d.pdf

<http://www.hmcourts-service.gov.uk/cms/legalprofessional.htm>, 2009. december 14-i állapot.

<http://www.ipr.uni-heidelberg.de/studie2/index.htm>

<http://www.justice.gouv.fr/>

<http://www.justice.gouv.fr/organisation-de-la-justice-10031/>

http://www.justice.gov.uk/civil/procrules_fin/menus/protocol.htm

http://www.justiz.gv.at/internet/file/8ab4ac8322985dd501229ce2e2d80091.en.0/folder_justiz-online_0310_en.pdf

<http://www.naardekantonrechter.nl/Kantonrechter/Procedures/Dagvaardingsprocedure/Pages/default.aspx>

http://www.se2009.eu/polopoly_fs/1.26419!menu/standard/file/Klar_Stockholmsprogram.pdf, 2010-04-19.

w3.uniroma1.it

www.ebrd.com/country/sector/econo/surveys/beeps.htm

www.iaj-uim.org

www.icj.org

www.irm.hu, Törvényjavaslat a polgári peres és nemperes eljárások gyorsításáról, 2008. február 6.

www.juris.de

www.moneyclaim.gov.uk

www.moneyclaim.gov.uk, www.possessionclaim.gov.uk

www.possessionclaim.gov.uk

www.uihj.com

www.worldbank.org

Jogszabályi hivatkozások

1868. évi LIV. törvénycikk a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában

1893. évi XVIII. törvénycikk a sommás eljárásról

1911. évi I. törvénycikk a polgári perrendtartásról

1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról

6655/2/08 REV 2 Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union and the Charter of Fundamental Rights of the European Union, (OJ C 83, 30.3.2010)

A 2008. évi XXX. törvény indokolása, Igazságügyi Közlöny, CXVI. Évfolyam, 7. szám, 2008. július 31.

A Polgári Perrendtartásról szóló 1911. évi I.tc. életbeléptetéséről szóló 1912. évi LIV. tc.

A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról

Az 1952. évi III. törvény Kommentárja, Complex CD Jogtár.

Az 1995. évi LX. tv. indokolása., Complex CD Jogtár.

Az Európai Parlament és a Tanács 1896/2006/EK rendelete (2006. december 12.) az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról, *HL L 399.*, 2006.12.30., 1—32. o.

CODE JUDICIAIRE - Quatrième partie : DE LA PROCEDURE CIVILE. 1967101055

COM(2002)261 final. Biannual update of the scoreboard to review progress on the creation of an area of "Freedom, Security and Justice" in the European Union

COM(2004) 101. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: Building our common Future - Policy challenges and Budgetary means of the Enlarged Union 2007-2013.

COM(2005)87 végleges, Javaslat az Európai Parlament és a Tanács Rendelete kis értékű követelések esetén alkalmazható európai eljárás bevezetéséről.

COM(2006) 203 final; Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee on the application of Council Decision 2001/470/EC establishing a European Judicial Network in civil and commercial matters',

COM(2006) 618 végleges, Zöld könyv az ítélet-végrehajtás hatékonyságának javításáról az Európai Unióban: bankszámlák letiltása.

COM(2008) 128 végleges, Zöld Könyv: A bírósági határozatok hatékony végrehajtása az Európai Unióban: az adósok vagyonának átláthatósága;

COM(2008) 329 final. "Towards a European e Justice Strategy"

COM(2009) 174 Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the application of Council Regulation (EC) No 44/2001 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters

COM(2009) 175 Green paper on the Review of Council Regulation (EC) no 44/2001 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters

COM(2009) 263 final Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Justice, Freedom and Security in Europe since 2005: an evaluation of the Hague Programme and Action Plan

Council Decision 2006/719/EC of 5 October 2006 on the accession of the Community to the Hague Conference on Private International Law, OJ L 297, 26.10.2006, p. 1.

Council Decision 2007/712/EC of 15 October 2007 on the signing, on behalf of the Community, of the Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (the 'Lugano Convention'), OJ L 339, 21.12.2007, p. 1.

Council Decision 2008/431/EC of 5 June 2008 authorising certain Member States to ratify, or accede to, in the interest of the European Community, the 1996 Hague Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Cooperation in respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children and authorising certain Member States to make a declaration on the application of the relevant internal rules of Community law - Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Cooperation in respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children, OJ L 151, 11.6.2008, p. 36.

Council Decisions 2006/325-326/EC concerning the conclusion of the Agreement between the European Community and Denmark, OJ L 120, 5.5.2006, p. 22 and p. 23.

Council Regulation (EC) No 1348/2000 of 29 May 2000 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters

Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000, OJ L 338, 23.12.2003.

Council Regulation (EC) No 4/2009 of 18 December 2008 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and cooperation in matters relating to maintenance obligations, OJ L 7, 10.1.2009.

deutsche Zivilprozessordnung, 30. Januar 1877, (RGI. S. 83)

Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters, OJ L 136, 24.5.2008.

Gesetz vom 1. August 1895 über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten (Zivilprozessordnung), RGI. 113/1895

INT/266 Opinion of the European Economic and Social Committee on the Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a European Small Claims Procedure, COM(2005)87 final-2005/0020(COD).

IRM/IKSZFO/1285/2008. ELŐTERJESZTÉS a Kormány részére a polgári peres és nemperes eljárások gyorsításáról szóló törvényjavaslatokról

IRM/IKSZFO/476/2009. ELŐTERJESZTÉS a Kormány részére a fizetési meghagyásos eljárásról szóló törvényjavaslatról

MEGEGYZÉSEK MÓDOSÍTÁSOK Jelentéstervezet (PE 368.105v01-000) Hans-Peter MAYER, a kis értékű követelések esetén alkalmazható európai eljárás bevezetéséről szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletre irányuló javaslatról, 2006.október 11.

Nouveau Code de procédure civile, institué par le décret n° 75-1123 du 5 décembre 1975.

Regulation (EC) No 1393/2007 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters (service of documents), and repealing Council Regulation (EC) No 1348/2000, OJ L 324, 10.12.2007.

Regulation (EC) No 861/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a European Small Claims Procedure, OJ L 199, 31.7.2007.

Regulation (EC) No 1896/2006 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 creating a European order for payment procedure, OJ L 399, 30.12.2006.

Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I), OJ L 177, 4.7.2008, p. 6.

SEC(2005) 434 Commission staff working document – Annex to the Framework Programme on Fundamental Rights and Justice – Extended impact assessment

SEC(2005)351 Commission Staff Working Document, Annex to the Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a European Small Claims Procedure, Extended Impact Assessment.

SEC(2005)352 Commission Staff Working Document, Annex to the Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a European Small Claims Procedure, Comments on the Specific Articles of the Proposal.

Statutory Instrument 1998 No. 3132 L.17, The Civil Procedure Rules 1998.

UNIDROIT Alapelvek 17. pont, ALI / UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure, Cambridge University Press, 2006.,
<http://www.unidroit.org/english/principles/civilprocedure/main.htm>

Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, BWBR0001827

Zöld könyv, az ítéletvégrehajtás hatékonyságának javításáról az európai unióban: bankszámlák letiltása, Brüsszel, 24.10.2006. COM(2006) 618 final.

Zweites Gesetz zur Modernisierung der Justiz. Bundesgesetzblatt. Teil. I. 2006/12/30. 3416.

Simplification and acceleration of civil procedures in European countries with special reference on small claims procedures

Aims of the research are to gain better knowledge of civil procedures of the individual Member States of the European Union, especially the rules of procedure at first instance, and to map out rules different from the general procedure that focus on faster handling of cases and reaching final judgment in a shorter time with more efficiency. To find specific procedural institutions regarding small value claims. The different regulations may present alternatives for our legislation, or at least serve as a benchmark in shaping the domestic legal institutions of civil procedure.

Each of the countries studied (UK, Germany, France, Austria, the Netherlands and Hungary) experienced serious problems with the functioning of the judicial system, and accordingly have made efforts in order to face these. My aim with this thesis is to examine the changing legislation and the relevant analysis and practice, to find what trends and processes are taking place in different countries in the development of civil procedure. Rules of civil procedure are often modified, with a constant reference to the problem of excessive duration of proceedings. However, creating a simpler and more effective procedure in first instance is today a dynamically evolving area of civil procedural law. What kind of civil procedure would we like to have in the 21st century? Can we exploit the opportunities provided by modern techniques, or do we lose the essence of the trial, the personal conviction and interrogation, the completion of the adversarial principle? I have been looking for the answer to these questions, when analyzing the practice and rules of civil procedure of European countries.

Summary of results

For certain types of disputes, many countries have introduced special procedures in order to settle the cases in a shorter time, and by using moderate resources. These can be simplified rules of procedure, the application of information technology for fast and efficient processing of cases involving small claims. The procedure for small claims may be referred to special courts or specialized judges (e.g. Belgium, France), or within the ordinary court of first instance in a separate department (e.g. the Netherlands). These special procedures and separate rules for small claims are analyzed thoroughly in the thesis. Ways of litigation involving small claims in European countries are more or less evolved. However, in Hungary, precisely at the time of writing the dissertation - in 2009 - the relating law was being changed. When I started research on this subject, there was no sign or indication yet that an independent small claims process would appear in Hungarian procedural law. For a while, I also believed that this legislative step was unnecessary, since through the European Regulation the procedure would be added to the domestic law anyway, as a possible option for the individuals. But since it is only applicable in matters with cross-border element, this must have prompted the domestic legislator to create a special small claims procedure in Hungarian law as well. However, the content and scope of the two procedures are different, assuming therefore that, *inter alia*, their objectives are not quite the same.

The root of the the problems is finding the balance between the principle of party control and active case management, which is a difficult task. The principle of party control should not mean that either the claimant or the defendant's conduct at the trial can obstruct the procedure, abuse their procedural rights, and thus inhibit the effective conduct of procedure.

The need for simplification and acceleration is usually immediately connected to the concept of efficiency. I present a possible interpretation in Part II. of the thesis, with an attempt to define the factors that can affect efficiency. My conclusion is that these goals and methods may carry the traditional conflict between private and public legal relationship, in the trial the private and the public interest will meet and the balance of these two should be achieved for the optimal results. In the procedure, the right of party disposal is only to extend as long as the legitimate interests of third parties, and thus the public interest are not violated. The civil procedure is not under the domination of the parties, but is a mechanism of legal protection where the state establishes the rule of law

in private matters, and as such serves primarily for enforcement of private law, but ultimately the public interest.

Linked to the previous thought are the following common characteristics, namely the shift towards greater flexibility and taking an active role and responsibility both parties and the judge, in compliance with the requirements of due process. One means of speeding up the process and reducing costs is creating flexible rules, depending on the complexity of the case. The flexibility applies to the procedural rules, and adoption of procedural models, which take into account the particularities of the cases. For example, the court determines time limits depending on the case. Another aspect of efficiency and flexibility is the active judicial management, especially at trial and action preparing stage.

After describing the national procedures I studied and analysed legal institutions, which play a key role in determining the conduct of proceedings. These include default of appearance at the trial, and the consequences of general default, the preparation of hearings, both on the side of the judge and the parties, instruments of management, tools for finding the facts and role of the procedural principles. Comparative method played an important part in this section of the essay.

In the main part of the thesis I examined in detail the simplified procedures available in the countries, including some where there are different rules according to claim value or other grouping criteria, or simplified rules of procedure apply. This created the basis for a possible grouping, which was reflected in the Contents of the thesis.

The benefits of simplified procedures for small claims can be identified:

- facilitates access to justice: legal representation is not mandatory in general, the use of forms, option of electronic filing, and that the courts helps to fill in the documents (without giving legal counsel);
- rules for bearing costs can differ from the general rules: the procedure is cheaper, recoverable costs are maximised, the rules can also promote settlement;
- the time limits are shorter: either there is no time between hearings at all (*référé*), or less time, trial should be set to a much earlier date;
- the quality of the process: the same high quality must be ensured as in the normal procedure, because remedy is usually only possible if the procedural rules are breached, or the court incorrectly assessed the facts. So the judge must establish the facts just as in a normal procedure. Expert evidence is used only in exceptional cases. Generally, documentary evidence or the (expert) witness statement are the basis of a decision.

- on enforceability, it should be noted that there is always a remedy in the simplified procedures, but in the most effective ones the decision can be enforced immediately - that is, without regard to the appeal or other remedies - and automatically, without having to apply for it. However, this is only possible in addition with the obligation of restitution if the appeals process is successful (this solution is applied in the Belgian *référé* procedure).

The acceleration and simplification of procedural rules could be used to address the problems of inefficiency, however, the simplified procedures require a reinterpretation of traditional principles of civil procedure. Reinterpreting certain principles of procedural law may be needed if we are experiencing abuse of some procedural options that must be prevented. It should be possible to the court without request of the party to sanction these practices, and for that, the expected behavior should be promptly explained.

In Part IV. I deal with most current result of European legislation, the European Regulation on the European small claims procedure. The European Small Claims Procedure (ESC) opens the way to direct harmonisation of national procedural rules. Finally, the two major topics discussed in the thesis can be linked, namely the changing role of the procedure, the transformation of principles, and the harmonisation of procedural law, and within it the small claims - and relating regulations. The connecting point lies on the premise that the European Regulation (ESC) itself has a direct impact on the judge's role. Why is this so? First, the Regulation requires specific tasks of the judges, which are entirely new, have not been included in any national Code or not in this form and content (only something similar). It also imposes time limits for judges, not only for the setting of the trial date, but for decision on the merits if the judge sees no need for a hearing. Another uncommon solution in the Member States is to see the simplicity insured by written procedure. To this end, of course, the claim form must be such that a layman can fill it with some help from the court. But even if we look at English, French, Hungarian simplified procedures, the hearing will remain the rule, and the attempts aim to simplify formalities, shorten time limits or limit the number of hearings.

Thirdly, the Codes of many Member States do not include the court's duty to assist the parties on procedural matters, although the Hungarian, as we know, does. Yet even to us it is unusual that the court can not compel the parties to legal classification of the dispute, and to express their legal opinion. This forces judges to fundamentally change

the traditional role in the civil procedure, which is inextricably linked to national legal culture. Although the Western European states have their aspirations for a more active case management to implement in order to achieve efficiency, its various ways in different countries reflect the great diversity of legal cultures.